

PA

RB 53/2979 - 3. ¹⁵⁸⁴ 1. ?

Ad.

(681403)

GEORGIUS BRAVN, AGRIP-
PINAS BENEVOLIS LECTORIBVS
S. D.

PEREGRINATIONEM, Lectores beneuoli, quæ non lucri, cum negotiatori-
bus, sed artium ac virtutum causa, suscipitur, permagna, ad sapientiam, ad rerum
vsum & experientiam, adiumenta præbere, nemo est, qui vnquam negabit. Non
etenim sine causa ingeniosus Vlysses, à Poëtarum omnium summo, ob singulare
peregrinationis studium laudatur, vt, qui multorum prouidus vrbes, & varios
hominum mores inspexerit. Quid Plato, quid Solon, quid Pythagoras, multiq̃ue
Philosophi alij peregrinando consequuti sint, eruditorum cœtui constat. De Dio-
doro etiam Siculo, historiarum monumenta confirmant, triginta ipsum annos,
peregrinationis studio, consecrassè, vt veram Orbis Terrarum descriptionem, hi-
storiàmque exhiberet. Quam vt omnium certissimam absolutissimamque, Geographorum clarissimus
Ptolemæus ille Aegyptius, Antonini Pij Imperatoris tempore, daret, non solis Mercatorum atque Nauta-
rum informationibus fidem adhibuit, sed & remotissimas nationes ipse, vt labore & difficultate maxi-
ma, ita curiosâ diligentia, obiit, ac perlustrauit, & Geographicæ picturæ beneficio, cum sempiterno no-
minis sui elogio, à se perlustrata, & obseruata, ad posteritatem transmisit. Cæterum, hi, & complures
alij, celebritate nominis clarissimi viri, heroico, & mitiore vsi sunt sæculo, quàm, in quod nos, temporum
& hominum malignitate, incidimus. Periculosum quippe, imo, vix Regum ac Principum legatis, iam
tutum est, ob latronum, ac nefariorum hominum frequentiam, qui omnia passim itinera, ad eadem ac
rapinas parati, occupant, diuersas peragere regiones, varias perlustrare vrbes ac oppida, peregrinos po-
pulorum ac gentium ritus ac consuetudines, oculari obseruatione, conspicerent. Et, si pestiferis etiam, sce-
leratissimi morum conatibus, & funestissimis sicariorum insidijs, optima, ingenuorum hominũ studia non
impedirentur: Non sunt tamen omnibus ex facultates ac opes, quas difficiles, & remotæ peregrinationes,
requirunt. Non omnibus id corporis robur, vt molestias & difficultates itinerum queant perferre. Quod
si verò maximè, opes, si vires etiam, valetudoq̃, suppetant, variæ sunt, ac diuersæ diuersorum, conditiones
multi, functionibus publicis, multi priuatorum negotiorum mole obruti, non possunt liberalem, & lau-
dabilem inclinationem suam, eorum locorum inspectione, quæ historiarum, & famæ præconio, celebra-
ta sunt, satiari. His & similibus incommodis præsentis instituto nostro occurrendum, & multorum votis,
quorum ego sermonibus ac literis frequenter incitatus, consulendum esse putavi: Vt nimirum, nunquam
fatis laudato, Cosmographico Abrahami Ortelij Theatro, quo iam pridem ipse tam Belgis suis, quàm
exteris etiam nationibus innotuit, Topographicas Vrbiũ & oppidorum delineationes coniungerem,
eò, quod argumentum hoc nostrum, cum Geographia tam arcta sit societate coniunctum, vt noua qua-
dam, & mutua eam luce perfundat. Quod enim Geographia de vniuersæ terræ situ, generatim, & summa-
ria quasi narratione, recenset, haud secus, atq; præcellentes pictores, quos Inuentores inde vulgo nuncu-
pamus, elegantem & venustam exhibituri picturam, potiora prius lineamenta, & præcipua corporis mem-
bra, per dispositas, & vsitatas lineationes, generali idea, deducunt, (Qua de re Albertus ille Durerus No-
ricus, opus perelegans conscripsit.) Id Topographus, separata certarum mundi partium, puta vrbiũ,
oppidorum, Iulularum, fluminum, lacuum, montium, fontium, &c. enarratione, historicè explicat, & spe-
ctantium oculis, quasi oppidum, aut locum ipsum coram intuerentur, proponit. Quod quidem, cum
tertio hoc vrbiũ Tomo, vt laboriosa, ita artificiosa Francisci Hogenbergij manu, historicis etiam nostris
enarrationibus, optima fide, ex veterum, & recentiorum scriptis, ex communicatis doctissimorum viro-
rum sermonibus & literis, ex obseruatione demum propria à nobis, pro virili, præstetur, & vrbiũ, oppi-
dorumq̃ icones, ea forma exhibeantur, quæ vicis omnes, plateas, ædificia, areas, spectatori manifestè ob o-
culos ponat: diuinare equidem nequeo, quidnam Geographiam, historica enarratione illustratam, aman-
tes, addam etiam curiosi, vltèrius, ad plenam mundi cognitionem requirere possint, aut debeant. Maxi-
me quidem, si norum iam diuersarum nationum & linguarum hominibus, Ortelianum Orbis Theatrum,
nostris vrbiũ Tomis coniungant. Id, quod clarissimus vir, omni scientiarũ nitore perpolitus, Domini-
cus Lampsonius, singularis mihi amicus, venusto, elegantiq̃, carmine, & lepidissima Abrahami Ortelij,
cum Brunio concertatione, quæ Præfationè immediatè subsequitur, prudentissimè etiam consulit. Atq̃
hinc comoda, utilis simul, & iucundissima contemplatio, orietur. Quid etenim dici poterit, aut fingi iu-
cundius, quàm in loco aliquo tuto, & à periculis metu alieno, apud penates domesticos, vniuersam
terræ, quam inhabitamus, formam, regionibus diuersis, fluminibus & aquis discretam, vrbiũ, & oppido-
rum nitore ornatam, librorum istorum præsidio intueri, illudq; inspectione picturæ, & adiunctarum e-
narrationum lectione cognoscere, quod alij longis & difficillimis itineribus vix vnquam consequi potue-
runt? An ne ea ratione, maxima videmur itinera, flumina superasse, ac maria, & alium quasi mundum
ingressi, dum remotarum gentium, & populorum vrbes, diuersos viuendi ritus, diuersas habituum for-
mas, (de quibus varij, & magnorum sumptuum nunc passim libri scribuntur,) quæ nostris sunt: vrbibus,
singulari diligentia & studio adpieta, contuemur? Et maxime, cum citra metum vllius, vitiosorum mo-
rum, contagij, hisce in libris peregrinari liceat. Fit namq; frequenter, vt, qui longinqua itinera, incertis
& periculosas nauigationes, mundi cognoscendi gratia, suscipiunt, earum gentium quibus cum longa
(?) (?) confue.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

consuetudine viuunt, corruptelis ac vitis infecti, ad suos reuertantur: sed horum librorum praesidio, totus conspicitur mundus, salutaria virtutum percipiuntur exempla, viri, eruditione, & virtutibus illustres, cognoscuntur: Nihil de vitiorum contagio, quo certae nationes obnoxiae, pertimescendum periculi. Erit igitur in hoc nostro Theatro, quo se historiarum, & peregrinationum studiosi, citra discrimen, & periculum aliquod, oblectent, dum varias diuersarum urbium formas, constitutiones, ac situs, dum quid in ijs maxime exercetur, studiant, & qualia ista potissimum, vigeant, An mercatura tractetur, cognoscent. Erit, quod Pictoribus sit recreationi, qui loca aprica, amoenos fructiferosque colles, mirabiles fluminum lapsus, mirabiles urbium, montium, insularum, lacuum situs, quos non semper ad viuum delineatos habent excerpere, suisque tabulis atque operibus ad ornatum, maxima cum voluptate spectantium, inferere poterunt; Quod à plerisque etiam factitatum, frequenter obseruauit, Erit, quod Architectos reficiat, dum magnifica diuersarum urbium aedificia, moenia, muros, & propugnacula, pro diuersa temporum, & machinarum, quibus impetuntur, ratione, contra insolentes hostium iniurias offensionesque, excitata, in Theatro hoc nostro conspiciant, quorum visendorum gratia ad remotas regiones frequenter proficiscuntur. Erit etiam ijs, qui à grauioribus studijs liberi, otio abundant, vel, qui ob laesam afflictamque, valetudinem sedentariam coguntur vitam amplecti, ampla suppeditata materia, qua honesta dignitate, otium & reedum fallant. Denique & ij, qui ad Rempublicam gubernandam vocantur, vt variarum hic urbium icones videbunt, ita diuersarum gentium instituta, Respublicae mores, consuetudines cognoscent, & optima, ad Rempub. suam formandam, exempla inueniant, Neque porro ijs tantum, qui exteras regiones, varias ob causas, inuisere, ac perustrare nequeunt, vtilis erunt, & iucundi nostri labores, verum his etiam gratissime accident, qui longinqua, studiorum, vel qualiscunque rei, gratia, itinera, & profectioes, conantur suscipere. Illi namque horum librorum inspectione exercitati, certa quadam ratione praeparabuntur, vt non ad incognita, sed quodam modo sibi perspecta loca deueniant, quod in ijs visendum, quod fama, & communis omnium opinio, tanquam celeberrime deprædicat, multo deinde commodius, compendiosius, & accuratius, indagare poterunt. Ita namque anno elapso accidit, vt clarissimus amplissimusque, vir, D. Franciscus Dumsdosius, non maiorum tantum imaginibus, sed scientiarum etiam, virtutumque splendoribus, verè nobilibus, (cuius Bibliotheca, in remotissimis mundi regionibus, incredibili diligentia ac sumptu comparata, optimi historicorum, & eruditissimorum hominum iuuantur conatus:) ad Vrbium Metropolim Agrippinam Coloniam quam nunquam ante viderat, animi gratia, deueniens, ea, quæ exteris ad vrbis commendationem exhiberi, & visu iucunda esse solent, iam annotata, & quasi sibi perspecta habens, designare potuerit, vt mihi non peregrinus, sed notus in patria hospes, videretur. Ea quippe, ex primo urbium nostrarum Theatro, in quo Coloniam Agrippinam patriam nobis charissimam expressimus, obseruauit. Ita, in Italiam, Dominam & Reginam Europæ, abituri, vt amplas in ea Reip. Vniuersitates præcellentes, totius antiquitatis vestigia, infinitam, & inexplicabilem aedificiorum, ac operum varietatem, cultissimos agros, Florentis Imperij sedem conspiciant, & admirentur, De quibus antiquæ historiaram memoriarum, varia & stupenda perhibent, Illi inquam, vt plurimum, eam Italiae partem, quæ Floro, reque ipsa testante, toto orbe terrarum pulcherrima est plaga, Campaniam, Plinio, merito, felicem, primum adire, ac perustrare solent, vt amœnissimo in ea Liberi, Cererisque delectentur certamine; iucundissimas Fontium Baianorum contemplantur delicias: montes, sulphureas ignitasque exhalationes eructantes: vrbes, portus, paludes famosas, cryptas, ac specus ingentes, ac infinita demum alia naturæ, & artium, quæ luxus Romanus, hoc loci, peperit, opera. Hæc autem omnia, peculiaribus Theatri nostri tabulis, tam graphicè, præstantissimi viri Georgij Hofnaglij Anuerpiani, opera (quem rare dotes naturæ, non artificis institutio præcellentem eadidit pictorem) exhibentur, vt ea, qui studiosius inspexit, quid in vniuersa Campania, maxima obseruatione dignum; quidnam ipsi in ea potissimum inquirendum; quænam loca, aut euitanda, aut, ob præsentissimum, cautius perustranda, periculum, iam ante rudi cognitione, intelligat, quàm iter hoc ipsum ingressus fuerit.

Sed neque per se commendati operis, hic laudationem suscipimus, quod diuersarum linguarum editio, frequens distractio, & Eruditissimorum virorum commendant elogia, quorum aliquot saltem publica esse volumus, alia verò, & venusta & prolixiora, ne in immentum Prolegomena excreverent, in proximam oportunitatem referuantes.

Sunt potro, vt intelligo nonnulli, qui hosce urbium Tomos, atque institutum hoc nostrum, genusque argumenti, ob studia, quibus me, vocationis gratia, consecratum sciunt malignè rodunt, & superstitiosè reprehendunt. Verum hi grauiissimorum virorum, Hieronymi, Isidori, Bedæ, Orosij, Roderici Toletani, Roderici Santij, Aeneæ Syluij, Ioannis Gerundensis Episcopi, Alberti Crantij, Orosij, & complurium aliorum meminerint, Quos à nemine hætenus reprehensos existimo, quod, licet ecclesiastici, historicum sibi argumentum scribendi delegerint, Varia etiam & diuersa diuersorum esse studia meminerint, natura ad picturarum & ætyporum amorem, & admirationem me rapi, non nesciant, Ferant illi amare me & sequi quem mihi natura honestum indidit, sensum, cum & ille à sacris studijs, non modo alienus non sit, sed lucem etiam permagnam iisdem adferat. In quibus varia quandoque aedificia templum, Regia Solomonis, Sion, Vrbis Hierosolymorum Bethleem, D. Pauli patria, non obscura Cilicum Ciuitas, & similia multa, quæ instituti nostri sunt, describuntur.

Sed, vt ab his tandem, qui neque picturis, neque Geographicis delectantur iconibus, quibus etiam hi nostri non sunt nuncupati labores, ad beneuolos nos spectatores conuertamus, eos vt peramanter rogemus, iam reliquum est, quod conatibus & studijs nostris bene faueant, iisdemque fruantur: Ac demum precemur, foelices sint, ac valeant.

COLONIAE AGRIPPIAE ANNO. D. LXXXI.

IN GEORGII

BRAVNII THEA-

TRVM, VRBIVM ORBIS
TERRARVM.

BRVNE, tuo qui das vrbes spe-
ctare Theatro
Pictura expressas, quot, puto,
terra gerit;

Emulus Orteli nostri, spectanda Theatro
Terrarum dederat, qui sola cuncta suo,
Litem agitat, vter labor antefereendus, amici?
Lis minime facilis, carus vterque mihi,
Sic ego. Sed causa se mox adcingit agenda,
Me, renuente licet, iudice, vterque sua.

Ac BRVNVS prior: Ipsa domos inuenit, &
vrbes

Condere de patrio vertice nata Dea.
Expolytque feros mores, & agrestia corda
Civilem ad vita molit alma modum;
Munijt & muris, instruxit & artibus vrbes,
Quot quot vt hinc animum, corpus & in-
de beant.

Iura, magistratusque dedit, sanctumque Se-
natum,

Terroriq; malis, presidioq; bonis,
Vt male pro meritis, illos sua poena sequatur,
Hi probitate sua premia digna ferant.

Neu, quia terrarum sola sunt magis urbibus
ampla,

Has ab eis vinci nobilitate putes.
None ampli reliquis, Sol aureus, aurea Luna,
Astrag; sunt caeli nobiliora locis?

Byssina nonne sua veste excellentior ora est?
Byssina veste licet, sit minor ora sua.

Quin caelum soli, lunaq; vt debet, & astris;
Sic decus omne ora vestis & ipsa suum.

Sic adamas auro potior, quo clauditur, auri
Attamen est moles magna adamante magis.

Paruus & est cycni melior canor, ille gruuum
quam

Dispersus nubes clamor in aethereas.
Quod sine sideribus caeli, sine nauibus aquor;
Hoc sine terra suis urbibus esset iners.

Nulla hominum inter se commercia, vita se-
rarum,

Non hominum, nullo more, nec arte foret.
Quam memoranda oculis de se spectacula praebet
Vrbes, & muris oppida clausa suis?

Vrbes dat plateas recto procul agmine ductas;
Dant fora, dant varijs copita pulchra locis.

Templa peristylis decorata palatia, circos,
Dant Xystos: thermas amphitheatra, tholos;

Culminibusque polum ferientia Mausolaea,
Et praeincta suis atria porticibus,

Pyramidasq; arcusque & Niliacos obeliscos.
Quasq; procul fornix plurima ducit aquas.

Dant portas, turresq; & propugnacula, & arces.
Dant portus, pontes, marmoreasque domos:

Nec tua, Dinocrates, iuuat hic ars sola videte.
Hic & Apelles, Phidiaeque manus.

Deniq; pingedis magis urbibus. Optica gaudet,
Ars delectandis Optica nata oculis.

Maior & hinc pictas vrbes spectare voluptas:
Quam terra in tabulis, plana geographicis.

Iure igitur nostrum, cum det potiora Theatriis,
Sint minus ampla licet, laus mea maior erit.

Et librum grauiore meum mercabitur aere
Solertes oculi cui potiora probant.

At contra ORTELIVS. Pallas quas con-
didit vrbes

Vrbanasque domos, vt libet, ipsa colat.
Rura mihi, & gelidis placeat in vallibus amnes,
Et nemora, vt quondam summe Poeta tibi:

Vrbium vbi strepitum, & populi tabularia, &
auras,

Insanumque forum, & ferrea iura fugis.
Scilicet haud vllas Bruno, rus reperit artes.

Quin & commodius quaslibet vrbe colis.
Noster hic, en, Iudex, libet hanc cui fingere
litem:

Quippe ea nos inter nulla nec est, nec erit:
Legiacos inter strepitus, curasque nequibat,

Nunc Stabuletano fingere rure potest.
Ipsa adeo Pietas, Astraea, Aedosque, Fidesque
Vrbibus eiecta, vel modo rure latent,

Vltima vel posuere in agris vestigia, & inde
Ad caelum volucris, se retulere fuga,

(?) (?) (?)

Vrbis

*Urbis amator erat Fuscus, tu ruris Horati.
 Cetera qui Fusco, pene gemellus eras,
 Musarum tibi cætus amat nemus, & fugit
 vrbes,
 Ipse sibi ut tota mente vacare queat.
 Ignorasque locum potiore rure beato.
 Nec tibi iam quamuis maxima Roma
 placet.
 Rus itidem Ortelius præfert, ut Horatius,
 vrbi,
 Vique animi, distant nomina & ipsa pa-
 rum.
 Fumosas Fuscus, fumo qui concolor, vrbes
 Et referens Fusci nomina Brunus ament.
 Hactenus Ortelius. Sed & addere deinde
 parabat
 Presidio causa plura futura sua:
 Nempe Geographicas sic laudatura tabellas;
 Ut sua Brune, tuis utiliora probet.
 Ast ego præuertens: Vestram hanc compone-
 re litem
 Sic, inquam, ut vestrum vincat uterque,
 volo.
 Debetur toto, tabulis quem rettulit, orbe
 Laus magna Ortelio, nec tibi Brune minor.
 Quare, ut suauem magis dulces sese inter ami-
 cos,
 Quam secus, est Brunum cernere & Orte-
 lium:
 Gratius atherios ignes spectare, colore
 Caruleo liquidis se sociante poli.
 Byssina & ora sua speciosior addita veste est.
 Nec sat disiuncta vestis, & ora decent:
 Atque adamas, nudum si contemplere, minus
 quam,
 Auro si inclusum, quo capiaris, habet:
 Denique ut vrbs, & pars vicini ruris eo-
 dem
 Obtutu, atque vno tempore visa iuuant:
 Sic non inter se vestros conferre labores,
 O Socij (hac semper res odiosa fuit)
 Aut illum huic, aut hunc illi præferre, sed
 illum
 Equè hunc aequali tollere laude placet.*

*Bibliopola igitur coniungat utrumque Thea-
 trum
 Censeo, ut ex vnus fiat utroque liber.
 Sic duo constituent vnum Amphitheatrum,
 oculisque
 Iuncta Theatra magis grata duobus erunt.
 Nec spectatorem, renuat nisi bulga, pigebis
 Duplice opus duplex acere parare sibi.*

Dominicus Lampsonius, Bru-
 genis canebat.

ECLOGA
 HERMANNI
 ORTENBERGI
 NOVIOMAGI
 IN VRBIVM THEATRVM
 GEORGII BRAVNII
 AGRIPPIN.

Aculus Campanus.

*lc, quibus è siluis, ignotus pastor
 adisti,
 Nulla tibi retinens insignia pri-
 stina vita,
 Præter inane pedum, duroq; è tergo vestem?
 Campanus. Otia cum tibi sint, aliena nego-
 tia curas.
 Ast ego, qui patrijs è sinibus exsul oberro,
 Nec mihi grex reliquus, nec Di mansere
 Penates,
 Horreo cum subijct vel sola doloris imago,
 Aculus. Nescis illoquio depelli pectore curas?
 Sedibus ecce meis iam succedemus euntes,
 Non procul hinc inter præcelsa cacumina,
 fagos,
 Hic apud irriguum tibi fagina pocula fon-
 tem,
 Cum pernis, botulis, & lardis pinguibus
 addam.
 Campanus. Si iuuat ergo meos referentem
 audire dolores, (paucis.
 Et si animus refugit meminisse, hac accipe
 Eff*

Est natale solū mihi, qua iacet aquor ericis,
Milia multa patens, ubi Scaldis denebit
vndas

Oceano, tollitque suas Adripia turres.
Hic me grex ouium factū lanaque beabat,
Complebat latis qui mollia pascua campis;
Vnde mihi facilem vitam, uxoriq̄ para-
bam

Prolifica, & natis, quos indurabat eidem
Vita, perpetuus, bisenos sub Ioue sudor.

Hic ego malebam dominusque paterque
præesse

Sedibus angustiis, quam viuere molliter vr-
be

Finitima, quo ferre mea de corte solebam,
Gallina sobolē, lac pressum, matribus agnos
Auulsos, & eo mihi ditior esse videbar,

Quod quacunq̄ sibi Natura postulat vsus,
Villula præbebat, nec opes poscebat ab vrbe;
Aurea, dum, Pacis riderent numine, rura.
At postquam populatur agris, serus, omnia,
miles;

Non secus ac pavidas memini fugitare vo-
lucres,

Vulture conspecto, vel si qua rapacior ales;
Pars adire nouum, Carolo quem principe
nobis

Enituisse ferunt, mūdum, propiusue profecti,
Pars Celtas, alij remis velisque Britannos.

Diffugere greges, vix ipsum me quoq̄ ferro
Crudeli eripui, & vagor exsul, nudus inops-
que,

Qui vix ante solo patrio, me posse remelli
Credideram, sed præcludunt suspiria vocem.

Aculus. Parce precor lacrymis, lacrymas pa-
storia virtus

Respuit, est cæli spatium, quo viuatur ingens,
Sive placent silua, siluarum copia nobis,
Sive senex manus ciuilem ducere vitam.

Nuper forte mei vicini tecta Georgi,
Cum subij, paruis spatijs lustranda per or-
bem

Oppida clara dedit, quibus omnibus anea
primus

Mœnia circumduxit, & suo aeterna sacra-
uit,

Huc primum egressos siluis, & montibus altis
Fama est pastores coisse, ut fortius hostes
Arcerent, manibus coniunctis, vimq̄ fera-
rum.

Idem victores parta virtute quiete,
Iustitia, & Pacis coluerunt protinus artes.
Hic nunc magnificis templis pia thura cre-
mantur,

Hic gaudet domini versari gleba labore.
Cunctaq̄ suppeditat pleno aurea copia cornu.
Qui magis prospiciunt, hi rerum summa tu-
entur,

Hos alij tanquam patres, venerantur, amanti-
que:

Sic tamen, ut primas, ius immutabile seruet.
Tali principio narrant cepisse Quiritum
Æternam alitibus, primū, felicibus, urbem.
Sed tibi ne longe peregrina exempla petantur,
Vrbs antiqua iacet vicina Colonia nobis,
Hanc Vbi quondam nostri statuere parentes
Posthabitis proprijs aruis, que magna tene-
bant,

Sed grauis urgebat vicina iniuria gentis.
Ergo sibi nomen retinebunt vsque Coloni.

Sed nox atra premit, tibi faxo Georgius ipse
Constret, qua seris monimenta nepotibus
abdit,

Aurea cum nobis iterum lux crastina surget.

CARMEN HVGONIS
FAVOLII IN TERTIVM
VRBIVM THEATRVM GEORGII
BRAVNII AGRIPPINATIS.

Intulit orator canis Ortensius o-
lym

Stellantem Iunonis auem, gem-
misq̄ decoram,

Pandentemque alas, caudamque ad terga ro-
tantem,

Monstrantemq̄, vago conuiuis picta colore
Sydera, purpurea passim qua luce repleta

Non una variant proprios ratione colores.
Intulit

Intulit haud aliter, studijs quo cōsulat almīs
 Ortelius, quondam vectus super athena curru
 Phœbo, varios ritus, tractusque locorum,
 Ignotamq; alio penitus gentem Orberē postam.
 Quā varijs prudens tabulis distinxit, ut esset
 Spectandi vario Mundi sub climate, nota
 Qualibet occulte latitans pars orbis operti.
 Ingens ingenij labor, & res magna profundi
 Carula metiri, terram distinguere filis
 Et paruis totum tabulis describere mundum.

Brunius, at varias vrbes, cumque vrbibus
 arces,

Fluminaq; excelsos cingentia margine muros.
 Deduxitque altis labentes alpibus amnes:
 Coniunxitq; soli terreni maxima regna,
 Oppidaq; ignoto seclusa sub orbe, celebri
 Extollit fama, seris spectanda sub annis.
 Cunctaque ab interitu seruat, reuocatque sub
 ortum

Quæ velut obscuris iacere obducta tenebris:
 Vt non sit regio, quocunque ea fixa sub axe est,
 Sive illam spectes amplam, sive intus & extra
 Egregio ornatam, prisco & fulgore micantem,
 Quæ non sit proprijs ornata vel vrbibus, altis
 Arcibus, aut celsis ferientibus astra colosis.
 O felix atate bona, si cuncta benigno
 Sydera prospiciant vultu, dignissime longa
 Annorum serie, & transcendere Nestoris an-
 nos,

Bruni Castalidum decus immortale sororum.

Nunc tua te prodit virtus, tua fama ma-
 nebit

Per varios terre tractus, vrbesque remotas.
 Nam duce te priscos seruas se videmus honores
 Innumeras vrbes, varias cūq; vrbibus arces,
 Et male seruato rursus splendescere cultu.

Ergo ferent merito in calū tua facta nepotes,
 Posteritasq; tuas extollet laudibus vrbes,
 Dumque arces stabunt, dum cincta mœnibus
 vrbes,

Iura Palatinusque dabit dum sancta senatus.
 Iustitiaq; sacras seruabunt mœnia leges,
 Domini alma tui crescet cum senore virtus.

AD GEORGIVM BRVNIVM, THEATRI vrbium auctorem elegia.

Tia Saturno traherent cum se-
 culari rege,
 Rusticus & nullo verteret ar-
 ua boue,

Mæsica sed toti ruerent in pocula fontes,
 Ruraq; complerent auia mille faui;
 Non muri, non mœnia erant, nec peruia tellus
 Sollicitas hominum senserat alma vias,
 Nec labor externos vlli cognoscere mores,
 Qualem te memorat Chius, Vlysse, senex
 Mulorum ignotas docilem venisse per vrbes,
 Quam maris extremis terra tenetur aquis.
 Sed pia cura Deum, regno meliore veterum
 Exiit, & stimulos addidit ingenijs.

Tunc artes venere sacra, tunc cultior atas
 Atq; animi quamuis tunc abiere rudes.
 Oppida cum, legesque data, & commercia
 terris,

Et faciles almīs prœbuit vnda vias.
 Ipsaque conspectus non dedignata viriles
 Natarum Vranie, maxima Mnemosy-
 nes,

Terrarum cœliq; modos, & liquida regna
 Edocuit, rapidis non sine sideribus;
 Quæ tellus sit lenta gelu, qua frugibus apta,
 Quæ grauis vrgentes astus hiulcet agros.
 His ego non gemmas, non pondera diuinitis
 auri

Mutarim, aut totis putrida signa toris,
 Nec tu docte sinas, Musarum cura Georgi,
 Nec soror hoc Phœbi, nec Deus ipse probet.
 Illa tui mihi sint cordi monumenta laboris,
 Quæ facili solers duxit in are manus,
 Lustrandaq; dedit totas cum mœnibus vrbes,
 Aequora prospicit qua sua cumq; Ceres,
 Quæ tibi non vllò quasitum nomen ab auo
 Excidit, ingenijs stat sine morte decus.

Ioannes Leuineus.

NORVVICVS.

ORDVICVM, vel, vtralij, NORVVICVS, quondam Venta amplissima Angliæ vrbs Londino non immerito comparanda, mercatoribus insignis, ædificijs planè magnificentissimis referta, muris lapideis circumdata, ac fossis (nisi in orientali eius parte, vbi natura ipsa tam fluuio Yero, quam excellis montibus satis defensa videtur) circumuallata, per portas numero XII. vndique ingressus habens. Tempa cum cæmeterijs tot olim, antequam incendio periret; quot septimanas colligit annus, habuit. In præfenti vero præter Ecclesiam Cathedralem, octo & triginta; iisque ornatissimis decoratur.

NOVIODVNVM, vel, vt plerique Niuernia, vulgò Neuers, Niuernensium Ducatus, vrbs tam antiqua, eo que locosita, vt sine errore ea dici possit, cuius in Commentarijs suis meminit Cæsar, hæc quidè verbis. *Oppidum diruit (de Genabo loquitur) atque incendit, prædam militibus donat, exercitum Ligerim transducit, atque in Biturigum fines peruenit. Percingetrix, vbi de Cæsaris aduentu cognouit, oppugnatione desistit, atque obviam Cæsari proficiscitur: ille oppidum Biturgium, positum in* *ria, Nouiodunum oppugnare instituerat, &c.* Vides, vt Gergobinæ vrbi à Gallis obfessæ, auxilio proficiscens, Nouioduno iter habuerit, quæ vrbs non alia potest censeri, quam quæ nunc Niuernia dicitur, ad Ligerim sita, eo profus itinere, quo Cæsari eundem erat, vbi is veritus, ne male ab exercitu Gallico acciperetur, quamuis vrbs teneret, videns tamen aduersum occurrere Gallorum equitatum, qui prælium deposeceret, eam reliquit. Itaque hodie quoque in ipsius vrbs mœnibus videas antiquum propugnaculum, magnæ omninò amplitudinis, & altitudine ipsos vrbs muros æquans. Et verò Niuerniam esse Nouiodunum Cæsaris, docet Aimo ille monachus historiæ suæ initio, vbi Cæsaricas vrbs enumerans, Nouiodunum, quam hodie Niuernis esse putant, inquit. Qui eadem etiam historia sua perhibet, vrbs hanc, (quemadmodum vniuersum Niuernensium Ducatum, cuius Nouiodunum caput est) initio Comites habuisse, qui Rempub. Regis nomine curarent, sed Comites deinde eius possessionem ac dominatum vsu cepisse, successu deinde temporis, Comitatum hunc ad Ducalem dignitatem peruenisse, primumque Niuerniæ Ducem fuisse Franciscum, Filium Caroli Niuerni, & Mariæ Atrebatanæ, cui vxor fuerit Margareta Borbonia, Caroli primi Ducis Vedonij filia.

Ad Orientis Insule extremum latus sita est, quam veteres Ordoicum, deprauate quidem illi, recentiores verò, Nordouicum multo certè deprauatius cognominauerunt. De nominis namque ratione atque origine variæ sunt, & multiplices diuersorum hominum opiniones. Siquidem qui ea de re scripserunt (scripserunt autem plurimi) in dubias, & ancipites sententias distrahuntur. Quidam enim à regulo quodam seu duce, Noro (nam id in primis traditur) nomen ciuitati impositum putant. Nonnulli, à Norico antiqui sane nominis fluuio. Cæterum & fluuius, & fluuij nomen vetustate iam penitus exaruit. Alij, de piscinis quibusdam, nescio quid, non minus fabulosè quam pertridiculis, & insule comminiscuntur. Sunt, qui ex his duobus Saxonis vocabulis: Nort, & Wiche, simul iunctis, ac sicelicas, Aquilonarem vicum (talisenim latino si exprimantur, sermone, istorum verborum vis est) vrbs, Noruicum, nuncupatam existimant. Hos vt sequar potissimum inclinatumus. Est autem Noruicum, si ad ea tempora respicias, quando illic ab Anglofaxonibus primum habitari ceptum est, vrbs sanè perantiqua; sin autem ad vetustiora secula, & Gurguntum ac Guthelinum Britannos (haud dubio eius, quod hodie visitur, Castelli auctores) antiquissima. Forma eadem ferè, quæ arcui vehementius intento; positaque est in leni montis deiectu, longe, lateque spatiosa. Etenim in longitudinem ab Auliro in septentrionem, mille quingenta passus, & amplius protenditur. Latitudo autem ab ortu in occalum, hoc est, à montis radice, quam flumen alluit, ad summum verticem, passus fere mille; vbi sensim crescendo, in maiorem semper amplitudinem diffunditur. Ciuitatem mœnibus cinxerunt, vt fama est, vrbs eius ciues duo, Spinchius quidam & Sparuchius, Anno recuperatæ salutis, M. CCC. LXXIV. Porro, eodem vtuntur iure, & ipsi dem penè ritibus atque institutis in ciuitate gubernanda ciues Noruicenses, quibus hodie vtuntur Londonienses; Prætoresque (Maiorem ipsi nuncupant) Regis permisso, quotannis deligunt, cui quemadmodum Londoniensi, visitato more, atque solenni, gladius præfertur. Diu tamen, sicuti quondam Londinum quoque, cæteræque huius insule ciuitates, Præfectos habuerunt suos, seu vrbs submagistros, quos alibi Balliuos adpellant. Anno verò M. CCCC. III. qui fuit Regis Edouardi, eius nominis Quarti, is administrandæ ciuitatis ordo primum immutatus est, ilque, quem nunc retinent, institutus. Cæterum sedes eius Prouinciæ episcopalis, primum Dunuici fuit: (peruetus est id oppidulum, iuxta mare situm, hodieque Filchstovv, dicitur) deinceps (nam duo tum vni, atque eidem Prouinciæ Præfules præsidebant) & Dunuici, & Elmhami; nec ita multo post, regnante Eduino, vbi ad vnum denudè Præfulem pontificia dignitas deuenit, vsque ad Gulielmi Nortmanni tempora, Elmhami permansit. Demum, Gulielmo regnante, Arfalus quidam Elmhamo Thetfordiam transtulit; Thetfordia Noruicum Herebertus, atque vt illic perpetuò consisteret, proprijs ibidem sumptibus ecclesiam cathedralem, Anno salutis M. LXXXVII. construxit. Ad Noruicensem hanc vrbs, quemadmodum & in reliquis Britannicæ præcipuas, Daniel Rogerius, Albimontius Anglus, poeta nostri æui elegantissimus, omnique artium, & variarum disciplinarum nitore politus, hoc, quod subijcio epigramma, superiore anno lusit, in procinctu aulico, cum Serenissima Angliæ Regina, magnifico isthuc apparatu, varijs comitata Legatis, exciperetur.

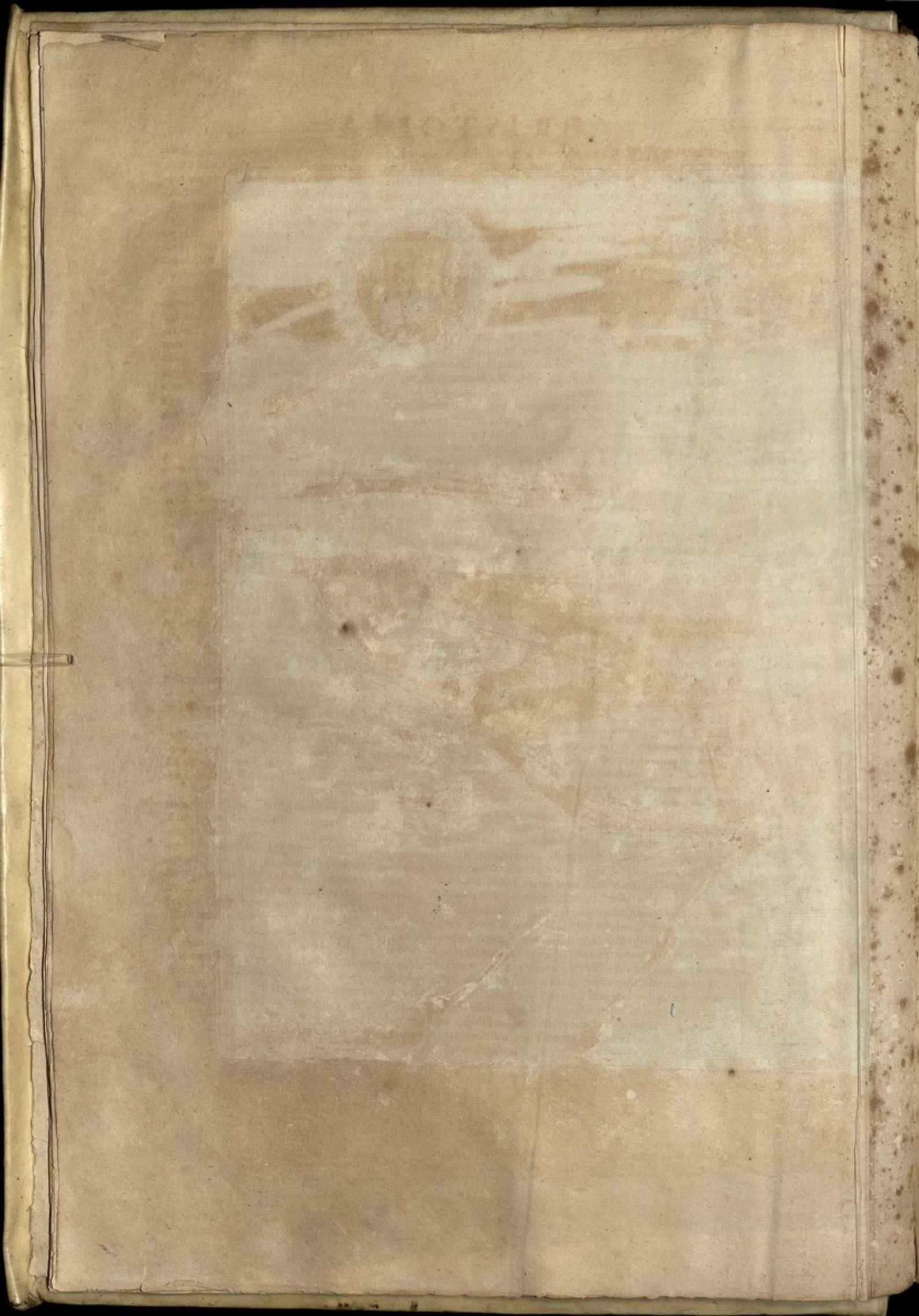
*Londino assurgit Norduicum iure, priori.
Dein Eboraci vrbs, quod mage prisca, colit.
Bristolio dubitat, num cedere debeat aque.
Vtraque Pontificis claret honore pij.
Mœnibus illa valet, cinctâ hac quoque mœnibus altis.
Arce potens hac est, nec minus illa potens.
Nobilis emporio viget vtraque, Bristolin amnis
Sabrina resluens: hanc sed Hierus adit.
Vtraque sacunda circumdatur vberè gleba.
Vtraque culta opibus, cine decora suo est.
Norduicum populi numero spatique per amplo:
Nauius vrbs præstat Bristoliana vagis.
Hospitiibus Belgis simul hæc, simul illa benigna est:
Vnde simul laudem, commodaque ampla ferunt.
Amba quid possent, Dacæ sensere cohortes:
Nortmannas amba sustinere manus.
Ite pares igitur, memores, quod tempore prisco
Vtraque Venta vna voce vocata fuit.
Tu sed isenorum Norduicum Venta fustis:
Venta vbi Belgarum Bristolis ante fuit.*

27577302

NORDOVICVM.
ANGLIAE CIVITAS.

1. The Gate where the river comes in	16. St. Martin's church
2. The Gate where the river goes out	17. St. Andrew's church
3. The Gate where the river goes out	18. St. Peter's church
4. The Gate where the river goes out	19. St. James's church
5. The Gate where the river goes out	20. St. John's church
6. The Gate where the river goes out	21. St. Mary's church
7. The Gate where the river goes out	
8. The Gate where the river goes out	
9. The Gate where the river goes out	
10. The Gate where the river goes out	
11. The Gate where the river goes out	
12. The Gate where the river goes out	
13. The Gate where the river goes out	
14. The Gate where the river goes out	
15. The Gate where the river goes out	

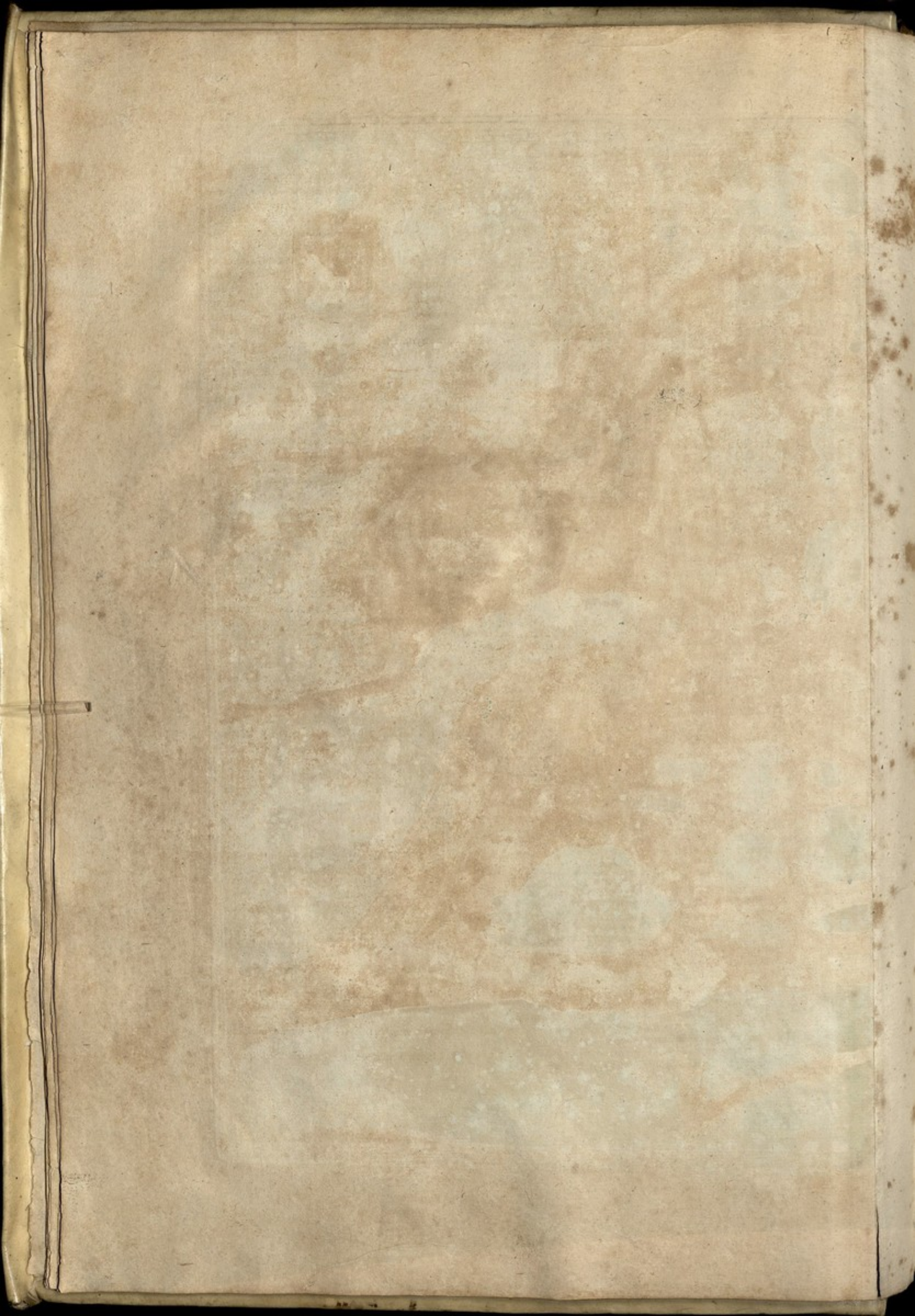

BRIGHTSTOWE

BRIGHTSTOVVE, vul-
go, quondam vena, florē
tissimum Lachiae Em-
porum.

1. S. Petri	9. S. Althani
2. S. Martini	10. S. Michaelis
3. S. Stephani	11. S. Gregorii
4. S. Laurentii	12. S. Martini
5. S. Thomae	13. S. Thomae
6. S. Leonardi	14. S. Thome
7. S. Marci	15. S. Jacobi
8. S. Althani	

C E S T R I A .

CESTRIA, Comitatus Cestrensis, siue Deuani, in Anglia vrbs primaria, quæ à Legionibus Romanorum ibidem hyemantibus in hunc diem *Cair lbeon ar dour Leuv*, id est, ciuitas Legionum super aquam Dea, ad differentiam alterius eiusdem nominis ciuitatis super Oscam fluum dicitur. Ex Antonino patet, hanc olim Deuani dictam à Latinis fuisse, à fluuio, quem nos Dourdovv, id est, aquam Dei vocamus, Angli hanc *Legaucestre*, & postea, detruncato vocabulo, *Cester* dixere, ciuesque gloriatur se habere corpus Henrici Quarti Imperatoris, quem affirmant abdicato Imperio, eremiticam vitam illic duxisse. Nec aliter de Heraldio, vltimò Danici sanguinis Rege credunt. Romanorum monumentis est celeberrima, de qua Iohannes Lelandus *comment. in Cygriam cantionem*, ita scribit: Deua, Britan, Cair Leon ar dour Devv, id est, Castrum Legionis super Deuam flu, Ar Devv, a Britannis consultè additum, vt flu. titulo distinguerent à Gair Leon ar vviske, quam urbem Romani Iscam appellabant, & Iscelegiam. Antoninus scriptor Latinus hanc urbem Deuam à flu. appellat. Beda secundo capite secundi libri historię Anglicanę, urbem *Cairlegton* appellat, secutus Britannos, At Saxones aliud indidère nomen, videlicet, *Legecester*, à Legionum castro, vt apparet ex Rogeri Houedeni historia. Admiror interim, quæ auctoritas eò deduxerit Guilielmum a Maildulphi curia, vt libro de Episcopis Anglię quarto, scriberet, Legionum urbem inde dictam, quod emeriti milites Iulianarum Legionum illic confederint. Ego verò palam pronuncio, nec legiones Iulij, nec ipsum Iuliu eò peruenisse. De Decia flu, fusius hic scriberem, nisi nuper in libello, cui titulus *Genethliacou*, in gratiam Eaduardi Principis edito, accuratè pinxissim Tegeum lacum, Penliniæ ornamentum magnum à quo defluit, ac præterea cursum illius omnem ad ipsa vsque ostia. De antiquitate & magnificentia huius vrbs scripsere quidem multi; at fusissimè Raynulpus Hygedenus, & Henricus Bradeshauus, monachi Cestrenses: Ille in historia, cui titulus *Polychronion: hic in vita D. VVerburgę virginis*. Senit magnam hæc ciuitas cladem, tyrannide Ethelfredi Nortabrinorum Regis, at maiorem longè, persecutione Danica, qua tantum non funditus concidit. Ethelfreda filia Ealfridi Magni, & Coniunx Ethelfredi Comitis Merciorum, quam Henricus Huntedunensis eleganti carmine vel ad sydera tollit, urbem & reparauit, & exauxit, Leofricus Merciorum Comes, vir tum nobilissimus, tum oprimus, Deuæ gloriam insigniter promouebat. Idem fecit & Lupus Comes, gente Nortmannus. Tandem Petrus quidam coronidem magnificentię addidit, eò transferens Lichefeldã sedem Episcopatus, Guilielmo Magno Anglis imperante. Atque hæc quidem ex Lelandi commentarijs hætenus. Raynulpus autem Cestrensis monachus, quem Lelandus allegat, Polychronij sui libro primo, capite decimo octauo, Ciuitas, scribit, Legionis videlicet Cestrensis, situatur in Marchis Anglię, super titulum Dea, & Latine nuncupatur Cestria, vel Legicestria, & Ciuitas Legionis etiam, eò, quod ibidem hyemabat militum auratorum legio vna, quam Iulius Cæsar miserat ad Hiberniam superandam. Et postea Claudius Cæsar, abinde legiones misit ad Orcades insulas expugnandas. Huius ciuitatis ædificatoris nomen non constat. Nam quicumque viderint concaua ædificia ibidem magnis lapidibus constructa, opera Gigantum, vel Romanorum potius, quam Britannorum esse iudicarent. Antiqua ibidem hominum nomina characteribus veteratis inscribuntur. Iulij quoque Cæsar nomen ibidem mirabiliter insculptum est. Hæc quoque ciuitas, tempore Britannorum, prima erat Venedotia, videlicet Borealis VVallie partis. Ista quoque ciuitas magnum numerum mercimoniorum tam recipit, quam emittit: pæcoribus, frumentis, & piscibus, præcipuè salmonibus abundat. Huc vsque Polychronion, Cestria igitur Episcopalis, magnifica & celeberrima Anglię vrbs, amplitudine, superbo ædificiorum nitore, & cultissimorum hortorum elegantia commendata, duo passuum millia in circuitu colligit: Ecclesias parochiales nouem. & cathedralem elegantem exhibet, præter loca alia sacra, vt hospitalia, & Nosocomia, religioni nuncupata. Suburbia habet elegantissima, & spaciosa, plateas patentes, & domus eum in modum constructas, sed per vniuersam propemodum urbem ambulare quis possit. & in plateis tamen nunquam conspiciatur, vt in peristilijs & mœnialis, ab vtraque platearum parte constructis, quas vulgo (le Roes) nuncupant. Quæ quidem ambulacra, plurimas vtriusque officinas, & multos varijs in locis gradus habent.

Hæc, quæ sequuntur, Londino cum vrbs Cestrensis icone, operi nostro inserenda accepimus.

Anno ante Christi incarnationem 917. Rex Leylli incepit ædificare ciuitatem, de Cairlehon, quam hodie Cestriam nuncupant, ex incepto opere Lehon Gauer, magni Gigantis, qui circumdedit ciuitatem muro, & hodie Britannica lingua, Cairlehon dicitur.

Anno salutis 126. Martius Rex Britannię hanc ciuitatem ædificijs subleuabat, qui ibidem inhumatus manet.

Anno 901. Ethelfreda, Ducissa Marchię, hanc urbem ædificijs restaurauit, post ruinam per Danos factam, & muros magis spaciosos erexit, adeo, quod Castellum muro includit, quod prius extra urbem erat positum.

Anno Domini 959. Rex Edgar, Cestria, aulam suam fouit, Riuum Dea introibat lintre, vbi octo Reges, remis in eo laborare coegit, ad Ecclesiam S. Ioannis appulit, & inde ad suam Palatium reuertebatur, vt appareret eum fuisse dominum & Regem tantarum Prouinciaram. Nomina autem Regum hæc sunt.

Rynoch, Rex Scotorum: Malcolin, Rex Cambrię: Macon, Rex Monię insulę: Dufzal, Rex Australis VVallie: syfrith & Hovvel, Reges Borealis VVallie: Iacobus, Rex Gallovvay, & Lukil, Rex VVestmerlandię.

Anno reparatę salutis 1078. Rex VVilhelmus Conquestator, Lichefeldia Episcopatum, in Cestrensem commutauit.

Anno Domini 1401. Rex Eduardus primus, filium suum maiorem natu, nomine Eduardum, in Principem VVallie creauit, eidemque Principatui, Cornubię & Cestrię Comitatum adiecit.

Anno Domini 1335. Rex Eduardus tertius, Cornubię Comitatum in Ducatum erexit, eumque filio suo natu maximo Eduardo dedit, vnã cum Comitatu Cestrensi.

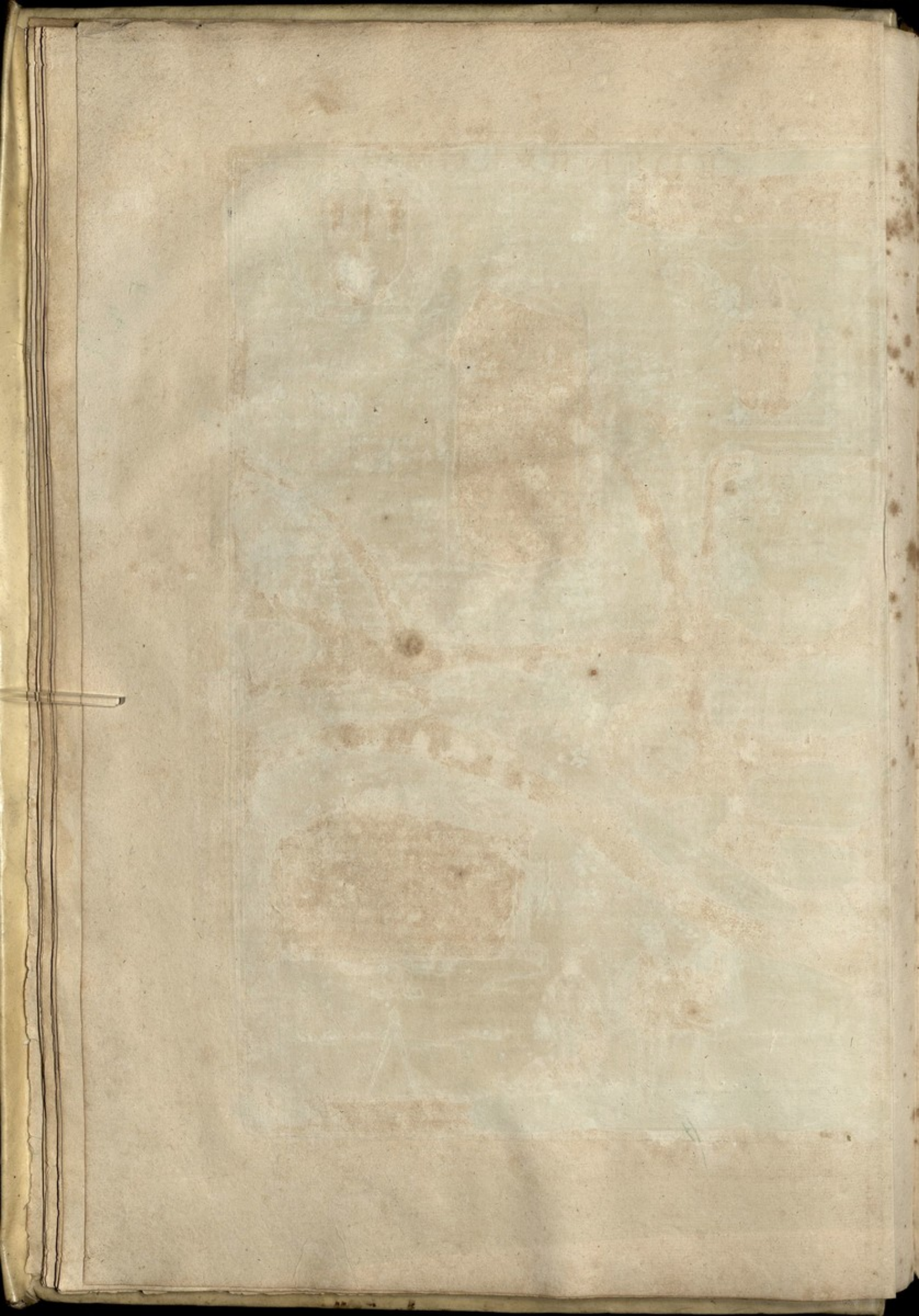
Iohannes cognomento Scotus, filius Comitis Angurię, vltimus fuit Cestrię Comes, à cuius tempore, Comitatus ille, vnã cum Ducatu Cornubię, ad Primogenitum Regis Anglię spectat.

CESTRIA VVLGO CHESTER, ANGLIA. CIVITAS

1. de S. Martini
2. de S. Marci
3. de S. Petri
4. de S. Michaelis
5. de S. Iohannis
6. de S. Pauli
7. de S. Andrewae
8. de S. Edwardi
9. de S. Margaretae
10. de S. Elizabethae
11. de S. Mariae
12. de S. Vincentii
13. de S. Basilidis
14. de S. Eboracae
15. de S. Wilfridi
16. de S. Cuthberti
17. de S. Oswaldi
18. de S. Guthlaci
19. de S. Werburgae
20. de S. Agathe
21. de S. Ursulae
22. de S. Katherinae
23. de S. Agnetis
24. de S. Juliane
25. de S. Ursulae
26. de S. Agnetis
27. de S. Juliane
28. de S. Ursulae
29. de S. Agnetis
30. de S. Juliane
31. de S. Ursulae
32. de S. Agnetis
33. de S. Juliane
34. de S. Ursulae
35. de S. Agnetis
36. de S. Juliane
37. de S. Ursulae
38. de S. Agnetis
39. de S. Juliane
40. de S. Ursulae

Hic flumen Dea dividit Angliam et Walliam
 dicitur in Wallia septentrionali de curia sui
 vocari in loco quodam proprio vocatum
 Que in loco quodam parci est gressu quod hinc
 vocatur flumen enatat non Sabinae quibus
 flumen abundat, vivunt in Lacum praedicti hinc.

EDENBURGVM.

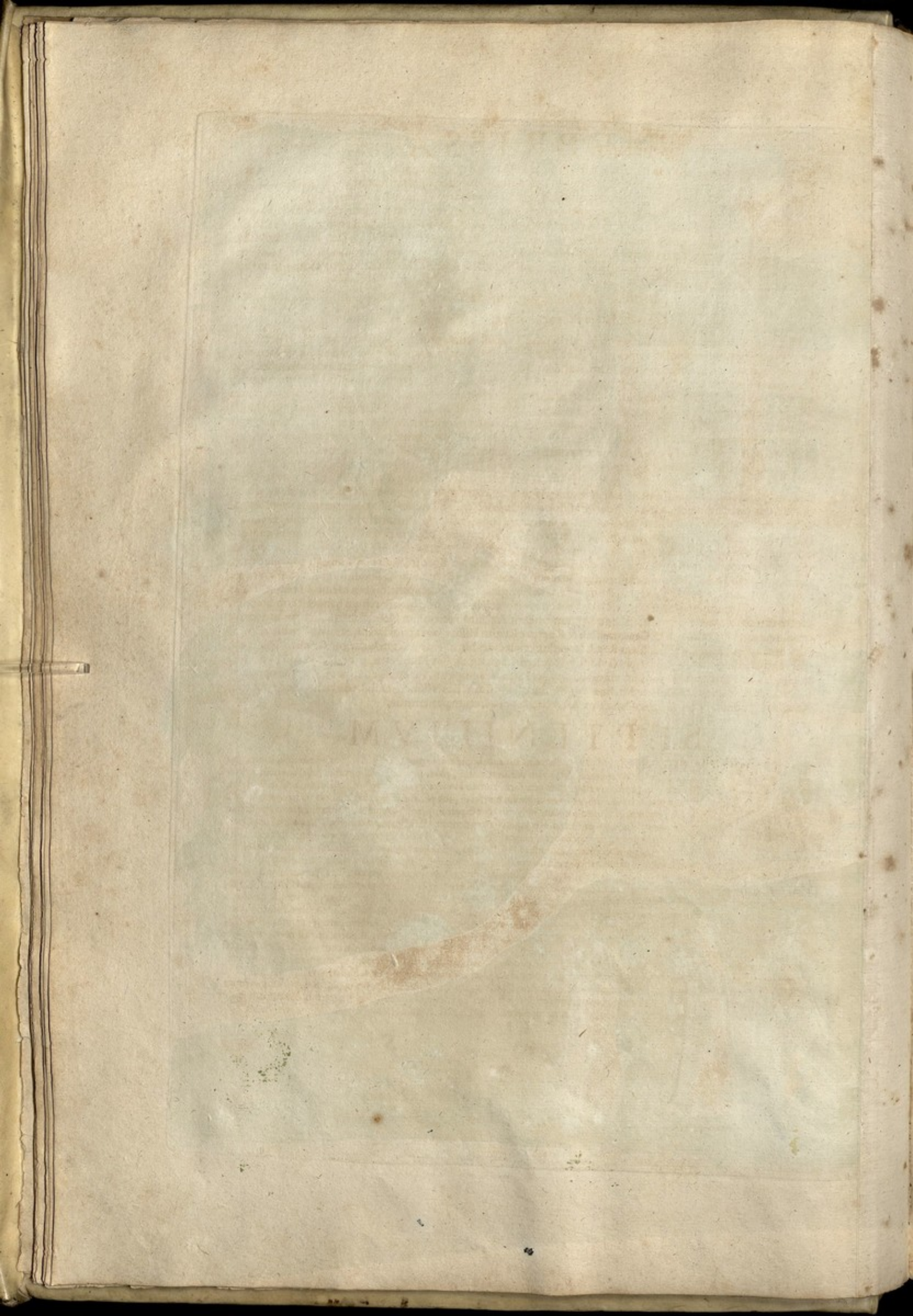
EDENBURGVM, Regia & metropolitica in Scotia Vrbs, ALATA CASTRA vocant, à Cruithne Scotorum Rege condita, & primæ institutione Agneda, posteriore autem à tate ab Etho, Pictorum Rege, Ethinburgum cognominata, in Landonia præcipua Scotiæ Pro- uincia sita, Fortheamne alluitur, excipitque ab eiusdem nominis æstuario nauigia ab ori- entali Oceano, in frequentissimum portum, vix mille passibus ab vrbe distantem, vbi Hæ- monia est in sula, hodie columba dicta, vltra Fortheam, in cuius ostio castellum DVNBAR conspicitur. Habet autem vrbs ipsa Edenburgum duos montes ad Orientem; Australior, Cathedra Arthmi, & qui Aquilonem respicit. Collis apri nuncupatur. Ager vndique fer- tilissimus est, amœna prata, syluæ, lacus, riuuli, arces vltra centum per circuitum vr- bis, intra vnum miliare Germanicum. Ad Septentrionem, interuallo italici miliarij, est brachium maris, iuxta quod situm est oppidum Letha, in cuius medio constructa porticus, in qua simul videre licet centum magnas onerarias naues. Habet brachium maris, ibi ad aquilonem, in latitudine septem milliaria. Porro EDENBURGVM in monte instar Pragæ, sita, habet in longitudine miliare Italicum, in latitudine dimidium. Longi- tudo accipitur ab Occidente in Orientem. Ab Occidente vrbs, assurgit mons, & alta rupes, atque arx in rupe, natu- ra loci munitissima, sub qua, vndique est profunda vallis, nisi ea parte, qua respicit vrbe, quare arx omnino inexpugnabilis esse censetur; quamquam tamen eo bello, quo Dauid Brusius Scotiæ, & Edouardus Britannia Rex, magnam Angliæ partem, & Scotiam omnem ad interuentionem vastarunt, occupantibus eam Anglis, mirabili prostris stra- tegemate, ac dolo sit expugnata. Agris namque multis annis permanentibus incoltris, tantâ fame laboratum est in Anglia pariter, & Scotia, vt equos, canes, feles, ac similia animalia penuriâ aliarum rerum, ederint. Traditum in- super à quibusdam est, eò inopiæ redactos quosdam, vt diutinam famem non ferentes, pueris à vicinis suffuratis, mi- serabili calamitate non pepercerint. Eo tempore Arx Edenburgensis eiusmodi strategemate in Scotorum manus peruenit. Douglas, Eques auratus, V Valterum quendam, cognomento Turris, virum opulentum, admodum sibi deuinctum habebat. Is naui sua, ex mandato Douglas, in Forthiam proficiscitur, fingens mercatorem se, vinaque è Gallia adferre, & ex composito, dolia quædam secum attulerat, ac postridie, depromptis aliquot lagenis ad arcem Edenburgensem pergit, Oeconomum prodire iubet, venienti lagenas dat, vinumque gustandum, cum non parum placuisset, (quibus nimirum iam diu maxima vini penuria fuerat,) rogat, num vasa ad se aliqua ex eodem genere, ad- ferre velint. Enimvero respondit Oeconomus, rem multo gratissimam facturum es, si in tanta vini inopia, eam no- bis benevolentiam exhibeas. Ac, quo certior res sit, & de pretio nihil dubitet, pecuniam præsentem dat, postridie vi- num adferri iubet, sub auroram se ille adfuturum cum vino respondet. Postero die, dubiâ etiamnum luce, adest, vasa duo carpento adferens, portæ extemplo aperiantur. Cum verò in medio portarum consisterent, per fraudem solu- to axe, carpentum procidit. Ac mox Douglas (nam haud procul iam inde cum expedita militum manu confederat,) cum paucis superuenit, ianitores resistentes occidit, arcemque ipsam tandem occupat. Atque tum Rex Dauid cum coniuge Ioanna ex Gallia in Scotiam reuertitur. Nobis verò ad descriptionem dictæ munitissimæ arcis, à qua strata- gema hoc paulisper nos abduxit, redeundum. Itaque Edenburgensis hæc munitissima Arx, quæ ab asseruatis ibi puellis nomen ducit, omnium difficillimo est aditu, nec quisquam ad eam etiam qualibuscunque scalis scandere potest, tam dura scilicet & præceps est petra, in qua vultures nidificant, quarum auium nidos deprædantur iuuenes audaciores, ex arce in sportis demissi. Hæc arx, occidentalem vrbs partem claudens, Puellarum Castrum vocatur, quod illic Regiæ, Pictorumque virgines insigniores, manuarius artibus, discendis, ad nubilem vsque ætatem, vt tunc fiebat, addictæ, æ- cta custodia seruabantur. Cæterum ad Orientem vrbs est augustissimum monasterium S. Crucis, habens anæ exum palatium Regis, & amœnissimos hortos, quos claudit lacus ad fundum montis, Cathedræ Arthmi. In hoc monte in- ueniuntur pretiosi lapides, clara die radiantes, adamantes præcipuè. In vrbe sunt duæ magnæ viæ, ab arce Puellarum, vsque ad monasterium, & regium Palatium, lapidibus quadris stratæ, præsertim regia via. Est suburbium ad Occi- dentem, dimidio miliari longum, vocaturque via S. Cuthberti. Sunt in vrbe multa Monasteria, & templa, præser- tim Franciscani, Dominicani, Ecclesia MARIAE de Campo, Collegium Sacerdotum: & aliud Collegium Trinita- ris, Hospitale D. THOMAE. Vrbs ipsa non est constructa ex coctis, sed naturalibus & quadris lapidibus, vt etiam sin- gulæ ædes possint magnis palatijs comparari. In medio vrbs est Capitolium, & Ecclesia collegiata sancti EGIDII: Habent Episcopi, Duces, Comites, Barones & Procures totius regni, in vrbe sua palatia, quando ad Comitibus vocantur. Est Palatium Regis, positum supra Monasterium amplissimum & superbissimum, à quo, vsque ad arcem Puellarum extenditur perpetua quædam platea, vicus Regius dicta; sed quæ prope arcem Puellarum latior, prope Monasterium autem angustior est: atque hæc regia via insignes habet ab vtraque parte ædes, potioresque polito ex lapide constru- ctas. Porro, alia oblonga via, quæ vicus Canonicorum vocatur, angustior est, seiungiturque à Regio vico, muro, porta, ac turribus; atque pro suburbio reputatur. A regia via inter Austrum & Boream, infiniti extenduntur viculi, qui omnes excelsis ædibus sunt ornati; quemadmodum & vaccarum via, in qua patriciorum & senatorum vrbs habi- tationes, Principum ac regni palatia, vbi nihil humile, sed cuncta videntur magnifica. Inter maiores Edenburgi Ecclesias, post insignem Monasterij Basilicam, Collegiata sancti Egidij Ecclesia primum sibi vendicat meritò locum, in medio regniæ via constructa. Deinde in vico, qui Edenburgum a via Canonicorum & sub- urbio diuidit, Ecclesia est celeberrima, Collegium Regiæ intra muros. Item inter Monasteria Franciscanorum & Prædicatorum, sita est Ecclesia MARIAE de Campo, vbi Sacerdotum etiam est Collegium. Et sub rupe de- mum arcis Puellarum, noua sancti CUTHBERTI Parochia est sita.

EDENBURG

Castrum puellarum

EDENBURGVA.
SCOTIAE
METROPOLIS.

NEBRISSA.

NEBRISSA, Baticæ fertilissimæ Hispaniæ Regionis oppidum, à Baccho, alias Iaccho, Libero patre conditum, qui Romi Regis tempore, agmine magno comitatus, in Hispaniam venit, non tam dominationis cupiditate, ut inquit Antonius Nebrissenfis in præfatione Historiæ suæ, quam ut parem gloriam reportaret ei, quam ex domita India consequutus erat. Demum victor, nullum aliud Hispanis aduentus sui momentum reliquit, quam quod Nebrissam in Batica condiderit prope æstuarium Hispaniæ, quam Silius à Satyris cultam dicit, propter ipsum nomen, Nebris enim pellem hinnuli, id est, pulli ceruini significat, qua bacchantes Bacchi sacerdotes induti, sacrificare solebant; vnde scribit:

*At Nebrissa Dionysæis conscia thyrsis,
Quam Satyri coluere leues.*

Hæc vrbs olim inter æstuarium Bætis fluij, qui in saltu Tygensis ortus, non longè à Castaone, fluit in occasum, dextra læuaque oliuiferis colitur oppidis, atque ab Andugaro Baticam mediam secat, & prouinciæ nomen imponens, eius vrbes nobilissimas, Cordubam, Italicam, Romuleamque, nunc Scuillam, præterlabitur, tandemque per vnum ostium, magno cum impetu, exit in mare Atlanticum, iuxta municipium, quod Luciferi templum ab antiquis dicebatur. Olim autem duo habuit ostia, quorum alterum, quod Meridionalius, obliatum est, cum alueo eodem, pertendente ab hac ciuitate Nebrissæ per Astam Coloniam ad turrim Capionis. Ex quibus facile (inquit Antonius Nebrissenfis) soluitur illa dubitatio, quæ solet harum rerum curiosos mouere, & meipsum plerumque ambiguum reddidit. Cum Strabone, Ptolemæo, Mela, Plinio, omnibus Cosmographis auctoribus, Nebrissæ, & Asta colonia inter æstuarium Bætis posita sint, qui potuit fieri ut hodie non paucioribus, quam octo, nis passuum millibus a flumine distent? Nimirum, quia alueus ille qui Nebrissam & Astam præterfluebat, obliatus est, sic tamen, ut illius vestigia hodie visantur cum æstuarijs, atque diorygibus manufactis, ut inquit Strabo, ad exportandas scaphis & lintribus fruges ex agris in vicinas vrbes. Oppidum est autem peramicum & pulchrum, cum arce peructeri, agro vndique beatissimo cinctum. Nam etsi vniuersa Batica prouincia frugibus, & cunctis rebus necessarijs sit admodum foelix, hoc tamen præcipuè tractu, non solum latissimas fruges, vina, mella, delicatos arborum fructus, oliuas, sed & immensam rerum omnium copiam producit. Quocumque namque oppidum Nebrissenfis egressus, te vertas, patentes te campi excipiunt, prata viriditate & floribus læta, vineta, & maxime frequentia oliueta. Quare Nebrissenfis ager, ab olei non vbertate solum, sed & bonitate præcipue commendatur, quod hinc in Indiam exportatur. In quem vsus, varij generis fistilia & vasa lutea hic conficiuntur, magnæ capacitatis, quæ ipsi Tenagias, & minora, quæ Botigias, vulgo nuncupant, quibus oleum ad remotissimas mundi partes transmittunt. Est denique hæc vrbs eo multò celebrior, non quia Bacchum habuerit conditore, Deum ebriosum, ac malè sanum, sed quod ciuem ediderit Aelium Antonium Nebrissensem, magnum decus & ornamentum Hispaniæ, qui ex Grammatico & Rhetore Regius Historiographus factus, rerum à Ferdinando, & Elisabetha, Hispaniarum felicissimis Regibus, gestarum decades binas, magna cum laude conscripsit. Huius oppidi & circa id regionis abundantiam si vidisset, si dulcedinem degustasset Munsterus, nunquam à Gallia, vini, frumenti, & carnijs copia Hispaniam vinci asseuerasset. Situ est admodum iucundo, eo itinere, quod ad oppidum S. Lucar de Barrameda, Ducis de Medina Sidonia ducit, ad ostium Bætis fluij. Distat miliaribus inde quinque Xeres de la Frontera, quæ deinde Calizium, & ad Gaditanum fretum peruenitur.

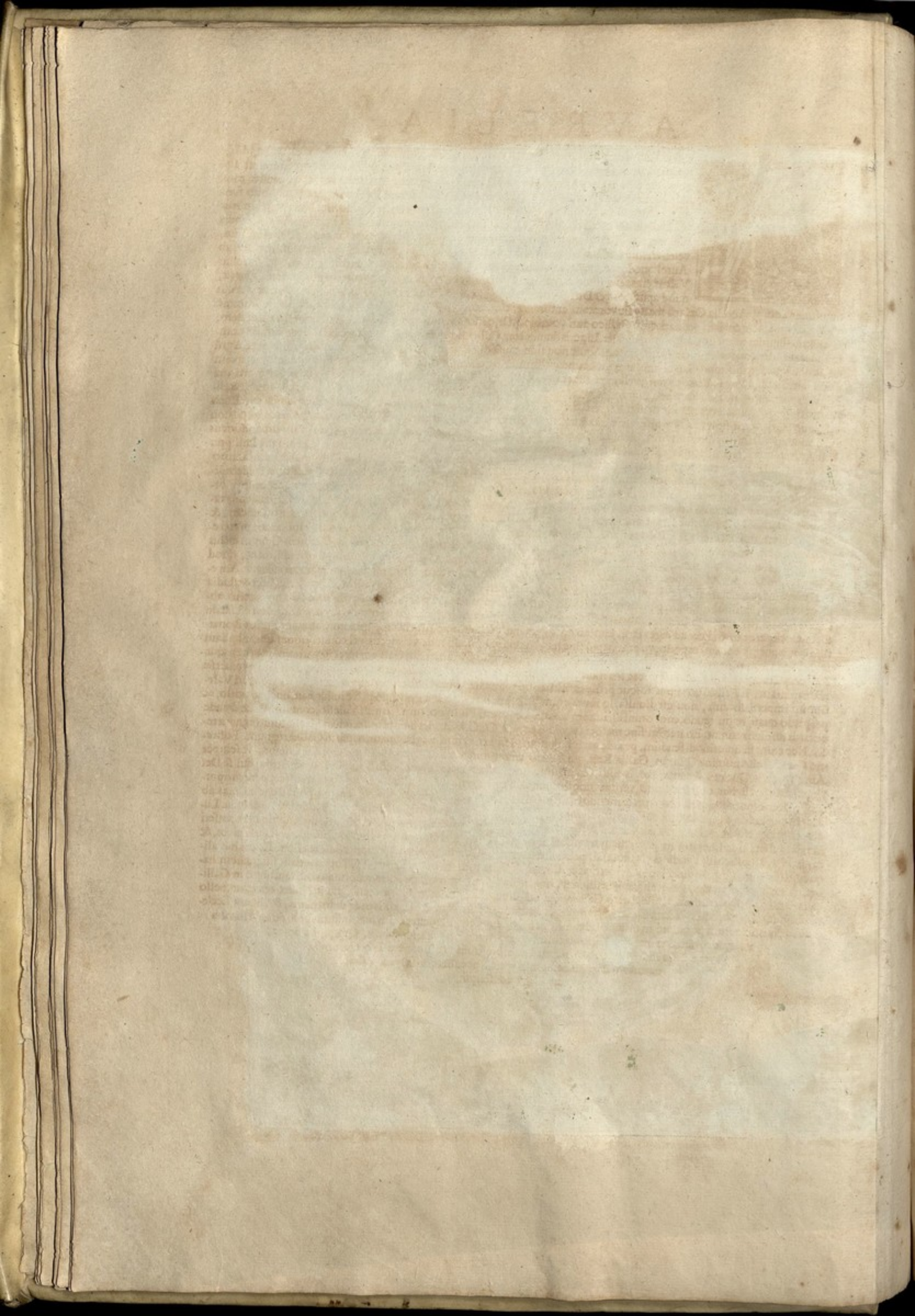
SEPTENILIVM.

SEPTENILIVM, vulgo Setten, Hispaniæ oppidum, in monte positione prorsus mirabili, itinere quo ex Xeres de la Frontera, Malagam versus tenditur, plura incolarum subterranea habet domicilia cauernosa, in rupibus excelsa, quam quæ foris structurâ videntur erectâ, Solum, quale in montibus frequens, asperum & lapidolum, ut aratri culturam non ferat, sed pecoris varij generis diues. Nam montes hic passim gregibus, & armentis bouum, ouium, atque caprarum pleni. Oppidum hoc cum castello, postremo Granatensi bello in Ferdinandi Regis potestatem deuenit. Exstimabant namque Hispani, id oppidum, quia limitaneum, tentari debere, quo expugnato, hostium vires fierent tenuiores. Igitur Rex cum exercitu cohortibus ordinatis è Corduba profectus, Marchionem Gaditanum cum duobus equitum millibus, & conuenienti pediatu præmittit, qui ut fieret certior, quo in statu oppidani essent, curauit ex pastoribus & rusticis aliquot comprehendi, à quibus accepit, nullos esse hostes, sed castelli tantum incolas & habitatores, qui tamen putarentur ad moenia, munitionesque tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis, machinisque & tormentis suis in locis dispositis, machinarij & tormentorum præfecti opus suum aggrediuntur, perque dies tres, noctesque continuas non cessant maioribus tormentis turres murosque quater, minoribus verò intra muros saxeos orbes passim intorquere. Principio cum obsiderentur, cœperunt cum Hispanis pugna simulachra conferere, sed cum viderent, se non esse numero pares, & sagittarum ictibus, & scopetorum glandibus ex paucis in horas pauciores fieri, statuunt continere se intra munitiones, & portas oppidi non solum obsiderant, sed structili opere ex lapidibus & mortario claudunt. Cumque intellexissent, parari oppugnationem cui non possent resistere, cum viribus & armis non sufficerent, cœperunt de se dedendi conditionibus agere. Quod facile impetrarunt, quoniam ex direptione præda tenuis erat, nectanti æstimanda, ut vel vno die tantum exercitum vno in loco immorari oportuerit. Iussi sunt igitur ea conditione, ut bonis suis assarcinati abirent, datis custodijs, qui illos ad Arundæ vsque terminos deducerent. Rex oppidum ingressus, murorum ruinas instaurari iuberet, oppidi præsidium cum ducentis equitibus, Francisco Enriquez commendat, quos armis & alimentis instructos relinquit, &c. Hæc ex Antonij Nebrissenfis lib. 3. decadis 2. de rebus Hispanicis.

(:)

S

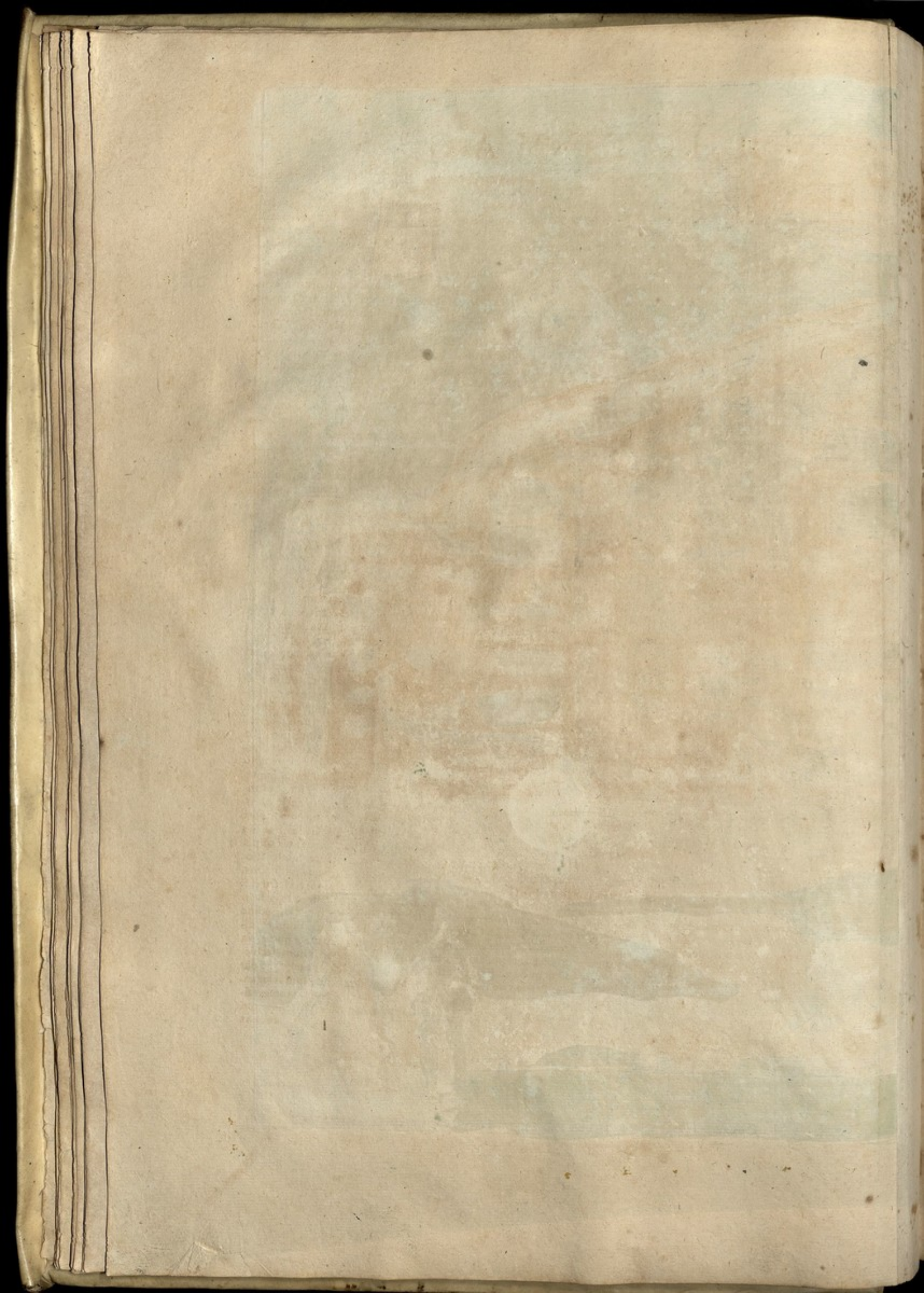

AURELIA

VRELIA, vel vt alij Aurelianum, in Gallia ciuitas est quondam Genabum dicta, sita ad Ligerim fluiuium. Quis eam conderit, certo adfirmari non potest. A multis creditum est ab Aureliano Imperatore e fundatam esse, atque inde nomen sortitam: sed, cum constet eam multo antè, quàm Aurelianus esset, extitisse Genabi nomine: fieri non potest, vt ab eo fundata sit. Genabum verò, de quo Cæsar meminit commentariorum suorum libro 7. ipsam Aureliã esse, cū ex ipsa Cæsar's & Strabon's lib. 4. eius descriptione colligi facile, tum ex Aimou's historia, & aliorum scriptis apertè demonstrari potest. Quapropter Franciscus Belleforestius, celeberrimus nostro tempore historicus, in noua sua Gallia descriptione, verisimile videri ab Aureliano Imperatore ei nomen inditum, qui vel auxerit eam, tametsi Vopiscus & Aurelius Victor eius rei nullam mentionem faciant, vel Genabenses à se Aurelienses vocari voluerit, quòd apud eos per Druides de imperio suo prædictum fuerit: explodi autem omninò eorum opinionem, qui ab Aurelia Cæsar's matre sic vocatam autumant, cum multo post etiã Genabum adhuc dicta sit. Minimè quoq; Sabellici sententiam probari, qui à Gallico auri vocabulo, Or, denominatum, quo ob loci, in quo sita est, fertilitatem, & ciuium singularem industriam, mirè abundet. Ligeris fluiuius tota Gallia notissimus hanc præterlabens, magnam illi commoditatem ad mercaturam faciendam, præstat. Vnde non sine causa olim etiam vnicum quasi Carnutum forum fuit. Agrum circumquaque fertilissimum habet, omniumque abundantissimum, vt non minus pro horreo totius Gallia habeatur, quàm quondam Sicilia Romæ. Vina eis territorium præstat nobilissima, quæ inde & in Gallia, & in alias Europæ partes magna copia exportantur, nomen ab vrbe consecuta. Quapropter mirum non est, ciues ei magno numero opulentissimos, & ditissimos esse, cum & merces natura benignitate habeant, & ad eas aliò exportari curandas egregiam commoditatem. Loco est paulò editiore ædificata, ea maximè parte, qua Lutetiam Parisiorum respicit, atque vnde se templum S. Crucis, quod non ita pridem per sectarios dirutum fuit, ostentat. Aere gaudet puro atque salubri. Peropportunos certè ac maximè idoneus Vniuersitati locus, quæ istic, inter ceteras Gallia academias clarissima, Anno M. CCC. XII. post natum Christum, à Philippo pulchro Gallia Rege erecta est. Iurisprudentia imprimis alumna & conseruatix. Nani cum Philippus Rex in animo haberet, hoc loco totius prouincia summo senatui sedem figere, qui etiamnum ibi est, necessitatem postulare facile iudicauit, esse oportere, vnde veluti ex equo Troiano, prudentes ad ius populo dicendum atque administrandum rem omni mortalium societati vt maximè necessariam, ita dignissimam, euocari haberique possent. Quam ad rem nihil erat Academia tali commodatius. Ex hac Vniuersitate quot egregij viri non Gallia solùm, verum etiam vniuersa Europæ communicati, & quasi dati sint, non est facile hoc loco referre. Plures enim sunt, quam hic locus patiatur enumerari. Hoc tamen prætereundum non est, Bertrandum Burdegalem Archiepiscopum, qui postea Pontif. Maxim. creatus, Clemens Quintus dictus est, hinc quoque egressum esse. Lingua hic vrantur vernacula adeò pura, vt Gallis Aurelianensium esse adfirmant, quod Græcis quondam fuit Atticissimus. Quare profectò multe sunt causæ, cur externi homines frequentes huc confluant. Alij enim mercandi causâ, alij studendi, alij linguæ discendæ gratia, multi procul dubio vtramq; ob causam, vt videlicet & studia prosequantur, & simul linguam purè discant. Vnde imprimis Germanis moris esse aiunt, huc filios suos domo paternâ ablegare. Qua ratione inde ab origine gubernata sit, cum nemo scriptorum, quod sciam; posteritati mandarit, non est facile dictu. Colligere tamen licet ad leges Druidum, ab initio sub indigena principe istic Rempub. administratam. Postea Romanis, terum potitis, eorum imperio, vt præscriptu fuit, haud dubiè paruisse. Ijs inde vel eiectis, vel conuentione facta, in Italiam reuersis, tandem ad regni titulum euecta est, eo scilicet tempore, quo Clodoici filij Galliam inter se partirentur, primusque Rex eius Clodimitus fuit. Hoc & prole sua mortuis, Clotanus frater in regnum successit, qui idem etiam Gallia vniuersa monarchiam, fratribus omnibus absque prole extinctis, adeptus est. Postea Gallia coronæ restituta, ab ea vsque ad Valisiorum imperij initium, non est diuisa. Ioannes enim Valisius, Rex, vt erat à Philippo patre iustus, eam ducatus titulo, ac perpetuo quasi regni feudo, cum omni ditioe ei adhærente, fratri Philippo, tum Comiti Valisio, contulit. Vnde deinde ducatus nomen retinuit. Eo iterum sine mascula prole Anno M. CCC. XCI. vita defuncto, secundo ad Gallorum regnum redijt. Nec enim in huiusmodi feudum, præter mares, quisquam succedit, non magis, quàm in ipsum Gallia regnum. Postremo Carolus eius nominis Quintus, Gallia Rex, qui sapiens cognominatus fuit, perpetua lege sanxisse videtur, vt semper Aurelianensis Ducatus secundo Regis filio, quemadmodum primo Delphinatus, cedat. Quondam ab Attila, qui se Dei flagellum appellabat, obsessa legitur, verum inde strenua ciuium defensione repulsum, irrito conatu referre pedem oportuisse. De memorabili, post omnium hominum memoriam eius obsidione, qua Carolo VI. eius nominis Rege an. 1428. ab Anglis cincta fuit, & miraculose abs Ioanna virgine, belli duce liberata, vide benigne Lector, integrum libellum Ioan. Ludouici Micquelli Aurelianensis, ad Carolum Lotharingum Cardinalem: res enim paucis pro istius loci ratione, recenseri non potest. in eius liberationis perpetuam memoriam, s. die Maij, quotannis, totus vrbis Magistratus, vniuersa plebs, & omnes Ecclesiasticorum ordines, vniuersali processione, gratulabundi, obite ciuitatem confluxerunt. Reges hic aliquot inauguratos, quemadmodum Rhemis fieri consuevit, historiarum scripta testantur. Episcopum etiam singularem habet, quem de suo nomine Aurelianensem dicunt, non solùm sedis antiquitate, sed maiorum etiam sanctitate in Gallia causa Ecclesia celeberrimum. Childeberto Gallia rege, fulgure cœlitus tacta, tota fere conflagrauit. Nostro tempore, bello ciuili miserum in modum iactata est, ab Hugenottis prodicione capta aliquandiu, multis in ea deformatis, & aliquot Ecclesiis dirutis, in eorum potestate mansit, postea à Rege recuperata est. Franciscus Guysius, insignis belli dux, à Ioanne Poltroio, latrone nefario, globo tormentario traiectus, hic occubuit. Qui plura de hac vrbe desiderat, legat Franciscum Belleforestium, & Leonem Trepautium Senatorem Aurelianensem, qui & peculiarem de patria sua libellum conscripsit.

RHOTOMAGVS

RHOTOMAGVS, Gallie Narbonensis vrbs admodum vetus, hodie Rouen, ad celebre Sequanam flumen, quam Ammianus Marcellinus ex Beroli libris à Mago, secundo vel tertio Celtarum Rege conditam affirmat, abs quo & Gallie complures alie vrbes nomen iumpserunt, ac sub Rege deinde Rhoro, Rhomomagum, ac postremo Rhotomagum appellatam: tota hæc narratio, vt vèro consentanea, eruditis placet: Rhomi tantum nomen excipiunt, persuasum habentes, ex Roto potius, quam ex Rhomo vrbem appellatam. Fuit enim Rotus idolum quoddam à S. Mellone Rhotomagensium Archiepiscopo eue: sum. Quo autem loco sanctus ille Præsul idolum euerterat, templum condidit, vel potius extructum antea idolo templum, Deo vero, sub sanctissima & indiuidua Trinitatis nomine consecrauit, in quo deinde Canonicorum Augustiniani ordinis cœnobium institutum, hodie à S. Loo nomen habet. Nec verò absurda videri debet hæc idoli appellatio, quamuis dura: Cum & Gothi suum olim Deum habuerint, nomine Roslarum, non nimium à Roto disidentem, qui Deus Gothorum Saturnus erat, quem non secus humano sanguine placabant, quam Galli suum Theuthatem, hoc est, Mercurium, de quo Lucanus lib. 1. belli ciuili. Robertus Cenalis, Aranchorum Episcopus, in sua Gallia, inquit, Rhotomagum, non ab idolo Roto appellatam, sed à rubore lapidum pontis cuiusdam, vrbi vicini, quod Roth, antiqua Gallorum lingua, rubrum significet. Eam verò sententiam vt confirmet, Ecclesie sue tabulas, & codicillos adducit, vt certum & irrefragabile testimonium. Idem interea non reiecit Magi nomen, à Rege vrbi datum, quod & maximum in hac vrbe antiquitatis argumentum credat. Quod autem existimant quidam, hoc verbum Roth, Germanicam esse cohortem significans, & ab eo ductum esse vrbi nomen, quod Magus Celtarum Rex, vrbe condita, eò Coloniam deduxerit: de Colonia nihil plerique repugnant, sed cum Magus Gallus esset, inter Celtas natus, non autem Germanus, nec verè germanicè Galli loquerentur, vix possum credere, ex germanico vocabulo, inditum vrbi nomen fuisse. Ceterum, vndeunque profectum sit Rothi vocabulum, nomen certè latinum à Rotho vrbi remansit, & tertio ab ea militari vicus est, in quo etiam illud colebatur, idolum, hodie quoque Gallis, Montroh, quasi dicas, Mons Rhothius appellatus. Hinc intelligere est, vrbem hanc, quæ à primis Gallorum temporibus ortum habuit, antiquitati nulli tota in Europa cedere. Atque illud mirum, istos ruinatum Troianorum ostentatores, subtilem aliquam rationem non excogitasse, qua Rhotomagensium etiam murorum auctorem, fugitium alique Phrygem construerent. Ceteram, qui primi hanc vrbem condiderunt, veluti præfagirent suam eius amplitudinem, & ex negotiatione diuitiarum affluentiam, locum etiam ei delegerunt mercatum, & commercis externarum gentium accommodatissimum. Ad Sequana videlicet ripas, nec longè à sinu quodam maris, qui suo refluxu vrbis propemodum muros pulsât. Ptolemæus & Rhotomagum appellat, & in Celtogallia ponit: Ammianus autem Marcellinus, caput facit secundæ Lugdunensis Gallie, duos habet ad Orientem fluuios, à quibus perluitur, Rubecum & Aubettam. Ad Meridiem, magnum & celebre flumen Sequanam; Ad Septentriones, latissimos pratium campos, & montes præcelsos complures, vestitos olim, densissimis syluis, quæ postea, partim, vt magis conspicua esset regio, partim, vt vrbs aer liberior, atque salubrior, partim, vt bello, minus esset insidiis obnoxia, cæsa, ac deiecta fuerunt. Quod ad mercatum attinet, fluuii commoditas, eiusque alueus maximarum nauium capax, tum maris propinquitas, cum ita facilem & copiosum reddiderunt, vt nulla hodiè Europæ vrbs, frequentior em, habeat mercatorum numerum, nec ciues negotiationis vel terra, vel mari magis peritos, non etiam longius mercemiorum gratia proficiscentes, siue in occidentem, siue vltra aquatorem ad ipsos vtque Indos. Non alibi optimorum gubernatorum & nautarum maior copia. Et certè artes marinas Gallonormanni, propemodum habent naturales, tum ob maris vicinitatem, tum ob diutinam eius rei exercitationem, quam veluti hereditariam à Noruegis & Normannis à Scandinauia egressis, acceperunt. Sunt, qui dicant, vrbem hanc olim sudibus tantum, & palis conclusam fuisse, sed, cum Cæsar eam videret Romanorum conatibus opportunam, cinxisse muris, præsidioque muniuisse, propugnaculum autem deiecit in monte, cui modò D. Catharina nomen est, collocatum. Quod, an verum, in medio examinandum relinquitur. Eius certè neque Dionis, neque Cæsaribus scripta meminerunt. Id tamen verisimile, vrbe hanc, Romanorum tempore non tantam fuisse, quantam hodie videmus. Nunquam enim Cæsar eius amplitudinem, potestatem, splendorem, silentio præterisset, vt æquè huius vrbs expugnationem laudi sibi duceret, atque aliarum Gallie vrbi, quarum tum erat fama insignis. Creuit autem huius vrbs amplitudo & dignitas, posteaquam & sub Regum Francie potestate fuit, & Nortmannie Duces in ea sedem posuerunt, compluribus aucta splendidis aedificiis, quorum Archiepiscopi domus, & S. Ouentii Cœnobium, loco totius vrbs pulcherrimo, situm, vt pote in quo & pulcherrimus sit Orientis prospectus, & horti, mirum in modum ameni. Itaque Reges ferè Gallie, quoties Rhotomagum adeunt, illic excipiuntur. Est autem hoc cœnobium, à Clotario Rege conditum, cum antea non aliud esset, quàm Ecclesia, sub Apostolorum Petri & Pauli nominibus extra vrbs muros consecrata. Inter substructiones, quas Rhotomagi splendore, atque maiestate videas excellentes, est pons ille in Sequana, eo artificio constructus, vt vno hoc opere artifex, ingenii sui atque artis præstantiam vel maximè omnibus probet, cum alioqui res factu difficillima fuerit, ob maris fluxum, & refluxum, bis die quoque accidentem. Est autem huius pontis substructio, ex lapide quadrato, maximis, crassissimisque columnis, & arcibus pulcherrimis firmata, altitudine profus, & latitudine insigni. Alterum huius vrbs admiratione dignum opus est, Ecclesia Cathedralis, Virginis Dei matris nomine, dedicata, in qua nihil omnino desiderari potest, quod ad architectonicæ artis absolutissimam rationem exigi queat. Ea tribus veluti armata est amplissimis turribus, quarum, quæ antiquissima, sancti Romani, Rhotomagensium Archiepiscopi turris vocatur, Secunda, nomen habet butyrææ, quod ædificata fuerit stipibus corrogatis à populo, ad obtinendum quadragenarii ieiunii tempore, butyri usum: Tertia, constructa est ad ipsum Ecclesie vestibulum, elegantissimum quadragenarii ieiunii tempore, quemadmodum & reliquum Ecclesie corpus. Historia Ecclesie Nortmannie, priti, atque admirando artificio, quemadmodum & reliquum Ecclesie corpus. Historia Ecclesie Nortmannie, priti, atque admirando artificio, quemadmodum & reliquum Ecclesie corpus. Historia Ecclesie Nortmannie, priti, atque admirando artificio, quemadmodum & reliquum Ecclesie corpus.

RHOTOMAGVS Galliae Lugdunensis
ad Sequanam sive Oppidum Rouen.

duobus seculis, & amplius antecesserit, missus à D. Clemente in Galliam, & deinde plantato Rhotomagi, alijs-
que locis, Euangelio, Gagnii ab ethnicis casus. Hunc, ob Euangelii persecutiones, aliquot seculis nemo Ro-
thomagi sequutus est Episcopus, interiectis centum circiter, & triginta annis, Successit Melo, à Xisto, primo eius
nominis Pontifice, missus, quo tempore Valerianus imperabat, & Carthagine, Cyprianus Ecclesie præerat. Multi
horum præsulum impetrarunt suæ Ecclesie à Franciæ Regibus multa, eaque insignia priuilegia, inter quæ illud
primum, quòd à Dagoberto Rege eius Ecclesie Canonicis concessum, ab alijs etiam regibus ordine succedenti-
bus confirmatum fuit, vt quotannis, Ascensionis Christi die, Canonici liberare possint captiuorum vnum ali-
quem damnationi proximum, & quidem eum, quem ex omnibus talem deligere voluerint. Est autem hæc eius
liberationis series; Denunciatione à Canonicis Senatui facta, vt quem petunt captiuum ipsis tradat, eum acce-
prum, Canonici deducunt in D. Romani Sacellum, vbi peccatorum exomologesin facit. Post capsulam prædijui-
tem, qua D. Romani ossa continentur, à quindecim, aut sedecim hominibus adiutus, in humeros gestandam
suscipit, atque in pompa solenni totius ordinis Ecclesiastici, qua simul omnes proferuntur sacre vrbis reliquie,
ad Ecclesiam deferit. D. Mariæ titulo sacram. Absoluto sacro, deducitur idem ad D. Romani præfectum, qui opti-
mè ipsum habens, eo etiam vesperi in cœnam adhibet, eique lectum ad quietem præbet commodissimum. Eo,
postridiè ad Canonicorum Collegium deducto, ipsorum quispiam ei recenset, quàm turpiter antea, & sceleratè
vitam egerit, atque vt eam melius deinceps instituat, hortatur. Eo facto, liberatur facinorosus ille, & si qui etiam
cum ipso in eiusdem facinoris partem aut societatem venerunt. Illud interim verum, si quis facinore læsus sit, oportere illi primùm
satisfieri. Est autem huius priuilegij concessi causa, quòd D. Romani tempore in sylua ad alteram Sequanæ ripam, immani magnitu-
dine serpens, damna vrbis ciuibus plurima inferret, aquam tranans, & pecora cuiusque generis deuorans, quin & homines fre-
quenter, quoties non aliud ad explendam ingluuiem inueniret. D. Romanus, Dei numine confusus, ciues adit, promittitque, si qui
velint se adiungere socios, liberaturum se regionem ab hoc monstro. Cùm nemo omnium auderet sequi, petit duos sibi dari facino-
rosos homines in vincula coniectos; his facillè impetratis, cum eis serpenti obuiam pergit, vno latrone, altero fure. Fur, in fugam
se coniecit, Latro Deo confidens, & Episcopi virtute & sanctimonia fretus, vnà cum eo perstitit. Ibi D. Romanus eam, qua indutus
erat, sacram stolam, in serpentis collam implicuit, ita verò ligatum serpentem, latroni tradidit pertrahendum, & cum ad areæ me-
dium peruenisset, iussit confixum in terram monstrum exuri, & exusti cineres, in confluentem proiici. Facinorosus ille, qui cum
Episcopo perseuerarat, à Senatu absolutus fuit. Post D. Romani autem mortem, cùm Ouentius ei successisset, opera Dei admiratus,
ne tam insignis facti memoriam intercidere pateretur, impetrauit à Dagoberto Rege, cui rem totam exposuerat, quod superius
enarratum est, priuilegium, quod certè vel solum, rei gestæ veritatem satis ostendit, cùm etiam ipsum Senatus iudicium ei
cedat, & rei à tot iam seculis gestæ recordatione, iustitiæ seueritatem remittat, & neque Rex, neque
Dux ab eo tempore successerit, qui non & priuilegium, & natam ex priuilegio
consuetudinem approbarit.

CHARTRES

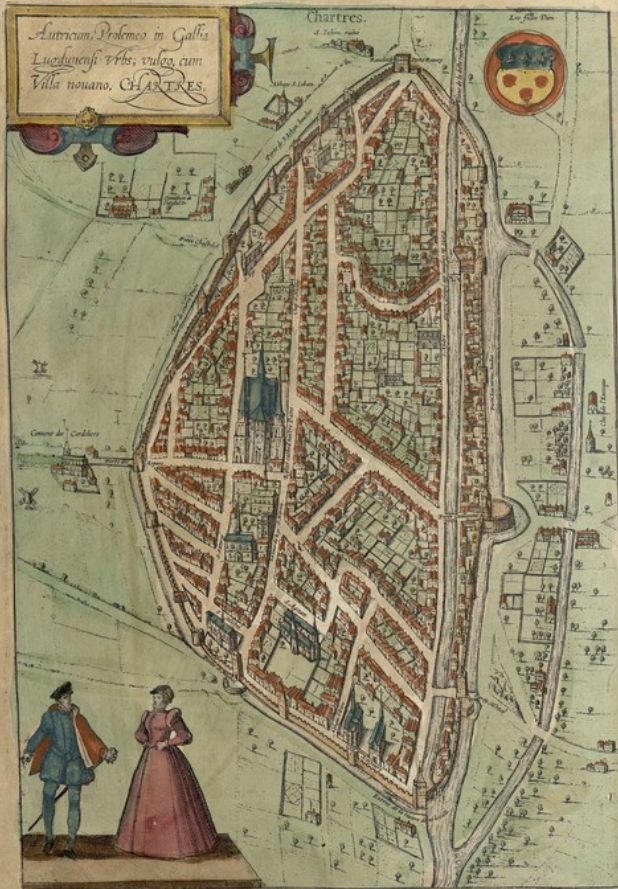

QUÆ regio Parisiis ad occidentem proximior est, duobus Fluvij, Sequana & Ligeri intercepta, prima fuit, in qua Noe Filij sedē fixerunt; quæ & Gallorū olim Philosophis inhabitata dicitur, ijs qui Druydes appellantur Carnutū, inquam, Regio, mirum in modū ampla, multos vicos, vrbes multas, copiosas & diuites complexa, quarum Autricum Cæsari ea est, quam hodie Chartres, Latini Carnutum vocant, à Græco nomine *αἰτή* quod nucem significat, ob ingentem nucum copiam, quam ea Regio producit. Perinde, vt Gallorum sōphi eam incolentes Regionem, Druides, vel Druydes, à nomine *Δρυΐς* nuncupabantur, quercum significante, propter ingentes eiusmodi arborum sylvas, quarum hodieque insignis in ea regione copia sit. Hæc autem vrbs à Gallorum sapientibus condita, conuentibus agendis vsui erat. Nam omne paulò maiōris momenti negotium, à Druidibus transigebatur, in ea vrbe atque regione sedes habentibus, atque rectè quicquam nisi eorum auctoritate factum, habebatur. Quæ res nonnullis occasionem dedit, vt existimarent Chartres, Gallico vocabulo, dictam vrbe, quòd illi carceribus atque supplicij coercerentur qui leges transgressi essent, quasi à nomine *carcer*, Gallici vocabuli origo deducta fuerit. Verum hanc sententiam multi non sine causa reiiciunt. Caterum apud Carnutes olim, tamen ad Druydes omnia maioris momenti negotia referebantur, Res tamen pub. per vnum principem gerebatur, vt ex Cæsare licet cognoscere, qui lib. 5. commentariorum. *Erat inquit, in Carnutibus summo loco natus Tasgetus, cuius maiores in sua ciuitate regnum obsinuerant: huic Cæsar pro eius virtute, atque in se beneuolentia, quòd in omnibus bellis singulari eius opera fuerat usus, maiorum locum restituerat, &c.* Verum post huius Tasgeti mortem, nusquam legas, fuisse vltos Carnutum Reges, cum enim Romani toti Gallia imperarent, nullum in ea passus sunt principem, nisi quem ipsi constituerent. Ecclesiæ tamen Carnutensis monumenta, de nonnullis tradunt principibus, qui comitum titulo Rempub. in ea vrbe gesserint, antequam etiam Galli Christo nomen dedissent. Huius portò Carnutensis vrbs inhabitatores, Druydum sapientia imbuti, multo amplius, quàm vlli alij Galliarū populi, ac præcipuè ipsorum Comites & reguli, qui Rebus in ea gente, ante, quam Cæsar Gallias deuicisset, præerant, persuasum habebant, nasciturā olim in terris virginem, quæ partum vniuerso hominum generi salutarem ederet. Hæc de futura virgine concepta religio, in causa fuit, cur Comes nemine Priscus, inter Ethnicorum simulachra signum statuerit virginis, puerum vlnarum complexu tenentis, eiq̃ue sacrum fecerit, vt Augustum Cæsarem, posteaquam virginis illius, quæ Deum nobis peperit, imaginem, demonstrante Sibylla, conspexisset, fecisse tradunt. Religio qua erga hoc simulachrum virginem tenebatur Comes ille Carnutum, reliquos etiam Carnutes, vt idem facebant induxit, & Montilierij Princeps Gaufridus, Carnutum Comitum cliens, certior factus, quo in honore suis patronus virginem illam futuram haberet, ad eius etiam cultum sese contulit. Ex eo deinde consequutum est, vt viri illi Principes virgini illi, haud dum etiam in mundum edita, templum statuerent, & donaria permulta offerrent, indices etiam eius templi virginei censum augentes, id autem templum, vbi religione Christiana fuerunt imbuti, in B. Mariæ virginis Collegium est mutatum, & hoc etiam tempore, huic vrbi singulari est ornamento. Ager huius oppidi, quemadmodum & vniuersum Carnuticum solum, nulli reliquæ Galliarū parti, fertilitate vel amœnitate cedit, vt, quod omni genere frumenti, pecoris, & fructuum abundans, viribus etiam & vino minimè destituitur, hortorum autem fertilitate & pulchritudine, mirum in modum excellat. Vicini oppido agri perluntur exiguo fluuio, qui à Perchij ortus, in ipsam vrbe se infundit, & ad extremum apud Luparias, maioribus Sequanæ vndis permiscetur. Præcipua vrbs Ecclesia B. virginis Mariæ est nuncupata, quæ ex superstitione gentilium ritu in sacrum & castum veræ religionis vsus est conuersa (de quo plura in Indice) Episcopus tum primus vrbs Aduentinus est institutus, cuius pedagogia Carnuteses, militiæ Christianæ primùm nomina dederunt. Nec multò post eius loci Christiani persecutionem passi sunt, à Quirino Galliarū Proconsule, qui ad Carnutes veniens, magnum Christianorum numerum in puteum quandam profundissimum, præcipitari iussit, qui hodie Sanctorum forum puteus dicitur, & in Ecclesia cry pra visitur. Hæc autem persecutione sedata, S. Lubinus decimus sextus Episcopus, diocesis episcopi Carnutensis limites constituit: Quo etiam tempore ad instar 72. discipulorum Christi instituti fuerunt ad ædem B. Mariæ pari numero Canonici, atque eorum alimoniarū, præter id quod antea possidebant, totidem pagi seu vici attributi. Horum census annui, à quatuor præfectis, seu vt vocant, Præpositis curabantur, sed eo iam cessante numero Canonicorum, quisque suas habet villas & census attributos, manente nihilominus in ea Ecclesia Præpositorum dignitate. Gancellino deinde, quadragesimo septimo Episcopo, cum hæc ciuitas restituta esset, (à Nortmannis namque grauiter afflictæ deformataque fuerat) & Carolus simplex in Gallia regnaret, Nortmanni Rollono Duce, obsessos in hac vrbe eo redegerunt, vt neminem omninò haberent ad quæ confugerent, præter Deum & virginem Matrem, cuius cultui tot iam sæculis addicta ciuitas esset. Itaque Gancellinus, B. virginis subuculam, quæ præcipua illic pietate adseruaretur, acceptam de lancea suspendit, & cum ea militum cateruis stipatus, contra Rollonum egressus est: ille, vi nummis percussus, relicta obsidione, in fugam se contulit, persequentibus Christianis ad illud vsque pratium cui ab eo euentu nomen est, iuxta Gallicum idioma, Patri retrocessionum. Itaque Rollonus ille, factus deinde Christianus, cum à Galliarū Rege, Ducatus titulo Neustriam, (quæ postea Normandia dicta fuit) accepisset, Ecclesiam Carnutensem multis ornauit, auxitque beneficijs. Anno partæ salutis M. D. LVII. Carnutum à patriæ perturbatoribus obsessum, & virtute Lignerij fortiter defensum, dies quo obsidione repulsi hostes, inter festos consecratus. Ad moeniorum partem, hostium machinis prostratam, ac deinde restauratam, hoc carmen incisum visitur.

*Quæ noua Religio studia in contraria cecis
Gallorum mentes agit, & bello omnia miscet:
Carnutum premittitur magna obsidione globisq̃,
Machina sulphureis oppugnat menia, quæ nunc
Sarta & tecta vides, salua incolumiq̃, remansit*

*Vrbs, duce Ligerio, populi curaq̃, fidelis.
Atq̃, manu patris numerosum reppulit agmen.
Quam pro Rege suo, patriaq̃, arisq̃, sociisq̃,
Sic pulchrum pugnare, atq̃, hasta colere nunquam,
Exemplo hoc discant nati, seriq̃, nepotes.*

CHAS.

CASTEA DVNVNVM.

CHASTE A DVNVNVM, siue Castrorodunum, ita enim Gregorius Turonensis, oppidum peraugustum, amoenum, & naturali situ firmum, Comitatus titulo, dignitateque præstans, qui hic Senatam, & æquissimorum Iudicum Consistorium habet, alia sub se quinque Senatorum Collegia comprehendentem. Gens in hac vrbe ingeniosa, acuta, subtilis, & quæ quod dictum velis, verbo statim capiat, eadem pauci sermonis, & magnæ breuiloquentiæ, quæ res & sapientiam eius satis indicat, & Lacedæmonios olim præ cæteris Græciæ populis maximè commendauit, & sermo quidem gentis satis proprius, & purus, sed ita sunt, vel breuiloquentiæ appetentes, vel tum in apprehendendo celeres, tum ad efferendum, quod sentiant, expediti, vt ne moram quidem ferant audiendi, quoad is, qui cum loquuntur, sermonem absoluerit, quem nondum finitum excipiant, atque interrumpant. Quod gentis naturale vitium prouerbio locum fecit; quo siue damnetur ea respondendi præcipitantiæ, siue laudetur expedita ingenij promptitudo, dici solet, Castrorodunus est, intelligit dimidiato verbo. Vicinus vrbi ager fecundus est, & ferax, prout ingenium est Regionum, ad quas pertinet. Quæ n. ad Perchios vergit, syluæ sunt, nemora, saltus, pastua, lacus. Itaque pecorum illic & armentorum vis magna. At Aureliam versus offerunt se vineta, & frumenti segetes, præterquam ea Regione, quæ syluam habet, cui Marchiæ nigrae nomen. Cuius syluæ arbores eam præ se ferunt antiquitatem, vt videantur ab ipsa terræ primæua conditione extitisse. Illud alioqui sciendum, Castrorodunum vitibus à natura veluti limitem ad septentriones atque Normandiam esse constitutum. Neque enim vites ibi aut vnas amplius inuenias, nisi agrestes & labruscas, non ad aliud ferè, quam ad Omphaciū viles. Est vero Castrorodunum regionis Dunensium caput, dicta olim corrupto Gallorum vocabulo, *Rubeclara*, quasi urbem claram dicas, Literarum enim Meratlesi à Gallis facta, id nominis habuit, quod vrbs longe conspicua esset, condita in rupe multum eminente, ad quam non sanè facilis patet accessus, ne à Septentrionibus quidem, qua parte regio latissimè se oculis ostendit. Dicta itaque fuit hæc vrbs castrū, hoc est, propugnaculum Dunensium, quod scilicet bellorū temporibus eò confugerent, nec hostibus locus ille, nisi qua parte ad Beauuorū, (vt dicuntur) regionem vergit, accessum relinquat. Est autem Dunum prisca Gallorum lingua vocabulum, collem aut rupem sonans. Et vrbes quarum nominibus huius vocabuli accessio facta est, ipsa statim appellatione situm indicabunt montosum & asperum, accessuque difficilem. Vrbs igitur hæc in rupe veluti pensilis est, eò planè artificio condita, vt dicas hirundinici nidi ad modum in sublimi fixam; munita insuper atque ornata turri amplissima, quo propugnaculo vruntur ciues & vrbs accola, quorū bello vrgentur. Hanc urbem longe olim, quàm modò ampliorem fuisse, testantur, quæ hodie in suburbijs apparent, templorum ruinae, ijs factæ bellis, quæ Dunenses cum finitimis gesserunt, vt in antiquioribus Galliæ annalibus videre est, à primis statim Francicis regni temporibus. Vt cuncte autem multas bello clades accepit, plurimæ in ea, eiusque suburbijs extant augustissima Ecclesiarum Basilicæ. Imprimis, quæ D. Magdalena dicitur, à Carolo magno condita: ad quæ & cœnobium est, curialis Paroecia. Diui rursum Andreae, vbi Canoniorum cœtus, amplo admodum censu: Diuorum Petri & Lubini Paroecia. Præterea: cuius Sacelli nomen, & quæ D. Rochi titulo consecrata est, vtraque à Dunensium Comitibus condita, cum Præposito, Cantore, & Canoniorum cœtu amplissimo. Est illic & domus, quæ Dei Pandocheum vocari potest, à ciuibus condita, receptandis morbo affectis, puerisque expositis & à genitoribus desertis. Suburbia vero quater ipsa vrbe maiora duodecim habent Ecclesiarum Basilicæ, magnificè constructas, atque in his & mercatus ad magnam eò venientium commoditatem, celebrantur, & ædes sunt multò, quàm in vrbe splendidiore, maiorque incolarum frequentia. Peringentes autem in suburbijs hæc ruinae urbem hanc multò olim ampliorem fuisse, satis manifestè declarant. Id ciuibus causam dedit, vt magna ruinarum parte restaurata, pro vrbe insignibus, tres semilunulas acceperint, addita inscriptione **EXTINCTA REVIVISCO**. Quo significatum volunt, se urbem restituisse, quæ olim vastata, indies maius capiat rerum incrementum.

GRATIANOPOLIS.

GRATIANOPOLIS, inter Galliarum Narbonensis vrbes antiquissima, & Allobrogum populis nulla non ætate adscripta, non semper id nominis habuit, quippe olim *Accusio*, vel, *Accusorum Colonia*, vocata, Caballioniorum in Prouincia colonia fuit. Nam & ita Prolemao in sua Geographia dicitur, eodem ei permanente nomine, vsque ad Diocletiani, & Maximini tempora. Quamobrem *Cularona* exinde vocata fuerit, nullam rationem accipi. Post autem imperante Gratiano, cum ampliore murorum circuitu eius pomeria non nihil prolata essent, à Gratiano eius rei auctore, Romanis primum *Gratianopolis*, Gallis deinde corrupto vocabulo, *Grenoble* appellata fuit. Itaque non ipse Gratianus, (vt aliqui falsò existimant) hanc urbem condidit, sed quam restauratam ampliasset, nomen ab sese habere voluit, Galliarum quidem gentis, apud quam Ambiani Romanorum Imperator factus esset, studiosus. Post autem Anno Christi CCC. LXXXVI. Lugduni à Maximino Tyranno cæsus. Cæterùm, ante Gratianum Maximianus à Diocletiano in Galliam missus, vt subortos illic tumultus componeret, hanc urbem ita communicat, vt Romanorum veluti propugnaculum quoddam aduersus Gallorum vim esset. Portas autem exstruxerat duas ex lapide quadrato insignes, opere sculptorio per quam subtili, coagmentatione tam solida, vt ne hodie quidem illarum pulchritudinem, vlla in parte, vetustatis iniuria læsam appareat. Harum altera, quod ad viam spectaret quæ Romam ducit, appellabatur Romana Louia. Altera, per quam milites in Prouinciam grassatum prodibant, Viennensis Herculanæ nomen habebat. Hęc Maximiano, qui sibi pari cum Hercule felicitate blandiens, Hercules dici vellet; illa, Diocletiano, qui rebus gestis, parem se loui crederet, dicata. Id hodieque sculptæ illæ inscriptiones docent, quas non Viennæ, (vt somniauit Pomponius Lætus) sed Gratianopoli videas: alteram quidem in porta, quæ ad Meridiem pertinet, & Romana dicitur:

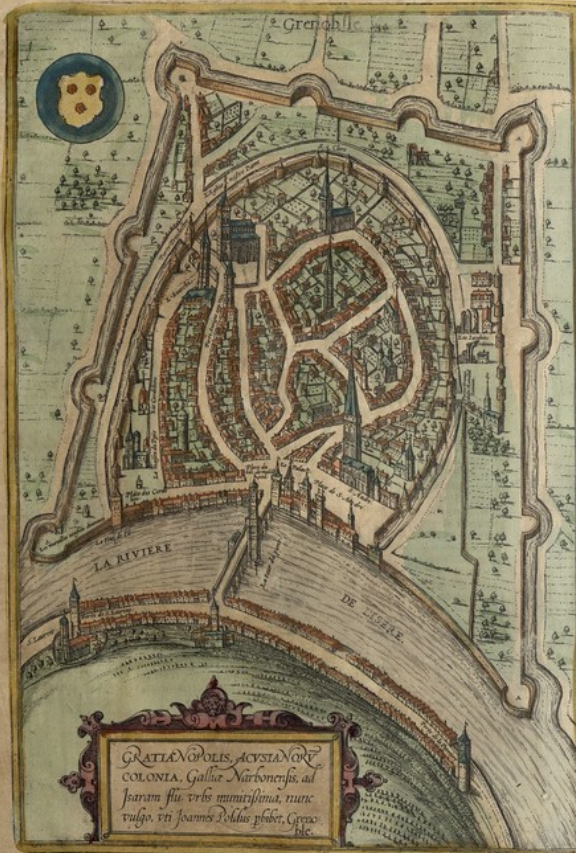
DD. NN. IMPP. CAES. GAIVS AVREL. VALERIVS DIOCLETIANVS PP. INVICTVS,
Augustus & Imp. Caesar. M. Aurel. Valerius Maximianus, pius, felix, inuictus, August. muris Cularonensibus, cum interioribus adificijs prouidentia sua institutis atque perfectis, portam Romanam louiam vocari iusserunt.

DD. IMPP. CAES. CVIVS AVREL. VALERIVS DIOCLETIANVS PP. INVICTVS,
August. & Imp. Caesar. M. Aurel. Valerius, Maximianus, pius, felix, inuictus, August. muris Cularonensibus, cum interioribus adificijs prouidentia sua institutis atque perfectis portam Viennensem Herculeam vocari iusserunt.

Sed nulla Maximiani tanti momenti Cularonæ fuit substructio, quin ei vrbi Gratianus, ampliori ab se factæ, veteri abolito nomine, suum dare voluerit. Cum quæis orthodoxæ religionis Princeps, Gallis etiam charus esset, facilè in ea vrbe nominis ac virtutis æternam memoriam assequutus est. Antiqua eius forma longior est, quam rotundior, in angulum definens acutum, ac tantummodo ovalis Planiciem occupat, quæ paulatim a montium radicibus ad Orientem extensa, ita pingue habet solum, vt nulla omninò regio fertilitate ipsam vincat. Sed neque tantum ab hac parte regio fructuosa est. Quocumque enim oculos veras, amœnitas, delicia, rerum omnium copia sese offert. Isara, ex altis Alpium iugis ab Oriente lapsus, hanc perluit, qui magno impetu, per Centrones & Viconcios (Tarentasios hodie & Moriennos vocant) delatus, irrigata Delphinatum regione, in Rhodanum se, intra Tinum, & Valentiam confundit, quo loco Fabius olim Maximus Allobrogas memorabili prælio superauit. Ad septentrionem in Isara, pons stratus, omnium, quos vquam videas, pulcherrimus, ad suburbia, quæ D. Laurentij dicuntur pertinens. Nec longe fodinæ lapidæ ex quibus lapides ad omnem ciuitatis vsum eruuntur. Ad Meridiem præterlabens Dracus, torrens ita morosus, & vehemens, vt non rarò limosis inundationibus vicinos agros deformet, nec villo aggere coerceri possit, non longè a Ciuitate in Rhodanum excipitur. Qui ab hoc torrente longius absunt agri, latissimis extenduntur campis, omni fructuum genere onustis, & aspectui perpetuo quodam virore, fontiumque ac riuorum scaturigine, mirum in modum blandientibus. Franciscus, eius nominis Rex Gallorum primus, Gratiani sequutus exemplum, constituerat hanc Ciuitatem maiore murorum ambitu concludere, & iam fundamenta quæ hodie quoque videre liceat, iacta erant, sed pendet opus interruptum, nullam ciuibus inuenientibus rationem, qua tanti momenti rem cœptam absoluant. Gratianopolis sedem habet Episcopalem, Viennensi Archiepiscopo subditam, Habet & Curiam iudicalem primariam, ad explicandas maioris momenti causas, quæ apud inferiores iudices decidi non possunt: In qua viri semper sunt scientia præstantissimi, tum iustitia & vitæ integritate summi, qui & patriæ iura conferuent, & libertatem tuantur. Denique, ad cætera huius ciuitatis ornamenta accedit, Rationum ætarij cognitio.

ROMANVM OPP.

Romanum oppidum, ad ipsum Isaram situm habet, eorum, quæ in decliuore Delphinatum regione posita, ob pulchritudinem celebrantur, non minimum: inter ea etiam, quæ diuitiarum splendore præcellunt adscriptum, Cuius nomen testatur, vel à Romanis conditum, vel ab ijs, qui ab vrbe Romana nomen ei dare voluerunt.

AUGUSTO 1714

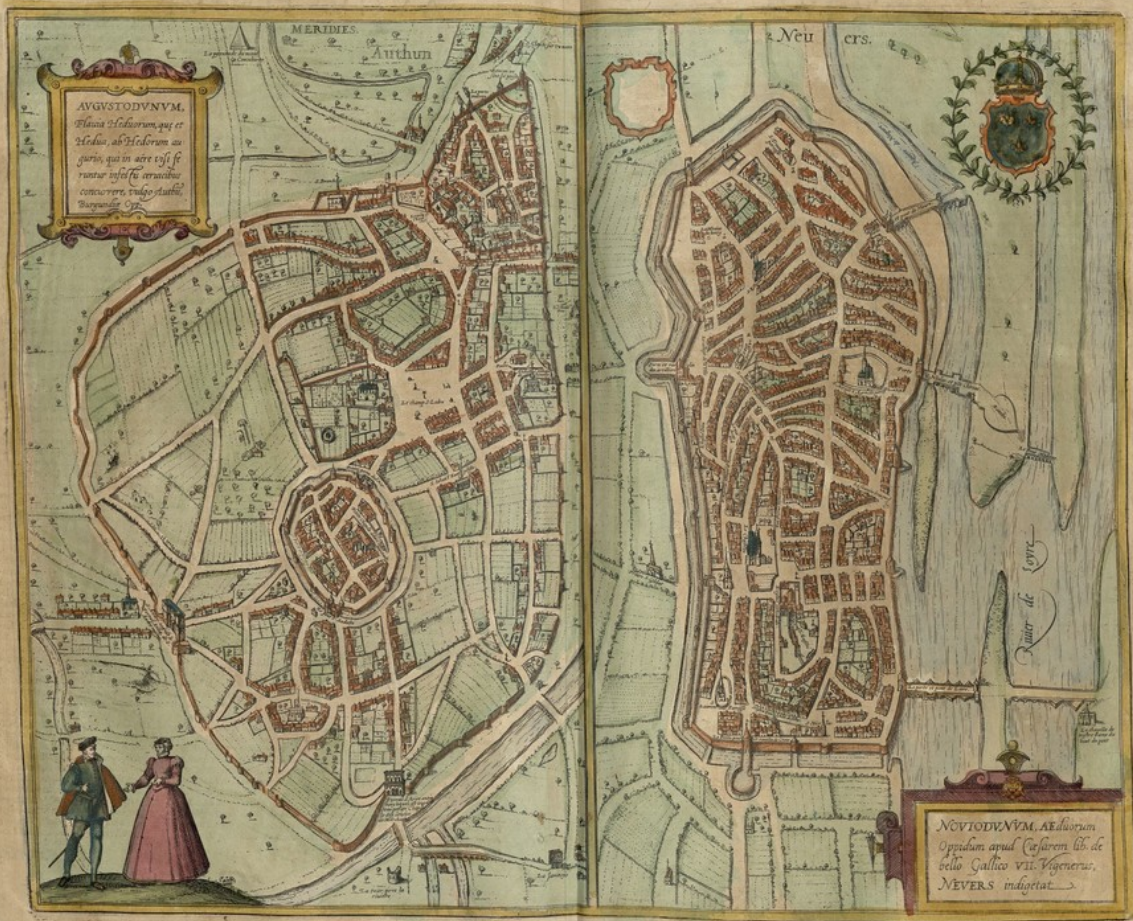
AUGUSTODUNUM.

AUGUSTODUNUM. Heduarum metropolis, ab antiquitate commendata, an eadem sit, quam Cæsar Bibracte vocat, quamque ipse inter Heduos populosissimam & magnitudine præcipuam facit, atque ab ipsis Gallis, ne Romanis bellivsum præstaret, incensam refert, alij, rationibus haud contemnendis commoti negant, alij affirmant. Petrus sancto Iuliano, apud Cabillonos Canonicorum Decurio, ingenij subtilitate, rara doctrina, & vniuersæ antiquitatis cognitione præstantissimus, de historica hac controuersia, ea, quæ sequuntur refert. Nonnulli, inquit, vocum etymologiam, & velut collusionem secuti, discesserunt in sententiam vulgatam magis quam rationi consentaneam, Bibracte Cæsari appellatum esse, quam urbem hodie Galli Beuureum, à bibendo, vt apparet, dicunt. Sed cum Beuurei tam potentis, atque opulentæ ciuitatis, quam Bibracte olim fuisse

constat, argumentum se offerat nullum, Augustodunum contra, tot antiquitatis notis insigne est, vt videatur iudici, errore se oblectare, qui rem veterem etiam iudicio, ac sententia comprobata negat. Et vero, qui Augustodunum à Bibracte diuersum esse autumant, longe falluntur, quasi protinus, vt Cæsar vita excefferit, Augustodunum vna veluti nocte & conditum sit, & nomen acceperit. Ammianus certe Marcellinus, muros Augustodunenses antiquissimos vocat, non ita vocaturus, si non ante perdomitas à Iulio Cæsare Gallias extitissent. Neque vero quisquam negat, Cabillonum horreum fuisse alendis Heduarum regionis præsidij, & quia difficilior esset, ruptis frequentibus vectura itineribus, commeatus, atque annonæ importatio, Cæsarem aggeribus à Cabillono Bibracte vsque exciatis, viam muniuisset. Atque horum sane aggerum reliquias etiamnum videas recta Cabillono Augustodunum pertinere, vt ipsi quoque lapides rei, quom probatam volumus, fidem abunde faciant. Ad hæc, cum narret Cornelius Tacitus, apud Heduos belli vim tanto maiorem fuisse, quod eorum ciuitas, vt erat amplissima, ita expugnationem haberet difficilem, cum quidam Sacro vir Augustodunum regionis caput occupasset, vtique noui illi, quos faciunt, huius urbis conditores, nunquam eo confidentiæ progressi fuissent, vt Augustodunum de suo nomine, quod sacrosanctum à Romanis habitum, non alijs urbibus, quam quæ Prouinciarum Principes essent, concedebatur, urbi recenti, & modo nate imponendo rogarent. Earum certe urbium exempla sunt Cæsar Augusta in Cæliiberis, quos hodie Aragonas vocant, Augustus Taurinensis, nunc Turinum, Allobrogum caput, aliaque non pauca. Ea igitur ciuitas Bibracte Cæsari fuit, quam hodie Augustodunum appellamus, ipsius reuera Cæsaris culpa, & factionibus vastata, vtunque ille factio colorem quaerens, in alios culpam reicerit. Inde ab Augusto restaurata, & à Flauijs, Claudij Cæsaris genere, (nam à Claudio Flauiorum originem deducit Panegyricæ illius orationis ad Constantinum author) multis aucta beneficijs, etiam Flauianæ familiæ nomen tulit. Itaque Panegyricus ille orator. *Bibracte*, inquit, *ad hoc anni tulla, Pollia, Florentia dicta, hodie Flauia nuncupatur, Heduarum gentis caput.* Quo in loco illud venit in mentem quaerere, vbi tandem legatur, Beuureum Heduarum fuisse caput, sed neque in eam dignitatem Bibracti antiquo, alia successit urbs, quam cuius meminit Panegyricus, Maximiano, qui ante Constantinum Magnum Gallijs cum imperio præerat nuncupatus, quam & nostrum Augustodunum esse constat. Sunt autem hæc Panegyrici verba: *Quin & ipsa hæc ciuitas, cum potissimum nomine mihi gaudendum censio, hæc inquam, animo erga te propensissimo Heduarum ciuitas, ea victoria, quam ex Britannis retulisti multos artifices, quibus abundat ea Prouincia, tuo munere consequuta, sume quidem antiquarum adum, publicarum substructionum, & templorum instauratione, ad pristinam redit & pulchritudinem & dignitatem.* In eo vero, quem superius allegauimus, ad Constantinum Magnum Flauie gentis Panegyrico hæc insunt verba: *Itaque ob egregia officia, & antiqua merita, diuinus ille tuus pater voluit iacentem Heduarum ciuitatem restituere, idque vt præstaret, non tantum pecuniarum vim clarissimam, sed etiam res, theatrum, balneum, veridicetiam noui habitationibus accersendis, vt sola hæc esset Prouinciarum caput ac Metropolis.* Vtunque autem Panegyricus hic orator, siue is Eumenias est, siue alius, hæc coram Imperatore ad gratiam loquutus sit, hinc tamen colligimus, Augustodunum Heduarum id temporis Metropolim, non aliud esse, quam Bibracte, quod eiuſdem Gentis caput Cæsar agnoscit. Atque vt huiusce probationis fidem aliquando faciam, adducam Ammiani Marcellini verba, quibus de Iuliano, cui Apostolica nomen, commemorans, Augustoduni maximam antiquitatem ostendit. *Cæsar*, inquit, *in ea urbe hyemem ageret (Vienne nam intelligit) inter ceteros, qui quotidie dissipabantur, rumores intellexit, in Augustodunenses muros, qui magnum complecterentur spatium, & vetustate nimia erosio corruptique essent, a barbaris subito fieri impressiones.* Vides vt murorum huius urbis nimiam vetustatem prædicet, nullam tum certe futuram, si temporibus primùm Augusti urbs ea condita, in id Iuliani tempus stetit. Neque enim ab eius conditione plus tum quadringentis annis exactum esse poterat, quæ nimia in ædificio vetustas esse non potest. Quo fit vt ea vetustas à multis retro seculis, atque adeo à primis Gallorum temporibus, repetenda sit, vt proinde tam vetusti urbis muri, ruinarum Bibractis reliquæ fuerint. Huc denique illud, pro inuincibili argumento addam, Quod nisi Augustodunum Heduarum regionis caput fuisset, nunquam illic primi Christiani Heduarum Episcopi se dem fixissent, cum præsertim & Cabillonum, & Matiscon, in eadem tum Regione essent, atque in ea semper Gentis Episcopus cathedram habuisse vetera Scriptorum monumenta declarant. Sed hæc, de historia ista contentione, & Augustoduni antiquitate, dignitateque nimis fortasse pro ratione loci multa. Qui plura cum de antiquo, tum de præfenti Augustoduni statu desiderat, is, præter Bello foreſti historiam, Guilielmum etiam Paradisum consulat. Cæterum si vti iam disputatum est, Augustodunum vetus est Heduarum Bibracte, id cum Cæsare populosum, & magnitudine præcipuum adpellabimus, situm ad radices montium, quibus perinde vt ijs, qui apud Salassios, nomen Cenijs, oppidum in Burgundia admodum ædificijs vacuum, præterquam eo loci, vbi arx, & D. Lazari templum, cui etiamnum, quod illic Martis esse campus, à Marte, lingua vernacula nomen. Complures magnificas habet basilicas, quarum quæ præcipua, S. Nazarij nomen habet: Is à Pontifice Romano sub annum Christi septuagesimum secundum baptizatus, venit in Galliam, ibique Celsum baptizauit, & cum eo deinde Mediolani palmam martyrij tulit. Augustodunenses non immemores, quod is primus salutis doctrinam ipsis annuſciasset, Augustalem eius nomine Basilicam dedicarunt, quæ nunc in D. Lazari conuerſa Ecclesia, reliquis in ea vrbe templis, splendore ac maiestate præcellit. Est autem hic Lazarus B. Magdalene frater, qui à Christo suscitatus ad vitam, post Christi ad celos ascensionem, in Galliam, Euangelij propagator, venit. In ea Basilica corporis eius reliquæ posite, perquam religiosè adseruantur. Apud hanc, & alia, Canonicorum cætu insignis, virginis Deipare nomine dicata, quam Raulinus Burgundicæ Cancellarius condidit. Habent quoque in hac vrbe mendicantem professi Ascetæ suas ecclesias. Et præter hæc, duo sunt monasteria, quorum alterum ad D. Symphoriani memoriam, ab Euphronio Augustodunensi Episcopo conditum in eo cæmeterio, cuius meminit Turonensis Gregorius, qui & D. Symphoriani vitam narrat. In eo monasterio, quod & ordinis Augustinianij prioratum habet, recondita sunt corpora Symphoriani, Faustæ, & Augustæ, Symphoriani parentum, qui perinde omnes Christi Euangelium, suo sanguine, fortiter asseruerunt. Alterum autem Monasterium, Abbatiam habens D. Martini nomine, à Brunichilde olim regina conditum, ipsius etiam adseruat corpus. Sanctimonialium præterea virginum duo Asceteria, vnum ad S. Andocheum, quod nonnulli existimant auctorem habuisse Carolum Magnum, Petto sancto Iuliano, quod nusquam id veteres codicilli, vel vltimarum voluntatum instrumenta indicent, negante. Alterum à S. Ioanne, cui vulgo Magni cognomen, adpellatum, existimatur id esse, quod à Brunichilde regina extructum, Dei Seruarum dictum fuerit, vel certe à Cabilloni Principib. conditum, Sanctimonialium pijs exercitijs dicatum fuisse. Parochiales ecclesias, breuitatis causa omitto. Episcopus Augustodunensis primus est episcopolium pijs exercitijs dicatum fuisse. Parochiales ecclesias, breuitatis causa omitto. Episcopus Augustodunensis primus est episcopolium pijs exercitijs dicatum fuisse. Parochiales ecclesias, breuitatis causa omitto. Episcopus Augustodunensis primus est episcopolium pijs exercitijs dicatum fuisse.

NOVIO.

AVGVSTODVNVM.
Flavia & Salutarum, quae et
Medus, ab Holorum au-
gustinus, qui in aere 1581 se-
ruatur, infulsa, et auctibus
construere, vulgo stantibus,
Burgundiae, &c.

NEVIVDVNVM. AE ditionem
Oppidum apud Caesarem lib. de
vello Gallico VII. Vigenerus.
NEVERS indiget.

NOVIODVNVM.

NOVIODVNVM, vel, vt plerique Niuernia, vulgò Neuers, Niuernensium Ducatus, vrbs tam antiqua, eo-
 que loco sita, vt sine errore ea dici possit, cuius in Commentarijs suis meminit Cæsar, hisce quidē verbis. *Oppi-
 dum diruit (de Genaboloquitur) atque incendit. prædam militibus donat, exercitum Ligerim transducit, atque in Bitur-
 igum fines peruenit. Percingetorix, vbi de Casaris aduentu cognouit, oppugnatione distulit, atque obviam Casari proficiscitur :*
ille oppidum Biturgiam, positum in via, Nouiodunum oppugnare instituerat, &c. Vides, vt Gergobinæ vrbi à Gallis ob-
 fesse, auxilio proficiscens, Nouioduno iter habuerit, quæ vrbs non alia potest cenleri, quam quæ nunc Ni-
 uernia dicitur, ad Ligerim sita, eo profusit inere, quo Casari eundem erat, vbi is venit, ne male ab exercitu
 Gallico acciperetur, quamuis urbem teneret, videns tamen aduersum occurrere Gallorum equitatum, qui
 prælium deposceret, eam reliquit. Itaque hodie quoque in ipsius vrbs mœnibus videas antiquum propug-
 naculum, magnæ omninò ataplitudinis, & altitudine ipsos vrbs muros æquans. Et verò Niuerniam esse
 Nouiodunum Cæsaris, docet Anno ille monachus historiae suæ initio, vbi Celticas vrbes enumerans, Nouiodunum, quam hodie Ni-
 uernis esse putant, inquit. Qui eadem etiam historia sua perhibet, urbem hanc, (quemadmodum vniuersum Niuernensium Ducatum,
 cuius Nouiodunum caput est) initio Comites habuisse, qui Rempub. Regis nomine curarent, sed Comites deinde eius possessionem
 ac dominatum vsu cepisse, successu deinde temporis, Comitatum hunc ad Ducalem dignitatem peruenisse, primumque Niuerniæ
 Duces fuisse Franciscum, Filium Caroli Niuerni, & Mariæ Atrebatanæ, cui vxor fuerit Margareta Borbonia, Caroli primi Ducis
 Vedomij filia. Nomen consequutum ex situ. Dunum namque, antiqua Gallorum lingua, montem, aut locum editiorem significat.
 Monticulum namque occupat, in faucibus, quibus Niuernis flumen in Ligerim sese exonerat. Vnde Nouioduni videtur appellatio
 nata. Est autem oppidum omni ex parte mœnibus circum firmis, & cum amplissimis turribus, tum fossis profundissimis egregie
 munitum, ad meridiem, Ligeris mœnia subluit. In quo flumine pons est, pulcherrimè quadrato lapide constructus, viginti habens
 arcus. Niuernis ab Oriente circumfluit: ab alijs partibus frequentes sunt fontes, ex quibus etiam in fossas aquæ deduci possunt. Vt
 autem oppidum ipsum munitius sit, minusque insidijs obnoxium, nulla ipsi suburbia adiacent, omnesque subtractiones, mœnorum
 ambitu continentur. Ager, pascuis syluisque abundat. Itaque populus non aliud fere, quam pecudum alturam curat, & quod nec vi-
 tes colat, nec agros, tenuis est, parumque laute viuunt. Alioqui regio fodinis abundat, argenti quidem ad D. Leonardi, quæ hocce tem-
 pore vsui esse desierunt, ferri aut, quod ligna illic è syluis large suppetunt, quodque lapis quidam ad fouendum ignem idoneus, non
 longè ab vrbe effoditur. Ad hęc lapis ad structuras idoneus, quo non alius in tota ditione Francica nobilior, duobus à Nouioduno
 miliaribus, inuenitur, & facillè per Ligerim, Aureliam, atque alias Galliæ vrbes deportatur. Sed ipsum nunc oppidum ingrediamur, in
 quo arx est, & Prætorium Principum Niuernensium, olim Comitum, hodie Ducum, iuxta primariam Ecclesiam. Quod ad statum
 autem Ecclesiasticum attinet, Nouiodunum modo ciuitas est, (vt Pontificij iuris interpretes ciuitates appellant vrbes Episcopæ
 decoratas) Senonensium Archiepiscopo, tanquam Metropolitano subdita. Quamquam autem episcopatus antiquioribus non adnu-
 meretur in catalogo redactis, in eam tamen dignitatem subuecta fuit, sub annum reddite à Christo salutis, sexcentisimum, quo tem-
 pore Gregorius cognomento Magnus, Pontificatum Romæ gerebat, primusque huius vrbs Episcopus fuit D. Aregius, & Episcopi
 diocesis partim ex Augustodunensi, partim ex Biturigum Episcopæo confecta. Primarium vrbs templum, initio D. Gerualij nomine
 dicatum, postea, quo affectu erat Carolus Caluus erga D. Cyrum martyrem, cum eius reliquias ibi condidisset, ex regis voluntate D.
 Cyri nomen tulit. Est etiam in hac ciuitate monachorum Augustiniani ordinis cœnobium, nomine Diui Martini, & aliud virgi-
 num, D. Mariæ titulo consecratum, Duo itidem, vt vocant, Prioratus, vnum D. Stephani, alterum Saluatoris nomine.
 Fratrum item Dominicani & Franciscani ordinis cœnobia. Ad hæc sacrorum vndecim Curie seu Paræciæ, vt
 hinc facillè intelligi queat. Nouiodunum elegantem & copiosam esse urbem, eiusque ciues atque
 Patricios, qui tam multas ædes sacras condiderint atque dotarint,
 religionis fuisse cum primis amantes, &
 studiosos.

LOUANIVM

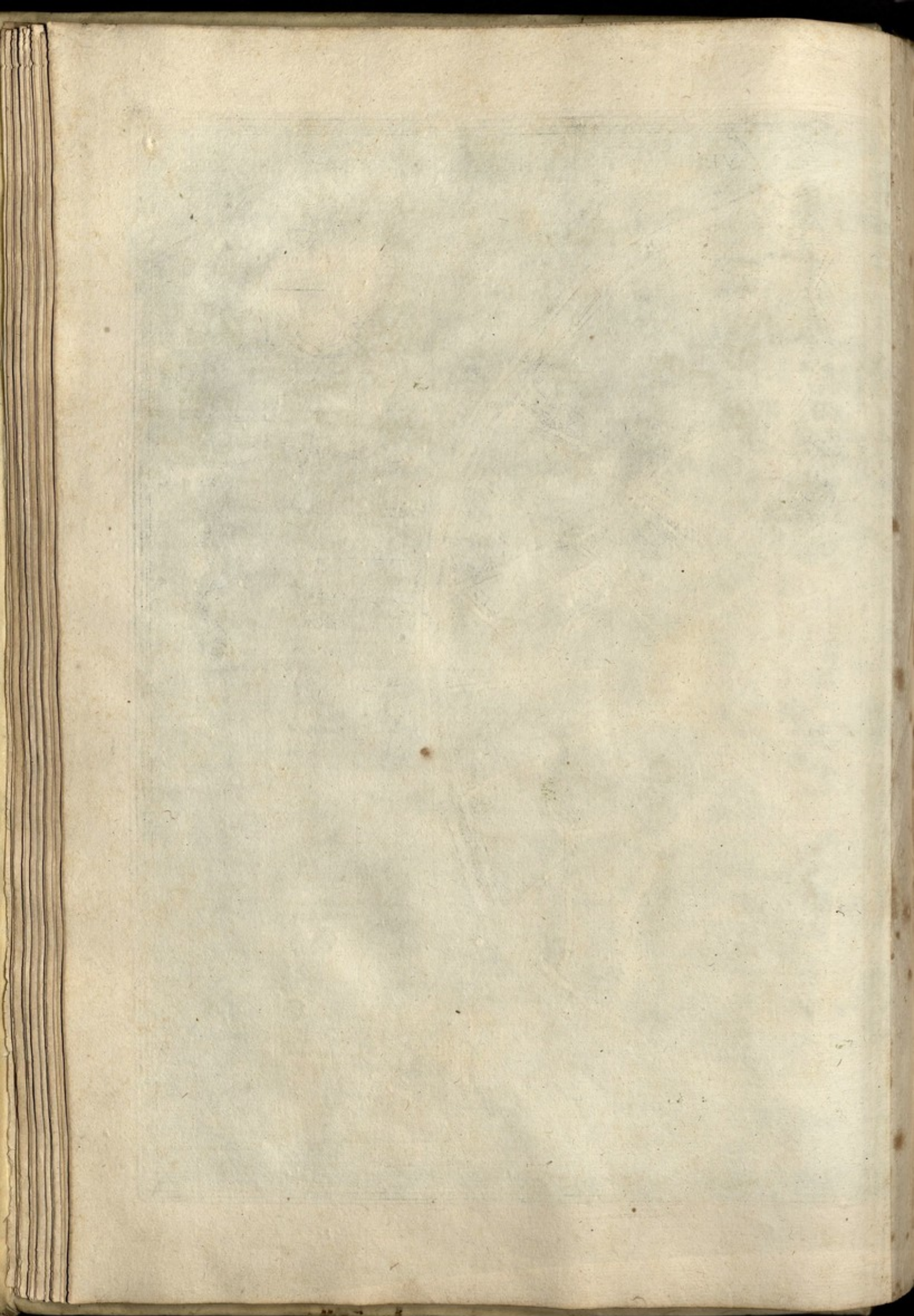
OVANIVM, Brabantiarum vrbium caput, celebre litterarū ac artium emporium, à Ioanne Brabantiz Duce fundatum, circa annum Christi M. CCCC. XXII. Ciuitas est amplitudine tam spatiosa, vt in circuitu habere dicatur intra mœnia milliaria Italica quatuor, Cœli & aeris benignitate, nulli aliarum cedens. Hic inter muros libera prata, vineæ, horti spatiosi, agri, pomaria, cãpi, dumis, altus, pascua, parua syluula, parua nemuscula, Non eni habet non à laudando, vt quidam prodiderunt; non à Leuacis, vt alij sunt suspicati, eò, quòd hi Neruiorum, non Eburonum fuerint clientes, sed, à situ vrbis, qui talis est, vt mœnia vetusta, quæ illa tulit græs, fuerūtq; firmissima, ex albo nimirum lapide, ad normam constructa, ex alto descēdant ad loca humilia & aquis obnoxia, quas Tila fluuius maior, & Vorta, riuulus siue torrens, extra ripas suas euomere quam frequentissimè solent, & longè lateq; omnes campos & intra muros, & extra, in stagna, & paludes permutarunt. Alium autem illud, è quo descēdunt, Lo vocatur, è quo mons ascēdit syluolus, à Lo cognominatus, Lobtech, id est altioris loci mons. Iam stagna omnia, & loca aquis exundantia, Brabantico sermone, Vē, dicuntur. Hinc igitur vox fabricarunt, eò, quòd nihil amœnitas sit quam vtramq; faciem terram habere, Louanium certè, & intra vrbem, & in suburbanis, vbiq; campos habet aquis obnoxios, & ijs altiora loca incumbentia, è quibus & colles assurgunt, alij vitibus constiti, alij Syluis horridi, alij pomarijs vberes, alij per decliua segetibus læti. Sunt hæc quidem, scribit Becanus, primo Anaticorum libro, Louanio & Romæ cõmunia, sed sic, vt, si meo iudicio sententia ferenda sit, longè lateq; loci amœnitate Roma superetur, atque vincatur à Louanio. Nusquam, ita me Phœbus amet, terrarum locus est qui magis videatur mœri, vt sit sacrum Musarum domicilium. Conferantur omnia, quotquot sunt litterarum Gymnasia, vel in Italia, vel in Hispania, vel in Gallia, vel in Germania, nullum inuenietur, quod huic par dici queat. Vixi Parisijs, Aurelia, Pictauij, Lugduni, Burdegalæ, & in loco Galliz amœnissimo, Andegauj, vidi Ticinum, Bononiam, Patauiam, Mantuam, Florentiam, Romam & Neapolim; Germaniam partim vidi, partim de auditu cognoui, sed, quæ equidem vidi oppida, nulla sunt Louanio comparanda situs iucunditate, cum tamen viderim præcipua, & inter cætera, Monachum, Augustã, Vlmam, & Coloniam Agrippinam, vt taceam inferiora. In Salamanca, Scholarum magnificentia longè omnibus in Europa præstat Gymnasijs, sed situ, & locorum facie à Louanio superatur. Vallis Olitana extra vrbem non est in amœna, præsertim in Visurgis ripis, & habet Collegia, quibus suis ædibus regijs conferenda, sed omnibus inter se comparatis, nihil ad Louanij amœnitatem, Multa, inquit Barlandus, sunt passim toto orbe Christiano Gymnasia, sed in alijs alia videas desiderari. Aurelij in Gallijs, sola leges ciuiles, Parisijs Theologia, Ius Canonicum, & sophistica traduntur. Sunt alia quædam scholæ, vbi sola in pretio est Medicina, Louanij omnes scientiæ docentur. Habet hæc vrbis sacras ædes plurimas, Vnam Diui Petri, structura tam eleganti, vt architectorum iudicio, nullam pluribus locis inuenias pari politia. E conspectu templi Apostolici, visitur domus Ciuica operosissima, & quæ non vna re restetur olim florentissimam vrbem fuisse, Louanium. Hanc artificij plenam structuram mirantur Galli, Germani, Britanni, & Itali. Schola Louanientis vnum habet caput, vnum principem, cui omnes pareant, hunc Rectorem vocant. Cuius officium est ius dicere, priuilegia tueri, & maleficijs reos scholasticos pœnis afficere. Cum in publicum prodit, ante eum it Accensus, quem Bedellum, recepto illic vocabulo, appellant; ponè sequuntur famuli. Quantum autem honoris huic dignitati habeatur, hinc apparet, quòd Consules, Magistratus, & Clarissimi quiq; viri, denique omnium dignitatum gradus, academiæ principi assurgant, & decedant è via. Exeunti ad Comitia, quæ certis anni temporibus indici solent, plures accensi anteambulant, singuli manu auratum gestâtes baculum, insignia honoris amplissimi. Est hæc semestris dignitas, quemadmodum apud Romanos olim dictatura fuit, sex denotaxat mensium. Sunt & alia quædam Louanij non indigna spectatu loca. Xenodochium amplissimum, vbi nūquam non assident ægrotis mulierculæ, solatijs refouentes singulos, atq; adferentes, quod cuiq; è valetudine esse cõstitit. Est alio loco digna diuinis, digna principe domus, quam extruendam curauit summus Pontifex Hadrianus sextus, cum adhuc in minoribus ageret. Intra mœnia visitur & Cœnobium Carthusianorū, loco, ab omni tumultu, ab omni frequentia semoto, ita, vt nec eremi solitudinē in vrbe magnopere desideret monachi. Hoc ædificio ex ea familia nō vidisse se quicquam splendidius, ingenuè fatentur quibus exteri. Ad muros vrbis, quæ Mechliniam itur, arx est insigni vetustate, & ad otium rerumque vrbicularum vacationem principibus accommodata. Eodem loco in monte templum est Baptizæ sacrum. E regione arcis, cuius modo commemori, turris est in ipso muro ex candido lapide, eaq; altitudine, vt inde videri sereno celo Antuerpia possit octo magnis milliarijs Louanio distitum oppidum; vulgo Impensa Perdita vocatur hæc turris, quam annis aliquot superioribus fatiscentem Consules magno reficiendam curauerunt. Ager Louanientis præter frumentum, legumina, triticum, poma, pira, persica, cæteraq; ad corporum alimoniam pertinentia, dat & vinum, cuius ea natura, vt non facillè inebriet, non facillè ad arma protrudat, & lucram Veneream. Bibant hoc vinum initiati quos diuinæ literæ perpetuo sobrios & continentes esse volunt.

LOE VEN.

LOVANIVM, Brabantiarum vrbium
caput, vniuersitatis ac presbiterij
maximae artis sedes, operatissimumque
domicilium

MACHLINIA

MACHLINIAM, peruetere ac praclarum Brabantiae urbem & Sedem Archiepiscopalem, excelsis tum antiquis, tum nonis auctoribus comperimus priscum nomen adhucdum servare. Ea, male, naturae beneficio, sita, salubri aere imprimis vritur, ceteris omnibus affluit rebus, quae ad hominum consuetudinem sunt necessariae, estque sita & opere munissima. Praeterquam enim quod propugnaculis montibus ac fossis circumdara est, vicina decliviora loca, aquarum septs reclusis, stagnantur ut hostibus nullus ad eam pateat aditus. Mediam secat, perlucetque flumen Delia. Hanc non ineptè medulliam vocaveris Brabantiae, Louanio, Bruxella, Antuerpiaque, tot clarissimis simul vrbibus interclusum, & vndique quatuor milliabus distans, quam tetropolim, qui circumspexerit, is iustissimam trianguli formam efficiet. Interim Machlinia, singulari iurisdictione valet, suisque, & propriis legibus vritur, quo loci, ante alia notandum hoc est, quod Grauidae matres, dum parienti infans tempus, relicta vrbe, in interioris Brabantiae municipium quodpi se conferunt, inibi onerosae alai pondus depositurae, eo consilio, vt liberi in partem immunitatum Brabantinarum, itidem veniant. Vrbs alioqui per se, non tantum edificiorum tam priuatarum, quam publicorum descriptione,

nobilis, verum etiam operibus montibusque hincisissima existit, eoque magis, quod, dum supra caput est hostis, patefactis ostiis, viciniam omnem diffusis aquis, instat vasti lacus, ciues complere soleant, atque hoc pacto hostem intercludunt. Curulis autem vrbis operibus, splendore, artificio, structuraque antecellit Basilica D. Rumberto dicata, cui vasta, & praetera immineat turris, qua in specula loco, ad remotissimarum cum ciuitatum, tum amoenissimarum circumstantium possessionum prosperam vtuntur. Secundam autem cum dignitatis, tum magnificentiae locum illic obtinent Septa P. zemburgica, in quibus commorantur Teutonico ex illo ordine procreati religiosi milites. Sed huic vrbi dies ille septimus ante idus Arenariae vicinis, qua maxima pulueris illius nitriati vis alternatio. Cum horrenda tempestas caeli esset orta, ecce vasta turris, portae Arenariae vicinis, qua maxima pulueris illius nitriati vis alternatio. Cum horrenda tempestas caeli esset orta, ecce vasta turris, portae Arenariae vicinis, qua maxima pulueris illius nitriati vis alternatio. Cum horrenda tempestas caeli esset orta, ecce vasta turris, portae Arenariae vicinis, qua maxima pulueris illius nitriati vis alternatio.

Hae vrbs, ob praesentia in obsidione Nonensi (oppidum est ad Rheni ripas infra Coloniam Agrippinam) Carolo Burgundionum Duci officia, multis priuilegiis etiam ad inuisionem usque vicinorum, est dotata; vrbis Machliniae conuinctus est amplissimus circus, castelli instar, muro clausus, domicilium plenus, vbi celebre etiam templum cernitur D. Alexio, vt tutelari numini dicatum, quo loco in frequentissimo mulierum conuentu plus minus selquimille, omnium ordinum feminas semper reperias, quae religionis ergo, commoratum eo concesserint, conuentu plus minus selquimille, omnium ordinum feminas semper reperias, quae religionis ergo, commoratum eo concesserint, conuentu plus minus selquimille, omnium ordinum feminas semper reperias, quae religionis ergo, commoratum eo concesserint.

NITIDISSIMA
CIVITATIS ME
CHLINENSIS.
IN MEDI TVLLI
O BRABANTIA
SITAE EXACTIS
DELINEATIO.

necessaria, perpetua fundatione conceduntur. Hominum memoria celebrantur Machlinia oriundi præstantissimi, doctissimi, & viri, Franciscus Costerus, Philosophus & Theologus celeberrimus, Societatis Iesu iam hoc tempore in superiore Germania Prouincialis: Ioannes Hoehnius, & Arundineus, grauis uterque auctor. Item Nicasius Vordenis, is qui licet visus vsuram ei casus trimo eriperit, in litteris tamen vsque ad eum profecit, tantosque fecit progressus, ut vtriusque Iuris professione, Doctorisque dignitate claruerit, ac idcirco à Trithemio inter naturæ miracula adnumeratur. Louanij enim ac Coloniz iura publicè docuit, interpretatusque est, & discipulis nonnulla theorematà dedit, quæ typis impressa etiamnum extant, æternum alioqui duratura. Obijt rarus ille vir anno M. CCCC. XCIV. Hinc ibidem editus est (quemadmodum ipse in oratione ad Senatum Mechliniensem apertè fatetur.) Christophorus Longolius, vir, eam propter raritatem doctrinæ, tum propter virtutum cumulum, omni Europæ notissimus, quem non modo summo semper honore, priuati quinis homines, sed etiam principes viri coluerunt, quemque certatim multi, multis honorarijs muneribus donare voluerunt, sibi que ita eius consuetudinem conciliare, vel potius emere. Sed omniam vniuerse ordinam dona aspernatus, vniuersi Reipubl. Florentinæ cuius aliquandiu officiosus studiosusque exiit, pensione annua contentus, multorum auctor operum; Pataui anno M. D. XII. libris immortitur. Contra D. Erasmus Hollandum, Schonhouia oriundum. At ipsi auctori, patriam professio eius fides tribuenda videtur, quam cuius peregrino. Scitum enim illud est, Cuique suus imperat affectus. Superant etiamnum inter literatos & claros homines, cuiusque Mechlinienses, Rembertus Dodoneus, insignis Medicus idemque Mathematicus peritissimus, à quo multa nec ea parua opera exiguo tempore celebrata. Deinde Philibertus ille Bruxellensis, albo geniorum Regionum adscriptus, vir cæteroque literatissimus, & excellens Orator, Iacobus Wastellus, in sanctum illud Machliniense consilium cooptatus, vir vniuersè eruditus, & honoratus, cuius filius Petrus, patre dignissimus, ut doctrina, sic eloquentia valet ad eum, ut eius ore indigena Senatus grauioribus quæstionibus, postulatisque respondeat.

Sed ad ipsam urbem redeamus, quæ vti telarum, & quidem optimatum, ita cortinarum multiplicium plena est. Tormenta, tintinnabula, denique instrumenta, & vasa quæuis, ambigam, an vsque terrarum maiore artificio, dexterius, facilliusque ære consentur. Reperias hic itidem, omnis generis nauium architectos, & fabricatores. Instructissimum in ea urbe, ad quosuis casus, rerum dominus conseruat armamentarium, tot tormentis æreis, ac ferreis, tot machinis, bellicis que instrumentis, puta, nauibus, pontibus, carris, denique tanta re castrensi, & militari suppellectile affluens, ac postremò tot operarijs, fabrijsque plenum semper, ut spectatoribus admirationem copia pariat. Hæc urbs, alma nutrix, alitrixque fuit Philippi I. Carolique illius ter Max. Imper. Philippus illius Belgarum heri, cum patris, tum aui, quod illic tum temporis, ut plerumque Curia hærebat, cuius amplissimæ Prouinciæ vsuram, dum iam modo dictus Carolus auiz Margaritæ Austriadi, quoad vita frueretur, daret, sedem Machliniz fixit illa ipsa Herois, quæ etiam in ea urbe, sui semper cupida & gratiosa, Anno 1530. obiit. Beneficiorum verò omnium, quibus olim aliquando ab Hero ornati sunt Machlinienses, par pulcherrimum hoc est. Primum omnium, portatoriorum, quæ in singulas merces iustis locis exiguntur, sunt immunes. Secundo, bona eorum firma, fixaque, Belgicæ territorio circumscripta, per se libera existunt, nec obligatione sunt obligata (vni cæteræ popularium res) opt. iure prædii comparanda. Quam immunitatem ex Caroli illius omnium nouissimi Aeduorum Reguli, Belgarumque domini, gratia ac liberalitate, officijs, studio, opera sunt demeriti. Quod enim eum summa virtute ac fortitudine bello laborantem semper subleuant, vix vili alij clientum, aut magis fidere, aut plus tribuere solebat, ac ea propter amplissimum illum Senatuum (vulgo Concilium Regium) illic Anno 1473. instituit, cuius ipse princeps esset, cæteroque triginta quatuor viralem, puta, Cancellario, coheretario, binis præsidibus, quatuor equitibus, sex supplicum libellorum magistris, inuitatis consiliarijs octo; prophanis verò duodecim, partim doctoribus, partim prolytis constantem. Hic Senatus, primò rerum dominum quicumque is esset, comitabatur, assequabaturque; absente verò Principe aut hero, Archigrammateus eundem præerat. Eò autem ab omni penè Belgicæ tribunalibus, ius erat receptitum. Porro cum vxoris Ioannæ beneficio Philippus I. ad amplissimam Hispaniensem, & annexorum regnorum possessionem vocatus, necessariò transmitteret, eius iussu nouissime, Anno 1503. ad eam urbem, in medio propè Belgio sitam, itaque apprime opportunam, sedem fixit ille ipse Senatus, eius tamen forma & auctoritate, nec non consiliatorum numero antea nonnihil immutato, qui vti nunc est, vno Præside, sedecim consiliarijs, duobus scribis, ab epistolis, siue à secretis octo, & cætera munusculorum turba. Huc generatim post ciues & tribules, Flandris, Atrebatibus, Hollandinis, Middelburgensibus, Namuribus, Luceburgensibus, Valenciensibus postremò illis, qui litigiosa illa prædia colunt, in Flandriz, Hannonizque confinij collocata (de quorum iurisdictione ac iudicatu Flandri & Hannonienses valde pertinaciter inter se contendunt) ex domestico foro prouocare, appellare licet. Frisij item, occidentem Solem versus qui spectant, ac Vltraiectini, paucis ab hinc annis, hunc ipsum agnoscunt Senatuum recognitorem ciuiliam causarum, quas ipsi antè iudicassent. Hic ex formula prætoria thiasus Torquatione aut gratia, stante interim semper sua curiæ Bruxellanz in causarum recognitione, prærogatiua auctoritate. Illo ipso in foro, in gratiam maximè peregrinorum, etiam Gallicè litigatur.

T H E N A E

THENÆ Brabantia oppidū Canonicorum collegio & quod vere elogiū, viris bonis commendatum, eo, quod mercatura, & delitijs non nimis laxas habenas concedat, sed quia cum primis parentibus nostris, rei rustica, pecuaria & agriculturæ quæstu contenti viuant, facultatesque suas, honesto ruris labore comparent. vnde ad lætam agrorum vbertatem, & omnium rerum ad v. tam necessariam copiam, ab ipso statim Francorum initio Principes viri his maxime locis egerunt. Ac inter cæteros Carelmanū, & Pipinum primum in ijs natos esse, ac nomen ab oppido Asbania vetustissimo sumpsisse, quod, Landas vocatur (non procul à Thenis distat) quasi dicerēs, Regionis alimentum, eo quod caput esset regionis, quæ ab alimento, populoq; Asbania nominatur. Ager itaque Thenensis, & bonitate, & vetustissimis Carelmanni, & Pipini incunabulis, præfatus est & valde nobilis, eo quod ab his Principibus Caroli magni progenies, ac omnium deinde, & Ducum, & regum, & imperatorum, vsque ad Hispaniarum Regem Philippum, noui orbis monarcham, longa multarum aratum serie descendat. Adeo v. nulla sit in toto orbe terrarum nobilitas, quæ Principia habeat tam augusta, quæ continuationem generis, vel tot sæculis productam, vel tot rerum gestarum decoribus insignem, quæ denique præsentis temporis maiestatem tot regnis, tot imperijs, tot insulis, tot diuersarum linguarum populis habeat extensam, & ornatam. At ager non solum pomonæ magnæ varietatē & Liberi patris diuino liquore, & Cereris beata fruge, & Palis pinguisimo munere luxuriat, sed nobilissimus etiam & Sabarj, siue Zagrai, vetustissimi Proserpinæ filij, lætissimis, poculis, quibus curæ, & graues molestia, multo magis, & præsentius, quam iunioris Bacchi dono discutiuntur. Hogardica enim cereuisia, nihil est ad cerebrum tribus cogitationibus exuendum præsentius, nihil ad hilaritatem, ad carmina modulanda, ad amores, & cætera, quæ largos vini cyathos sequuntur, plus habens incitamenti, nihil in tota hac regione celebrius, & notius ijs, qui citra magnum crumenæ dispendium, insanire volunt. Sita vero est vrbs hæc ad fluium Getam, qui non longe ortum habens, per eam delapsus, urbem Halenum influit, seseq; in Demeram fluium exonerat, Louanio, & S. Trudone pari abest miliarium trium intervallo. Agro tam commodo gaudet, vt rei frumentaria horreum semper hætenus fuisse, & crymologia nominis, manifestè conuincat. Horreum scribit Becanus, voco ipsas Thenas, nomen inde nactas, quod decimæ principibus, iure Herculano danda, illic conderentur; quas lingua nostra, *Thenden* vocamus, vnde oppidum, exempro Delta, de more nobis frequentissimo, *Thenen* nominamus. hinc & fluius nomen accepit, ab alimentis subministrandis, quæ per ipsum deuehuntur. Nam *Getas* nullius elementi mutatione, idem significat, quod Latinis, Dar alimentum: quod nomen vulgus, vt cætera pleraque omnia, *Get* adempta posteriore syllaba, pronuntiat. Ad huius autem fluminis vtranq; ripam, Diabelinteres consēdisse, quos Iulius Cæsar, inter Menapios, & Morinos interiecit, idem Becanus, ingeniose admodum confirmat. Cuius quidem pericundam narrationem, quia Thenarum quoq; agrum semper hætenus fuisse, & territorium dilucide exprimit atq; describit, paulò prolixius recensere hic libet. Et infra oppidum, inquit, Thenas geminus pagus, locus vbertate nobilis, nomen, vt videtur, Diabelinterum hætenus conseruans. Ex diabelinter enim, voce integra, *lynter* retinemus, quod nomen, duobus pagis ad Getam, infra Thenas sitis, commune ita est, vt cum adiectione superioris, & inferioris, accipiant distinctionem. Nomen certe, loci naturā imitatur, si de sermone nostro vernaculo, pro eo, ac debet, exponatur, cum *Diabelinter* nullius literæ immutatione, eos significet, qui elegantes sunt in arte inserendi, vt quouis, lingua nostræ non imperitus, agnosceret. Hætenus is genius, cum locorum, tum hominum est, vt pomorum non alia regio ditior inueniatur, adeò, vt non porcos modo, & vaccas iis per hycem sustentet, sed maximam etiam copiam Antverpianam transmittat. Pertinet ea à *lynter* sursum secundum Getæ ripas vltra Hogardum, cuius nomen vernacula lingua, altum pomarium significat, ad Diabelinterum institutum, & locorum naturam optimè alludens. Nec ager hic pomorum tantum feracissimus est, sed copioso etiam tritici prouentu, nulli secundus habendus, quia in dote ita excellit, vt Prisci illi principes, qui limiti huic sub Regibus Francorum præsidebant, horreum suum hoc loco habuerint, è quo, cum opus esset, annonam subleuarent, & vicinis eam copia sua redderent laxiorem; decimis omnibus, cum è locis proximis, tum è tota Asbania, huc conuectis, quæ cum lætissimis, & fertilissimis totius Europæ aruis, vbertate certans, nomen Asbania adeptæ est, quo significatur via regia ad alimentum. Et est profecto illuc eundem ijs, qui volunt breui compendio, rei frumentariæ Atuaticorum ad Scaldim sedes suas habentium, prouidere, ad quod magnum præstat Getas fluius adiumentum, ad ipsum vsq; horreum, dorso suo naues benè magnas subuehens, quibus frumentum Mechliniam, atq; inde Antverpianam, portatur. Horreum autem, quare ipsas Thenas vocitet, iam ante dictum. Ad Getæ igitur fluminis ripas, si Diabelinteres habitasse dicamus, nihil sit absurdi, quos non pomaria tantum, sed vinum etiam Hogardicum, & caseus, hoc tempore nobiles reddit. Si itaq; Cæsar de his, apud Thenas olim commoratis, quantum eius de nomine lociq; natura conijci potest, intelligatur, rectè eos inter Morinos, & Menapios interiecit; cum Morini omnes illi olim vocarentur, qui post Iccium Promontorium, ad Scaldim vsq; *Woeren*, id est, paludes tenerent, quamuis sigillatim alijs quoque nominibus committerentur. Est sane digna hæc, quæ ad Getam iacet, regio, vt antiquo nomine celebretur, tametsi daretur, nunquam eam à Cæsare dicerentur. Est sane digna hæc, quæ ad Getam iacet, regio, vt antiquo nomine celebretur, tametsi daretur, nunquam eam à Cæsare dicerentur. Est sane digna hæc, quæ ad Getam iacet, regio, vt antiquo nomine celebretur, tametsi daretur, nunquam eam à Cæsare dicerentur. Est sane digna hæc, quæ ad Getam iacet, regio, vt antiquo nomine celebretur, tametsi daretur, nunquam eam à Cæsare dicerentur.

13

BERGAD NOMA

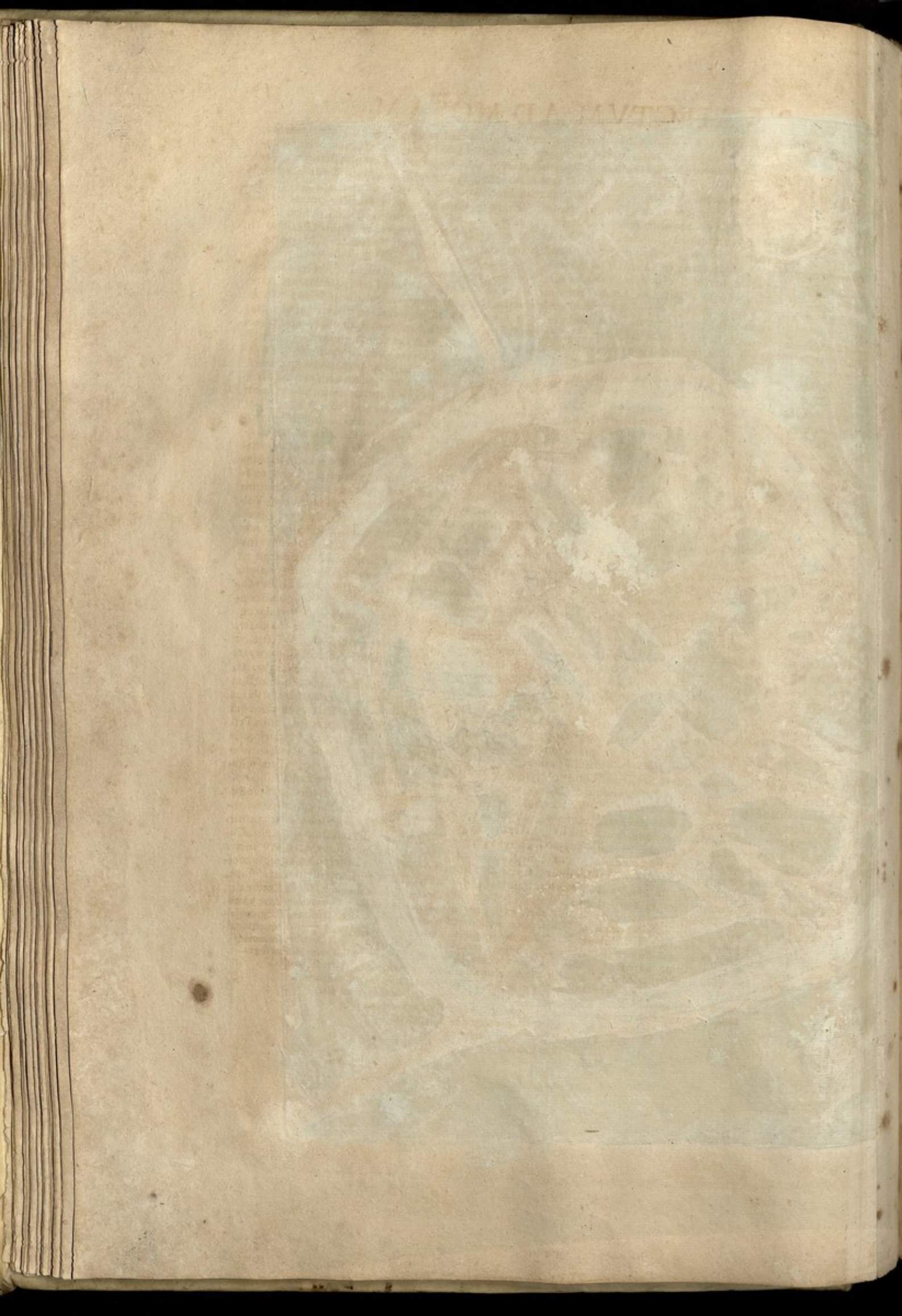

BERGA AD ZOOMAM.

BRABANTIA, Regio verè nobilis, & amœna, præter ducatus, comitatus, frequentes Baronatus, & præstantia, quibus distinguitur, dominia, Marchionatum etiam S. Romani Imperij continet, cuius Antuerpia Metropolis: & Marchionatum Bergensem, cuius BERGA AD ZOOMAM, caput est, oppidum valde elegans, & nitidissimè cultum. Quod, quia ad fluuiolum Zoomam, non longè hinc ortum, eleganti, & peropportuno situ collocatum est, ad Zoomam dicitur Berga. Cæterùm, quàmam de causa Berga, Goropius Becanus, dum in Ambiauaritis eam collocat, & ad vernaculam Cymborum linguam, plurimas origines refert, hanc eius, sicuti & omnium in vniuersum Bergarum, appellationis causam recenset. Propius, inquit, Ambiauaritos, Mosa lambebat, ut è nominib. Bergarum is intelliget, qui linguæ nostræ nō sit imperitus. *Barg*/vnum de illis, quæ conuersa, cōtrarium notant, primo suo significatu, montem indicaret; verū in illis locis, quibus hæc vox antiquitus est tributa, nulli montes videntur. A translaticia igitur significatione deducta sunt nomina horum, de quibus agimus, oppidorū. A *Bargeni*, siue *Berg* (nam utrūq; dicitur) fit *Bargen*/siue *Bergen*/quod est abscondere, & occultare. Et, quia, quæ conseruata volumus, maximè occultamus, transfertur vox ad cōseruationē. Hinc dicimus *Seepebergen*/pro eo, quod est naues in tuta statione collocare, atq; ex eo nomen *Berg* ad portū stationemq; nauium significandam, transiit. Primi enim parentes, à diluuiō in montibus se seruarūt ab vndis: ad cuius rei memoriam sempiternam, omne genus conseruationis, occultationisq; qua nos à periculis tuemur, à montis nomine appellarunt; non ob id tantum, uti videtur, quò commemoratio gratum animū in nobis excitaret, verum etiam, quò in omni vitæ, fortunarumq; discrimine, in mentem veniret, Deo fidendū esse, qui in extremis malis, suos nouit conseruare. Hac itaque ratione, *Bergē op Zoom*/*Seepebergen*/*Steenbergen*/ Sanctæ Gertrudis *Bergen*/nomina fortiuntur à nauium statione. Qua de re videre licet, Mosam ad Ambiauaritorū has oras, propius olim euolutū fuisse; siquidem tot nauium stationes hæctenus nomina seruarunt, tametsi plurimum perdidierint altitudinis & profunditatis, aquis nullo certo aluco constrictis. Hæc igitur Berga, initio non alio, quam dominij titulo insignis, à Carolo V. Anno M.D. XXXIII. ad Marchionatus dignitatem euecta, eleganter in exiguo quodam monte in occidua Brabantiae parte, ita mari vicina est, ut non immerito vrbs maritimæ nomen habeat; ab Antuerpia, itinere quidē terrestri, fenis distita miliaribus, nauigio autē à Middelburgo, circiter octouis, vrbs etiam nū copiosa, multo & ditior, & rebus omnibus abundantior olim fuit, cum mercatus illi Panegyrici, quibus tantum concessum est prærogatiui, apud eam frequentarentur. Itaq; nunc quidē, quòd Antuerpiæ vicinitas & amplitudo, omnia circunqua; loca) vt sic dicam) inumbrarit, exigua illic negociatio est: quanquā nullus est totius Belgij municipalis mercatus, qui nō ab illo solenni, & Panegyrico Antuerpiensi vincatur, ita, ut negotiatores huc malint ad solennē, quàm aliò ad municipale proficisci. Ac, tametsi Bergensis Marchio, Britannorum etiam, magni ad id momenti, gentis fauore adiutus, cum ante hac multam in eo pesuerit operam, tum hodie quoq; plurimum labore, non potest tamen (ita difficile est, res semel delapsas reuocare) hanc urbem in pristinum splendoris ac foelicitatis statum reducere. Et tamen regionē habet municipale valde amplam, in qua & vici complures, & in ipsa illic Scaldi parua quædam insula, fertilis & amœna. Eius Principes ex familia sunt Bergensi, antiqua, & illustri; quæ cum alios tulerit viros præstantes non paucos, tum etiam habuit Ioannem Bergensem Marchionem, & antea Carolo V. virtutis merito longè charissimum, & postea apud eius filium Regē Catholicum, gratia, & auctoritate plurimum valentem, Velleris aurei Equitem, Hannoniæ Prætozem, Venationū Brabantiae, quæ prima illic dignitas est, Præfectum, census annuos habentem peramplos. Robertus eius frater, vir doctus, amplissimus quondam Leodiensium Antistes, Patruelis autem, Maximilianus Bergensis, Dux & Archiepiscopus Cameracensis. Ioannis etiam latomi, Bergense hoc oppidum patria est, qui ad S. Trudonis, propè vicum Grobbedunk, nec longè à Lira, Prior, magna vir dignitate præditus, poeta etiam elegantissimus, & aloqui omni profus humanitate excultus fuit.

Oppidum hoc anno 1622. Marchio Spinola obsedit, tantaque vi oppugnauit, simulque repulsus est, ut eiusmodi obsidionis, post Ostendanam, vix memoria extet. Eius historiam lectori libris editam cui libet legere in promptu est.

TRAIECTVM AD MOSAM.

TRAIECTVM, vrbs in finibus Eburonum amplissima, ad vtranq; fluminis Mosæ ripam sita, & lapide ponte iuncta, fornicibus aliquos, accuratissima structura confecto, à traiciendo flumine, nomen habere, constanti historicorum sententia perhibetur, eius incolæ Bethasios, Tacito dictos, Marlianus existimat. Quamquam nescio, vnde Ammianus Marcellinus acceperit Obtrincense Mosæ oppidum, quo Traiectum super Mosâ situm intelligere videtur, nisi forte id à Tungris sit mutatus, qui Traiectum in *Tricht* mutârunt. Et quia Traiecti nomine, duo oppida vocabantur: Alterum inferius, apud Batauos, alterum superius in Tungris, hoc *Oppidum partricht* id est, Superius Traiectum, Et *syncoptos*, *Opytricht* vocarunt, è quo Obtrincense se oppidum, Marcellinus fecit: Illud *Bitertricht* id est Exterius Traiectum, & concisè,

Wittricht nominârunt. Quæ verò pars Traiecti ad Mosam, Orientali littori adiacet, *Wick* vulgari idiomate, dicitur. De vtriusque origine, antiquitate, nomine, ac tutelari diuo, hunc in modum Matthias Herbinus Scholæ Traiectensis Rector, à Ioanne Tithemio Abbate Spaheimensi commendatus, libello de Traiecto instaurato, scribit. *Wick* Ex vico, Latino nomine, tractum, & vsurpatum esse videtur. Hanc autem interpretatione inde coniecturâ colligo, quòd ille locus, antequam ciuitas ad tantam amplitudinem, in qua nunc est, veniret, forte vicus paganus erat, constat enim ex antiquis historijs Ciuitatem hanc post aduentum S. Seruatij maximè auctam, & ampliata hominibus, muris & ædificijs, Ita, quæ tunc vicus paganus erat, nunc est referta viris vrbanis, & tamen antiquum nomen retinet, quod ex appellatiuo, longo vsu, proprium factum est, quod frequenter apud præcos accidisse, comperimus. Nam & tota ciuitas nostra, apud illos, via Regia appellabatur, quia per illam Romani Reges, qui iidem Imperatores, vel eorû Legati, Tungrim, nobilissimam tunc Galliarum Metropolim, iter facientes, transibant: cumq; ad Mosam peruenissent, qui ponte carebat, traiectione opus erat, à traiciendo ergo, Traiectum est nuncupatum, quo vocabulo, Iulius Cæsar, tam eloquens, quàm bellicosus, in Commentarijs suis, vtitur sæpè. Et, quoniam Cæsaris mentio facta est, liber hic de Cæsare aliquid interponere, quod ad rem nostram attinet. Quoniam ex claris fundatoribus, vrbes nonnihil sibi gloriæ solent vendicare, vt Constantinopolis à Constantino, à Romulo Roma: Primordium itaq; Ciuitatis nostræ conueniendæ, Iulius Cæsar fuit, qui cum multis ac magnis prælijs Galliam, Germaniamq; oppressisset, Traiectum, conuenientissimum locum hybernandi copijs suis delegit. Conspexerat enim prudentissimus Imperator, quòd is locus seipsum facile muniebat, & nihilominus alimenta viuentibus abundè suppeditabat. Habet enim ad Austrum saltus apricos amenissimos, pabulationibus iumentorum aptissimos, Ad Occidentem & septentrionem, patentes campos, satiorum fertilissimos. Nam ad Orientem, Mosâ est, in finibus vsibus accommodus. Cui in modum semicirculi adiunctum Vallum, omnia castra girando tuebatur, super cuius aggeribus positi sunt postea muri antiqui ciuitatis, qui vsq; in hodiernum diem apparent, & nonnihil fortitudinis afferunt. Hæc hætenus deducta, eò spectant, vt, si nobis gloriosum diem antiquitate, antequam Saluator noster carnem humanam assumeret, anno circiter octauo & septuagesimo iniati sumus: si de fundatore, à Iulio Cæsare originem traximus; si de nomine, a traiciendo flumen Mosæ dictum est Traiectum, quum aliquando, via Regia appellaretur, si de præsidente patrono atque Ampliatore, B. Seruatio plurimû obligati sumus, qui Pontificalem sedem, primus huic vrbi intulit, in qua viginti Episcopi resederunt, Paucæ igitur Ciuitates in prociectu nostro sunt, quæ de his æque possunt gloriari. Nam aut non tam antiquæ, aut à minus nobili conditore fundatæ, aut non tam digno Præsidente atque ampliatiore memorabiles. Cum Cæsar oppidum construxerat aggeribus, impleuit Romanis, nam lingua Latina vsi sunt, per multa tempora, vt ex certissimis indicijs adhuc apparet. Et præcipuè omnia, coram Scabinis, & Consulibus negotia, Latinè acta sunt, vt constat ex diuersis adhuc Actis, ac litteris hæreditatum, transactionum, infra ducentos adhuc annos Latinè scriptis. Hucusque Herbinus. Ciuium pars episcopo Leodiensi, pars Duci Brabantie (qui nunc est Inuictissimus Philippus Hispaniarum Rex Catholicus) parer. Qui vtrique, suos ibi habent Præfectos, ædilesq; Senatus Romanorum more, quotannis nouus creari solebat: Bini videlicet Cois, cum XII, Procois, ac Quæstore ex vtriusq; Principis plebe. Sed propter turbas quæ non solum huius oppidi Rempub. sed totius Belgij statum paucos ante annos, vsq; deque reuocationem perdurante, Primos interruptus est, Senatu iam per Principum deputatos ordinato, vsq; ad eorum reuocationem perdurante. Primaria Traiecti Ecclesia, super crypta exigua, in qua S. Seruatij, corpus, miraculis clarum sepultum erat, opere, reliquijs sacris, Canoniorum societate & amplissimis redditibus nobile. S. Seruatio nuncupata est, religione ac pietate ciuium (vt Vsuardus Martyrologio suo, iussu Caroli Magni conscripto) vel à Monulpho Tungrensi episcopo, vt Beda testatur. In qua etiam num eius ossa, quem admodum & sex, ex ordine successorum, cum multis alijs præstantissimis relictur, quorum gratia, ex remotissimis orbis partibus, vt pura, ex Styria, Croatia, Slauonia, Hungaria, Bohemia, Elfatia, tollit. quarum gratia, ex remotissimis orbis partibus, vt pura, ex Styria, Croatia, Slauonia, Hungaria, Bohemia, Elfatia, tollit. turmatim homines aduolare confueuerunt, Episcopalem Tungrensem sepem B. Seruatius Traiectum transtulit. Cuius discipulus, atque successor, Hupertus, loci, sanguine Magistris, ac Prædecessoris sui consecrati, tactus affectu, Episcopalem sedem eo transtulit. Cui hoc tempore, Reuerendissimus Illustrissimusq; Princeps, ac Dominus Gerardus Grosbeck, S. R. E. Cardinalis, summa cum laude præest. Traiecto plurimum vtilitatis, lecora præbet, fluminis exiguus quidem, sed subinde niuibus resolutis, aut immodicis imbribus, ita exundans, vt pagis, ædibusq; vicinis, non parum detrimenti inferat. Profluit non procul à Centronibus, Tungrosq; aluens Traiectum, sinuosus, se confert: in cuius suburbio in duos diuisus alueos, totidem etiam locis, vt bem, intrat. ibique rursum, altero alueo in plures se pandente, maximam molitoribus, fallonibus, tinctoribus, coriarijs, alijsq; opificibus, ciuiumque d' omnibus, commoditatem adfert. Demùm, Franciscanos præterlaens, omnes suos alueos in vnum coarctat, sicque oppidum effluit, in Mosam se exortat. Quin & illud memorabile, quòd passim in vicinis Traiecto locis, potissimum verò in Gronsfeldt, sabulosis è terræ visceribus eruantur lapides, præstantissimi autem in pago Sichen, vtputa, duriores, ac diuturniores. At deterrimi, in Hunnorum monte, in quibus præter conchillorum species, in lapidem induratas, animalium quoque ossa reperiuntur. vnde conijcere quidam volunt, eos montes, ex diluuij æstibus aggregatos. Quæ de re accuratius disseritur in Veronæ descriptione, in operis istius Indice.

MAESTRICH T.

MOSE

MOSA

TRAJECTVM
AD MOSAM.

THE HISTORY OF THE

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is mostly obscured by a large, irregular water stain in the center.

ARNHEMIVM.

ARNHEMIVM, Tacito, vt Diuæus, & B. Rhenanus asserunt, Areuaci Geldriæ oppidum, in dextri Rheni ostij, dextra ripa, mediū milliare ab eo loco, vbi altera fit Rheno sectio, cuius dextrum brachium Insula, ac ibidem fossa Drusiana, dici incipit, Asciburgium, id est Duosburgum vsq; Insulæ verò nomen ei ostio manet, vsq; dum mari Australi, vulgo *Züderzee*, excipiatur. Oppidum est florens vtcunq; , ac primaria Velau-niæ insulæ, quæ & Venauia, id est, Paludum Insula, vulgo *Die Velau* appellatur. Inferior insulæ pars Hollandia nuncupatur, & Ultraiectensis tractus, circa Bat-
 tauodurum, id est, *Wick te Duersteden* vbi Rheni medius alueus nomen mutat in Leciam. Est autem eius insulæ territorium paludosum, ac vliginosum, syluisq; consitum, vt pote quæ ferarum affatim præbent venatum; eius latera clauduntur ab ortu Insulæ, à Septen-
 trione eo mari, quod *Züderzee* vocant, ab occidente, *Vicht* flu. à meridie Rheno, seu Lecio fluuio, vnde abundè piscium ipsis suppeditatur. Supremum Geldriæ ius & Cancellaria, Arnhemium obtinet, subditas habens vrbes, earumq; præfecturas, VVageningum, Hat-
 temum, Harderouicum, Elbürgum, sitas omnes in ea Geldriæ parte, quæ Velauia vulgo nuncupatur. Complures etiam continet vicos, suos habentes magistratus, omnes tamen summo Velauia Præfecto subiectos. Arnhemii autem Geldriæ Dux sedem olim, ac Præ-
 torium habebat. Ibidem nunc & Prouinciæ Præfectus degit, & Curia Iudicialis Geldriæ atq; Zutphaniæ Senatus, quem magistratum instituit Carolus V. posteaquam eam Pro-
 uinciam armis Anno M. D. XLIII. recepisset. In eum magistratum adlegit vnum Cæcel-
 larium, & Senatores decem; eorum quatuor ex nobilissimis, quatuor Geldriæ Regionum viris, sex reliquos ex Iuris & legum consultis. Hi magna prorsus auctoritate ius dicunt nec ab eorum sententia concessa est appellatio. Est hac ipsa quoq; in vrbe Ratiocinariū à Phi-
 lippo Catholico Rege institutum Anno M. D. LIX. ad quod omnes Geldriæ, Zutpha-
 niæq; Magistratus, siue iuris dicendi & rerum criminalium Præfecti, siue pecuniæ publi-
 cæ, atque ararii Quæstores suas administrati muneris rationes referre iubentur.

VENLONVM.

VENLONVM, opp. Geldriæ, arte & natura munitum, in dextra fluminis Mosæ ripa conditum, & dimidio disitum à Strala milliari, mercimoniis pollet. Vbi anno M. D. XLIII. Cluuiæ Dux Carolo V. Cæsari sese dedit, concordia inter vtrunq; Principem deinde consequta. Hinc Guilielmus Veldius, homo doctissimus prodijt.

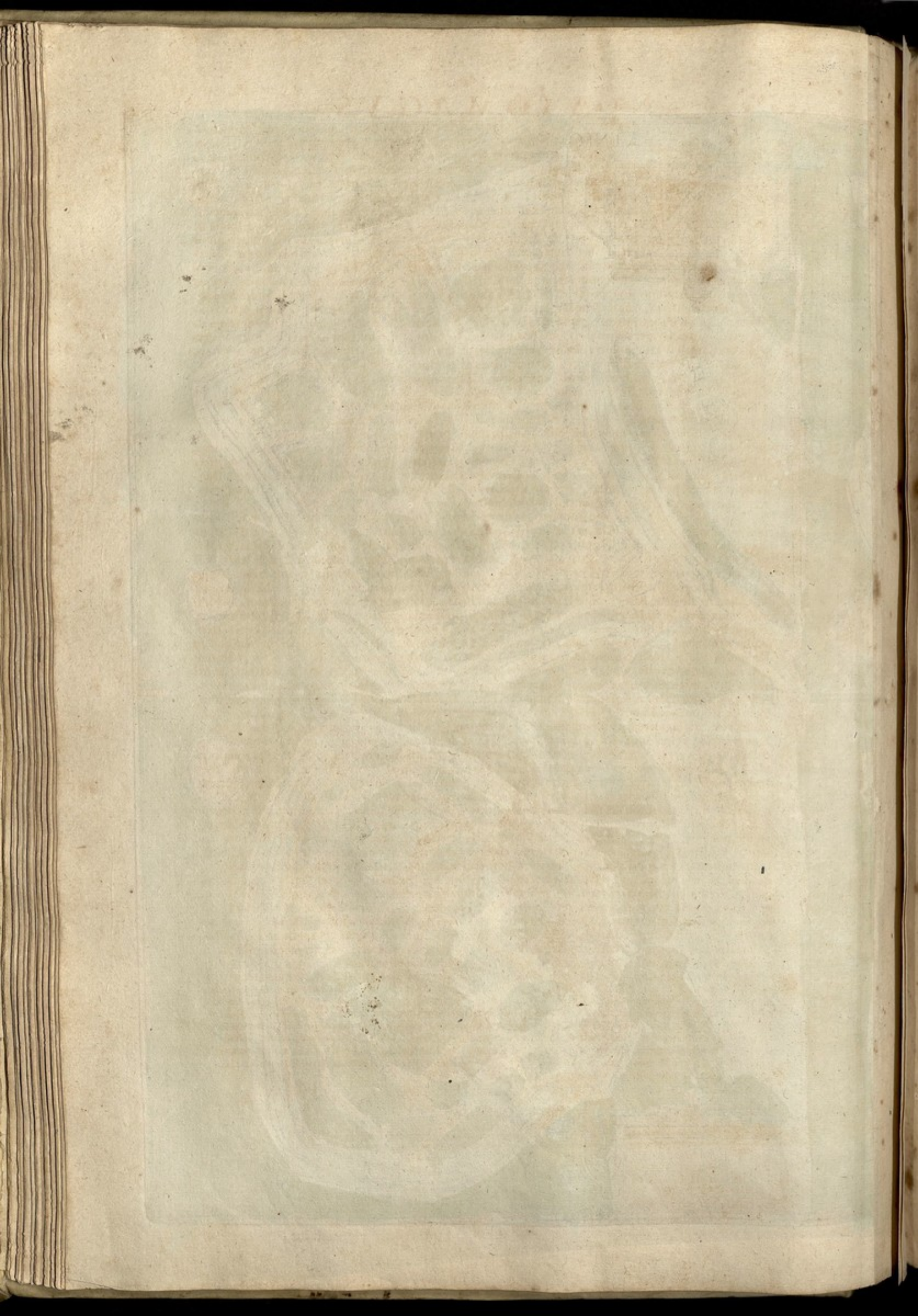
GELDRIA.

GELDRIA, partus duobus milliariibus Strala disita, vrbs ipsa est, abs qua tota Regio nomen, idque hac occasione acceperit: Sunt, qui constanti narratione perhibent, tempore Caroli Calui Imperato-
 ris, circa locum illum, in quo est Geldria oppidum, horrendam quandam, ac venenosam beluam, iisq; locis ante id tempus nunquam visam cognitamq; sub arbore esculo delituisse, magnitudinis immen-
 sæ, feruitiæq; incõparabilis, hæc agros, camposq; deuastans, nec pecoribus, nec ium èris parcens, ipsis etiam hominibus, à quibus non abstinuit, vsque adeo formidabilis ob inexplebilem voracitatem, ac atrocitatem euasit, vt finibus suis cedere complures, seseq; solitudinibus abdere coegerit. Duo verò cuiusdam à Pon-
 the filij partim, vt sibi ipsis, partim etiam vt publico vicinorum commodo prodesse, miris technis, audaciaque in-
 credibili beluam aggressi, post dubium, variūq; certamen ac luctam, tandem superiores belua euasere, eaque inter-
 secta, haud ita procul à Mosæ fluuio, ad Nersæ ripam, in memoriam rei arcem extruxere, cui Geldre nomen fecere, voce ex continuo & miserabili, ac identidem repitito, mugitu eius beluæ, quem, dum cæderetur, edebat, mutata.

RUREMVNDA.

RUREMVNDA, Præcipuum post Nouiomagum Geldriæ Ducatus oppidum, ad Ruræ fluuii osti-
 um situm, vbi Mosæ miscetur, habitatore frequens, situ, natura atque munitum tribus Venlono milliariibus distans. Episcopali nostris temporibus dignitate ornatum, cui D. Wilhelmus Damasi Lin-
 danus, variis in re Theologica editis libris clarus, primus Episcopus præest. Nobilium ingeniorum Ruremunda ferax quouis tempore fuit. Hinc namque editi Bartholomæus ille, Cœnobi Bethleemiti.
 Prior, multorum auctor operum, Dionysius Rickel, eiusdem Cœnobi Monachus, vir eximie do-
 ctus ac celebris, multorum librorum tanta cum laude Scriptor, vt præter D. Augustinum apud Lati-
 nos parem hubuerit neminem. Sub Ruremunda, & vrbes & Magistratum sunt præfecturæ: Vrbesquidem, Venlo-
 num, Geldria, Stralena, VVachtendonchum, & Herculis vrbecula, vulgo *Erddelens*, in Ducatu Iuliacensi; Præfecturæ autem harum ipsarū vrbiū, & Magistratum Kesselij, Monsfortis, Melderii, Crikenbeckij, Echtij. Sub Orthone III. Geldrici Ducatus Comite, maxima Ruremunda incrementa sumpsit: eam namque tunc emporis villam, mu-
 ris cinxit, & ciuilibus priuilegiis consecrauit.

NOVIOMAGVS.

NOVIOMAGVS, ex quatuor Geldriae ciuitatibus, Ruremunda nimirum, Arnhemia & Zutphania nominis vetustate, populi frequentia & opum magnitudine primas tenet. Alij Nouiomagium, alij Nouiomagum, alij Nouimagam, alij Neomagus dieſt. Eſt qui & Neomagiam vocet, ne dicam Nimmegam, Neomagium, Nu maga. Et dicitur Neomagium in Badua legitur apud Regionem Prumiensem, quaſi diceret: *Nimmegen in der Betam*. Vrbs partim cliuo, partim plano in loco ſita; patria & natale ſolum eruditiffimi, facundiſſimique viri, & ſtudioſorum omnium Mœcenatis Franciſci Craneuelſii, qui Cæſari Carolo à conſiliis Machliniæ fuit. Hic fabulam reſutare libet, qua huic vrbi Ducum Cliuenſium ortum plerique ſine ratione, in hiſtoria nimis creduli attribunt: qua de Elia nugantur, qui dicitur ex paradyſo nauigio per alucum

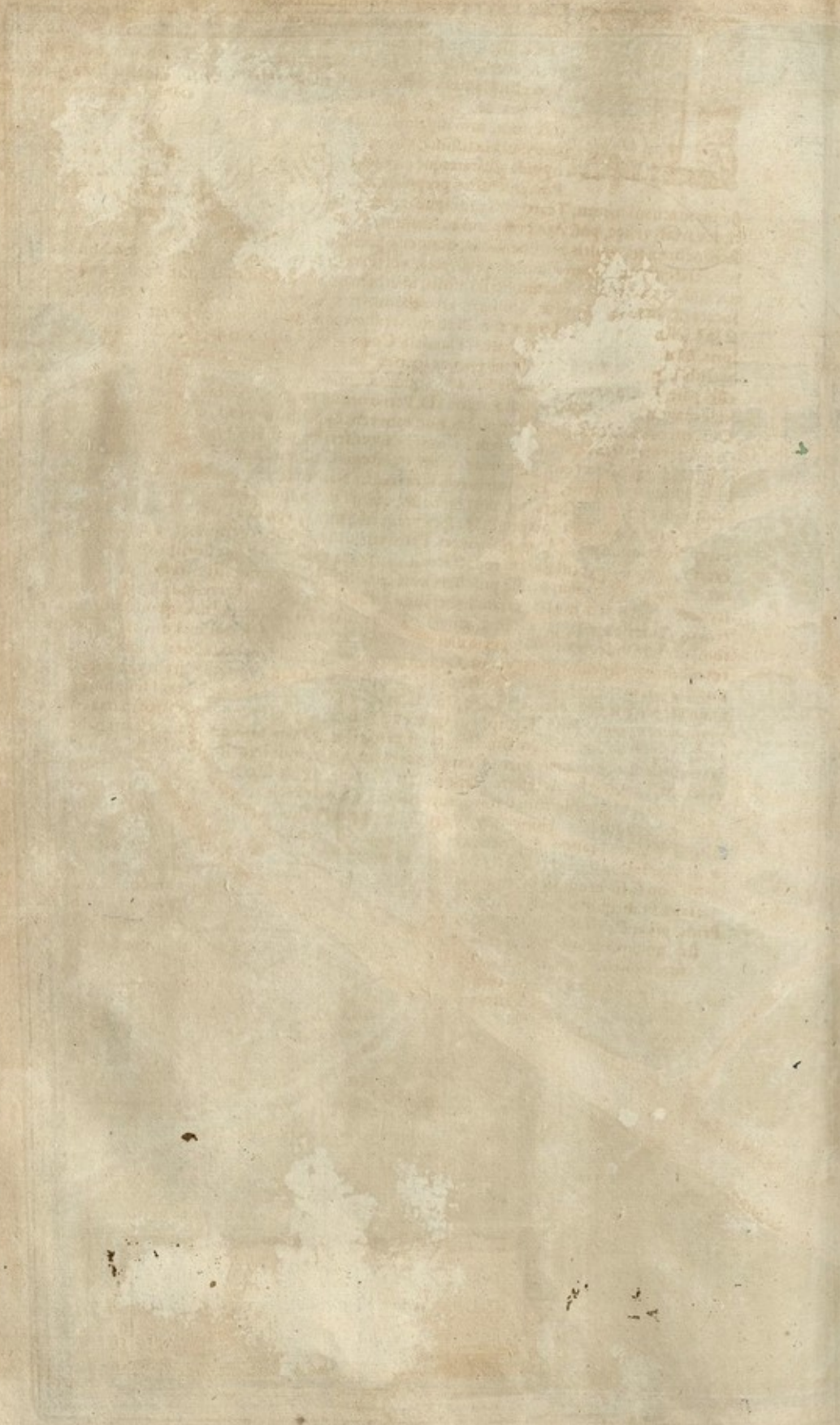
Rheni tractus, cygno, aurea catena nauiculæ præfixo, Anno Domini D. CC. XIII. vbi puella, domina ditionis Cliuia, & vicinarum prouinciarum parentibus orbata, illum Neomagij conueniens, maritum duxit. Verior certè eſt hiſtoria; Anno ab vrbe condita CCC. XLII. ante Chriſtum natum annis CCC. ſub Alexandro Magno, duos fratres ex Vrſinis, familia Romana, Samniticam cladem volentes euadere, fugiſſe in Galliam, & ſecundo Rheni flumini ſeſe committentes, tandem eo perueniſſe, vbi Rhenus à ſe reijcit VValam, vbi in monte præalto, arcem cum caſtello excitauerunt, Cliuis hodie dictam. Confirmat id, quod cum Anno M. CCC. XLV. præcella caſtri turris ſolo tenus corruiſſet, ingentes lapides inuenti ſunt, cum inſcriptione, quæ Vrſinos fratres, primos eius molis conſtructores, apertè coarguit. Eam deinde turrim Adolphus, primus eius nominis Dux, qua hodie apparet forma, crexit, quam *Den Schwanen Thurn* nuncupauit. Poſt ab vrbe condita, DCXCVIII. C. Iulius Cæſar, cum in Gallijs ageret, audiens Uſperes, & Tencheros Germanos à Sueuis patria pulſos traieciſſe Rhenum, Menapiorum agros, & aliarum gentium Rheno incumbentium loca deuaſtati, traductis ſuis copijs, iubet vt à deuaſtatione ceſſent, & regione excedant. At cum dicto audientes non eſſent, conſerta cum illis manu, trecenta ferme hominum millia, partim gladio, partim aquis peremit. Cumque Vrſinorum caſtrum Cliuis ab his euerſum Cæſar videret, id reſtituens, ipſorum ditionem longè dilarauit, atque diſcedens, Vrſinis ripam & accolæ Rheni commendauit. Eodem quoque tempore Iulius Cæſar duas validiſſimas arces in Rheni ripa erexit, dearum Drufa & Magiæ iſdem appellationem tribuens. Quarum proinde altera Duisburgum, altera Neomagum dicta, quas etiam Vrſinis pro deſenſione Galliæ, ab incurſibus Germanorum commendauit. Hæc ex Sichoardo Cremonenſi ſunt deſumpta.

Porrò Nouiomagum, urbem ſuam indigenæ, nunc regnum, nunc baſim imperii appellant, quod vna ſit trium earum, quas Carolus Magnus quondam ſibi ſedes delegerat, Primam aiunt Aquifgranum fuiſſe, ſecundam Nouiomagum, tertiam Theonis Villam. De origine eius Geldenhaurius, ciuis, in hiſtoria Batauica, à Maggo potentiſſimo Gallorum Rege, Ditis filio, conditam, & de eius nomine Magam appellatam fuiſſe, tradit. Poſt temporis progreſſu, à Barone Cattorum regulo, iſtuc tranſmittente loci amœnitate capto, tum etiam antiquæ nobilitati iſtic gratificatur, inſtauratam, atque triplici mœniorum ambitu cinctam, ac inde Nouiomagum vocatam, Addit idem, Baronis filium Heſſium patriam ſuam ſummopere ornare, vnde procliuſior eius pars, etiamnum ab eo, Mons Heſſij dicitur. Poſtremo adiungit, omnium ordinum conſenſione, à Baratus regiam, ac prouinciæ caput conſtitutam eſſe. Vt cunque eſt, liquet, perantiquam eſſe urbem, ad eam Rheni partem collocatam, quæ Vahalis vulgo vocatur, flumen inibi & latiſſimum & altiſſimum, duobus miliaribus ab arce Reuenſenia diſtat. Aedificiorum ſtructura nobilis profecto eſt, & firma: populosa, & diues. Nam poſtquam nouiſſimè ad Auſtriacam domum redijt, ciues cum mercaturis faciendis, tum literis operam dederunt, antea ferè nulli rei intenti nec aſſueti, quam bello & armis. Habuit tamen diuerſos viros olim literarum doctrina illuſtres, qui varia opera, & ſe, & Repub. digna ediderunt. vt Theodoricum Borguun, Iohannem Henricum, Henricum Bronchorſium, & D. Franciſcum Kraneuelſium. Mechlinienſis regii concilii Senatorem, virum vti doctum, ita ſingularem virtutis & ſtudioſorum patronum. Gerardo quoque Falckopyrgico patria eſt, ſingularis eruditionis viro. Sunt etiam iſtic innumeri alij, bonis literis dediti. Inter alia quoque gymnaſium erectum, in quo à ſeptem magiſtris vtraque lingua, Latina & Græca, ſingulari reipublicæ vtilitate & laude docetur. Templorum quæ ibi ornaſſima arte ſunt, omnium excellentiſſima eſt baſilica D. Stephano dicata. Inter rerum porrò miracula, perantiqua eſt arx illa, in colle ſita, quam à Iulio Cæſare edificatam aut ſaltem inſtauratam aiunt, quaſi dominatricem, atque exploratricem ſubiectæ atque circumiacentis viciniæ. Ambigi profeſſo poſſit, an vlla alia totius Belgicæ ſpecula amœniorem regionum, fluuioſam, agroſam, terrarumque proſpectum habeat. Hic iuxta atque in vicinis municipijs reperta aliquando præſcorum Romanorum reliquia, puta numiſmata, lapides, marmora, inſtructiſſimarum domorum parietinæ, ſepulchra, monumentaque, ſolenter perquirendi, perſcrutandique terræ viſcera deſiderio ciues aſſiciunt. Cuius rei luculentiffimus teſtis eſt, inſtar multærum, Ioannes Falckopyrgicus ciuis Nouiomagenſis, homo virtutis & antiquitatis perſtudioſus, qui domi ſuæ tres aut quatuor tabulas marmoreas oſtendet, vnà cum illuſtrium virorum elogijs epitaphijs. atque inſcriptionibus. Habet etiam Nouiomagum Vicecomitatus tirulum, eſtque vrbs & feudum Imperii. Moneræ cudendæ ius habet, vt & cætera Imperii vrbes libere. Prouocatur inde non ad Geldriæ Cancellariam, ſed rectè ad Aquifgranenſem curiam. Quotannis certum hominem Aquifgranum mittit, qui deſert eò chirotheſam piperis plenam, Imperialis feudi agnitionis ergo. Philippus tamen rex catholicus, vti Dux Geldriæ, iſtic, quemadmodum alibi, monetam percuti curat. Eccleſiaſticus ordo eius vrbs paret Archiepiſcopo colonienſi, quod quondam nouorum Epicoſorum in hiſce regionibus inſtitutio perturbauit.

Hæc vrbs totius Ducatus, & ſingulatim primæ tetraarchiæ Geldriæ, omnium ampliſſimæ, caput eſt, cuius territorio comprehenduntur, Tileum, & Bommela, ciuitates muris clauſæ, Gentum vel Gandauum, & Bommeleroverda, non quidem mœnijs cinctæ, attamen priuilegijs & immunitatibus donatæ; item ſuperior atque inferior Batauia, cum rota ea plega, quæ Moſa & Vahali fluminibus includitur, ad eò, vt generatim omnes hi municipijs ſe Nouiomagi ſiſtere iure cogantur. Acceſſit hæc ditio Geldriæ Ducatus, Anno M. CC. XLVIII. hac ratione Otto II. Guilhelmo Romano Regi vnum & viginti millia ſeſterti argenti pondo, mutuo dederat ea lege, & conditione, vt, niſi certa die commodatam pecuniæ ſummam perſolueret, Geldrienſis in eam poſſeſſionem, vt ſuam ac propriam, veniret, quæ conuenta, pluribus etiam conditionibus additis, poſtea à Rudolpho itidem Romanorum Rege confirmata ſunt. Cum verò, ad conſtitutum tempus, ſiue propter raritatem, ſiue incuria quadam, pecunia illi reddita non eſſet, ex conuentu, certis tamen conditionibus, Nouiomagenſis ditio, Geldriæ Comiti ceſſit.

INVALE

INSVLA.

FLANDRIA, latioribus quondam extensa terminis, hodie Brabantia, Hannonia, Artesia, & Oceano finita, in tres diuiditur partes. in Flandricantem, siue Teutonicam, in Gallicantem, & Imperatoriam. Gallicans dicitur, eo quod lingua vtatur Gallica; iungitur a Septentrione Gallia Teutonice, a Meridie attingit dioecesin Cameracensem: ab Oriente Scaldi flu, ab Occidente Liza flu. & Artesia terminatur. Regio haud ampla, ac supra quam dici queat, fertilis, cum rerum omnium, tum inprimis frumenti, & rubrae Tinctoriae, seu Erythrodani, prata ac pabula latissima, vnde pecudum, iumentorumque abunde alunt. Continet oppida ciuitatesque elegantes & opulentas, quarum prima est INSVLA, vulgo Ryssel, ciuitas perpulchra & diues, mercatoribus locupletibus frequens, ac opificum mechanicorum, Textorum praecipue ingens numerus, qui per omnem ferme orbem merces mittunt varias, vt haec, post Antverpiam ac Amsterdamum, primas in mercatu teneat, INSVLAE appellationem ex eo, multis perhibentibus, obtinens, quod in paludibus & stagnis, quae postea temporis diuturnitate, atque hominum industria vel siccata, vel terra oppleta fuerint, insulae ad modum sita esset. Alij narrant, ex multis illuc circumiectis insulis, id vrbi nominis accidisse. luxurientia, qua regione arx collocata est, habitur fluuiofolus, qui Lentij Atrebatum ortus, incitato ad Septentriones cursu, Dusselmontij se in Lisam confundit. INSVLA Messenijs tribus abest milliariibus, quinque Tornaco, paulo amplius Ipris. Condidit Balduinus Barbatus, Flandriae Comes, anno septimo supra millesimum, Qui deinde Barbati filius, vbi natus fuit Balduinus pius, ex loco etiam Insulari cognomentum tulit, abs quo vrbs quae ipsius esset patria, multis aucta beneficiis, magis quoque anno millesimo sexagesimo sexto conclusa fuit. Is deinde magnificum illud templum, quod a D. Petro nomen habet, excitauit, in quod & splendidissimum Canonicorum Collegium, amplissimo ad eam rem constituto censu, cooprauit, interque ipsos Canonicos Tornacensem ac Morinensem Episcopos accenseri voluit. Haec vrbs praualidam habet arcem, in qua veteris arcis Bucanæ (quae primum eorum, qui Regis Galliae nomine Flandriam administrarunt, Praetorium fuit) reliquiae visuntur. Hi, cum initio dicerentur Nemorarij, quasi Nemorum Praefecti & custodes, ad summam dignitatem peruenierunt. Eo bello, quod Ferdinandus Flandriae Comes in Philippum secundum Galliae Regem, & Ludouicum Principem eius filium, Diui postea Ludouici patrem gessit, insula capta, & incendio consumpta, dehinc restaurata, bello rursus exitiali, & toti Flandriae tantum non internecino, exarsit, in hostium potestatem redacta, multis vexata modis fuit, qua de re Flandriae Annales Meieri. libro octauo consule. Eadem hodie pulchris aedificiis, illustribus ac nobilibus familiis, mercatoribus ditissimis frequens ac celebris, multos etiam habet industrios artifices, qui mercium diuersa genera, praecipue autem ea, quae Belgae Saas, ostada, inuersa, & quae iuxta Gallicum idioma, quod colorem pro diuerso positum, mutare videantur, variantia dicuntur, ad pretij cuiusque modum, conficiant. Immo tam frequentes mechanicis incumbunt, vt quod alibi vix videre est, haud reperias pueros quatuor annos natos, qui non sufficientes sint suo labore victum sibi comparare. Cum enim ingentem pannorum copiam concipiunt, hi aut fila fuso ducunt, aut in globulas ea redigunt, aut lanam tractant seliguntque aut aliud quippiam operae impendunt. Hac ipsa in vrbe, curia est iudicialis, eademque ratiocinaria. vt quae Fisci etiam rationibus praesit, ei quidem similis quae est Bruxellae sed quae tum plus auctoritatis habeat, tum res plures tractet, latiusque dominetur. Cuius plures etiam habet municipales prouincias, quae suas illuc rationes referant, Flandriam, Artesiam, Hannoniam, Namurcum, & Mechlineam ditionem, quin & eum quem dicunt Burgundiae liberum Comitatum habuit, quoad paucis abhinc annis, nouum eodem loci Ratiocinarium institutum fuit. Hunc Magistratum Philippus Burgundiae Dux, Audax cognominatus, prudenti consilio instituit, vt tanquam sanctus quoddam Antistitem Iustitiae Concilium, & ius Prouinciae diceret, & aetarij sui rationibus praesert. Qui tamen ei successit filius Ioannes, cum Senatam huic tanta negotiorum mole non sufficere animaduerteret, bipartito hunc diuidens, apud Gandauos aliam condidit Iudiciorum curiam, vt ibi quidem iuris controuersiae deciderentur, penes Insulanum autem Concilium, aetarij ac Fisci Principis auctoritas, & veluti summus tribunatus esset. Ibi Concilij Praefes, & quatuor Rationum magistris, quibus adduntur quinque, vt vocant, auditores, tres Notarij, & alij nonnulli, eius Magistratus functionem aliquam sustinentes. Horum fidei committuntur codicilli, ac Regesta, quae dicuntur, priuilegiorum, cuiusmodi Princeps Reipub largiatur. INSVLA demum peramplo est Comitio ac dominatu, & paucis totius Flandriae Gallicae caput ac princeps.

(11)

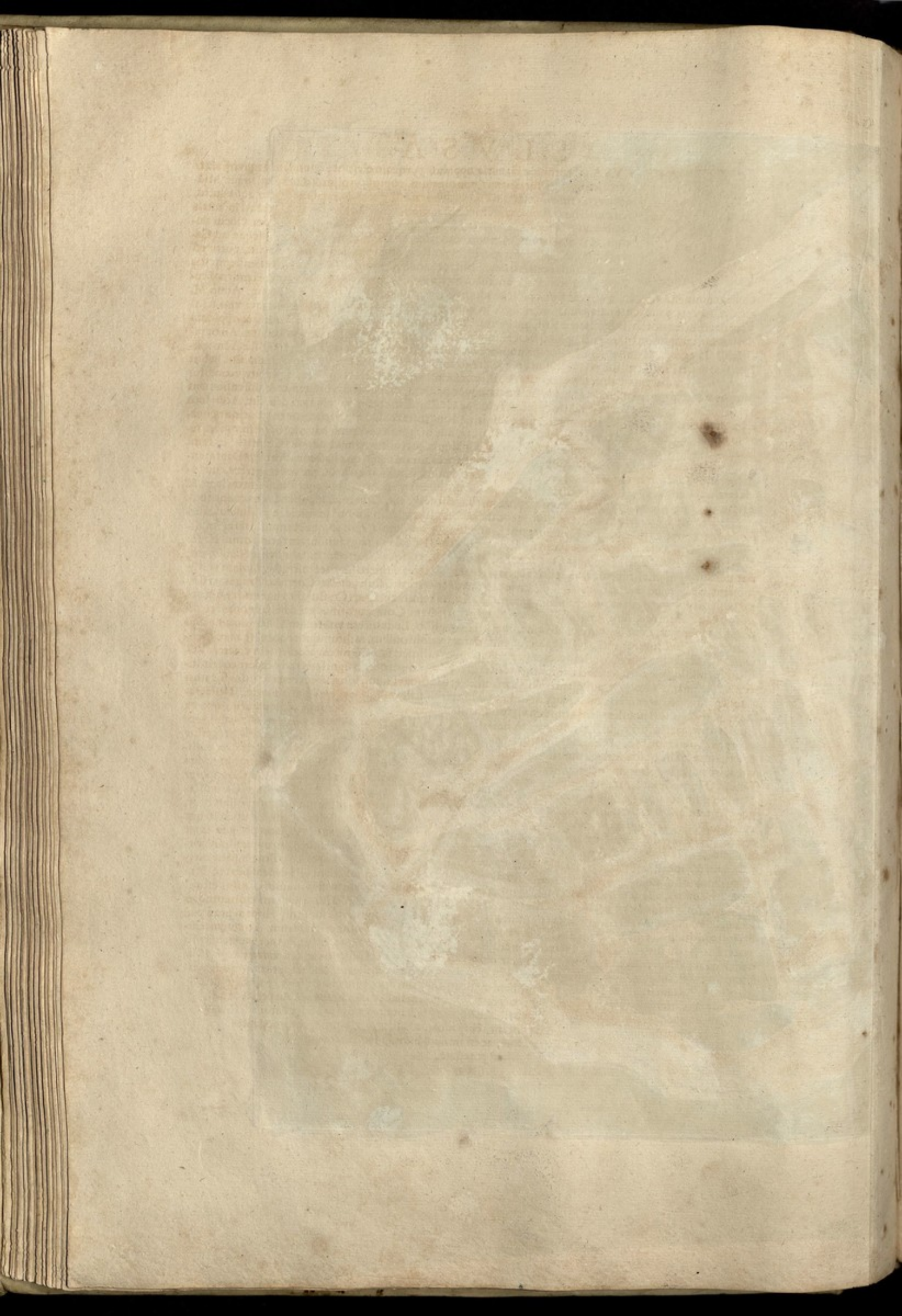

DOVAY.

DVACVM. Carnacorum vrbis, tam
sua, quam incolis, et literarum stu-
dio elegantissimi ornata &c.

MERIDIES.

SLVSA:

SLVSA, Teutonice Flandriæ oppidum perquam elegans, quondam *Lammirij vltet*
 vt palam fit ex publicis literis. nuncupatum, copiosum olim & diues, qu inque Mid-
 delburgo, tribus miliaribus à Brugensibus abest, qui arte, manuque facto, aquæ ductu,
 seu canali largissimo copiosissimoque, omnes eius territorij aquas singuli in industria
 facile vnum in locum colligunt, easque pluribus fossis nauigabilibus per urbem du-
 cunt, ac vnum in alueum denuò reuocatos, ad Dammum oppidum, indeque ad Ca-
 tarrahædas, *Ter Sluyfen* vocant, eique Reiz nomen faciunt. In cuius exitu, portu et-
 iam, quo Slusa opibus olim floruit, (quando non minus, quam tunc etiam temporis
 Bruga, Hanseaticis Orientalibus mercatoribus domicilia præbuit) tota Flandria Teu-
 tonica commendatur, Is, quingentas naues facile admittit, sicuti & annales Flandriæ perhibent: Anno M.
 cccc. lxxiii. paulò ante natalem Dominicum; in hunc portum appulsas centum quinquaginta vno tem-
 pore naues mercatorias, inspectasque ab oppidanis magno gaudio & lætitia. Verùm hunc portum & oppidum
 Slusanum, temporum iniuria collapsum, Brugenses nunc restaurare, & beneficijs augere instituerunt. Ad oppi-
 di latus arx egregiè constituta, quam Rex militum præsidio tenet. Dux autem Bouillonius, & Galliz Admiral-
 lius, siue maris Præfectus, ille prius Hefdini, hic posteriùs ad Quintini urbem capti, & in custodia illic habiti
 fuerunt. Ea arx, licet nunc ab oppido seiuncta sit, illi tamen antea per ædificia complura, quæ deinde confulto
 Slusenses euerterunt, coniuncta fuit. Slusanum namque oppidum, bellis contra Brugenses & dissensionibus
 fractum, ad extremum, etiam venditione ipsis à Principe additum, in eorum potestatem deuenit. Acerrimæ
 namque diuersis temporibus commerciorum causa inter Brugenses & Slusanos vigerant contentiones, quar-
 rum præcipue Anno M. cccc. xxiii. quas motum nouum, siue magnum vocarunt, hac occasione sumpsere in-
 itium: Ioannes Comes Namurcensis, filius Principis Guidonis, patruus magnus Ludouici Comitis, ea tem-
 pestate portum Brugensem, ad Slusam possidebat, simul præfecturam aquæ, quæ hæcenus Prætoris Damm-
 ensis fuerat, ab Ludouico rerum adhuc per etatè imperito, obtinuit, Slusæque quascunque vellet merces, maio-
 ris etiam ponderis exponere, & vendere licere sibi persuasit: quæ tamen merces bonaque omnia, iuxta leges &
 priuilegia Brugensium, Brugas ad statum emporium subuechi debebant. Gruem ad exponenda quæcunque bo-
 na, Slusæ crexit. Ea re, quoniam emporium, quod stabile Brugis erat, cum summa pernicie reip. Slusam trans-
 ferre videretur, summa ope cum Comite agunt Brugenses, vti ea omnia, quæ absque communi terræ confi-
 lio, Namurcæo concesserat, prorsus & in solidum reuocaret, alioqui multò grauissimam rerum omnium fe-
 cuturam esse perturbationem: quam quidem reuocationem, postquam fortiter contra nitente Namurcæo,
 obtinere non possent Brugenses, ad arma se conuerterunt. Magno numero fortiter instructi, Slusam versus
 mouent. Distat tribus nostratibus milibus. Ludouicus ea de re certior factus, aduolat Contraco Brugas, vt si fi-
 eri posset, impediatur, frangatque eorum inceptum: sed frustra omnia conatur. Coniurant vnanimiter omnes
 in Slusensium interitum, nisi donationem illam Namurcæo factam, Comes protinus per tabellas nouas rescin-
 dat, atque abroget. Et ne omnia priuato videantur agere consilio, Ludouicum vna secum Slusam ducunt. Na-
 murcæus, qui hæc futura minimè ignorabat, quantis potuit munitionibus, militumque robore, se ad resisten-
 dum parabat: mente autem consternatus erat, quod vna cum inimicis suis Comitem accedentem videret. Ve-
 nientem nihilominus hostem facta eruptione acriter excepit: primum occisis signiferis retrocedere coegit, in-
 terfecta aliquanta parte. At, postquam reliqua manus accessit Brugensium, longè impar euasit; fusus fugatus
 que est, atque à Brugensibus captus, ductusque Brugas in arctissimam custodiam, quæ Lapis dicitur. Desidera-
 uit eo prælio ex suis nobiles viros vsque ad viginti, si modo veri sunt, quos inuenio, commentarij. quo ex
 numero primarij ac præcipui fuere Florentius Bersalicensis, Simon ab Bruchdammo, & Ioannes Beruagius, os
 mni penè vulgari milite aut caso, aut fugato, aut submerso. Ipse per vrgentissimas Comitis preces protectus
 & seruatus est, alioqui ab furiosa multitudine discerpendus. Slusam Brugenses diripiunt, direptamque, nulli-
 us habito respectu, per iram incendunt, ac funditus euertunt. Paulò post, dum pro Namurcæi liberatione apud
 Fanum Odomari conuentus indicitur, vbi multa primorum virorum ea de causa, frequentia, nuntium, ipsum
 Namurcæum è custodia elapsum, Brugensium animos ad pacem inuitat; maximè, quia Carolum Galliz Re-
 gem Namurcæo fauere, idque agi cognoscerent, vt ad eam Slusa, atque maris accessu, emporio spoliarentur,
 eumque in modum in perpetuum vrbs ipsorum humiliaretur, nouo emporio ad Slusam constituto. Itaque
 sex, & sexaginta millium nummum solutione, admissorum veniam sibi comparant. Proximum Slusæ inter
 Brugenses, est Dammum, valde opulentum, populo & mercatoribus frequentissimum olim oppidulum, por-
 tu etiam, & vinorum statione celebre, clauis & ostium maris; claudebat quippe & aperiebat Brugensibus mer-
 catoribusque omnibus oceanum: sed nunc incursionibus Gallorum, intestinis etiam Gandauensium atq; Bru-
 gensium dissidijs, alienata mercatorum frequentia, instar vici est, & portus iam nostra memoria nihil est ali-
 ud, quam fossa manufacta, per duo miliaria Flandrica vsque ad portum Slusæ, æstu concitato tantummodò
 nauigabilis. Ad hanc urbem prælia naualia diuersis temporibus diuersa commissa fuerunt, Hispani præcipuè
 & Hollandi hic non semel vtrique alterutros opperientes, mare hostili sanguine cruentarunt. Eo autem tem-
 pore, quo Archidux ALBERTVS Ostendam arctissima obsidione pressit, MAVRTIVS Princeps Arausiensis
 nequicquam vllam rei benè gerendæ occasionem sibi elabi patiens, vt vel Hispanos ab Ostendanz vrbs obsi-
 dione auocaret, aut aliud quidpiam operæ pretij faceret, hanc urbem comætu tunc temporis non adeo ab-
 undè instructam nauibus ita obsedit, vt omnem oppidanis aditum & exitum præcluserit, paruoque post
 temporis interuallo eam ad deditionem coegit: Quæ postea licet varijs Hispanorum pctita confi-
 lijs, diuturna etiam obsidione frustra ab iisdem oppugnata, tamen virtute præfidiariorum defen-
 sa, aquarumque catarrhactis, quas vocant, Hispanorum castris plurimum incommodanti-
 bus, ab eadem liberata fuit, ac etiam nunc in Hollandorum
 est potestate.

(:)

SLVSA. TEVTONICA
FLANDRIAE OPP.
ADMODVM ELEGANS.

ATREBATVM

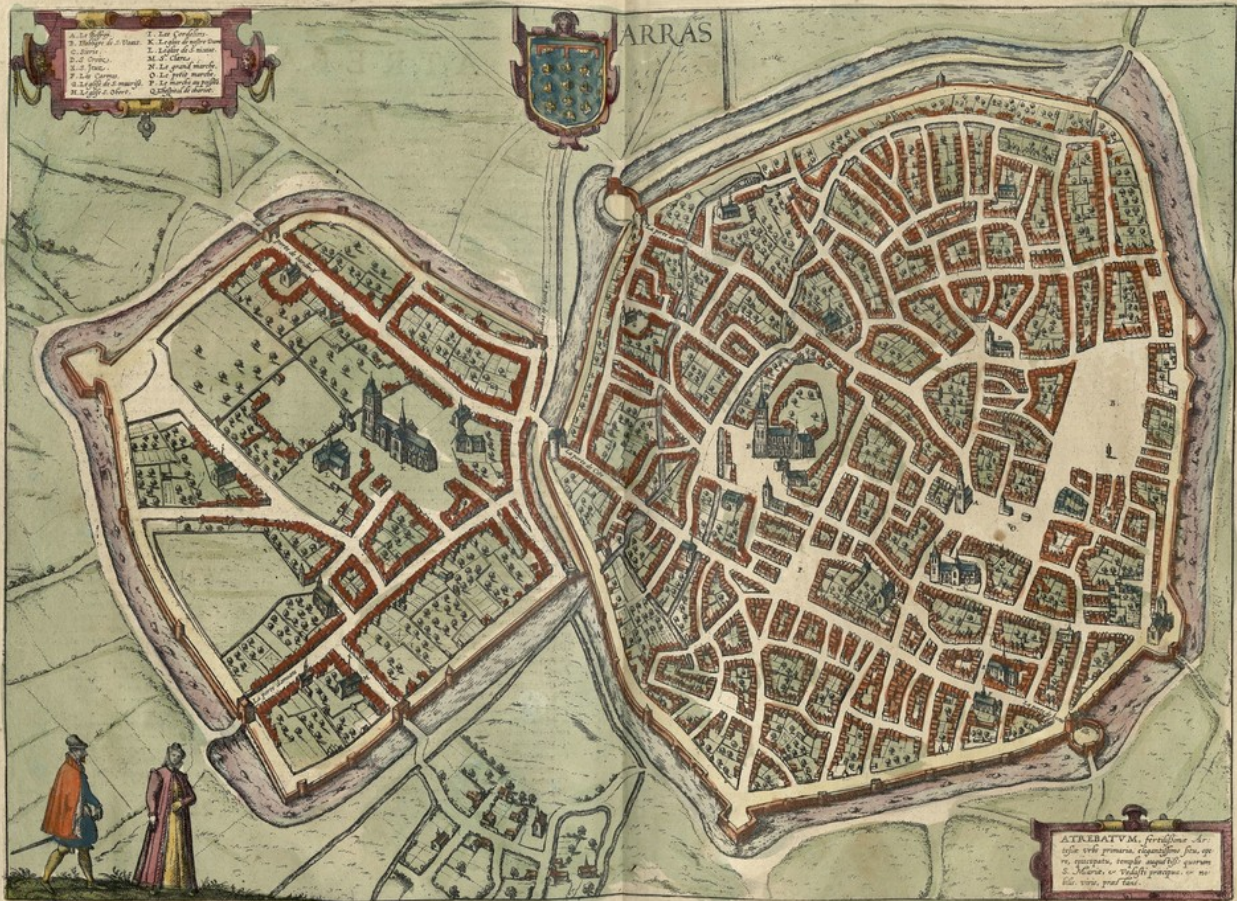

The main body of the page contains several lines of text, which are extremely faint and difficult to read. The text appears to be arranged in a structured format, possibly a list or a series of entries, but the individual words and sentences are illegible due to fading and the age of the document.

A T R E B A T V M.

TREBATVM, vulgo Arras, Artesiæ metropolis, cuius gens Iulio Cæsari Atrebatenses qua voce vniuersitatem accipit, Recentiores, Latine scripturi, scilicet et effinxere pro vrbe & capite gentis: sed, quam recte, aliorum esto iudicium. Nos, antiquitatis imitatione, Atrebatum Augustam malleus dicere, sicut ciuitatem pro Republ. vniuersa, Iulius purè loquens, protulit. Vrbs est maxima, & politica dignitate clara, adeoque cum naturali situ, tum propugnaculorum, murorum, & turrium præsidio munita, vt non nisi longissima obsidione expugnari facile queat. Hinc à Meiero lib. Annal. Fland. xv. scutum, vallum, ac murus totius Occidentalis Flandriæ nominatur. Bipartito murorum ambitu diuisa est. Pars vna Principi, altera Episcopo adscribitur. Intra teli iactum indidem Scarpa præterfluit; Duaco, senis; Dorleno ostensis; Cameraco nouenis, & Ambianis, denis quaternis abest miliaribus. Vrbs ampla, augusta, & spaciofa, imo, Dipolis. Nam pariete quodam integerrimo ac mediano scinditur, ac secernitur. Quarum parte altera ciuitas Antistiti nimirum obnoxia vulgò vocatur: altera autem, quæ dominum agnoscit, vulgò, male, villa dicitur, ea vrbs est. Interim ciuitas vt vrbe minor, angustiorque, tamen propugnaculis, molibus, & opere firmissima est, & affabre facta. Vbi Cathedra, fama celebris, Mariana, ac inibi Bibliotheca manu scripta. Libri verò omnes Theologici. Omnium primum antistitem hic instituit D. illum Vedastum, D. item Remigius Rhemorum Archiepiscopus, anno D. XXXI. Procedente tempore, ea dignitas in Cameracensium indidem Antistitem transcripta est, sic vt ex gemino vnus duntaxat coalesceret Episcopatus. Atq. adeo, vt multam ætatem Atrebatenses huiusmodi dignitate frustrati. Fortè autem euenit, vt Samarobrini siue Cameracenses Henrico Quarto Imperatori studerent, ac fauerent, hunc cœperat inimicum Pontifex Maxim. Roma. Vrbanus secundus, hostemque Ecclesiæ Romanæ proscripserat, qui aliqua ex parte, ita animaduertere volens in Cameracenses peruelles, ac Imperatoris iam dicti socios. Atrebatibus pristinum Episcopatus honorem restituit, Episcopumque creauit Lambertum, ad Teruanam tunc Archidiaconum, id quod contigit anno MLXXXV. Egit ibi haud ita pridem Antistitem Antonius Perenotus, hodie Cardinalis Granuellanus, vir insignis, & fama notissimus, quo Episcopatum hunc abdicante, successit in eius locum Fraciscus Ricardotus, vir spectatus & literatus, eloquentia singulari, venusta ac grata actione compta, præditus, scriptisque Theologicis, de horum temporum controuersijs, clarus, verum nunc infata, cum summo bonorum luctu, cœcessit, vir æuo, & sempiterna memoria dignissimus Episcopus autem in hac sua ciuitate Atrebatensi singulare habet imperium, hoc est Magistratus creatae Leges irrogat, lus dicit vniuersæ, denique tam profanarum, quam sacrarum rerum Dominus, Patronum tamen Belgarum Principem, ac nominatim Atrebatum Comitem recognoscit, à quo electus est, & à Romano Pontifice confirmatus, vel inauguratus. Annuali Episcopatus tanta, quanta fuerit messis frumentaria, nempe quaterna, vel quina, ac interdum sena Scutorum millia. Ibi ad Diuæ Mariæ, magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum refert, quod etiam certo & constituto tempore, nimirum in maxima aeris terræque siccitate, ac desideratione, ad eliciendam implorèdamque est superis pluuiam, commonstratur. Nec deest vrbi etiam sua Religio: nam illic ad secundum compitum, summa cum caeremonia, in delubro lucerna custoditur *diuinitatis*, vtputa, quam rem sanctam, & coelitus acceptam, antiquitus credunt, cuius occasione iam commodum in urbem transmisisimus. Ea ampla in primis, ac situ, & opere arx habetur, quam nisi longinqua obsidione non facile quis capiat. Plateæ hic apertæ, Forum spaciosum. Vedastinorum Sodalitium cœnobium inibi diuitijs reliquas omnes monasticas societates, longè antecellit, vti percunctatione didicimus. Vestigal enim ei immensum, nempe, vicena ducatorum millia, & eò amplius. Deinceps, multa passim templa, ornata, & culta: Domicilia cuium appositè facta, & commoda, & eò magis admiranda peregrinis, quod Hypogæa in omnibus, & ipsa affabre facta, pavimento nimirum, aut lithostrato, aut lateritio, eaque alte effossa, de industria. Necessitati enim ea ratione ac via, ciues prouidi suarum rerum consulunt, qua vrgente, sicuti aliquando vsu venit, Hypogæa illis sunt, quæ alijs cœnacula. Bello nimirum æstuante, & hoste mœnia tormentis concutiente, in subterraneis illis sedibus, dum extra telorum omnem sunt iactum, cum omni re sua incolumes, faciliùs ferunt, tolerantque obsidionem. Hanc gentem, antiquitate, fortitudine, & virtute, vel vnus cohonestet comicus ille Atrebas, summoperè ab ipso Cæsare commendatus. In instati tempore, nunc præter cæteros claret Christophorus Assimuillus, in consilium Regis priuatim adscitus, vir Illustris, Magnificus, spectatus, & doctus, magnificis legationibus ad Angliæ Reginam, & ad pacificationem Coloniensè. superiore anno, celebris. Ac deinde Nicolaus Bornius Antistes designatus Atrebatum, cum rara doctrina insignis Orator, nò inuenustus Poeta, & luculentus Historiographus: supremus hic sessit provincie Senatus, vnde recte Mechliniam prouocare fas est, reo astoriq. causa cadenti. Vrbs sic satis frequentata est Atrebatum, quorum alij mercatores, alij opifices. Horum sunt multa Collegia, quorum maxima pars lanariæ studet. Hinc leuidense & textile Atrebas, nulla non in parte Europæ, ac cognitum & acquisitum. Hoc iam inde ab ipso Cæsare caput numerosæ gentis fuit. Ad hæc, Carolo Caluo Imperatore, & Rege Franciæ, & multa post ætate vniuersæ imperabat Flandriæ. Verum, postquam Atrebatum singularis institutus est Comitatus, & à Flandrino seiunctus, huius tantum populi Metropolis, multis tamen nitens clientelis, est facta; qua conditione, etiam nunc cernitur.

ARRAS

a. La Basse	I. Les Confreres
b. Basse de St. Pierre	K. Le cloister de St. Pierre
c. Basse	L. Le cloister de St. Martin
d. La Haute	M. St. Julien
e. La Haute	N. Le grand cloister
f. La Haute	O. Le cloister de St. Martin
g. La Haute	P. Le cloister de St. Martin
h. La Haute	Q. Le cloister de St. Martin

ARRASIVM M. *fronsione de
ipse vrb promara, signatissim seu, qd
in antiqua, tempore regni huius, vrbis
S. Martini, et vrbis parisiensis, et
hinc, vrbis, parisiensis.*

HANNONIAE HORTVLVS

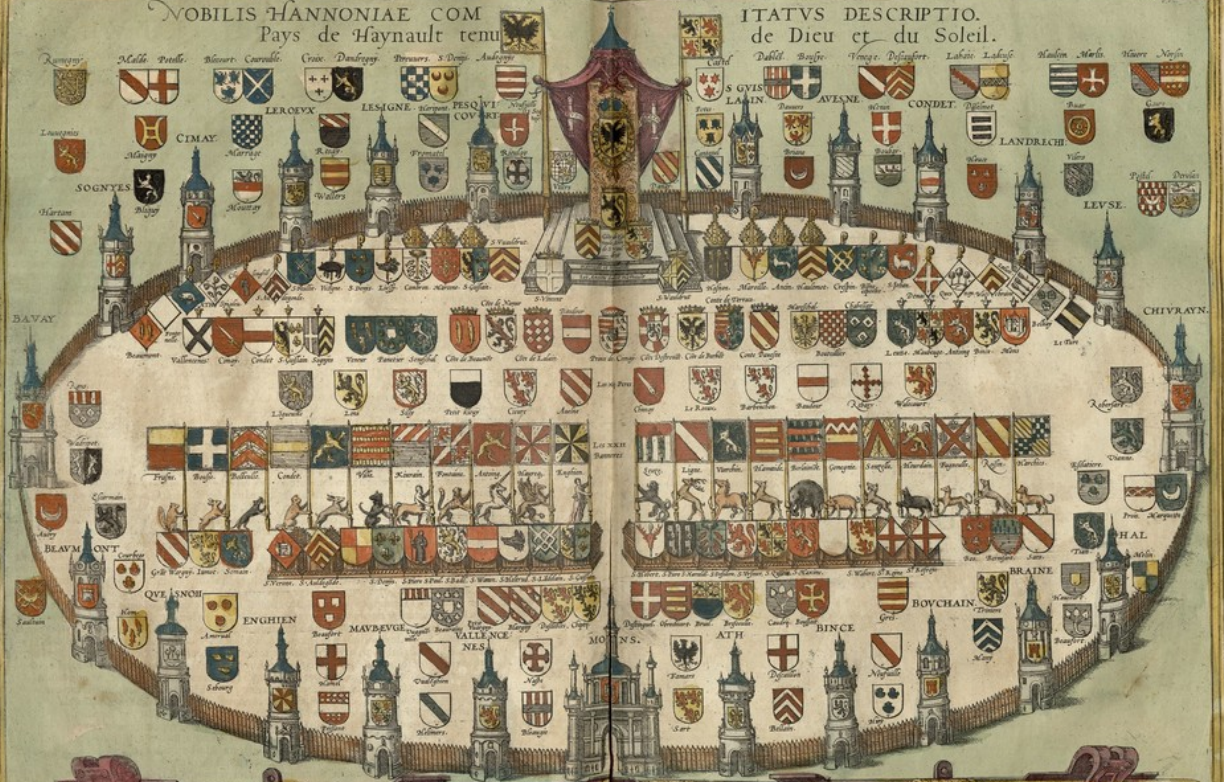

HANNONIAM, scribit *Lesfabæus*, olim Pannoniam, à Panos cultu, vocatam: deinde, saltum carbonarium; postea, Picardiæ inferioris titulo, cognitam dicit. Sed tandem Hannoniæ nomen, quo hodie innoscit, ab Hania flumine, (quod mediam regionem secat) obtinuit. Hainault, incolæ, & Henegaw/ Germani adpellant. Habet hæc Hannonia Flandriam cum Arctia ab Occidente, Brabantiam a Septentrione, qua Orientem Solem aspicit, sunt illi iidem Brabanti cum Namurcis, & Leodiensibus vicini; à Meridie Campaniam, Gallorum Regis Prouinciã attingit. Regio est, si quæ alia hoc tractu, nemoribus, lacubus, fontibus irriguis, pratis & pascuis admodum amœna, Gens bellicosa, & erga Principem, fide & officio incomparabilis. Habet in longitudine plus minus viginti, in latitudine sedecim milliaria. In eo ambitu comprehendit viginti quatuor oppida, & plus, quam nongentos, quinquaginta pagos, aut villas, vt Guicciardinus auctor est. Robertus Cœnalis, in eabis mille ducentas villulas, turri campanaria (vt vocant) insignitas, numerat. Titulo Comitatus hodie ornata est, & habet in se Principatum (vt hodie dignitatis vocabulum vulgo sonat) octo Comitatus, duodecim Pares (vt hodie appellant) viginti duos Baronatus, viginti sex Abbatis, aliosque dignitatis titulos, quæ omnia apud Guicciardinum videre licet. Vrbes in ea primariæ sunt, Montes & Valencenæ: hæc ad Scaldim flumen, quæ id nauigia ferre incipit, sita, amplitudine & vallatis mœnibus incluta est. Plebs mercimonijs & negotiationibus vt plurimum indulget: magnumque sibi emolumentum, ex eo panni genere, quod vulgus fuffetas, & in hac vrbe magna quantitate textitur, atque hinc, in remotissimas orbis regiones auehitur, parat. Illa, fluuiolo Trullæ infidet, mediumque regionis ferè occupat. Vrbs admodum munita, atque aduersus hostium insultus tutissima, Plebs opulenta, plerumque rem faciens ex tela quodam genere, quod vernaculè Sayam adpellant: cuius ibi ingens copia conficitur. Sunt præterea Condatum, Halla, Angia, Malbodium, Auefne, Bellus mons, Chimacum, Quercetum, Binchium, Mariæ Caroli Quinti Imperatoris sororis à curis diuerticulum, atque extructis ibidem ædibus planè magnificis, quondam in delicijs habitum, sed postea ab Henrico Secundo Gallorum Rege, incendio & ruina fœdatum. Est item Beuacum, vulgariè Bauais, quod nonnulli Baganum, vel Bagacum Ptolemæi esse arbitrantur, nonnulli illud Belgium Cæsari in suis commentarijs dictum, volunt. Hubertus Leodius tamen, non existimat Cæsaris temporibus tam potens fuisse, sed sub D Constantino Imperatore potius floruisse: idque ex numismatibus, quæ ibi magna quotidie copia, huius imagine signata, effodiuntur, colligit. Vistur in huius foro columna lapidea, sub qua incolis inchoare omnia eiusmodi viarum capita referuntur, quæ ab eo loco, in omnes Galliæ partes, & sublimi atque recto tramite exporriguntur. Has Brunehildi opera constratas, fama loquitur. Eius quoque nomenclaturam, in hunc vsque diem seruant. Chemins de Brunchault, Gallicum vulgus; Germanicum verò, *Die Caspitæ* vocat. Durant vsque hodie harum viarum plurimis in locis vestigia, sed interrupta. Hæc id præsertim miraculi habent (vt scribit Bouillus) quòd sublimiores sint vicinis vtriusque agris: quòd inter insignia Galliæ oppida rectissimum iter conficiunt; quòd silicinis lapillis, qui etiam vicinis in agris defunt, sternuntur; adeo, vt vel ab humo ebulluisse silices, vel æthere sublimi eos pluisse, quis iudicet, vel alia, quam humana manu & opera, vndeunque toto orbe lectos in eiusmodi viarum ruderationem quis demiretur. Sunt quoque in huius regionis limite versus Mosam fluiuium, qua in Galliam iter patet, Carolomons, Marieburgum, & Philippouilla, in hoc tractu, contra Gallorum irruptiones fortissima præsidia, à Carolo Quinto Imperatore, **MARIA** eius sorore, & **PHILIPPO** eius filio, extructa & denominata. Diues est hæc regio ferri & plumbi fodinis. Effodiuntur hic quoque diuersa marmorum genera, vt sunt, album & nigrum, item pluribus coloribus variegatum, ad Regum & Magnatum ædes & sepulchra ornanda, valde accommoda. Calx vina hic etiam ex terra eruitur. Item carbonès lapidei & atri, bituminis indurati natura; quibus incolæ loco lignorum in extruendo foco vtuntur. Constantur hic quoque vitræ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cœli iniuriam ex templis & ædibus propellimus, hæcque præ alijs, quæ alibi locorum sunt, palmam præstantiã ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus & supellex hic conficitur. Vide plura apud Ludouicum Guicciardinum, & Iacobum Lesfabæum, qui peculiarem de hac regione libellum conscripsit. Hubertus Thomas Leodius quoque in suo de Tungris & Eburonibus libellulo non contemnenda de hac ipsa Hannonia recenset, vt pote quæ ambitu tantum suo, tam in longum quam in latum, decem & septem milliaria colligit, vrbes vallis, muris, propugnaculis munitissimas habet, primariæ dignitatis ac regionis Princeps Chimay. Atque hæc quidem sunt, quæ de hoc venustissimo iucundissimoque Hannoniæ Hortulo Lectori referre volumus, eum suppliciter rogantes, vt nobiscum vna à Deo Ter Optimo Maximo ardentibus precibus exposcat, vt non solum hunc Hortulum tanta rerum omnium & necessariarum, & delicijs splendidissimis inseruientium copia vndique confertum à noxijs tempestatibus conseruet, verum etiam omni benedictionis rore cum perluat, ac vberissimo gratiarum imbre irriget, sicque fœcundet, vt suppullulascens inde Nobilitatis surculi Hortum hunc condecoret, augeant, amplificent, postea vero adulescentes facti, regionis incolumitatem omni studio ducant promouendam, eamque erga Regem & Principem suum benè affecti, contra hostium eimminentium depredationes & tela fortiter propugnent, fortiores tueantur, fortissimè defendant, vt non sibi, sed Patriæ nati esse censeantur, maioremque amorem, quam vani metus formidinem subditorum animis imprimant.

Annuè ò Deus! & Hortum hunc forti tua
dextera clementissime suscipe protegendum!

NOBILIS HANNONIAE COM
Pays de Haynault tenu

ITATUS DESCRIPTIO.
de Dieu et du Soleil.

Deus est inanis hanc Hannonia territoria, sicut et alio, et sicque amicitia tantum rebus omnium et necessitate et debito habet
 deus est inanis hanc Hannonia territoria, sicut et alio, et sicque amicitia tantum rebus omnium et necessitate et debito habet
 deus est inanis hanc Hannonia territoria, sicut et alio, et sicque amicitia tantum rebus omnium et necessitate et debito habet

Les nobles et seigneurs barons de Haynault est ainsi de si bon air ce reile s'entend de tous desir pour passer a la ve
 L'Union, que seronne au plus de Nostre Seigneur qui a bonne regle de si bon preser aux plus plusieurs de Colonne
 Reigne de L'Empire Et combien qu'il ne conuene en son creux lequer ce larguer, que ce l'air a toutefois en son
 contour vuex ce tres Vain, bon manes, de Fortes, bouillors et Marais; Barons portez Hannonis ce temps de pas
 et null unex ce trois. Quatre Contes, Pres, qui le regner, appes Paris de la Douane, Noye, Abbes, tout ce Noye
 Taille, grant d'elce 22.000. sur les Hannonis signate d'elce; une principau de grande autorite Nommis Ouzes

MONIES

The page contains a large, faint rectangular area that appears to be a watermark or a very faded table. The markings within this area are illegible due to fading and staining. There are some small, dark spots and larger, irregular stains, particularly in the lower right quadrant of the page.

MONTES.

MONTES, Hannoniæ vrbs potens & ampla, muris propugnaculis, & aquis probè instructa, de qua in hunc modum Iacobus Lessabæus, in Hannoniæ descriptione. Iulium Cæsarem, rebus alioqui fœlicissimè gestis, tradunt obsidione Belgenfi multa clade defatigatū, aliquantisper supersedisisse, intereaq; eo loci penetrauisse, vbi in edito colle Pani fanum erat, ac mox cum montem vallis & ligneis propugnaculis, vti earum rerum materia suppetebat, velut præsidio futurum, instruxisse. Porro, Hunnis, Pannonijs (quibus à Pane nomen remanserat) Rhetijs, & id genus fortunæ adiuratis viris, qui tum palantes, suo quisque more agebant, huc summum erat, oraculi gratia, confugium; donec nominatissimi, terra marique, Ducis Iulii aduentu, ex fano castrum haberi cœpit. Post supremum Brunulphi diem, qui eam arcem obtinuerat, traditæ rerū habenæ Alberico, Sigiberti Austrasiorum Regis (Austrasiam inter Oceanum, Mosam, & Scaldim tū posuere) ad recuperandas mortuo Dagoberto possessiones adiumento, vnde & filiam eius sibi matrimonio copulauit. Alberico tandem libuit ocium arcis instauratione oblectare, maximè autem turris, cui ex suo nomine vocabulum indidit, quanquā alijs placet ad Albonē eam referri, Secus castrum locus erat, quē sanctæ habitationis gratia, Gillenus Antistes Valletrudi designarat, vbi iam miraculis quoq; conspicua erat. In eo Sigibertus ædem Deiparæ construxit, sanctimonialesq; ex Valletrudis ædícula, opima sorte alciuit. In Arce Montana, Prætor ex ordine Torquatorum, principē agens, ius dicit, noxios, & patria interdictos, ciuitate donat. Penes eundē creandi in annos singulos Montani Senatus, sub ferias Ioannis præcedanias, mense Iunio, ius est. Tradunt, Carolum Magnum donasse Montes Metropolitanano munere, cæsareisq; priuilegijs firmasse. Jam ex ipsa vrbs nomenclatura intellctū oportuit, præcipuam vrbs faciem, nunc in colles assurgere, nunc vallibus deprimi. Ad fori crepidinem fons est, magno totius populi cōmodo, procul ductus. Nam super Dionysij in Broceria, paludes, ortum habet, ligneis fistulis grauissima arte compactis, quæ fluuium Haniam, & citeriorem syluulam transmittunt. Alluitur oppidum Trulla fluuiio, paruo admodum vsui inuehendis, euehendisque mercib. nisi huic rusticana ex superiore parte palus, suas aquas hebdomadatim fœneraret. Primo, quàm Montes reliquit, lapide, Trullæ immiscetur Hania, hincq; toto nomine ei Trulla cedit, Condatū vsq; Vrbs paucis supra sæculis, & virorum & ædium frequentia, ad maximū numerum locupletata, opibus, quantum facies ipsa pollicetur, non inferiorib. Frequēs ad Francfordianum & Anruerpianum mercatus profectio, idq; saginariæ negotiationis gratia, qua re textrinarū ingens copia. Oppidum, si quod aliud, natura & propugnaculis munitissimum, fossa circumdatum, & vna haud temere parte obsidionis impatiens. Gens ab huius ætatis vitijs, ne dicā profus aliena, sed tamen comitatis, & benevolentia magistra; in tractandis amicis, & excipiendis hospitibus, summam eius agnosceres humanitatem. Imo, mecum contenderes, quorundam ædes, munificentia ac liberalitatis officinas potius, quàm priuatas domos, optimo iure cense-ri posse. Vt autem templorum Anacephalæosin traham in compendium: Curiata sunt, Valdetrudis, Germani, Nicolai, Elizabethæ, ac rursum Nicolai in suburbanis, Bertæ montis appellatione, circumlatis cum eo, quod est Valdetrudis Xenodochio finitimum, Beghinagium dicunt. Cæterum habet S. Franciscus sodalitiū virile, habet item fœmineum. Augustino sacra est, quæ dicitur Vallis Scholariū. Eidem Antistiti addictæ sunt etiam virgines, quas à pullis vestibibus vulgus Nigellas nuncupat, haud tamen nigris moribus. Nam vita integra, omnem sinistra opinionem sustulit. Magdalenaæ sacellum est, cum publicis ædibus, excipiendis puellis, quæ sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita decreuere impendere iustitiæ in sanctificationem. Harum laboris, ac ærumnarū hic scopus est, ad stare, succurrere, inuigilare pestilente lue correptis. Qua in re strenuam nauant operam, vbi malum, volentibus superis, grassari cœperit. Proximus est locus eorum, qui tertium Franciscanorum ordinem indepti, Minimi vocantur. Egressis vrbe, offert se iucundissima deambulatio, & ferme quaque versum ornatissima suburbia, vt ne dicam de syluis, in quibus nec frondium virorem, nec auium garritum desideres: cum riget æstiuus hirsutus campus aristas.

MONS.

MONS. A Monnaie veli potius de am
pla. a Carolo Magno Metropolitano mun
tate et ceteris privilegiis donato. Circa
fuit abbas, propugnata et natiura fuit
munitissima. Sicut Romanis de. et ceteris.
Significatio negotiorum dicitur.

VALLINONNAE

PLANTARUM
VALLINONNAE
DESCRIPCIÓN
DE LAS PLANTAS
QUE CRECEN EN
EL VALLE DE
VALLINONNA
POR DON
JUAN DE
MARTIN
Y CAJAL
M.D.C.C.LXXV

PLANTARUM
VALLINONNAE
DESCRIPCIÓN
DE LAS PLANTAS
QUE CRECEN EN
EL VALLE DE
VALLINONNA
POR DON
JUAN DE
MARTIN
Y CAJAL
M.D.C.C.LXXV

PLANTARUM
VALLINONNAE
DESCRIPCIÓN
DE LAS PLANTAS
QUE CRECEN EN
EL VALLE DE
VALLINONNA
POR DON
JUAN DE
MARTIN
Y CAJAL
M.D.C.C.LXXV

PLANTARUM
VALLINONNAE
DESCRIPCIÓN
DE LAS PLANTAS
QUE CRECEN EN
EL VALLE DE
VALLINONNA
POR DON
JUAN DE
MARTIN
Y CAJAL
M.D.C.C.LXXV

V A L L E N C E N A E .

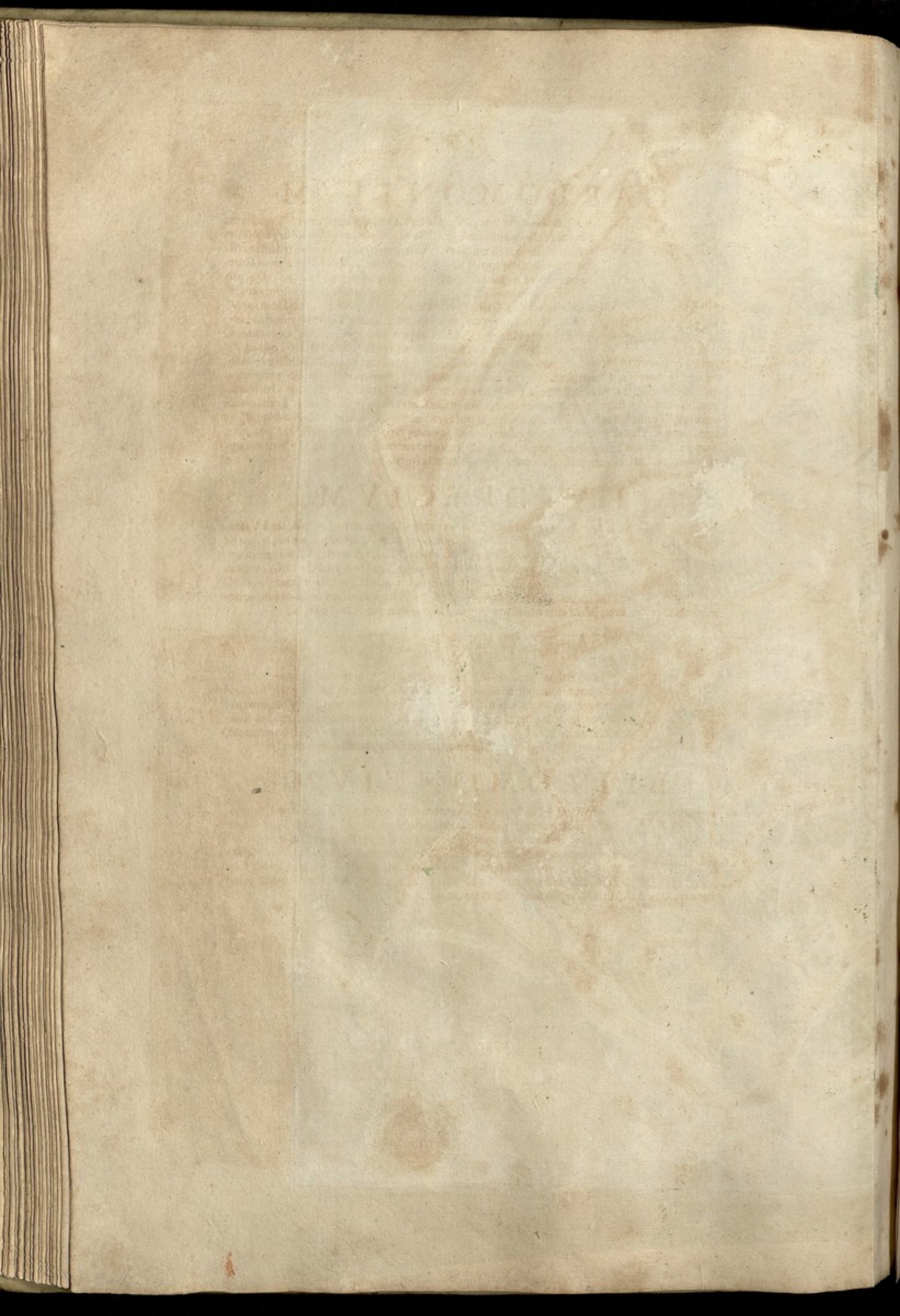
VALLENCENAE, elegans Hannoniæ vrbs, Trullæ fluuiolo insidens, medium regionis ferè occupat. Admodum munita, atque aduersus hostium insultus tutissima. Plebs opulenta, plerumque rem faciens ex relictis quodam genere, quod vernaculè Sayam appellant, cuius ingens ibi copia conficitur. Arx olim fuit, quæ vt in medijs collocata aquis, in quibus multi versarentur cygni, primùm cygnorum vallis, successu deinde rerum, & abundante multitudine, cum in vrbem excreuisset, à Regionis incolis, Vallencenæ nomen habuit. Post Montes, vrbs in Hannonia, primæ notæ eam Scaldis iussit, Bauaco distantem sex milliaribus, Tornaco septem, Auenijs nouem. Etiamnum illic, ea vrbs regione, quæ Tornacensi & Duacensi portis interiecta est, intra Scaldim, & ipsos intrinsecos muros videas antiquæ Arcis reliquias, vt turres, & nonnulla quædam. Situ, mœnibus, & fossis profundissimis hæc vrbs munitissima est, & præter hæc, aqua per machinas affabrè confectas, longè lateque ab incolis in planitiem diffundi potest. Ab altera parte Mons ita eam munit, vt propemodum inexpugnabilis habeatur, nec verò potest, nisi binis castris obsideri. Magna & amœna vrbs, pulchris ædibus, cœnobijs, atque templis augustissimis plena, quorum duo vnum à Deipara Virgine, alterum à diuo Ioanne nuncupatum, reliquis præcellunt. Posterius hoc à Pipino Gallicæ atque Australiæ Rege conditum. Cum autem ditissima hæc sit ciuitas, tum ciues quoque habet ita mercaturæ studiosos, vt & domi & foris plurimum negocietur, arteque varias, & complura opificia tractent, sed imprimis eius conficiendi texti, quod lingua gentis, dimidiatum ostadium, quodque inuersum appellatur. Hic in lucem prodijt Anno Millesimo, Quadringentesimo, Quinquagesimo septimo, Magni illius Caroli Burgundionum Ducis, in prælio, a-
 pud Naucium cæsi, filia, quæ totius Belgij hæreditario iure, Domina, Maximiliano exinde Romanorum Regi coniuncta, cum sobolem ex eo numerosam peperisset, Belgium Austriacæ ditioni coniunxit. Hic plures conditi sunt nobiles, ac Principes viri, quam vllò alio totius Belgij loco, id, quod hodie magnifica ipsorum mansolza declarant. Habet vero ista vrbs Prætorium, atque augustalem statum, ab Hannoniæ Comitatu seiunctum, quo fit, vt in iuris disceptationibus ab eius tribunali, non Montes Hannoniæ, sed Machliniam statim prouocetur. Militaris à Valencena intervallo situm est prædiues illud Cœnobium, cui Viconia nomen, vbi per amplam & nobilem videas Bibliothecam, facultatis, & disciplinæ cuiusuis libris instructissimam. Intra Vallencenas & Cameracum, non longè à vico, nomine Happa, est & alius vicus, Auenia licca, nuncupatus, apud quem effoditur insignis ille candore lapis, à Leone quoque Baptista Florentino, in secundo, quem de Architectura conscripsit, libro celebratus. Hic lapis ob loci vicinitatem, vulgo Auenianus appellatur, candore maris moreo, & ad incisionem facilis, serra diuidi, & quouis instrumento, vt neque assulatim frangatur, tractarique potest. Ex eo itaque egregia sanè opera, præcipuè quidem sculproxiæ artis, peracta sunt: sed quia natura tenerior est, ac ftigori pluuiisque australibus valde obnoxius, incolæ regionis artifices, ne sua opera corrumpere, rationem excogitarunt, qua ipsam oleo, vernigine, alijsque temperaturis imbutam, confirmarent, ac velut crusta solidiore aduersus omnes aeris iniurias munitent.

VALENCIENNES

VALENCENA. QVONDAM
CYGNORVM VALLIS.
VRBS HAN PERLEGAS.
ET VALDE MAGNIFICA.

CARLOMONTIVM.

CARLOMONTIVM, siue Mons Caroli, augustum est Comitatus Namurensis oppidulum, firmissimæ arcis instar, Marieburgo distans tribus miliaribus, Namurco septem, pulchrè admodum in monte collocatum, ad sinistram fluminis Nosa ripam, quo in loco prius Giuetum, vicus non ignobilis, situs erat. Nomen accepit a Carolo Quinto Cæsare, qui volens hoc ditionis atque Imperij propugnaculum obijcere Marieburgo a Gallis tum occupato, id condidit Anno Domini M. D. LV. Hoc namque tractu solertia & præmonstratione quorundam, etiam à Rege Philippo arces & loca munita sunt excitata, quemadmodum & à Maria Regina Hungariæ, non procul ab eo fluuio, qui ad Viereium oppidum in Mosam fertur (quem ipsa navigationi statuerat idoneum reddere reratione) de suo nomine, munitissimum oppidum conditum est, quod hæc loca nullis propugnaculis munita, hostium incursionibus semper paterent. Vnde Martinus Rossenus Gallico stipendio Francisco Regi deinceps, dum exercitum in Galliam alia via è Geldria per Brabantiam ducere non posset: hæc fecit expeditionem: & quia collimitia hæc nullis arcibus adhuc essent firma, propter locorum asperitatem & horrorem, quibus satis tuta & defensa credebantur, nemo cum tentauit impedire. Atque hæc, in hisce locis tam multorum munitissimorum oppidorum recenti memoria excitatorum, causa præcipua fuit.

LANDRECIVM.

LANDRECII situs ad Sabim est, tribus ab vrbe Querceto miliaribus, sex à Valencis. Exiguum id quidem Hannoniæ oppidum, sed firmissimum, & quod fortiter Carolo Quinto Cæsari Anno M. D. XLII, restiterit, Gallis ipsum occupantibus valde famosum. Id exinde Galliæ Rex Duci Arschotano, cuius erat ditionis restituit, cum quidem insequente anno Crepinij pax conciliata esset. Sed ita post Cæsar cum Duce transiit, vt oppidum hoc in suum ius, æd dominium transcriberet, Duci eius nomine compensatione ex æquo & bono facta.

A VENIAE.

AVENIAE (vulgo Auesnes) situs occupat fluuiolum Gepram, Landrecio distans quatuor miliaribus, Melbodio totidem. Splendidum hoc & valde firmum Hannoniæ oppidum, Comitatus, vt vocant, dignitate censetur. Id, cum nuper adhuc in dominio esset Arschotani Ducis, Hispaniarum Rex æqua ei compensatione facta, sibi vindicauit. Cum enim ad Gallici regni limites pertineat, Domini potentioris defensionem atque tutelam necessariam habet.

BELLOMONTIVM.

BELLOMONTIVM, indigenis, situs amœnitatisque causa, Beaumont, Climaco, & Blnsio abest quatuor miliaribus, Montio septem, in pulcherrimo quodam monte, abs quo & nomen habet, in Hannonia situm. Paruum id certè oppidulum, sed amœnum & vetustum, iuris nunc quidem & dominiij Ducis Arschotani, olim portio hæreditaria secundi filij Hannonum Comitum, ex quo & Comitatus dignitatem habet. In eo, superiori tempore, ante has Belgicas calamitates, Dux Arschotanus vt plurimum agere consuevit.

CHARLEMONT.

CHARLEMONTIVM, olim
 quoniam et maximissimum Oppidum
 in Comitatu Namurensi, hodie
 propter propinquitate castrorum.

AVESNES.

AVENIAE, vulgo, Avian
 na, in regione Hannovariae.
 Oppidum ad hostes prope
 famulae constructa, munitissimi.

LANDRECHIES.

LANDRECVVM, olim et
 propugnaculum firmum, hodie
 vocatur Oppidum Castellum.

BEAUMONT.

BEAUMONTIVM, vulgo, Beaumont
 olim pro Comitatu tribus Germanis
 hodie Oppidum Castellum.

PHILIPPOPOLIS.

PHILIPPOLIS, vulgo, Philippe ville, appellationem cum ortu Anno à Christo nato M.D.LV. à Philippo Hispaniarum Rege sortitum, vnius à Carlomontio, siue Caroli Monte, Marieburgo sesquimilliaris interuallo distans, oppidum est, si quodpiam aliud, firmissimo murorum ambitu, propugnaculis, machinis muralibus, cæterisque omnibus, quæ ad diurnam obsidionem perferendam necessaria sunt, munitissimum. Eò namq; abs Hispaniarum Rege excitatum fuit, vt inuictum esset aduersus Gallos Marieburgum occupantes, vallum ac propugnaculum. Medio latam habet aream, nundinis hebdomadam celebrem, ad quam omnes oppi diplateæ, dicenti ornatu, tanquam ad centrum conueniunt.

MARIEBURGVM.

MARIEBURGVM, à Maria Hungariæ Regina, Caroli Quinti Cæsaris iussu, paulò post id tempus conditum & nuncupatum fuit, quo cum exercitu Gallico Longeuallius & Rossemius, Duces, hic Geldrus, ille Gallus, per mediam Brabantiam Lutzelburgum penetrarunt, Anno nimirum Domini M.D.XLII. Situm est inter duos fluuiolos, nomen alteri Gallico idiomate, Alba, cui propinquum est, ad teliactum; Alteri Nigra, abs quo, dimidiate milliari distat. Abest Cimaco miliaribus quatuor, Montio vndecim. In expugnabile id oppidum est, & propter situm, & propter mœniorum firmitatem, in quibus ita quatuor propugnacula habet, erecta, & figuram oppidi quadrangulam reddant. Hic tamen, vt alibi, & fidele militum præsidium, & sufficientem commeatus arque annonæ copiam requiras, neque illum præcias, per quem id accidat, quod Anno millesimo, Quingentesimo, quinquagesimo quarto, cum quidem ignauiâ, imò, vt fama obtinuit, Rifartorum domini proditione, id oppidum in potestatem Gallorû deuenit, summa cum ignominia Præfecti, & cum grauissimo istius Regionis detrimento. Verùm à Gallis, eam pacificationem, quam anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo nono, cum Belgis transegerunt, Regi Hispaniarum Philippo, restitutum fuit.

CIMACVM.

CIMACVM, territorij Namurcensis opp. ad Albam flumen in nemore situm, ab Auenis miliarium sex interuallo distat: Ciuium ædes habet sumptu atque splendore mediocres, & Principis palatium vna cum hortis mirum in modum elegantibus, & amænis. Principatus etiam titulo insigne est, ex quo Arschotanus Dux, cuius est dominij, Principis adpellatione salutatur. Oppidum hoc bellis, superiore paulò tempore cum Gallis gestis, non semel vexatum ac dirutum, nunc ita restauratum est, vt longè, quàm antea pulchrius sit, atque firmitus. Olim, ni fallor, edidit Ioannem illum Frosartum, qui tam gnauius sui temporis historiam, lingua populari conscripsit.

VALLECVRIA.

VALLECVRIA, egregium Comitatus Namurcensis oppidulum, à Metropolitana Namurcensi vrbe, septimo milliari distans.

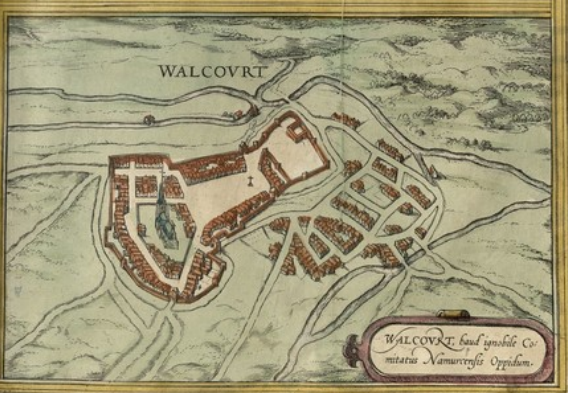
PHILIPPEVILLE
 vulgo dicitur
 oppidum
 munitissimum
 Comitatus
 Hannovæ
 oppidum

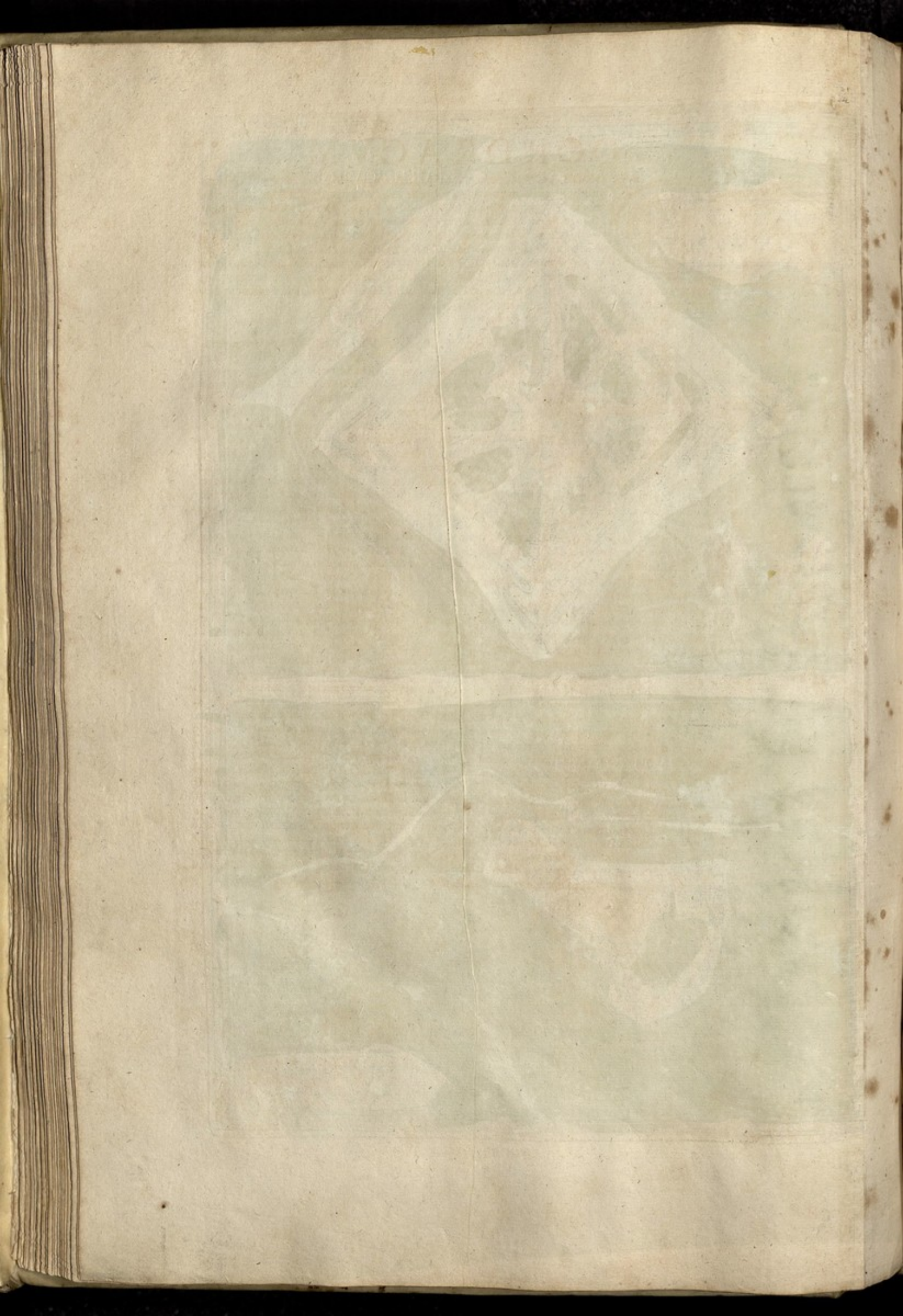
MARIEBOURG

CHIMAY, dicitur Civitas
 munitissima in hinc profertur oppidum

WALCOVRT, hanc ignobilem
 Comitatus Namurcensis Oppidum

DORDRACVM.

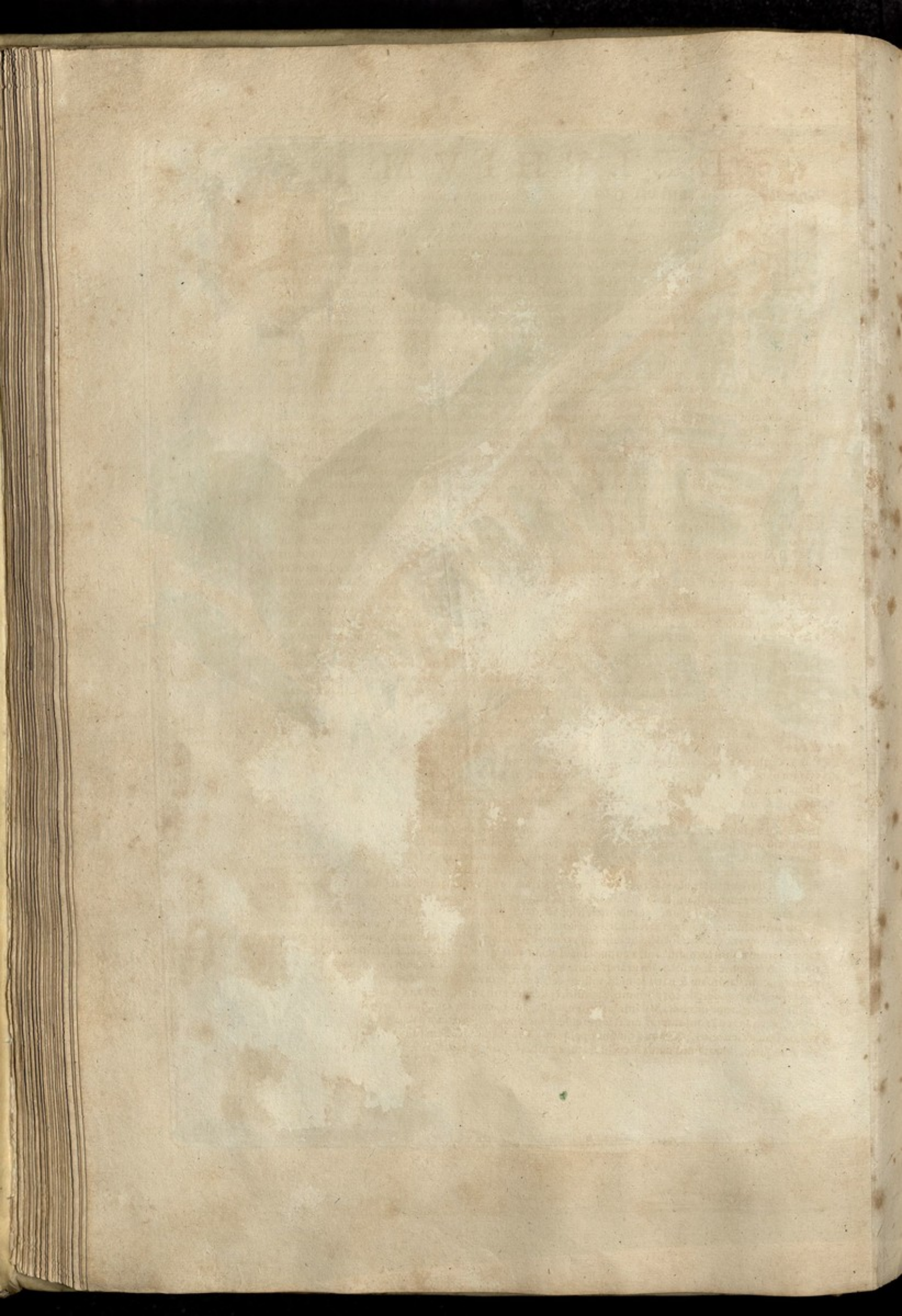
DORDRACVM, peractum Hollandiæ oppidum, loci natura valde munitum, idoneum negociationi, vndique aquis circum, opibus & auctoritate inter alia præcipuum. Nuncupatur Dordracum (vulgò *Dort*) quasi *Dur-dracht* ob fluminis, qui ibi fuit, traiectum. Antiquorum ciuitas VViltorum, ex multorum opinione putatur, primum in Statibus Hollandiæ locum occupat, quatuor fluminum concurſu, in Inſulam redactum, Moſa nimirum, Vahalis, Lingæ, ac Meruæ, quæ idem Anno M. CCCC. XXI. à continenti abroſerunt, Brabantiæ enim coherabat. Hinc quidam ad quatuor flumina ſitum ſcribunt. Sic enim effigiem oppidi, ac ſitum: cum Philippus Hiſpaniarum Rex Anno Chriſti M. D. XLIX. in id primum poſſeſſionem capturus ingrederetur, exprimi & imagini hoc diſtichon adſcribi iuſſit.

Me Moſa & Vahalis, cum Linga, Meruaque cingunt,

A Eternam Bat. aua virginis ecce ſidem.

Hiſ igitur flum inibus in inſulam redigitur: contigit namque, vt Vahalis ac Moſa fluij, vna cum mari, continentem, in qua hoc oppidum iacet, atque Brabantiae iungebatur, inundarent: quam verò late, crudeliterque fatiſ inde liquet, quòd vicos, ſeu pagos ſeptuaginta totos ſubmerſerint, abſorperintque. Numerus eorum, qui in ijs ſimul cum bonis omnibus perierint, æſtimatur vltra centum hominum nulla. Paulatim tamen huius abſorptæ terræ quædam particula, ſolitis eius Prouinciæ artibus, & vt fert hominum eius loci vſus atque induſtria, recuperantur. Piſces varij generis Merua ijs in locis habet: Strutionibus, & Salmonibus, veluti circum Campenam, Zuderzæ, quæ dicitur, planè ſcatet. Dordracum quinque miliaribus Gouda, ſeptem Vltraiecto diſtat. Amplum eſt, pulchrum, & elegantioribus ædificijs inſigne. Summum templum, quod B. Mariæ virgini eſt ſacrum, oculos mira elegantia, & pulchritudine paſcit. Quicquid vini Rhenani in Belgium adportatur ex Germania; quicquid item frumenti ex Geldris, Clnis & Iuliacenſibus, atque aliunde mediterraneis ex locis, id omne in hoc oppidum, tanquam Emporium, generali Stapula, vt vocant, illuſtre, tranſuehitur. Quo nomine, tum alias ob cauſas id creuit, & hominum multitudine, per quam eſt frequens. Caterum, quia ſubinde noſtra in hac vrbiũ enarratione neceſſariò Stapulorum mentio incidit, neceſſe eſt, maioris lucis gratia, vt Stapuli nominis vim atque originem, & rei naturam, quam ipſum indicat nomen, declaremus. Itaque Stapulum ab origine Latina, Gallis & Germanis in ea ſignificatione vſurpatum nomen, indicat locum, Principis munere ac priuilegio publicè designatum, quò importetur vinum, frumentum, aut aliud quoduis exoticæ mercis genus. Sic Atrebatum ferunt habere vini Gallici, quòd continenti in Arreſiam vehatur, Stapulum. Ex quo neceſſe eſt mercatores eo prius vina deuehere, quam ad alium eius Prouinciæ locum. Poſtquam autem ad tempus ea in foro venum expoſita illic habuerint, tum demum poſſunt, quòd ipſis viſum fuerit, exportare, ac diſtrahere. Middelburgum apud Zelandos Stapulum habet vini Gallici, Hiſpanici, Luſitanici, aliarumque Regionum, ex quibus eo per mare vinum importatur. Itaque nauæ, & negotiatores tenentur ad eam ipſam vrbeſ vela contrahere, ibique in littus vina exonerare: poſtremo exſolutis, quæ debent, veſtigalibus, poſſunt, quòd lubet, cum ſua merce, vela facere. Stapulorum Dordracenæ vrbiſ, priuilegia in eo potiſſimum ſunt, quòd omnes, qui Rheno, aut Moſa frumenta, ligna, vina, aut aliud mercis genus illuc vehunt, ſuas illic naues in portu, littoreue exonerare debeant, & exoluto portorio, ſuas merces in ipſius vrbiſ, aut ciuium naues imponere, alioqui vt eas auehant, cum publicanis tranſigere. Tametiſi autem huiusmodi priuilegia multum hodie ſunt inter ſe diuerſa, præut ſunt merces, & quæ illa impetrarunt vrbeſ, ex prima tamen inſtitutione ac origine Stapulorum nomen retinent. Ita paſſim in toto Belgio Stapulis pro locorum commoditate atque vſu conſtitutis, magna ex eis cum publicè, tum priuatim ad vnumquemque ſumma cum Principis gratia, vtilitas redit. Incendio hæc vrbs aliquoties deformata fuit, ſemel ob bellum Traiectenſis Epilcopi, cum Guilielmo Hollandiæ Comite. Altera vice, anno ſalutis 1457. incendio fortuito media eius pars concidit, cum ſumma D. Jacobi Eccleſia, cum hoſpitali & Halla, quam vocant, vrbiſ. Bellicoſos etiam & animoſos ciues Dordracum ſemper habuit: bellum namque contra Ioannem Hollandiæ Comitem ipſis fuit, priuilegiorum defendendorum cauſa, potiſſimum ſuper priuilegio de non euocando ciues ad aliud, quam domeſticum tribunal. Nam comes ipſos ad Delphenſe iudicium citauerat. Anno etiam ſalutis M. CCCC. IIII. Dordracenſes Brabantiae Ducem, qui totam Zuithollandiam, præter vnam hanc Dordracenam vrbeſ, poteſtatis ſuæ fecerat, Brabanti nos omnes armorum impetu repellunt, diſſipant & cædunt, complures pagos Vulcano litant, Buſcumduco & oppido S. Gertrudis imminent, atque ingenti demum præda onuſti, victores ad ſuos redeunt.

DELPHIVM.

DELPHIVM, Celeberrimum in Batauis oppidum, secundum in Hollandiæ Stati-
bus locum obtinet. Gentis ipsius lingua ex frequentibus Mosæ alucis eò deductis,
nomen sortitum: vulgari namque sermone, fodere, siue alucum & fossam ducere,
Delfsen indigetant. Duobus miliaribus Rotterodamo, Erasmi illius doctissimi
patria, vnico verò, eoque exiguo, à maximo & vetustissimo totius Europæ pago,
Haga Comitis distat. Conditum olim ab illo Gothofredo Lótharingiæ Duce, co-
gnomento, gibbo, Anno salutis M. LXXV, qui Ciuitati imposuit Castrum, seu præ-
sidium, in quo & habitabat, cuius iam nulla extant vestigia, & cum annis quatuor
per tyrannidem Hollandicò potitus Comitatu fuisset, à Theodoro, eius nominis
quinto, legitimo Hollandiæ Comite victus, è Comitatu tandem expulsus, veruto Antvverpiæ suffossus
est. Id oppidum copiosum ac lautum, valido murorum ambitu cinctum, vallo, ac propugnaculis fir-
mum, sed & reticulato sepimento, muri instar, valde munitum, aqua etiam ea latitudine ambitur, quam
vir aliqui fortissimus, lapidis iactu superare haud queat. Varijs Euripis atque canalibus, ad magnam
ciuium opportunitatem, passim distinctum, & aquis mirificè instructum. Vnde quemadmodum in adi-
um, & domesticæ suppellectilis nitore atque mundicie, communi eorum sententia qui varias mundi par-
tes perlustrarunt, vni Hollandiæ palma conceditur: ita in nitidissima Hollandia, primas ciuitates in-
ter omnes eiusdem territorij vrbes, soli attribuunt Delphio. Quò etenim pluuia frequentior, quæ alias
descendere vrbes vte plurimum solet, eò venustius huius oppidi vici & plateæ, ob situm nimirum elegan-
tem, nitent, cum ea occasione fordes omnes ad canales & aquas, per oportune transmittat. Inhabitato-
res ipsi peculiari quadam, & innata humanitate, ciuilitate morum, ac politia culti, mercaturam & La-
nificium exercent, spidam ac præstantem creuissimam coquunt, remotisque in locis distrahunt: vnde
eius opificij, imò negociationis ciues sunt opulentissimi. Adificia tam publica quàm priuata, sumptu-
osa & superba. Atque vt prius ab his, quæ religioni nuncupata, exordiar. Primaria vrbs Ecclesia, quam
nouam appellant, cuius prima sunt posita fundamenta, M. CCC. LVI. salutis anno, Basilica augusta &
elegans, D. Virtula sacra, præstantissimis summorum artificum, Hemskerchij nimirum, Francisci Fiori,
Antonij Blocklandi, & Petri cognomento Longi, picturis eleganter ornata, eleganti turri remotissime
sefe visendam exhibet. Veterem autem Ecclesiam D. Hyppolito dicatam, Hemskerchij, & M. Iohannis
Schorimanus, Vltraiectini quondam Canonici, cuius visendam in tota passim Hollandia, conspiciuntur
picturæ, decenter exornant. Sed quid de S. Agathæ cœnobio referam? siue enim structurarum magnifi-
centiam (Principes namque viros hospitio frequenter excepit) siue reddituum & annui census opulenti-
am, siue templi ornatum consideres, singula hæc narrationis longè superant fidem. Eius namque vir-
ginei cœtus Basilica, propter arctam Musij, eiusdem cœnobij Præfecti vigilantissimi, & Hemskerchij
Harlemicolæ, illius quidem Poetæ clarissimi, huius verò pictoris celeberrimi, amicitiam, tota intus ex-
quisitissimis picturis contexta, vestitaque erat. Spaciosum & amplissimum est oppidi forum, cui, sicut
Orientali in latere, præ augusta & præcipua Basilica, ita in occidentu senatoria domus, splendore longè
maximo existit, præcelsa turri, & in ea campanaria harmonia conspicua, qua celebrium nuptiarum tem-
pore, dum itidem foram nundinis hebdomadarijs frequentatur, lepida exercetur musica, quæ vti epu-
lantes in nuptijs iucundissima suauitate exhilarat, ita vendentes, ementesque in forum allicere videtur.
In suburbijis omnis generis mercatura exercetur, domus sunt elegantes, hospitia ampla, quæ hospites,
si re pecuniaria bellè instructi, lautissime excipiant. Atque hæc blandientis fortunæ Delphensium, arcta
& compendiosa sit quædam narratio. Verùm eū nihil sub sole firmum, nihil constans ac stabile: infausti
subinde casus eius foelicitatem interruerunt, dum rabidi Martis & implacabilis Vulcani furores, præ-
claram hanc urbem turpiter quandoque deformarunt. Ab Adelberto siquidem Bauarò, vicesimo sexto
Hollandiæ Comite, graui obsidione pressa, priuilegijs, murisque priuatur: Sed à subsequenti statim
Comite, Guilielmo Bauarò, priuilegia ciuicia ipsis restituta sunt, & mœnia restaurata, ob acquisitam,
Delphensium ope, contra Frisones victoriam. Anno deinde M. LXXXVII. in Maio, ipso S. Crucis die,
statim à prandio, miserando infortunio hæc vrbs circumuenitur. in ea enim, cum improuiso casu gra-
uissimum erupisset incendium, vtramque Parochialem Ecclesiam, nouam & veterem, Xenodochia, &
ducentos, vltra mille focos absumpsit, vix quinta vrbs parte remanente illæsa. Mirabile verò quod in
tanto illo incendio à pluribus conspectum, neque olim fortasse à primis illis naturæ obseruatoribus, ne-
que ab ijs, qui nostro sæculo vixerunt, alibi animaduersum fuit Plinius quidè, & alij non postremæ notæ
auctores, ceu rem magnam, & obseruatu in primis (vti se vera est:) dignam tradunt, ciconiæ sobo-
lem, ætate graues, & ad cibum quærendum viribus defectos parentes fouere, atque alere: sed, quod ab
ijsdem animalibus exemplum id temporis editum fuit, & maius quiddam est, & maiore admiratione
dignum. Ad hæc urbem, loco ad huiusmodi volucrum pastum perquam idoneo sitam, magnæ quo-
tannis earum cohortes nidificaturæ conuolant. Incidit autem hæc incendij calamitas in diem Maij ter-
tium, quo tempore ciconiolæ iam grandiusculæ sunt. A multis igitur illie visum, ac obseruatum fuit,
parentes, cum flammam & natis & nidis instare cernerent, primum omni ope adnixas, vt natos flam-
mis eriperent, cum deinde corporis mole grauioribus gestare non possent, eos alij, quantum poterant, co-
textisse, aduersusque in incendia & flammam propugnasse, ad extremum, tanquam superstitibus eis esse recu-
sarent, incendio vnà consumptas, mori sustinuisse. Oppidum illud patriam habuit perditissimum ille im-
postor Daud Georgius, pestium, à quibus oppidum VVestphaliæ insectum fuit, vna. Hic professione
vitrarij pictor, humillimo natus loco, literaturæ omnis expers, ea tamen fuit ingenij versutia, vt non
solum

DELFT

DELPHVM
urbis Hollan-
diae cultissima.
ab eadem
nominis fossa.
vulgo, Delft
appellata.

solum noua secta ipse quoque dux & author fuerit, sed etiam ut a suis, quibus se verum esse Messiam persuasisset, tanquam Deus adoraretur, obtinerit. Hic & uxorem habens, & liberos, cum in speciem quidem modestè & ciuilitè, sed ab omni reuera tum religione, tum probitate alienissimam vitam ageret, (ita hominum alij sunt crassi, leues, rerum nouarum cupidi, alij subdoli, malitiosi, duplices, in omnes rerum malarum occasiones intenti) non solum in diuersas Belgij regiones, suum dogma promouerat, verum etiam cum incredibili quaestu, omnibus nouo Deo certatim munera offerentibus, non mediocrem habebat sequacium turbam. Hoc reiectum scelus, cum magistratus, qua decebat seueritate infestarentur: fuga Basileam facta, & mutato illic nomine Daudis Georgij, in Ioannem Bruckium, cum hoc modo suam occultasset fraudem, eodem quoque suam transtulit familiam, & amicos, clientulosque non paucos. Ibi & priuatim hoc dogma tam insulsum auditoribus tradebat, & literis, per idoneos tabellarios missis, longè ad absentes propagabat. Attamen cum ex eius cultoribus resiliisset quispiam simulmetu, ne per eam occasionem monstrum retergetur, simul dolore & ira percitus, repente ibidem mortuus est anno 1556. Id cum ad eius urbis magistratum perlatum esset, diligenti in ipsius vitam inquisitione facta, & decisa de iure lite, iudicum sententia, in cadauer animaduersum est, bona in fiscum relata, eius familia, ut, & cæteris, qui dogmate illo abiurato, ad ciuitatis religionem sese adiunxissent, humaniter condonatum, vniuersa rei gesta historia typis euulgata.

Quod quidem in huius urbis contumeliam minime narratum putandum; cum vicissim viros honorandos ac suspicendos plurimos genuerit, quales in primis fuerunt Aegidius Poeta, & Ioannes Grammaticus. Multo verò omnium præstantissimus Iodocus Sasboutius, clarissimus vtriusque iuris Doctor, Cancellarius Geldricæ Præfatus, à Carolo Quinto constitutus, & simul Poeta elegantissimus, cum ad extremam iam vitæ appropinquaret, hoc sibi ipse Epitaphium conscripsit, quod hodieque in eius tumulo, apud Arnhemium primario in templo conspicuum, huc, propter elegantiam & pietatem adscribere visum est.

Siste gradum: quod es, ipse fui, fortassis eris cras

Quod sum, cadauer putridum.

Olim IODOCVS eram SASBOVT: me misit in auras

DELFT, clara pars Batavia.

Ter denis patria causas decidimus annis,

Pars Consilij haud ingloria.

Deinde es pacatis Præfatus ius Casare Gueldris

Dixi, iubente CAROLO.

Quid tuiuli & quid opes? quid nunc prudentia prodest?

Mors summa miscet inferis.

Sola manet virtus homini post funera; solam,

Dum viuus, hanc ama.

Eadem etiam ciuitas inter cæteros eruditione præstantes viros habuit Cornelium Mussium, virginæ sodalitij ad S. Agatham Rectorem, virum rara morum probitate, Theologum insignem, Poetam elegantissimum, & vetum Dei, infelicis hoc nostro æuo, martyrem.

Exiguo ab oppido Delphensi militari distat Pagus, quem Hagam Comitis, vulgò *Des Grauenhage* vocant, omnium quos Europa habet, puicherrimus, ditissimus, amplissimus, ac capacissimus, ad domum duo millia continens, tam sumptuosarum, ut nulli urbium cedant, dum ibi propemodum totius regionis nobilitas, ac Hollandicarum prouinciarum Præfecti Principis Arausienfis scilicet Palatium, curisque commorentur. Hinc ad semimilliarium distat Losdunen, Benedictini Ordinis monasterium, vbi sepulchrum extat Comitissæ Margarethæ, cuius historia relata non indigna videtur. Hæc quondam paupercula quædam, natos ex se gemellos vnus tenens, petebat eleemosynam, cui præter id, quod nihil ei largiretur, insultabat, eamque conuictis proscindebat, negans possibile esse, binos pueros eodem partu edi, nisi binis etiam partibus geniti essent, proinde alterum horum adulterio natum esse; quæ contumelia mota muliercula hæc, orabat Deum, ut ad vindicandam castitatem, pudicitiamque suam, permittetet hanc Comitissam eodem partu tot infantes, quot dies ætus habet, dare, idque factum esse, testatur eius Epitaphium, quod sic se habet: Illustri Domini Florentij Comitissæ Hollandiæ filia, cuius mater fuit Mechtildis filia Henrici Ducis Brabantie, fratrem quoque habuit Guilielmum Alemanniæ Regem. Hæc præfata D. Margaretha Anno salutis 1276. ætatis suæ anno quadagesimo secundo, ipso die Parasceues, hora nona ante meridiem, peperit infantes viuos promiscui sexus numero trecentos, sexaginta quatuor, qui postquam per venerabilem

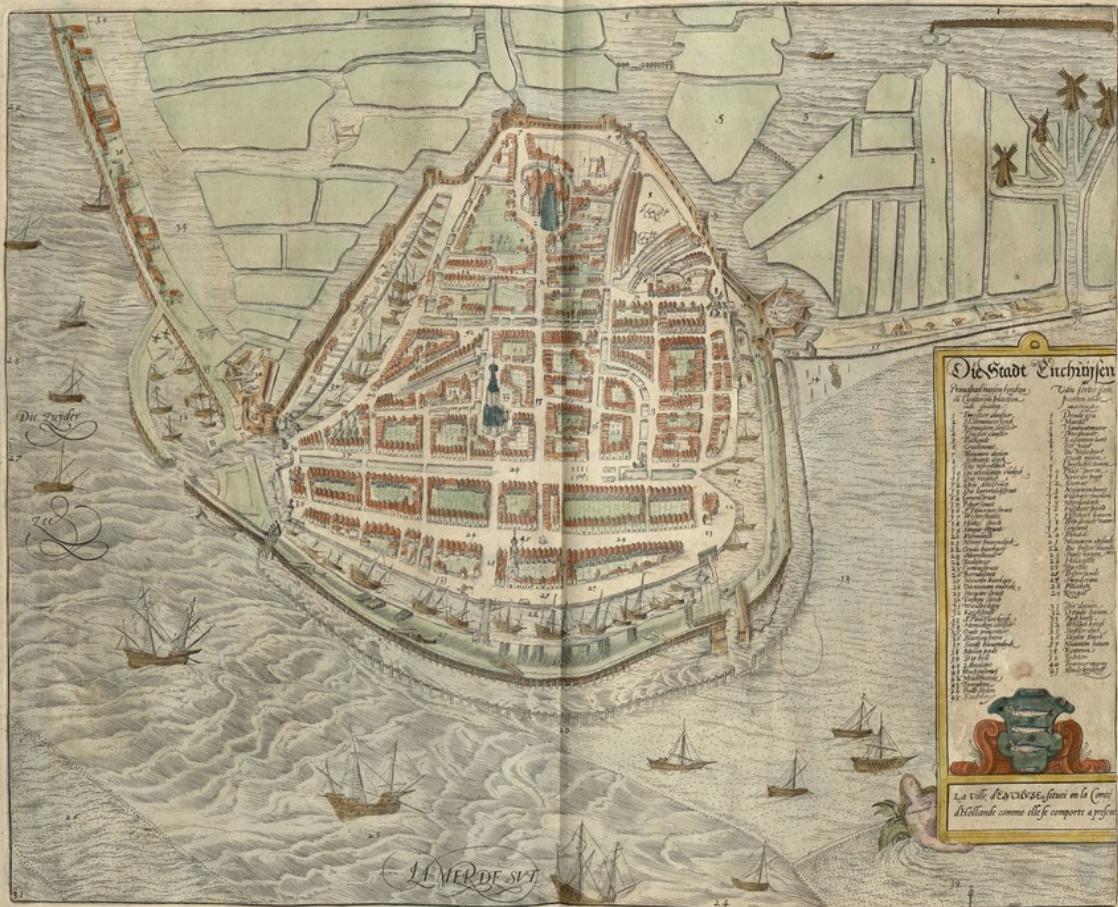
Episcopum Guedonum Suffraganeum, præsentibus nonnullis proceribus & magnatibus in pelui quadam Baptismi Sacramentum percepissent, & masculis Ioannes, foemellis verò Elyzabet nomen impositum fuisset, ipsorum omnium vna cum matris anima ad Deum æternaliter victura redierunt, corpora autem

sub saxo requiescunt.

ENCKHVSA.

ENCKHVSA in Barauis, etsi non magna vetustate, celebritate tamen nominis prestant, ac nobile oppidum; cognominatum Enckhusa, quasi Enckhusen/vel, Enckhusen/ Aliquot casæ, quæ situs opportunitate, ob halecum nimirum capturam, & salis confectionem, quondam excitata, Ecclesiam habebant, atque Pastorem. qui peronatus, villi, ac rustico habitu, quo & ceteri omnes communiter vivebantur, incedebat. Hæ autem casæ, cum Hollandiæ locum occupabant, qui Frisiam respiciens, canalibus ac foueis passim distinctus, primis casarum habitatoribus, non ita difficilem præbebat accessum. Qui negotiorum gratia, aliquò fortè ituri, asserem secum ferebant, quo obuias passim aquas, quasi pontis operâ, superabant. Sed hæc nunc omnia loca æstuosum mare, *Siber* See vulgò, absorbet, quod iuxta oppidum latitudine est trium miliarium Germanicorum. Circa annum Domini M. CCCC. XXVI. re. opibus, & ædificijs crescere cœpit ENCKHVSA, vt tum primum V Waterlandiæ vrbibus annumerari cœperit, & nunc oppidum adprimè concinnum ac elegans, copiosis vbiq; aquis instructum, muris cinctum, & propugnaculis validè munitum. Ab anno salutis, M. D. LXXXII. publicis priuatisque ædificijs longè magnificis, non citra spectantium admirationem, ornatum; portum habet prelegantem ac valde capacem, vt arte omnino mirabili, ita sumptibus amplissimis factum, qui tutam onerarijs nauibus stationem, & ab omni tempestate, glacie, & quibuscunque alijs marinis incommodis, securitatem præbet. Hic autem portus, artificioso ac valido munitus est aggere, ea ratione composito, qua in vniuersa vbiq; Hollandia, contra vehementiores vndarum ac fluctuum impetus, vallum, & obstructions aggerantur. Habent quippe hoc tractu, certum quoddam oblongi graminis, siue iunci genus, quod fundus mari contactus, copioso prouentu suppeditat; id certis anni temporibus sub aquis demetunt, & nauibus ea ad loca, in quibus ad obstructions aquarum constituunt vt, deuehant; vulgò *Weyer* indigetant. Huius autem vsus, ad solidissimas aggerorum iuncturas vtilissimus est, cum eius sit conditionis atque naturæ, vt, quò vehementioribus vndatum fluctibus concutitur, colliditurque, eo solidius concrefcens, vehementius fortiusque resistat. Extra Enckhusanum Oppidum, via est silice strata, selsquihoræ tempore, euntem exercens: Pagum habet adiunctum, vulgò *Grote Brooch* nomine, qui ciuilibus priuilegijs gaudet, eò, quod vrbs tanta quondam amplitudine fuerit, vt tritum sit hoc loci prouerbum; Magnæ Grotbrokanæ vrbi, ignobile vicinum est oppidum, Aliquot Casæ, cognominatum: quo nimirum vilis & abiecta eius notabatur conditio. Nihil tamen minus, clementem blandamque fortunam sensit semper ENCKHVSA. Cum namque ipsam Grotbrokani, contra æqua vicinitatis iura, strategemate quodam niterentur obruere; Mittebant quippe eò, in nauibus armatos foeno contactos, quasi foenarium more solito, frequentaturi forum; dolusque innotesceret, nec optatum consequeretur effectum: in perpetuam eius rei memoriam, inter Orientalem & Septentrionalem portam, turrim Enckhusiani construxerunt, *Spitt Broick* nuncupatam, perinde, ac si ipsa, eo nomine innuat, in contempum & despectum Brokensum ab oppidanis, quibus modo ornamento est, se excitatam fuisse. Non dissimile oppidanorum facinus, eo tempore exitit, quando Geldrij Hollandis bello imminabant, qui, vt subito hostiliter ENCKHVSA inuaderent, qualescunque potuerunt, insidias oppido struxerunt, quorum conatibus eà & dexteritate, & celeritate obuiam Enckhusani iuere, vt Geldrij subito amputatis prymnesijs, ancoras cogenteret relinquere, quas omnes, elabentibus fugâ hostibus, ENCKHVSIANI capientes, Orientalis portæ turri affixerunt, quemadmodum hodierno etiani tempore ibidem conspiciuntur. Ciues habet conficiendarum & gubernandarum nauium peritos, tum maritimam mercaturam exercentes; qui, quo tempore vilis est halecum captura, (tota nimirum ætate) ex qua communis plebecula vt plurimum victitat, nauiculas piscatorias deserunt, retia ad Nouembrem vsque mensẽ deferunt domum, & Naucleri, Gubernatoris, aut vulgaris nauitæ munera mercede conduci, obeunt. Exercitati quippe sunt nautæ, qui nauiculis suis piscatorijs velocius, quam alia quæcunque etiam nauis, tam aduerso, quam secundo vento velificari nõrunt. Malum non in medio, sed ad nauiculæ latus collocant. Et ne ipsam affixum lateri velum, ventorum impetu graue, in inum deprimat, aliud eiusdem nauiculæ latus ponderosis lapidibus onerant, æqualem vt cursum nauigando teneat. Quin & sale conficiendo excellunt. Extra orientalem portam ædes habent peramplas, & salinarias officinas, in quibus ex sale prius ruditer cocto, tenue & maxime candidum conficiunt, quod ad exterarum regionem in magna copia auertitur, vnde, vt laus Enckhusanis maxima, ita vestigal haud contemnendum prouenit. In vniuersum autem omnes, etiam ditiores, vili vruntur amictu, ita, vt oppidi Consul nautico quandoque amictu incedat, Oppidani maritima negotiatione si vnquam aliàs, tum maxime turbulentissimis hisce temporibus, quibus alij multi re, ac opibus lapsi sunt, diuitias longè maximas coaceruarunt. Belli namque socijs adiuuantibus, omnem maris vicini negotiationem ad se violentia quadam pertraxerunt. Vulgus ex copiosissima halecum piscatione victitat. Nouembri mensẽ, circa omnium Sanctorum festum. Nauiculi complures, quas *Stalõners* appellitant, plures ducentis, quæ binos tantum habent vectores, alto se pelago committunt, & retia sua vel fixis extendunt stipitibus, vel alligata rudentibus, cum ancoris in inum demittunt. Et cum densissimis gregibus haleca contra vni fluminis ascendunt, fit quandoque, vt tam felix sit infrequenti piscatu captura, vt vna Stalõnerica nauis, sex & triginta tonnis onusta, domum redeat. Atque ex isto piscatu, non omnia haleca sale, muriave condiuntur, sed inueterantur, & infumantur plurima; vnde haleca infumata delicatissima, vulgò, *Deppelstint* in vniuersam passim Ostlandiam, in Germaniam, & ad omnes Rheni accolæ, transportantur, ENCKHVSIANVM denique Oppidum, *Rvardum* illum Tapper, præcipuum in Academia Louanienfi Theologum, edidit.

Die Zuyder

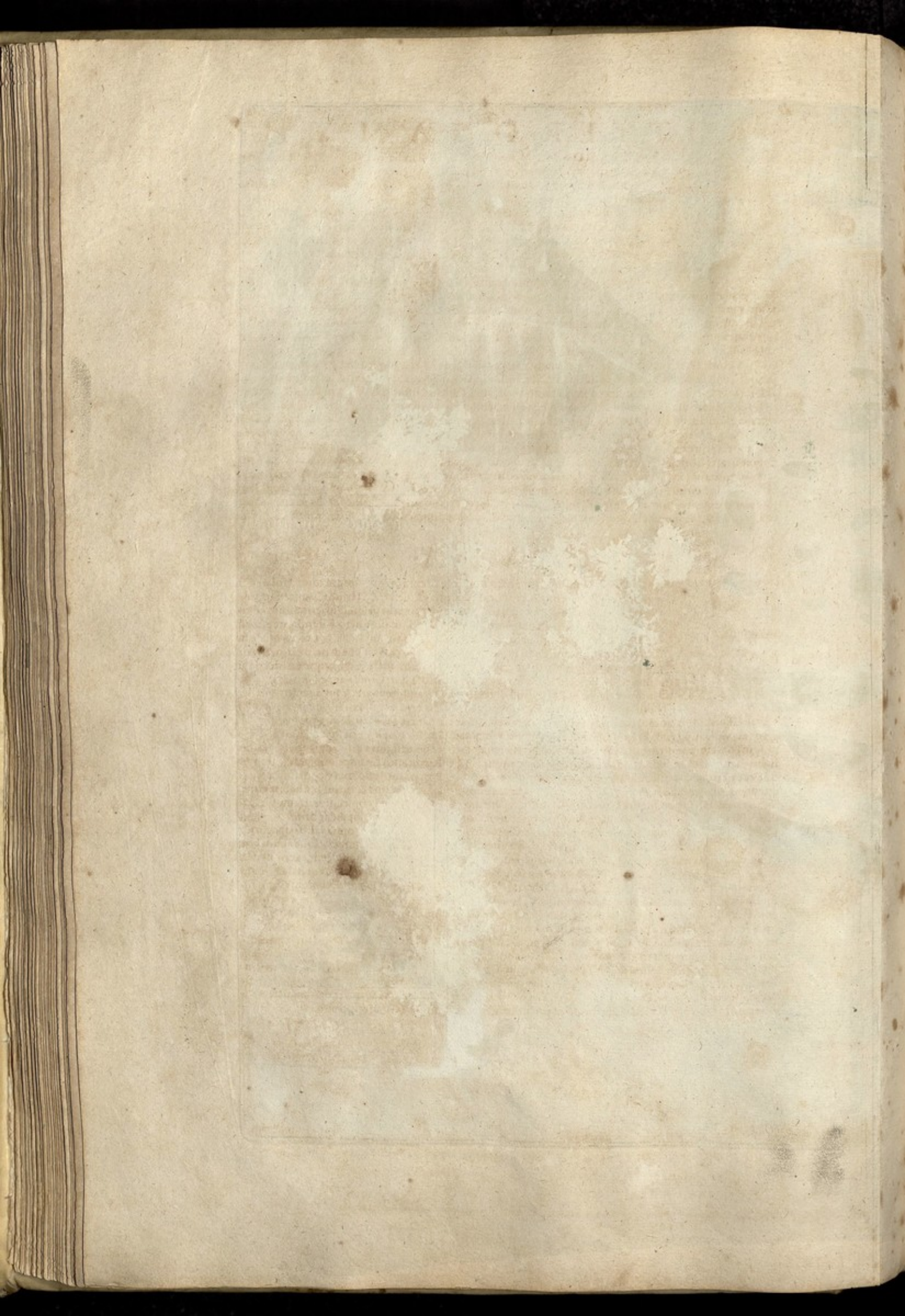
LA MER DE SVT

Die Stadt Eindhoven

- Principales maisons de la ville de Caputrinus blacium*
1. De heer de heer	1. De heer de heer
2. De heer de heer	2. De heer de heer
3. De heer de heer	3. De heer de heer
4. De heer de heer	4. De heer de heer
5. De heer de heer	5. De heer de heer
6. De heer de heer	6. De heer de heer
7. De heer de heer	7. De heer de heer
8. De heer de heer	8. De heer de heer
9. De heer de heer	9. De heer de heer
10. De heer de heer	10. De heer de heer
11. De heer de heer	11. De heer de heer
12. De heer de heer	12. De heer de heer
13. De heer de heer	13. De heer de heer
14. De heer de heer	14. De heer de heer
15. De heer de heer	15. De heer de heer
16. De heer de heer	16. De heer de heer
17. De heer de heer	17. De heer de heer
18. De heer de heer	18. De heer de heer
19. De heer de heer	19. De heer de heer
20. De heer de heer	20. De heer de heer
21. De heer de heer	21. De heer de heer
22. De heer de heer	22. De heer de heer
23. De heer de heer	23. De heer de heer
24. De heer de heer	24. De heer de heer
25. De heer de heer	25. De heer de heer
26. De heer de heer	26. De heer de heer
27. De heer de heer	27. De heer de heer
28. De heer de heer	28. De heer de heer
29. De heer de heer	29. De heer de heer
30. De heer de heer	30. De heer de heer
31. De heer de heer	31. De heer de heer
32. De heer de heer	32. De heer de heer
33. De heer de heer	33. De heer de heer
34. De heer de heer	34. De heer de heer
35. De heer de heer	35. De heer de heer
36. De heer de heer	36. De heer de heer
37. De heer de heer	37. De heer de heer
38. De heer de heer	38. De heer de heer
39. De heer de heer	39. De heer de heer
40. De heer de heer	40. De heer de heer
41. De heer de heer	41. De heer de heer
42. De heer de heer	42. De heer de heer
43. De heer de heer	43. De heer de heer
44. De heer de heer	44. De heer de heer
45. De heer de heer	45. De heer de heer
46. De heer de heer	46. De heer de heer
47. De heer de heer	47. De heer de heer
48. De heer de heer	48. De heer de heer
49. De heer de heer	49. De heer de heer
50. De heer de heer	50. De heer de heer

La ville d'Eindhoven située en la Comté de Hollande comme elle se comporte a present

ROTTERODAMVM

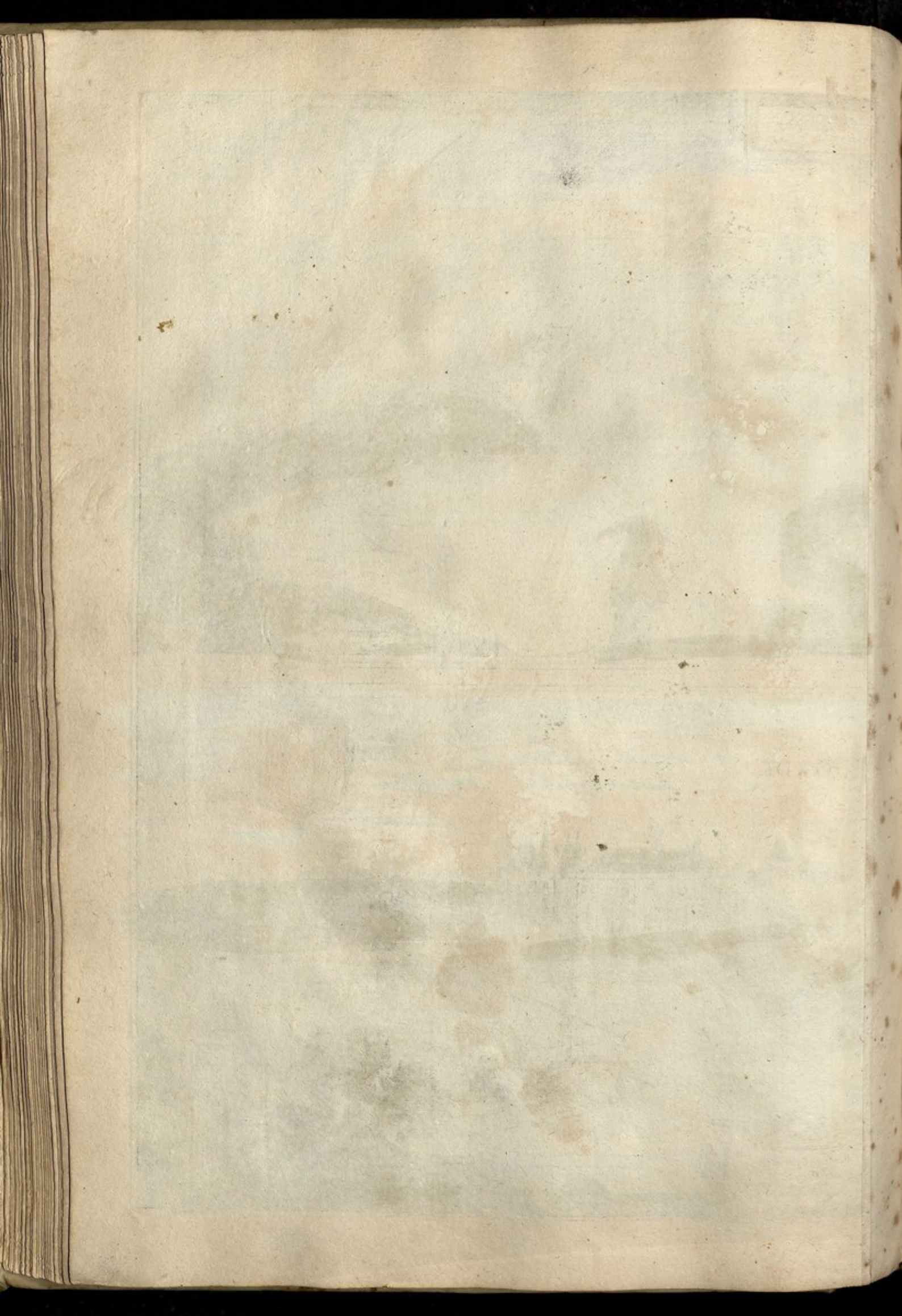
ROTTERODAMVM, non ignobile Hollandiæ oppidum, quasi dicas, Rottæ obex, siue agger. Damnamque Batavis aggerem sonat. Est siquidem Rotterodamum ad Rottam, aqueductum, à quo appellationem habet, situm, Moisæ flumini propinquum. Scidamo, vnicò milliari, Gouda verò, tribus distat: oppidū cum opinione hominum vetustum iatis, tum splendidum & copiosum. Ianificio, & panni textura, celebre, habens & iustum populi numerum, & scite admodum constructas aedes, quarum, quæ D. Laurentij nomine sacra, facile princeps, & splendida est, & sumptuosa: sed præ cæteris ornamentis, vrbs ista, hoc nomine potissimum clara & celebris est, quod patria fuerit viri celeberrimi D. Erasmi Rotterodami, omnibus omnium doctrinarum virtutumque nitoribus potissimum itaque ad memoratam aedem, etiamnum visitur domuncula. & in ea, cella exigua, quæ primum natum illum excepit. Hanc, vt ingeniosissimus quisq; est, & amantissimus, iter illac faciēs reuerenter adit. Tansus ille vir, multis posteritati relictis operibus, quæ ingenij sanè diuini argumentum præbent, diem obijt extremum Basileæ, Anno M. D. XXXVI. Rare admodum ingenij & eruditionis dotes Erasmo, eo sæculo illiterato contigere, quibus permulti plurimum tum deferendum censuerunt, ijque non plebei ordinis homines, sed orbis monarchæ, nō vulgariter eruditi, sed rei litterariæ ea ætate principes. Quippe inuictis, Carolo Augusto à consilijs fuit. Serenissimus Cæsar Ferdināus fauoris sui in ipsum documenta plurima dedit. Quam magnificis verò honorarijs à Christianissimo Galliarum Rege Francisco in Gallias, quàm amanter ab Illustrissimo Rege Henrico, libera, vbinam eo loci viuere veller, data optione, in Angliam est euocatus? De summis Pontificibus Leone & Clemente, nihil attinet dicere, horum certè maximus erga eum fauor, multis ad Erasmus transmissis Epistolis innotuit. Sed hæc fortasse, pro huius loci ratione, nimis de Erasmo, multa, Dum hoc oppidum, Ludouicus Guiccia: dinus, vt Belgij perficeret enarrationem, in Batavia sua ante annos aliquot describit, in calamitatem sanè maximam Rotterodamum incidit. Casu enim quodam incendio in ea excitato, aedes nongentis plures, & onerariæ naves permulta, conflagraverunt, homines etiam aliquot absumpti sunt, omnes detrimentum perpessi. Jam tamen ob ingentes diuitias, minore, quam anni spacio (scribit eo tempore Guicciardinus) plenè tota restaurata est, atque adeo frequenti negotiatione, & mercatorum concursu, dictu mirum quantum quotidie augetur.

GOUDA.

GOUDA, Præclarum Hollandiæ oppidum, sextum & vltimum inter Hollandiæ status locum obtinens, circa annū Salutis M. CC. LXXII. sub Comite Florentio à quo ciuicis & præcipuarum vrbiū donatur priuilegijs, conditum ad ripam Iffelæ fluij, situ est periucundo. Quippe olim obstructo Rheno, circa pagū Catvik, & præsidium Britonum, duo fluij, nimirum, Iffela, & Lecka, qui se in Mosam exonerant, enati sunt. Itaque cum non pateret libera nauigatio, & exitus in mare; per alueos & fossas, flumina circumducta sunt, atque eo loco, vbi nunc Gouda sita est, fossa incuruata & flexuosa, quæ Gouda appellatur, & oppido nomen dedit, in Rhenum Leidensem ad vitandum mare, & loca remotiora, deducta est, obiecta tamen Scusa, quam vulgo vocant ne fluxu Iffelæ campi inundarentur. Tum tuta nauium statio ibidem originem cepit, habitationes & diuersoria, hæc de causa, aliquot excitata in aggere. Et noua, hac occasione orta societas, tãta, breui temporis successu, incrementa sumpsit, vt palustrium passim locorum agrestes habitatores pertali, qui varijs antea locis sparsim habitabant, iuxta aggerem, locum altiorem conuenerint, & Ecclesiam, quo rei imprimis sacra, & religioni vacarent, huc transfulerint. Quæ quidem consociata Batavorum multitudo, loci opportunitate vsque adeo breui tempore creuit, vt vrbs formam, fossas ac mœnia, quo liberius & tutius hic habitaretur, locus ipse desideraret. Qui sub Florentio Comite, vt dictum est, ius ciuium est consecutus. Demum, Comites Blesenses, quorum ditionis postea Gouda facta est, cum animaduertent, oppidanorum frequentiam, plurimum ob quotidiana incrementa augeri, oppido pomeria, fossas, ac mœnia, latiori spacio, ea nimirum amplitudine prodixerunt, qua se modo visenda exhibent. Recipit autem Goudanum hoc oppidum in dies aquam ex maris fluxu, atque refluxu, mundā tamen, defecatam ac dulcem, excoquendæ cereuisiæ accommodatissimam; cui Hollandicū solum, neque colore, neque sapore parem habet. Eam commoditatem Iffelæ alueus oppidanis suppeditat. Verum propter frequentes & exuberantes eius inundationes, Florentius Comes, eius nominis V. (qui in venatione plus viginti vulneribus confossus, periijt) Anno Salutis M. CC. XC. VI. Ultraiectensis Episcopi consensu, naturalem Iffelæ alueum, in pago Vreesvick, haud ita procul à Viana, obstructit. Hinc factū est, vt antiquus ille alueus, paulatim enata ex sordibus terra minuatur. Ars Typographica, paucis, imo nullis ante in Hollandia cognita (nam quicquid librorum tum erat in vsu, monachi assiduo labore, & magna diligentia scribebant) Gouda primū in notescere, & in vsu haberi cepit, in domo fratrum Collationis, Primaria vrbs Ecclesia, eleganti structura & præcella turri conspicua, bis à prima fundatione tota exusta fuit, Anno nimirum salutis M. D. XII. igne coelitus tacta, Et anno M. CCCC. XXXVIII. eo incendio, quo oppidum vniuersum, deformatum periijt. Hæc verò Ecclesia, qua modo præcellit structura, magnifice restaurata, conspicitur.

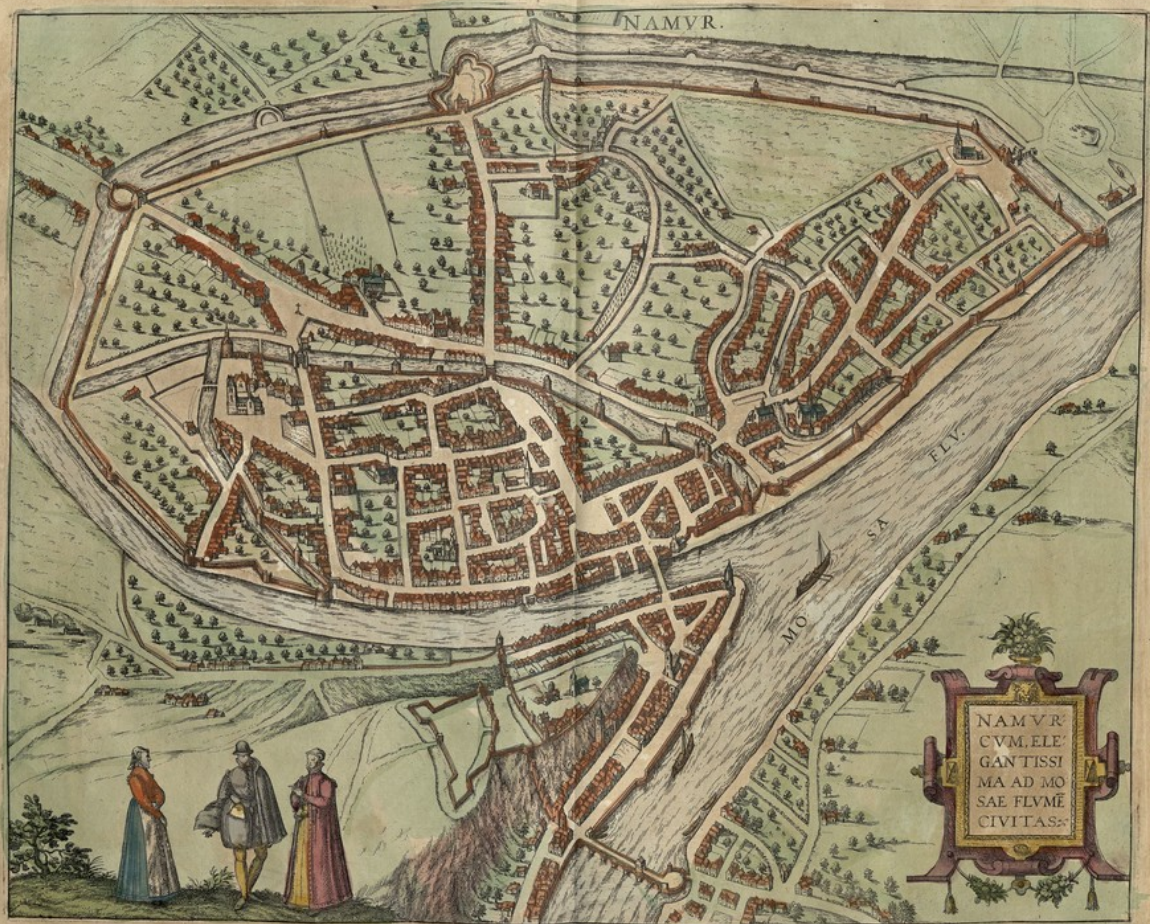
NAMVRCVM.

NEMETOCERNA, Cæsari in Belgis oppidum, Car. Bouillus hodie Namures vocari docet. Sunt & Caresi, Germania apud Cæsarem populi, qui nunc Ripenses, Huberto Leodio appellantur, ubi arx Cerey, apud Mosam; Vegenerio est Namur, Germanis *Namen*. Nunc passim Namurcum, in signe comitatus Brabantia, ad Mosam flu. oppidum. Originem nominis habet satis obscuram; Auctores enim Graues scribunt, à se, an ex alijs, haud scio, ab Naino, Gentilium Deo, appellatum; eum in Montis vertice, ad cuius radices situm sit, habitasse, & cultum fuisse omnibus ad eum opis auxilijsque gratia, ventitantibus, refert, habitasse, & cultum fuisse omnibus ad eum opis auxilijsque gratia, ventitantibus, refert. Nonna dare consueuisse: post verò Christi aduentum (Materno prima fidei Christianæ fundamenta collocante, qui totum Eburonum agrum, ad suave Christi iugum inuitavit) profus obmutuisse; inde Namurcum vocitant. Alij hanc urbem à Romanis, tanquam inexpugnabilem rupem extractam esse, referunt. Ipsos nonnum murum nominasse, vnde postea Namurci, siue, vt alij perhibent, Namurra appellatio, corrupta sensim voce facta sit. Sita est inter duos Montes, ad laeam Mosæ ripam. Ad Occidentem Sembra, Namurcensè oppidum alluens, id duas in partes interfecat. Mosâ pertransit, exituque dein suo, in eam sese regurgitat. Abest Lo- uanio octo belgicis miliaribus, decem Leodio, vndecim Bruxella. Pulchra est & amœna, arceque leco edito, conspicua, longius se videandum præbet. Ea in Arce præclarum est Canonicorum Collegium, fundatione ac sumptibus Comitris olim institutum. Sunt & aliæ duæ in vrbe ipsa Canonicorum Collegiæ Societates. Altera, in Ecclesia D. Albano sacra, quæ Pauli quarti Pontificis Maximi auctoritate, Hispaniarum Rege Catholico perente, in Cathedralè est euecta. Cuius primus omnium Antistes, designatus, confirmatusque est Reuerend. D. Antonius Haucius, insigni doctrina, & verbi diuini administratione clarissimus, multis annis, in aula Bruxel- lensi, Ecclesiastico munere, summa laudis celebritate, perfunctus, omniumque proinde iudicio, dignus & ido- neus iudicatus qui ad episcopatus honorem eueheretur. Altera Canonicorum ecclesia est B. Mariæ Virgini nun- cupata, idque, vt annales perhibent, D. Materni, primi Tungrorum Apostoli, auspicijs. Monasteria etiam hic a- liqua sunt vtriusque sexus, inter quæ principem serè locum obtinet Fratrum instituti D. Francisci cœnobium, non modo sumptuosa, & celebri splendoris structura, sed fratribus, doctrinæ, pietatisque ornamentis, illustribus, & optimis verbi diuini præconibus, celeberrimum. Multa sunt insuper & in ipso comitatu cœnobium splendida Namurcensium Comitum olim pietate constructa, & optimis honorata redivibus. Inter quæ maximam dignita- tis laudem meretur, siue adificiorum nitorem, & elegantiam, siue religiosorum fratrum pietati candidorum, frequentiam, probitatemque, siue Cœnobiarchæ pietatem, prudentiam, eruditionemque consideres, quod apud Floressiam Præmonstratensium familia incolit, cuius prima iacta sunt fundamenta, eodem serè tempore, quo circa annum Christi M. C. XX. Merberto auctore, Præmonstratensium ordo initium cepit: Ornatur in super hæc ciuitas, multo ab hinc tempore, illustri Comitris titulo, nec exiguo prouentu, quondam Marchionatus dig- nitate commendata. Sed in ea sedes perpetuas fixit, totius huius Comitatus Concilium, quod appellant, delecto- rum libris indicandis virorum, à quo tamen ad Mechliniensem Principis Senatam, discutiebantur, quæ Di- dem Bruxella Ecclesiasticam curiam, in qua controuersia: omnes eius Comitatus Concilium, quod appellant, delecto- tesesi Cameracensi parebat. Nam tota Brabantia hic non comparebat, sed eius pars, quæ Leodiensem agnosce- bat Episcopum, Louanij coram tribunali istic ei constituto, litigabat. Nunc, singulæ Dioceses, nouis, paucis ab hinc annis, Episcopis creatis, adscripæ, singulis episcopis parent; Vt Mechlinea, cum suo terri torio Archiepisco- po Mechliniensi, Anuerpia Buscoducum, Namurcum, Anuerpiensi, Buscoducensi & Namurcensi Episcopis, & c. Gens, armis dedita, Principique suo deuotissima, Gallicam, at degenerem, linguam vsurpat. Videtur nihilomi- nus ciuilioris vitæ studiosa, & ad nonnullas artes ingeniosa. Mercatores paucos habet & artifices. Nobilitate vero ita pollet, vt plurimas & diuersas familias ostendet, quæ generis sui anti splendorem ad illustrissimi sangui- nis Principes & auctores, haud incerto referat. Vniuersam Namurcensium Prouinciæ conditionem Reuerend. D. Guillelmus Dupaus cœnobiarcha Floressianus, subiecto carmine, eleganter descripsit.

*Quisquis naturam cupis huius noscere terræ
Hanc tibi per paucos versibus expediam.
Vnica ni fallor, tota est prouincia rupes,
Exili glebâ totâ superficiem.
Remnuit hinc validum prædurus agellus aratrum,
Insidias quidâ ei saxa dolosa parent.
Arescit tellus nimium, si deficit imber,
Saxaque nimbofisi, heu reteguntur aquis.
Hinc à quingentis memoratur plus minus annis,
Hæc regio sermè tota fuisse nemus.
Agnuribus sunt hic aptissima et esqua peritis,
Aspera dumosus non adenda iugis.
Terra ferax ferri est, sed pene siliginis experti,
Triticco sarr ne e bene conueniens.
Zaapetrus gaudens hic passim et escit in aruis,
Que sarr ne scit cadere triticco.
Salubris & lucis, magna pro parte repletur,
Nec non vitiferi collis abundat ager.*

*Manantes riuu vitreis de fontibus orti,
Per valles crepitant, saxaq; murmur agunt,
His genitos amnes ymbraacula frondis opacant.
Non possit Musis aptior esse locus.
Hic Dominatus habet fluuios, Sembra, Mosamq;
Nauigeros, tamen est, quæ Mosâ Sembra minor
Sit licet pise minor, multo est piscosior illo,
Et maiore beat fertilitate solum.
Metropolitanam qui postquam perluit urbem,
Protinus in mosecas exoneratur aquas.
Nostraque sylvæ saras dum passit aprica fugacis,
Horrida setigeris tota nigrescit apris.
Præ reliquis Regio est argenti marmore dines,
Quo surgit docta sepe coreuma manu.
Quadam saxa rubent, mucus interlita punctis,
Porphyrinus passim creditur esse lapis.
Nauigio celeri varinem per clima feruntur,
Pescere quisque potest, vsibus apta suis.*

DAVENTRIA.

DRANSISALANA ditio, vulgò, *Das landt von Ober Yssel* Geldria est regio versus Septentrionem opposita, in tres partita regionalas, quarum, quæ Illalæ (veteribus Fieus, vel Fleum) vicina est, *Ysslandt* communiter vocatur: Quæ verò trans Vidrum, quem *Wecht* nuncupant, fluvium, sita est, *Dvent* dicitur, anti- quam, ut videtur, *Strabons*, & *Taciti* adpellationem retinens, qui iuxta *Camannos*, *Tuenterorum*, siue, ut apud plerisque inuenio, *Tenecterorum*, & *Teuenterorum*, gentem poluere, quæ *Dauentriam* urbem habet præcipuam, cuius quidem adpellatio non ineptè ad *Tauenterorum* nomen alludit. Sant autem viri docti ple- rique, quibus hæc vrbs viuendi initium dedit, qui non *Dauentriam*, sed *Dauontriam* dicendum contendant. Cum testentur id duo perantiqua quædam monumenta lapidea, quorum alterum, ad Senatorie domus in- gressum conspiciatur, alterum autem in porta, quæ *Brinconis* dicitur, quibus *Dauontur*, sculptum legatur.

Quod quidem ab eorum etiam opinione non nimium abhorreere videtur, qui non aliundè, quàm à *Dauone*, viro quondam inter *Saxones* honorifico & potente, nomen huic vrbi inditum adseuerant. Cum enim *Frisia*, *Saxonia* citerior, *Vest- phalia*, *Sicambria*, quæ nunc *Geldria*, *Cluua*, *Iuliacum* siue *Mesapium*, *Torus* ager *Traiectensis*, qui *Rheno* alluitur: *Betua*, siue *Barua*, olim *Batania*, quæ nunc *Hollandia*; *VValachria* *Mattiacorum*, quos vocat *Strabo* & *Cornelius Tacitus*, quæ iam *Zelandia* adpellatur, omnes, inquam, hæc prouincie, cum fide *Christi*, & euangelica luce primum illustrarentur, commodè suam operam *Christo* *S. VVil- lebrordus*, *Bonifacius*, *Lebuanus*, *VVerensfredas*, *Luitbertus*, & alij, sancti & huius societatis, religiosissimi viri, qui *Saxonibus* siue *An- glis Britanniam* deuasabant, immanemque in *Christianos* tyrannidem exercebant, verso solo, patriaque exulantes, huc sese re- ceperunt, *Sergio Pontifice Maximo*, *Iustiano I. A.* & *Pippino Franco*, imperantibus, Anno plus minus *D. XL*. His inquam tempo- ribus *Lebuanus*, quæ *Dauentria* vicina sunt loca, euangelico aratro colenda obtigerant, cuius quidem opera, dum populus salutaris do- ctinæ tuba à mortis somno excitaret, desolata sunt idolorum *Fana*, & primum excitatum est *Christianorum* oratorij in oppido *VVel- pa* (alia habet historia, iuxta castram *Vilcenburch*, antiquius dictam, modo *Traiectum*) haud ita procul à *Dauentria* sito, cui feruore ac pietate populi, adiunctæ sunt nouo concionatori zdes. Insignis autem tunc beneuolentiæ ac *Zelus* *Dauonis*, cuius supra meminimus, *Lebui* adpellatione clarum, iuxta arcem suam exerxit, in quo *Desapostolum* decenti & magnifica sepultura decorauit. Ad hanc autem *Dauonis* arcem, propter erecti templi magnificentiam & viciniam, multi zdes suas habere desiderarunt, ita, ut ista ædium multitudo & coniunctio, paulatim muris ac foris cingi, & vrbs nomen, à *Dauonis* arce sortiri, atque imperialibus priuilegijs gaudere cœperit. Atque hæc quidem vrbs dexteram *Illalæ* ripam, sita per amnem, exornat. *Cathedrali* *Eclesiæ*, & *Canonicorum* sodalitatibus commendata, cui *B. Lebuanus* *Transsalarum* *Apostolus*, siue & *vnicius* *Diaconi*, tutelaris patronus exiit. Pro cuius reuerentia *Bernulfus* *Traiectensis* *E- piscopus*, medietatem collegij *S. Saluatoris* *Traiectensis* huc transfudit. *Schola* insuper *Triniali* *Dauentria* inclarescit, ex qua viri cõplures scientiarum nitore conspicui, prodierunt. *Florentissima* autem eius *scholæ* conditio fuit, cum in ea *Erasmus* ille *Rotterodamus* discipulus, *Rodolphus* *Agricola* *Lectionem*, *Alexander* autem *Hegius*, *Redorem* egit. Quatuor *studiosorum* familijs (collegia dicenda putarem) diuersis *dianerorum* *fundationibus*, vice & *studiorum* *præsidia* subducuntur, quarum præcipua *Domus* *Cusana* nuncupatur à *fundatore* *Nicolao* de *Cusa*. Qui adolefens, bonarum literarum mercatum *Dauentria* gnauiter exercens; & ostiatim victum sibi queri- tans (piscatoris quippe pauperuli filius erat, *Cusa* *Germaniæ* vico ad *Mosellæ* amnem *Treuirensis* *Diecepsis* oriundus) singulari deinde commendatus eloquentia atque doctrina, *Archidiaconus* *Leo* *diensis*, tum *Cardinalis* *S. Petri* ad *Vincula*, titulo *Endocis*, & *Episcopus* *Brictensis* efficitur. Is itaque, ad tantam dignitatis & honorum calmen euectus, præstatorum sibi à *Dauentriensibus* (quos humana semper beneuolentia, & hospitalitas commendauit) bene memos, non exiguum pecuniæ vim ad perpetuum quandam *fundationem* conuer- tit, qua adolefcentum, egestate laborantium, in opie subueniretur. *Xenodochia* etiam in hac vrbe sunt quatuor, misericordie exercitijs, & *Eclesiæ*, pietati nuncupata. Vrbs ipsa aquis vndequaque cincta, muris, propugnaculis etiam firma est, & populosa, *Illalæ* aquis irriga- tur, (cuius vtraque ripa ligneo hic ponte coniungitur) qui ex *Rheno* ortum deducens, & nomen inter *Artemiam* & *Zatphaniam* acquirit, artificiali, multarum in pensarum cursu, ad *Dauentria* mœnia subducitur dicitur. Hoc namque tempore paulò ab vrbe remotus, versus *Oriente* latus, stagnum conspicitur, *Illalæ* veteris adpellatione notum, quia nimirum, præcis temporibus naturalem hoc loci aluam obtinuerit. *Mercimonij* verò imprimis *Dauentria* famosa est, cuius incolæ in remotis orbis partibus negotiantur. Et, quia *Hantaticæ* etiam societatis (sædas est septuaginta duarum urbium) priuilegijs, & immunitatibus gaudent, hinc in præcipuis eius sæderis *Emporij* puta, *Antuerpiæ*, *Londini* in *Anglia*, *Bergæ* in *Noruegia*, communibus etiam libertatibus à *Regibus* & *Ducibus* sæderi concessis, vrunt. Ex qua quidem per ampla negotiatione, ad summam dignitatem *Dauentria* peruenit, ut *Transsalarum* urbium, quarum octo præcipue, eaput sit, & sumptuosissimis proinde ædificijs ornata conspiciatur *Fori* medio, insignis negotiationi domus constructa est, vulgò, *Die* *Wage*, ex eius arcis ruinis, ex qua *Geldrorum* *Dux* *Carolus*, dum obliuione *Dauentriam* teneret, multam oppidanis detrimen- tum intulit. Quam proinde, visitato *Idiomate*, ciues *Alteua*, hoc est, *Nimis* vicinam nuncupabant. Verùm dum *Carolus* *Dux* pauore ac formidine percussus, ob *Caroli* *Quinti* potentiam (eius enim se protectioni atque tutelæ *Dauentriensis*, *Vltraiectino* *Episcopo* dissidetes, commiserant) cuius copias aduentare suspicabatur, ignobili fuga, obliuione soluta, dilabitur, ciues, hostem insequentes ipsaque arce funditus euerfa, munitionibus, aggeribusque turbatis ac ruptis, dituræ, soloque adæquatæ iam arcis ruinas, ad urbem deserunt, & magnificam, cuius modò meminimus, domum, ex eadem ædificant. In cuius quidem domus latere, lapidea conspiciatur olla, & morionis in eam oculos figentis, atque subridentis effigies; qua quidem *Carolus* *Geldrias* designari fertur, qui ex commemorata arce, ciuium ollas iam longo tempore anidè inspexisset, nec tamen de carnibus ea ipsa olla contentis, de oppidanorum nimirum possessionibus ac bonis, quæ militibus, nondum parca victoria, promissa erant, potuisset gaudere. Vicinus *Dauentria* ager fertilissimus, & ad quamuis culturam aptus frumenti imprimis ferax, hiac pascuis fecundus, vnde pecorum ingentes alunt greges. Quin ex remotissima *Dania*, eò pascendi signandi que gratia, numerosi greges aguntur, lætissima siquidem, & amplissima prata habentur. Præcellentes etiam viros, eruditionis virtutumque elogijs præstantes, qui patriæ ornamento fuerunt, *Dauentria* edidit. Ac inter primos quidem, *Gerardum* illum, cui ob vite sanctimoniam, *Magni* cognomen tribuitur, philosophicis artibus, & *Theologica* facultate cultissimum, scriptis etiam clarum, qui *Domum* *Fratrurn*, quos de communi vita nuncupant, *Dauentria* primus instituit. Insignis etiam *Cosmographus*, *Iacobus* à *Dauentria*, hinc oriundus, qui initio artem *Medicam* professus, *Mathesin* deinde, & potissimum *Geographiam* ita coluit, ut inter primos *Philippi* *Regia* *Cosmographus*, honestissima pensione annua donatus, omnes totius *Belgiæ* vrbes, accuratissime delineatas, tribus voluminibus complexus sit, quibus elaborandis perficiendis que, cum regiones eas omnes peragran- do, diu, multumque infudasset, *Coloniz* *Agrip- pinæ*, satis præuentus, moritur. Et: ne tam præstantia, & multorum sumptuum voluminis, alienas ad manus deuenirent, *Amplissimi* *Senatus* *Agrippinensis* opera, conseruata, & à *Præfide* *Viglio* in *Hispania*, ad *Regem* sunt transmissa. Nostra etiam memoria, magni nominis *Iureconsultus*, ordinarius in *Vbiorum* *Metropoli* iuris *Professor*, *Matthias* *Schnellius* *Dauentriensis*, Patriæ splendorem tuctur.

LIBERA ET HANSEATI
CAE VRBIS DAVENTRI
ENSIS DELINEATIO.

CAMBRINA

24

CAMPENA

CAMPENA, eius regionis, in Geldrico Ducatu, vrbs, quæ versus Septentrionem posita, Transsalana dicitur, in læua Isalæ ripa, decenti, & oblonga structura præstans, circa eius fluuij ostia, quibus sinui maris Australis, vulgo, Zudersee, iungitur, Quatuor, Dauentria miliaribus abest, vrbs multarum opum affluentia, elegantissimo, ædium priuatarum, & ciuium nitore commendata, sicut etiam ædificia publicis vsibus destinata, superbissima exhibet. Quorum præcipua sunt, vt exordium à religione sumatur, quæ reliquis ædificijs conspicua altitudine præminent, D. Nicolai, & B. Mariæ virginis templum: Illud Parochiale, quod nõ oppidani tantum omnes, sed frequens ex vicinia populus, frequentant. Hoc, numinidicatum, & Parochiali Ecclesia, eorum, qui sacris operantur, ministerio, aorum pietate, conjunctum, præcellam habet, & eleganti structura nobilem turrim, vnde per vicinum Australe mare, Enckhusam vsque, visus dirigi pandique potest. Eadem Ecclesia, non sine spectantium admiratione, summo in altari, elaboratam ac venustam tabulam repræsentat, maiorem imaginibus clarsissimæ virginis manu depictam. Qualis & in Franciscanorum collegio perelegans, conspicitur. Ciuica domus, haud ita à ponte, quo vtraque Isalæ ripa coniungitur, remota, peraugusta ac splendida, sed præ ceteris ædificijs omnibus, incredibili structura symmetria. Telonium ad Isalæ ripam, sese effert, quæ læta tecta Magnatibus, & harum regionum Primoribus, frequenter subministravit, cuius splendorem exteri, magnificentiam & structuræ harmoniam Architecti, admirantur. Priuatæ autem ciuium ædes in vniuersum pene omnes, potissimum autem in platea antiqua, vt amplæ & magnificæ, vtputa, ad negotiationem quondam amplissimam fabricatæ, ita validis innituntur fundamentis ac muris, ne marinis labefactatæ inundationibus, corruant. Quare eum etiam ad modum sunt factæ, vt supernè, non incommoda oppidanis domicilia præbeant, quando nimirum aqua præter modum ac consuetudinem intumescens, vi ventorum contra Isalæ alucum agitata, exerefcit, vt Campena aquis tota videatur immerfa. Quales maximæ & periculosissimæ inundationes fuerant anni Septuagesimi, & Septuagesimi tertij, quarum impetu, aliqua etiam inceniorum pars concidit. Urbem ipsam mœnia, & marina ambiunt aquæ, quæ partim per Riuum, vulgò *Die Riu*, partim per Isalæ amnem eò deducuntur. Dulces autem Isalæ aquæ per mediam urbem, ad communes ciuium vsus permeant. Extra urbem, paludosa passim, sunt loca vliginosa, & inaccessa, vt obsidionis Campena impatiens sit, neque enim murales machinæ, & furiosi Martis tormenta, subduci possunt ad mœnia. Suburbia sunt bina, venusta, sanè elegantia, conspicua, Separata diceret oppida: ad hostium ferendos, propulsandosque insultus, probè munita, quamdiu habitatores, vnanimi consensu iuncti, de seniores non deerunt. Vicinius vrbi, Haga, remotus, Burenopia nuncupatur. In illo peritissimos nauium Architectos, quarum frequens in aqua, ei hisce regionibus vsus: In altero autem, qui piscium capturis incumbunt, magno numero inuenies. Vix enim credam, plura, hoc tractu, reperiri oppida, vbi maior delicatissimorum sit piscium copia, Strujs abundant, & præstantissimis Salmonibus, carpios, lupos, & stupendæ magnitudinis prasmos, tanta abundantia, piscario in foro, quotidie videas, dictu vt planè videatur incredibile. Asellum piscem marinum, sapido præstantem iecinore, vulgò, *Cabbelliam*, nomen ab asininæ pellis similitudine retinens, cum cineritij coloris squamosus non sit, haleca recentia, conchas, ostrea, passeras, quos platessas, alij verò pectines nuncupant, planos, latosque, & præstantes Rumbos, ceterosque, quos ex mari pisces desideres, piscarum hic forum, pretio tolerabili, quotidie affatim offert. Peculiare piscis genus, vulgò Masculus præ ceteris hic in pretio, delitijs est. Horum alios domi, & vicinioribus in locis, recentes diuendunt, alios, sale conditos, ad remotiores exportant. A viris porro, scientiarum nitore politis. Campensis hæc patria, inclarescit. Hinc namque Albertus Pighius Patritius vir, in omni scientia versatus, oriundus fuit, qui nominis celebritate, patriam quoque, toto orbe celebriorem, atque illustriorem reddidit, imprimis Theologus, multa, de quæstionibus hoc tempore controuersis, doctissimè disputauit, & scripsit, Cosmographiam quoque professus, excellens instrumentorum Mathematicorum fabricator, quamobrem Hadriano Pontifici charus, diu cum ipso vixit, Hinc ex Belgio eum in Hispaniam, atque inde in Italiam comitatus. Eo verò Pontifice mortuo, Clemens VII. & Paulus III. Pontifices Max. quorum postremum itidem Mathematico docuit pluri mi rarum hominem tametsi peregrinum, fecere, adeo, vt honorum, & opum plenus Albertus, tandem Roma in patriam reuersus, cum inibi omnibus æquè gratus, atque acceptus aliquamdiu vixisset, in dulcissimo litterarum otio, ad extremum, summa cum nominis gloria, vita defunctus est. Cuius iam nepos decus, & honorem familiæ conseruat Stephanus Pighius, virtutis studiosus & valde literatus, idemque insignis antiquarius

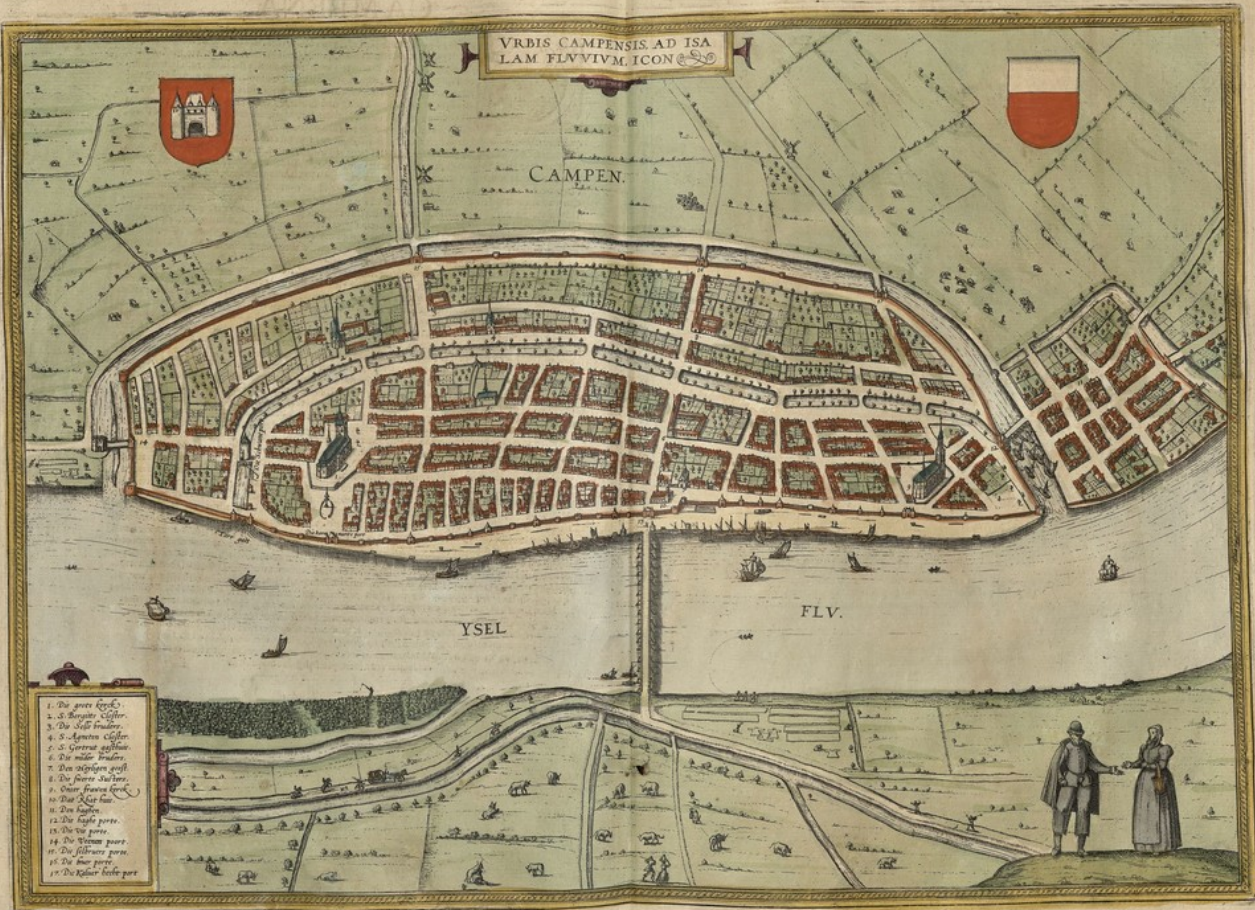
VRBIS CAMPENSIS AD ISALAM FLVIVM, ICON & C.

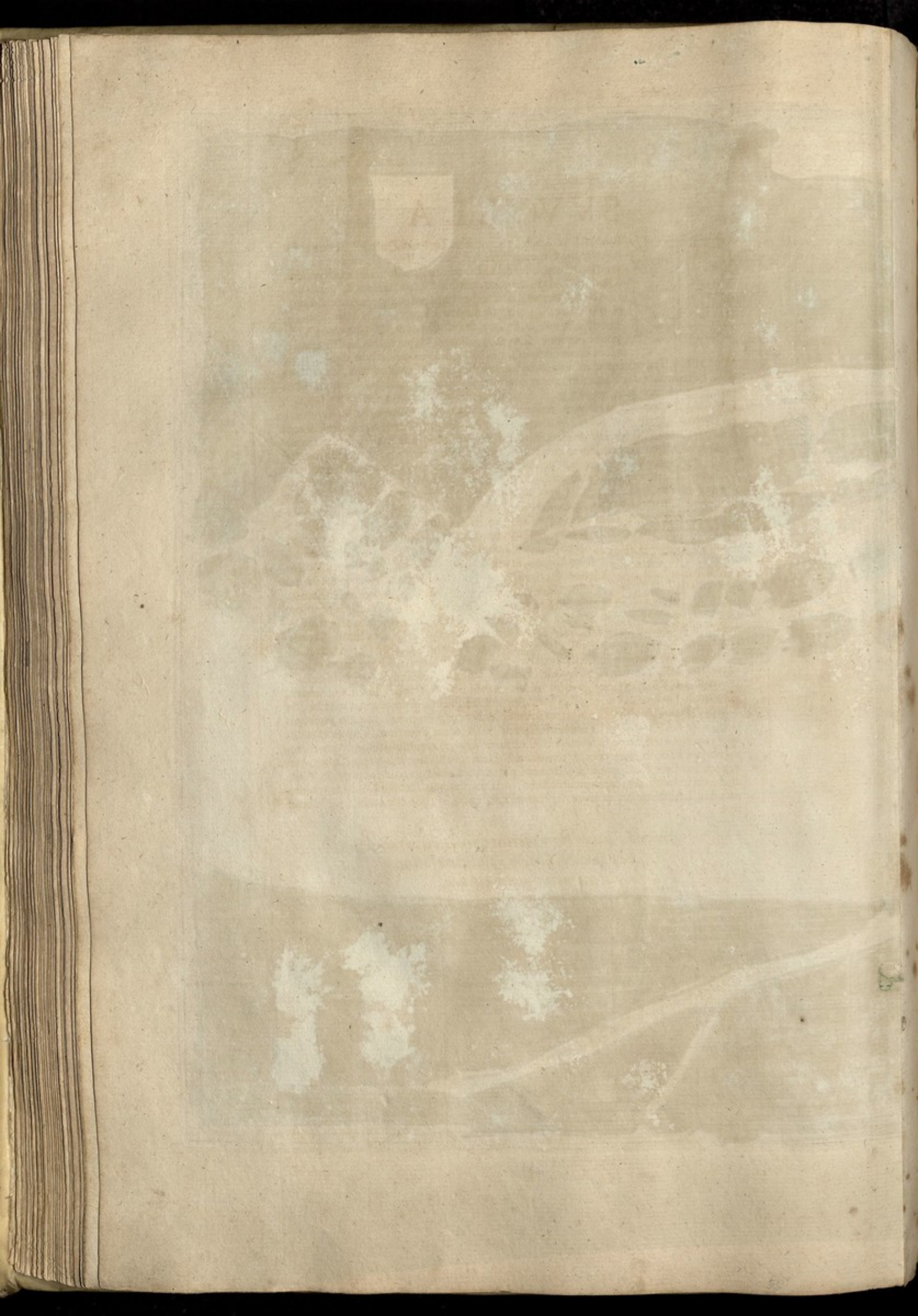
CAMPEN.

YSEL

FLV.

1. Die poort Kerk
2. S. Margarete Kerk
3. Die West poort
4. S. Agnes Kerk
5. S. Gertraude Kerk
6. Die Nieuwe poort
7. Die Oude poort
8. Die poort Salzen
9. Oude poort Kerk
10. Die Nieuwe poort
11. Die Kerk
12. Die Kerk poort
13. Die Oude poort
14. Die West poort
15. Die Oude poort
16. Die Nieu poort
17. Die Kerk Kerk poort

SVVOLL A.

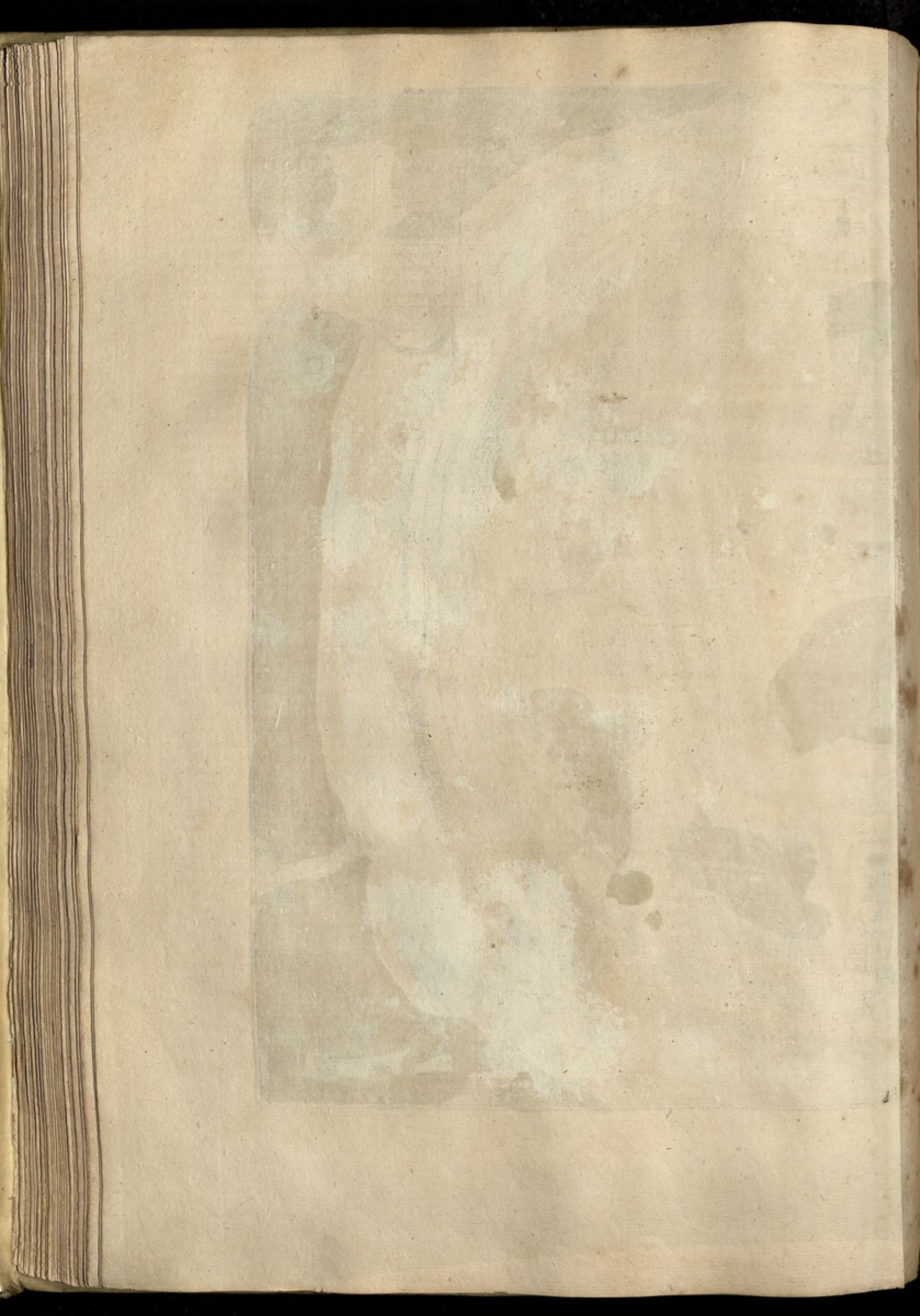

RANSISALANA, vulgo, *Dat Land van Duerffel* (Quæ enim inferioribus Germanis, trans est) dicitur, Regio Geldria versus Septentrionem opposita: ipsa ad Septentrionem Frisiam Occidentalem, ad ortum Westphaliam, ad occasum Issulam fluum, & Sinum maris, quem *Säberge* dicunt, habens, in tres diuiditur regiunculas, quarum Issula vicina est, *Yslandt* vocatur, quæ verò trans Vidrum, quem Vecht vocant, fluum, sita est, *Orent* dicitur: quæ vero Vestphalia proxima, *Ewent* appellatur. Habet autem hæc Prouincia, vrbes mœnibus cinctas octo, quarum non infima dignitatis est

SVVOLLA, Tripolitana clarissima, vrbs Imperialis, situ loci amœnissima, qua in tota penè Germania vix est inuenire aliam beatiorẽ, quæque omnibus frumentorum generibus, inuencis, piscibus, butyro, alijsq; ad sustentationẽ corporis necessarijs rebus, non solum magis abundet, sed etiam maximam Inferioris Germaniæ partem istarum rerum copia enutriet. Republica etiam tali, qualem neq; Aristoteles, neq; Plato vnquam feliciorẽ descripsit: ita, vt propter prudentiã, ac sapientiã opinionẽ, immunitates, singularia priuilegia ac iustissima municipalia iura, hic Senatus ab alijs, & vicinis opidis, in dubijs causis, consulatur, quas & secundum suas leges diiudicat ac componit, compositalque ad loca, & opida circumiacentia, pro iudiciali auctoritate, ratas remittit. Sunt & in ea tria religionum monasteria, vnum Regularium Canonicorum D. Augustini. Alterum Prædicatorũ Mendicantium ordinis S. Dominici. Tertium, Fratrum, bonæ, vt appellant, voluntatis. Habet adhuc, quatuor Sacrarum virginum Collegia. Est & in ea schola, olim, & nunc florentissima, ex qua omnibus temporibus innumeri prodierunt viri, doctrinis excellentes. A mari nauigationem habet propter Issulam fluum, qui tertium Rheni ostium constituit, Canenefatum Insula, quam solus Tacitus, in vetustiores recte descripsisse videtur. Verum istud Rheni ostium, quo videlicet ista constituatur, non commemorauit. Et profecto mirum videri potest, Romanos, alioqui diligentissimos, tam famosum, & ingens Rheni ostium, vel ignorasse, vel subticuisse. Hoc itaque magni argumenti loco fuerit, illos penitiora Germaniæ, bello nunquam attigisse. Solum verò Ptolemæus, tertij quidem ostii mentionem facit, sed absque omni prorsus loci, aut sitis descriptione. Est autem insula Canenefatum, quæ sita est inter ostium illud Rheni, quod nomen non amittit, & tertium illud, Romanis ignotum, quod Issula dicitur. Diuiditur autem ab altero sub Arnhemensi ciuitate Geldria, & fluit contra Phrisios, ac in Oceanum vsque protenditur, multis hodie ciuitatibus insignis. Extrema Canenefatum in ipso Oceani littore, Camanni olim exceperunt, gens inter Phrisios & Canenefates sita, quæ postea à Phrisijs in seruitutem redacta, in Phrisiorum nomen abiit. Hi, ciuitatem habuisse scribuntur, à Romanis, Naualia, nuncupatam, quam quidem, etsi hodie nonnulli, Campen, suspicentur, Petro tamen Appiano, alijsque eruditioribus Historicis, Svvollla comprobatur. Quæ, præter Issulam non ita procul remotam habet & Vidrum, cum Alpha, quam Nigram aquam nunc vulgo appellant, quæ duplici riuo Svvolllam influunt, à quibus non paucas commoditates ciues percipiunt. Viros etiam eruditione claros hoc opidum edidit, inter quos primas, Ioannes Rullius, merito meretur, Latinarum & Græcarum litterarum nitore politus, publicis etiam scriptis celebris.

*Svvollla diu celebris meruit virtutibus arma,
Quæ populum fortem nobilitare solent.
Inde salutifera veteri pietate, fideq;
In Tripolim recipi sedere digna fuit.*

LEVVARDVM.

LEVVARDVM, eius Frisiz oppidum, quam occidentalem nuncupant. Frisij namque in vniuersum omnes, in eos, qui orientem, & qui occidentem respiciunt solem, diuiduntur. Quorum hi proprio & auito nomine, Frisij occidentales, & VVestfrisij appellantur, qui VVigeuonum, id est, maritimorum & littoralium natio sunt, Littora Germaniz aquilonaria tenentes. Hi autem quatuor in Status diuidantur, quorum eminentior est Groningen, reliqui sunt Comitatus de Oostergoy, Comitatus de VVestergoy, & Comitatus septem Saltuum, vulgò, *Seuen Wolden*. Cuius horum subsunt sua oppida pagique. Horum autem Comitatum caput est Levvardum, oppidum opulentum, & vti priuatis ciuium domicilijs decenter ornatum, ita aquarum ambitu, foueis, & prauulida arce, contra hostiles insultus egregie munitum. Curiam habet iudicalem, & Frisiz Cancellariam, à cuius Tribunali, nulla vterius permittitur appellatio. Episcopali etiam dignitate ornatum, in superiore Episcopatum distributione; cui Reuerendus Dominus Cuncerus Petri Brouershausius, Theologus Louanienfis primus est designatus Antistes, scriptis clarus, & iam hoc tempore, tum ob turbulentos Belgij motus, Coloniz Vbiorum exulat, eam Vniuersitatem disputationibus, & prælectionibus publicis exornat. Anno ætatis XLIX. moritur. Milliarius ab hac vrbis interuallo, Zuichemus pagus est, ortu Viglij clarus & nobilis. is, vsurpato ab isto pago cognomine, Eques, & V. I. Doctor, adeo excellens, & grauis extitit, vt paucos illi pares Europa habuerit. In vniuersa siquidem totius literaturæ Encyclopædia exactissimus fuit, vir ingenio & solerti cumprimis, & capaci, omnis consilij, & prudentiæ callentissimus, vt maximus virtutis amator, ita eius amatorum studiosissimus, vt proinde ad summum dignitatis fastigium conscenderit, dum Secreti Consistorij Regij Præses factus, & D. Bauonis, apud Gandauenses Præpositus, vtrique dignitati, ad finem vsque vitæ, splendori & ornamento extitit. Patriam hanc quoque ortu illustravit Suffridus Petrus V. I. C. vir admodum literatus, & doctus, quod opera sua ad posteritatem transmissa, partim fatentur. Publicæ namque sunt eius orationes septem, quarum quinque Græcæ linguæ vtilitatem explicant. Sexta est de LL. Rom. præstantia. Septima, reformationem Vniuersitatis Erphordienfis continet. Plurima etiam ex Græco sermone in Latinum felicissimè translulit. Legationem Athenagoræ Philosophi, ad Antonium Casarem pro Christianis. Tres libros vit. historiz Ecclesiasticæ Hermiz Sozonien. Historiam Ecclesiasticam Eusebij, & coniuictorum, totam recognouit, factaque Græcorum exemplarium collatione, emendauit, adiectis emendationum rationibus ad calcem operis, multaque alia ornamenta huic operi contulit. Varia insuper, & complura Plutarchi opuscula vertit; Martinum Polonum Chronologum, ad fidem veterum codicum emendauit. De illustribus Ecclesiæ scriptoribus, auctores præcipuos, Hieronymum, Gennadium, Honorium, Isidorum, Sigebertum Gemblacensem, & Henricum de Gandauo, commentarijs illustratos edidit. Castigationes etiam, in omnia Ciceronis opera scripsit. Vt eruditorum proinde turba, plurimum tanto viro merito debeat, & sit obligata.

FRANICHERIA.

FRANICHERIA, in VVestergoyæ Toparchia, duobus à Levvardio distitum milliariibus, diues & opulentum oppidum, in quo, vt plurimum nobiliores homines degunt, quod perduellium sui Principis, (qui tum Saxonicus Dux erat,) obsidionem fortiter sustinuerit, vnde amplo ab eo prærogatiuo, & priuilegijs præ cæteris Frisiz vrbibus, ornatissimum est. Agrum habet, quem admodum & vniuersa Frisia, planum, ac pascuis fecundissimum, stagnis tamen, lacubus, ac paludibus intercisum, aliquando maris sintibus, aliquando totus insularis, quoad sementes, incultiuum, ad reliqua verò fecundum, latissimis pratis amoenissimum. Reliqua terra exhauritur cespitibus, quas *Toruen* vocant, pro igne alendo, egestis. De quibus Plinium libro decimo sexto, capite secundo, loqui existimant, cum inquit, de Septentrionalibus Chaucis, quod vlua, & palustri iunco funes nectant, ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum, ventis magis, quam sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua vrant, &c. Est porro vsque adeo humilis, submissa, profundaque Frisica regio, præsertim, qua Oceano est propinquior, vt vix ægreque ab ineunte autumno ad multum ver vsque, petegrinandi, iterve faciendi modus iniri alius queat, quam, vt cymbis vehantur; vnde plures vicos, villas, pagosque videre est, fortissimis aggeribus, terraque paulo altius eleuata, ac supra reliquam eminenti, locis opportunis extructos. Maris sæuitiis ita obnoxia, vt Coro flante, sæpenuerò periclitetur, Frumenti ob prælibatas causas parum ferax, inundationes sed & hominum, ad myriades vsque, iacturam fecerit. Frumenti ob prælibatas causas parum ferax, inundationes enim annuæ quæ præter id, quod maturè accidant, tardè etiam cedunt, sementem aut exstinguerent, aut per agros omnes dissiparent. Vnde ex vicina Dania, ac locis mediterraneis sollicitè id conuehant. Vineta quoque ob nimium frigus, ventorumque rigorem, regio non patitur. Hunc autem defectum partim Gallia ac Hispania, partim Germaniz Rhenique accolæ, partim etiam cereuisiæ potus, subleuant. Syluas etiam si habeat regio, vt pote eas, quas *Seuen Wolden* vocant, versus sinum maris Australis, tamen hæc sufficientes non sunt, vt ijs ligna foco ministrent. His itaque natura subuenit, procreata gleba illa pingui ac bituminosa, quæ vento indurata, lignorum penuriam subleuet, quam hi in tanta habent abundantia, vt & vicinis regionibus ijs subuenire queant, plures insuper, etiam hi his destituerentur. arte ac industria naturæ defectum supplere didicerunt, qui fimo bouino vento siccato, lignorum vice, vtuntur. Atque hæc quidem de Frisiz solo extra Franicheriz septa longius progressis, dicta sufficiant.

(:)

LEEVWAERDEN.

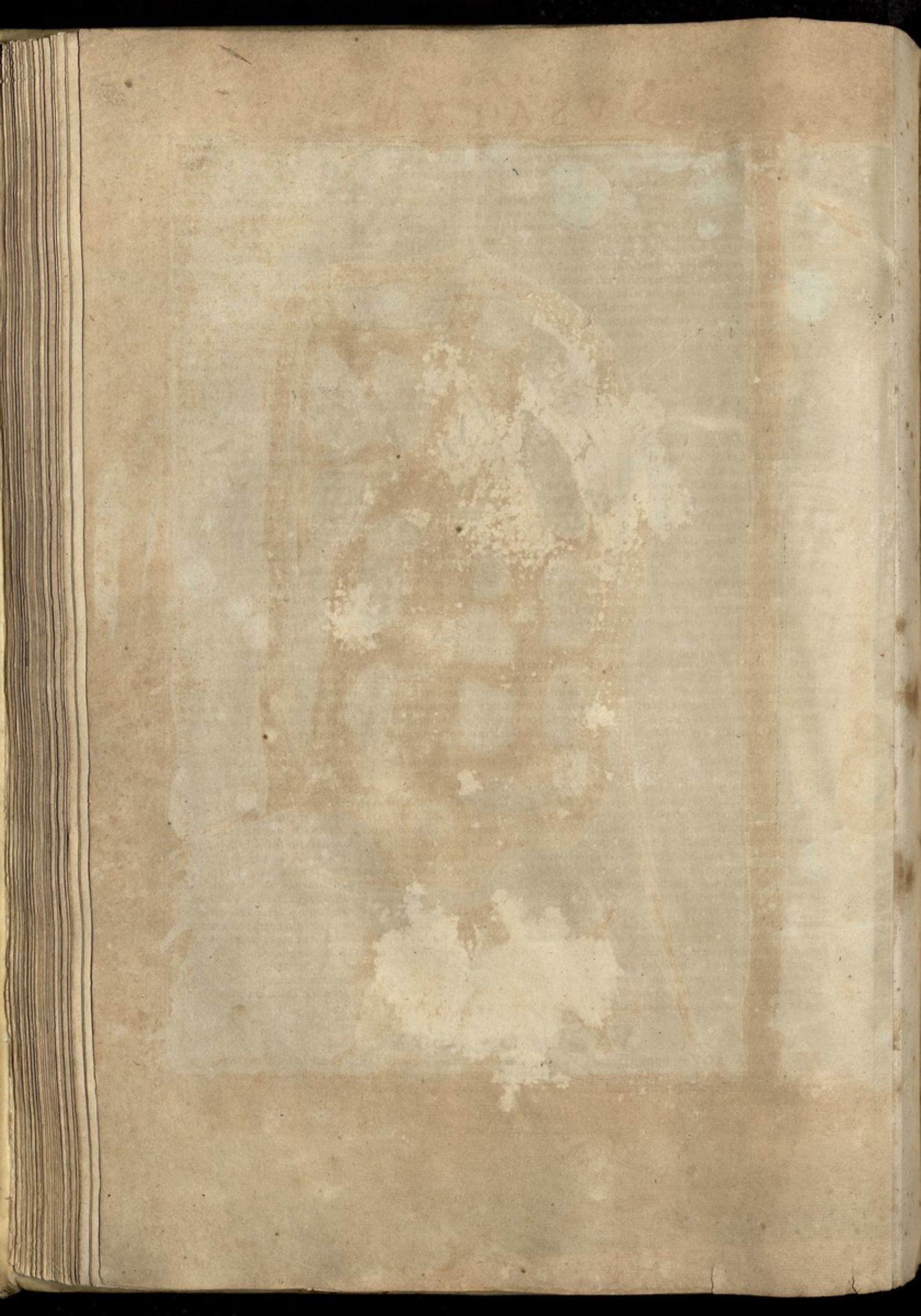
LEWARDVM.
Occidentalis Fri-
siae. Opp. 1580.

FRANICKER.

FRANICKER Nobilitū
hominum, in Frisia Occiden-
tali, et plurimum sedes

S V S A T V M

VSATVM, vrbs Westphaliae, post Monasterium, quondam, Mediolanum, & Mimigarde vorda, opulentissima, amplissimaq;, vt, quae decem populosis sit distincta Parcecijs. Primaeua fundacione castrum, seu Praefecturam fuisse perhibent, quae in tantam paulatim urbem excreuerit. Indeque, Susat adpellationem natam, quod ob loci situm; opportunitatem, & licentioru aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, vt à quotidiano incremēto, Susatum, quasi *Ein Susat* sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim Praefecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Bården* indigetant quod graua mina & onera, à quibus ciues immunes sunt ac liberi, sustineant. Ager, tñ totius passim VVestphaliae syluis, & pecorum pascuis, quam aruis sit lator, circa Susatum tamen atq; Hammonem, frumentaria gleba foelicior: Salinarum etiam fecunditate commendatur. Vicinus namq; vrbi Passendorff, pagus, salinis celebris, maximam praestantissimi salis copiam, quotidiano censu suppeditat; vnde non Susatensium modo: sed & vicinorum, remotioribus passim locis necessitati subuenitur. Earum verò salinarum domini, partitjs, vt plurimum orti familijs, vrbs sunt ciues. Vrbs ipsa molas sex, ad cõmunem ciuium vsum habet, quibus aqua, qua circumagitantur, detrahendae facultas, exteris est omnis praecisa. Est in ea magnificorum Canonicorum Collegium D. Patrocli, qui & vrbs patronus est tutelarjs, sacrum. In eo hoc tempore Praepositus est, vir celeberrimi nominis Godefridus Gropperus Agrippinas, Ecclesiae Colonienfis archidiaconus, lureconsultus, eloquentia & eruditione, magnisq; legationib; percelebris. Multis ac varijs priuilegijs & immunitatibus, Susatenses gaudent, inter quae id comprimis memorabile, quod praeter ceteris VVestphaliae oppidis, non solum in proprio, veru etiam vicini Principis fundo, cuiusunque generis feras venandi, ius obtineant. Vitur praeterea vrbs ipsa mero ac mixto imperio, & sub Illustrissimi Cluorum, luliacensium, ac Montensium Ducis clientela degit: cum ante sub Archiepiscopo Colonienfi fuissent per annos ducentos, octuaginta, à tempore Frederici primi Imperatoris, quo ille Henricum Leonem, Saxoniae Ducem, prouincijs pulsum, omni exuerat feudi dignitate. Tum & Susatum cepit parere Ecclesiae Colonienfi, vsque ad tempora anni M. CCCC. XL. quando Susatenses amicitiam Adolphi Cluensis Ducis affectarunt, quod se dice rent ab Archiepiscopo in antiquis libertatibus arctari. Itaque ad Ducem Cluensem descenderunt, cui saluis immunitatibus antiquis, sacramentum fidelitatis praestiterunt: multis interim nuncijs ac literis hinc, atque inde missis, ad Ducem, vt abstineret aliena ditione: ad urbem, vt ad eor rediret, agnosceret (quem debebat) Coloniensem Archiepiscopum dominum in temporalibus & spiritualibus. Sed, cum toto triennio, his atq; alijs vijs nihil proficeretur, ad arma peruentum est, vtrinque comparata. Ioannes Cluensis, Adolphi filius, tum filius familias, cum valido praesidio, urbem tuendam ingreditur, salutatu que à ciuibus Princeps atq; defensor, solenni iureiurando inauguratus est. Tum validas colligens copias, ditionem Cluensem ingreditur, urbem Xantensem obsidione cingens, qua media ex parte, Colonienfis erat dominijs, quam cum vici cepisset, inde rediens Susatũ, passus est se ibi obsideri. Theodoricus autẽ Archiepiscopus, comparatis copijs, ad obsidionẽ se parans, multos sibi confederatos conciliat, Monasteriensem, Hildesheimensem, Mindensem Episcopos, Ludouicum Bauariae Electorem, Guilielmum Brunsvicensem Ducem, Ioannem Nassouia, Gerhardum Seienum, & alios Comites. Venerat etiã illi auxilio VVilhelmus Landgrauius Turingiae, Dux Saxoniae, inter agmina sua ducens duo milia quingentos, ex Bohemis, homines, armis iam diu innatos, & qui sine exemplo crudeliter desceuerunt. Hi, in ipso itinere, Ioannem de Hoya Comitem Osnaburgi, à ciuibus vincum, solis comminationibus, è septennali & iam arcta captiuitate, in qua se vir procerus erigere non posset in sublime, relaxarunt. Solum Rodolphus Traiectensis Episcopus, & Bernardus Lippia Comes patres Ioannis tutati sunt. Adolphus pater, propter senium & imbecillitatem, expeditioni non interfuit. Obdedit ergo Archiepiscopus Susatum, multis millibus armatorum, (scribit Colonienfis Chronographus, octuaginta milia in Episcopi castris fuisse) oppugnauit autem toto mense, raro intermitteus bombardarum tonitrua. Sed, cum ea non terrent, ciues, apparatus magna multitudine scalis, statuit varijs simul locis inuadere murũ. Erat ea scalarũ multitudo, & id roboris, vt vna, tres, aut quatuor in quaq; starent, & ascenderent. Oppidani aduersus ea miserunt lapides ac trabes: sed omnium erat validissimum defensionis genus, Sarragines in muris disponebant per interualla, subiecto igne, pulces in aquis bulliente feruore miscebant: hunc liquorem capacibus vasjs, feruescentem sudere in armatos, scalis incumbentes. Exuperabat ea vis omne genus tormentorũ, in ipsis suis armis ardore ex cruciati, suffocabantur. Tormenti genus incõparabile. Tali tũ modo defensi muri, perire ex scandentibus plurimi qui pro suo debito primivenerant ad arma. Nam Bohemi facile cessere indigenis honorẽ, vt militia praetati, primi essent in periculis. Archiepiscopus eo accepto in commodo, oppugnationem deseruit. Ex hoc tempore, Susatũ in iure Ducis Cluensis permanet. Haec, partim ex Saxonia Crantij, partim ex Colonienfi Chronographo, partim ex manuscriptis, excerpsimus. Ea autem, quae sequuntur, ex codice manuscripto in Bibliotheca Dominicanorũ Susatien. annotauimus, cui titulus, Mappa Mudi Magistri Iacobi de Susato, &c. In VVestphalia etiã, inquit, est Susatũ, nobilis illa ciuitas, antiqua & praecleara, pulcherrima & ditissima inter ceteras VVestphaliae ciuitates, abudans, opulenta, populosa, in campo plano, inter agros vberimos sita, muro duplici profundisq; fossatis circumdata, turres triginta, sex principales, altas, firmas, ac pro defensione dicte ciuitatis, si opas esset, interiori muro annexas, per girũ habet & bene munitas, habet in quã & decem portas ad diuersas regiones exitũ praebeantes. Sunt ibi plures Ecclesiae pulchrae Sanctorũ laudibus, sumptibus gloriosis consummatae. Inter quas magna est famosa Ecclesia, mirae magnitudinis, turri maximae altitudinis, gloriosi martyris S. Patrocli, dicte ciuitatis gloriosi patroni. Ibi Collegiũ Clericorũ die noctuq; Domino famulantium. Ibi religiosarum sanctimonialium pulchra monasteria, quae circa Dei cultũ diurnis nocturnisq; horis, diuinis obsequijs deuotissime in sanctitate occupantur. Erat enim haec ciuitas oppidũ olim in clũtũ regni Augarorũ, & postea caput Ducatus VVestphaliae, ad Duces Brunsvicenses deuolutum, sed ab Henrico Leonis, Duce Brunsvicensi deperditum propter crimen laesae Maiestatis, impositum eidem per Fredericũ Imperatorem, Anno 14. sui Imperij, ab ipso patienter in pœnam receptum, & Archiepiscopo Colonienfi Reinoldo, cum toto Ducatu VVestphaliae vsq; ad sagittae iactũ in Rhenum gratiosè datum, & sic infeudatur, quia praedictus Archiepiscopus, praedicto Frederico in obsidionem ciuitatis Mediolanensis, à qua fraudulenter, didus Henricus Leo recesserat, fidele praebuit auxiliũ, & cõstanter. Intuper & Philippus successor Reinoldi à Frederico Imperatore iam dicto, pretio quinquaginta marcarum puri argenti & seruitio corporali fortissimo & multiplici cõparauit, sibi suisque successoribus & Pontificali dignitati perpetuiter incorporauit, voluitq; sibi de consilio Ducatum hunc emere pretio tantillo potius, quàm in beneficia accipere propter maiorem sibi firmitatem.

VVARBVRGVM

VARBVRGVM, non inelegans VVestphaliae oppidum, situ est inaequali, Dimulae aquis instructum, Comitatus olim titulo, vti Hammolmannus perhibet, illustre, qui idem hoc oppidum à praestanti commendat cereuisia, gratissimo ijs potu, qui cum paruo crumena, dispendio, genio indulgere cupiunt.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

FRANCOBURGVM.

Asia, regio Germaniæ, frumenti, fructuum, leguminumque feracissima, & latissimis distincta pratis, urbibus est ornata pulcherrimis, Landgraviatus titulo præstans, Cattis quondam culta, & inhabitata; qua ad Occidentem VVestphaliã respicit, FRANCOBURGVM, oppidum perelegans, situ amœno, & antiquitate commendatum, ostentat. Referunt namque annales, prima id ipsum fundatione Dieterum Francorum Regem, circa annum Christi D. XX. eo loco excitasse, vbi se vallum & propugnaculum, contra feroces Saxones, gentem, Hessis vicinam, exhiberet. Solebant quippe veteres, quando dæmoniacarum machinarum Martis, vsus non erat, præsidia sua editioribus in locis, vnde & nomen consequentur, collocare, quod isto tractu frequens admodum fuit. Hinc, Isenberch, Falckenberg, Sternberch, Rauensberch, Sparenberch, &c. Quemadmodum & castro præualido munitum hoc oppidum Franchoburch, Edera fluuiio irrigatur, quem & Adernam vocant histeriæ vulgo *Die Eder*. Ab Eobano Hesso, Aurifer dictus; Regum Franciæ sedes, eo potissimum tempore hic extitit, quo perpetuum ipsis cum Saxonibus bellum fuit. Quare consuetudine maiorum, bellicosi cum necessitas postulat, venationi alioqui & agriculturæ dediti Francoburgenses sunt ciues, qualis etiam Hessorum in vniuersum est indoles. Quemadmodum Helius Eobanus Hessus, de Cattorum suorum genio, eleganter scribit.

*Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluuijs, syluisque frequens, & montibus altis
Hæsiã, natura similes creat alma locorum
Ceunatos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet: nõ vlla inuat sine Marte, nec vllã
Esse putant vitam, qua non assueuerit armis.
Quod si tranquilla vertantur ad otia pacis,
Otia nulla terunt sine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,*

*Æquatæque solo campos rimantur aratris,
(Namque & planicies, segetum secunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est,) aut ardua sylua
Lustra petunt canibusque feras sectantur odoris,
Venatu genus assuetum, genus acre virorum;
Aut leges, & iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non solum bello munimina, verum
Qua deceant in pace etiam, oblectentque quietos, &c.*

Hæc autem regia sedes quæ Francoburgum, vel, vt alij Francobergum, oppidum perillustre & clarum reddidit, Marpurgum Hassiæ est translata, quando D. Elifabethæ fama innotescere cœpit; vtputa Hungarici regis filia, Thuringiæ Principis Ludoici coniugis, & viduæ sanctissimæ, quæ pauperum mater dicta, vt contemplando Maria, ita pietatis operibus, vera extitit Martha. Est itaque regia sedes hinc translata abs Elifabethæ viduæ cognatis Principibus viris, eò, quod stirpis & familiæ suæ ornamentum ac decus Elizabeth, Marpurgi, Teutonica in domo sepulta, diuorumque ordini ad sociata, iam celebris admodum esset, ob benefactorum memoriam. Francoburgum interim, multis priuilegijs & immunitatibus, Carolus ille magnus, quibus hodierno etiam tempore floret, exornauit, & ob illustres ibi partas, contra vicinos hostes, victorias, sigillo donauit, in quo castrum turrigerum aureum, cum F. capitali litera, coronã aurea circumdata, quondam conspiciebatur. Ab idolorum etiam superstitione, vt gentem vicinam liberauit, vbi Martis memoriam, vulgò, *Irmans*, vel, ac si dicas, *Zedermans vell*/ quasi commune asylum, ac refugium omnium deleuit: similiter ipsius Crono, id est Saturni simulachrum, & Magdeburgensem Venerem, euertit: Ita in hoc oppido Francoburgensi, Hannionis deleuit memoriam. Cuius talis erat figura. Sedebat Rex in solio, & ex ore eius altera parte fulmina, altera verò tonitrua consurgebant, ipse sceptrũ, gladiumq; manu præfererat, à dexteris veterũ mascula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus, Pluto; à sinistris, foeminea, Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Vesta. Iouis autem erat idolum. Quod pientissimus, potentissimusque Rex, Carolus Magnus, euertens, Anno partæ salutis DCCCX. per augustum D. Virginis Matris Phanum excitauit. Pari etiam religionis Christianæ reuerentia, Henricus Landgravius, Brabantia infans, cognominatus, Anno orbis redempti, M. CC. LXXXVI. Ecclesiam parrochiam construxit. Eius verò successor Landgravius, Henricus secundus, Anno salutis, M. CCC. XXXVI. oppidi noui accessione Francoburgum adauxit, nouisque ædificijs illustrauit. Annis verò aliquot deinde, oppidi præfectus, qui antiquam Franciæ Regum, tum vero temporis, Ducum, arcem occupabat, & multa in Ducem, multa in oppidanos atrociam tentabat, permittente Duce, à populo, iustas scelerum pœnas percepit. Arx etiam ipsa, Vulcani rabie consumpta, funditus euerfa est. Quemadmodum & Anno M. CCCC. LXXVI. oppidum totum igni conflagratum, miserè periit. At situs per commodus, facile inuitauit ciues, vt, qua modo leuè vniuersitate conspiciendum præbet, breui post tempore ex cineribus excitatum fuerit.

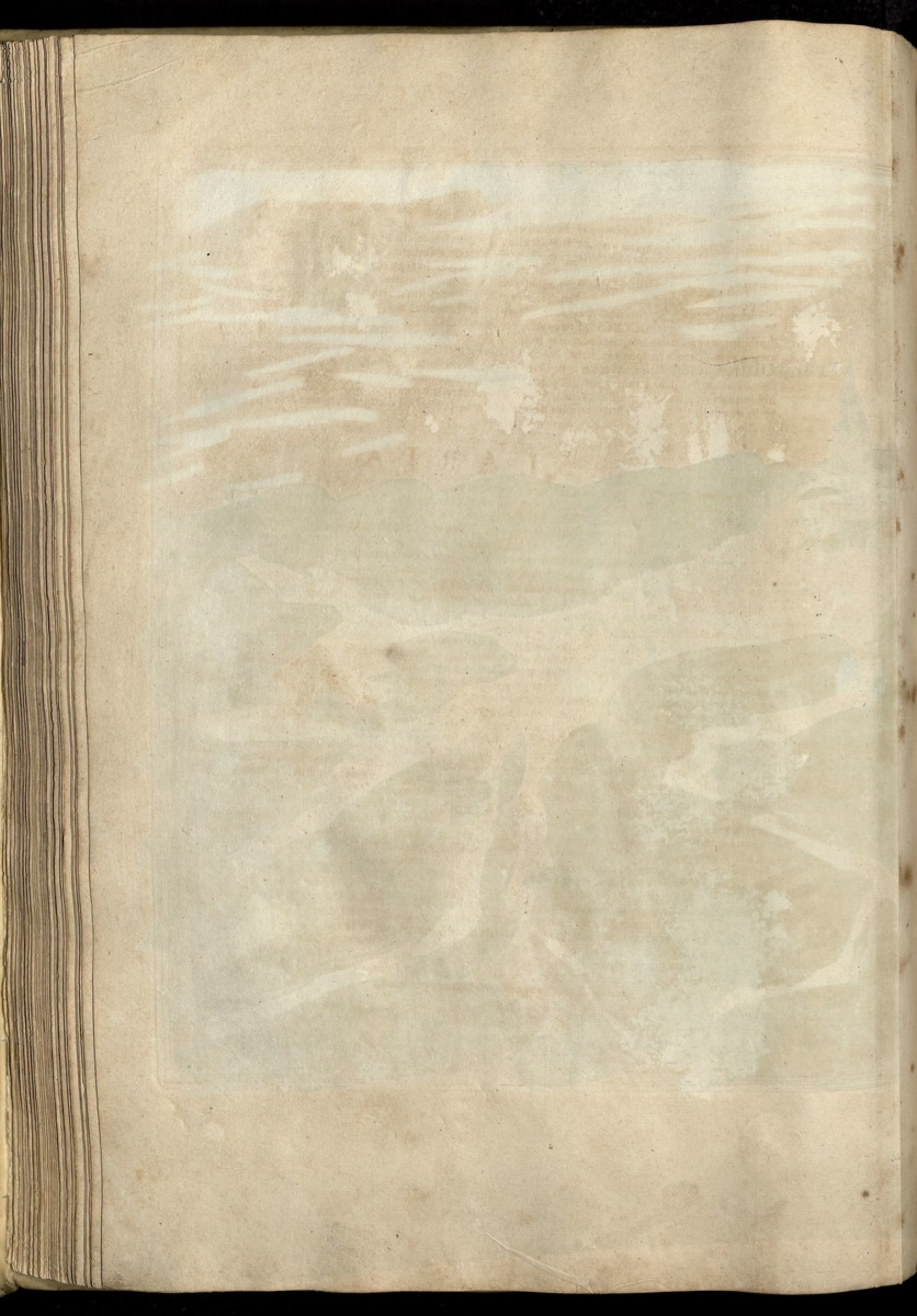
FRANCOBURGVM

FRANCENBERGVM. vel. vr. abj.
Hassia Opp.

Francoburgum

ESCHVVEGA

ESCHVVEGA Hassiæ oppidum, colli impostum, lata agri fecunditate gaudens, VVerræ fluij aquis irrigatur, cuius opportuno vsu, isatis herba, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum, frequenti febre suppeditat, primo supra hoc oppidum lapide, cimbris imposta, Mindam vsque, inde Visurgi aquis, quæ VVerram absorbent, Bremam, & per totam passim Ostlandiam desertur. De primo Eschvvegæ initio, nihil, quod sciam, historiarum monumentis comprehensum inuenitur, cõ quod Hungaricis bellis atque incendijs tertium depastum deformatumq; uesuerit. Francoburgicum tamen chronicon, dum Carolum Magnum, circa annum Domini DCCXCVI, Episcopatus varios instituisse, Monasteria, Collegia, & Ecclesias multis in oppidis fundasse, commemorat, meminit & Cauffingæ, non procul à Cassela; & Eschvvegæ, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant Henrici Imperatoris Secundi, quem Sanctum, & Hungarorum Apostolum cognominant, erga hoc oppidum merita, qui id ipsum Hungaricis incurSIONibus deuastatum atque collapsum, restituit, nouis ædificijs auxit, & locupletauit. Grauiissimis rursus calamitatibus afflictum fuit, Anno post orbem redemptum, M. CCC. LXXXVII. eo bello, quod inter Adolphum Moguntinum Archiepiscopalem, & Hassiæ Landtgrauium acre defæuij, quando etiam ad Hassiæ gubernationem peruenit.

FRISLARIA.

FRISLARIA, insigne ac præstans Hassiæ oppidum, vulgo *Frislâr* / Latine, Doctrina pacis, vtruta, vbi veræ & perpetuæ pacis doctrina s. Bonificij aspicijs, toti Hassiæ, Thuringiæ, Franconiæ, & Frisiæ (quemadmodum paullo post latius) innotuit; Egræ fluij propinquitate, & situ admodum amœno, sicuti vniuersa passim Hassia præcellit, muris circumcinctum turrigeris, situm inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: Agro tamen lautro, frumenti, fructuum, & leguminum feracissimo, etiam vini, cuius tamen fertilitate, non est hæc regio admodum præstans. Et quamuis in ipsa Hassiæ Frislaria sese conspiciendam præbeat, ad Moguntinum tamen Archiepiscopum pertinet, vnde varijs fortunæ & Bellonæ casibus frequenter expulsa, maximas abs Hassiæ Ducibus calamitates frequenter pertulit. Quemadmodum & a Saxonibus expugnata, & foeda exustione deformata fuit, qua de re ita in Saxonia sua Albertus Crantzius libro secundo, capite decimo: Saxones, inquit, iniuriam prioris anni vindicare volentes, mouerunt in Hassiones, qui iam Francis paruerunt, & ad oppidum Frislariam pugnauerunt, magna internecone cædentes, qui obuam prodirent. Ecclesiam insignem eius oppidi, quam Bonifacius Episcopus & Martyr prædixit incremabilem, diu frustra tentauerunt incendere. Visi sunt in albis duo iuuenes, qui incendium restinguerent, vnde territi Saxones, aufugerunt. Repertus est ad ostium ædis sacre genibus nixis Saxo extinctus, faucibus hians, quasi flammam excitaturus. Hęc ille; Hanc autem Ecclesiam admodum magnificam, D. Petro sacram, monastico sodalicio nobilem, verè Germanorum Bonifacius prius VVinfridus adpellatus, construxit. Is enim, cum amabili religiosissimorum virorum societate, Saxonibus Britanniam deuastantibus, immanemque in Christianos tyrannidem exercentibus, verso solo, patriæ exulans, & in Hassiæ Frislariam sese conferens, Euangelium passim diuulgat, sacras ædes edificat, gentium idolorum, & demonum cultum Germanorum animis eximit, cœnobias, cœnobia, cœnacionatorum diuini verbi, & religionis Christianæ seminaria extruit. Præclarissimum etiam Fuldense monasterium, inter Hassiam. Franciam orientalem, & Vuederoniam, situ incundo excellens, & non in Hassia tantum, quam lignis & fontibus sacrificare offenderat, sed & in Thuringia boni verbi semen spargens, Francorum etiam extitit Apostolus. Quin & gentem Frisonum, paganis imbutam adhuc ritibus, à demoniaca captiuitate liberat. Conspectis tantis Bonificij virtutibus, Carolomannus & Pipinus Regni Francorum Principes, communitotius cleri & populi consensu, Moguntinensi Ecclesiæ habenas ipsi commiserunt, eamque, vt dignitas eminentior foret, quæ prius alteri subiecta fuerat, Metropolitanam constituerunt, vt à Bonifacio, Archiepiscopi Moguntini initium sumpserint. Iam tantus creatus Episcopus, rebus Ecclesiæ suæ quam optimè constitutæ, Lullo commissis, ad eos quos docuerat populos, magno pietatis zelo commotus, partim in fide debiles, partim relapsos, confirmandos, reuertitur. Hinc tertium in Frisiam rediit, vbi à furente paganorum turba nefariè occisus, glorioso martyrio finem imposuit. Hęc paulò à me fusius repetita sunt, vt Hassia, & in ea Frislarienses, quoniam fidei & religionis Christianæ primordia post Deum debeant, pio gratoque animo cognoscant.

(:.)

VITRIBENA

VVERDENNA.

VERDENNA, in VVestphaliae aditu, ad Ruræ Annem, in ditione Marckenſi oppidum, occasione cœnobij, à S. Lutgero ibidem inſtituti, quemadmodum multa alia in Germania oppida, initium habet, à VVilhelmo de Hardenberg, quadragefimo ſecundo Cœnobiarcha, Anno Salutis M. CCC. XVII. excitatum, & ab Engelberto, Comite de Marcka, ciuilibus priuilegijs, quibus etiamnum gaudet, donatum. Omnem; quocunq; innoſcit, ſplendorem, quemadmodum & ortum magnificæ, & celeberrimæ huic Abbatia debet. Ea autem in honorem Saluatoris, & Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, & Sanctorum Apoſtolorum Petri & pauli, & Stephani Protomartyris, Laurentij Diaconi, Martini Confeſſoris, prima inſtitutione excitata, multis Regum & Imperatorum eſt priuilegijs, & libertatibus aucta. Exhibent namque eius modò Collegij fratres Diploma ſignatum, & Coroli Magni manu ſubſcriptum VVormatiæ, Anno reparatae ſalutis D. CC. II. Exhibent & confirmationem VVilliberti Archiepiſc. Colonien. & plurima alia antiquiſſima diplomata. Primus autem Collegij VVerdenenſis fundator & Reſtor, fuit S. Lutgerus, primus Monaſterienſium Epicoſus, Synchroſus S. Bonifacij & VVillibrordi, oriundus è Friſia, Præceptorem habuit Alcuinum, & S. Gregorium, qui S. Bonifacij diſcipulus, in Traiectenſi monaſterio, ipſum cum multis alijs erudiuit; è quibus poſtea, multi ſunt facti Epicoſi, alij in minoriſus gradibus Eccleſiarum Doctores. Quorum etiam aliqui ijque ex parentela S. Lutgeri, à prima fundatione, poſt S. Lutgeri obitum, ad annos ferè LXXVI. monaſterio VVerdenenſi præſuerunt. Nempe:

Sanctus Lutgerus, primus fundator, in cœnobio ſuo: VVerdena ſepultus.

1. Hildigrinus, primus Epicoſus Halberſtadienſis, frater S. Lutgeri, ſepultus VVerdena.

2. Gerfridus, ſecundus Epicoſus Monaſterienſis, frater S. Lutgeri.

3. Tigrinus, vel Thiagrinus, ſecundus Epicoſus Halberſtadienſis, nepos S. Lutgeri, in VVerdenenſi cœnobio ſepultus.

4. Alfridus tertius Monaſterienſis Epicoſus, affinis S. Lutgeri.

5. Hildigrinus Junior, quartus Epicoſus Halberſtadienſis, & hic nepos S. Lutgeri.

His autem primis monaſticae regulæ VVerdenenſis conſeruatoribus, quinquaginta internum ſerie, ex ordine ſucceſſerunt Abbates, viri genere, & maiorum ſplendoribus illuſtres, quorum quinquageſimus, & vltimus fuit Conradus de Gelichen, qui ſuo tempore tres tantum habuit ſecum Capitulares fratres, nimirum, VVilhelmum de Riſſerſcheidt, Præpoſitum, VValramum de Symmern, & Ioannem de Limburch, ſub quibus ſtrictior viuendi norma, & alia eſt introducta reformatio. Reſignantibus ipſis Monaſterium penè collapſum, vna cum cunctis prædijs, alijsque bonis non optima diligentia adſeruat. Introducti ſunt autem religioſi fratres, qui ſummo labore, & induſtria minitans ruinam collegium, reſtaurarunt, recuperatis, quantum pro tempore potuit fieri, prædijs ac poſſeſſionibus multis, circa annum Domini 1174. q^{uo} anno Noueſium obſidione cinctum erat, facta autem hac reſignatione, & neceſſaria, nouaque reſormatione introducta, Collegij VVerdenenſis adminiſtrator & cœnobiarcha conſtitutus eſt, quinquageſimus primus, D. Adamus, ad S. Martinum Maiorem Coloniae Abbas, qui præſiit annis 4.

Huic ſucceſſit 52. Theodoricus Iagendorn, ex monaſterio S. Petri Erfordia, aſſumptus.

53. Antonius Grimmolt.

54. Ioannes de Groninga.

55. Hermannus ab Holte, vir ab inſigni doctrina & pietate commendatus, electus Anno 1540. mortuus Anno 72.

56. Henricus Duiden.

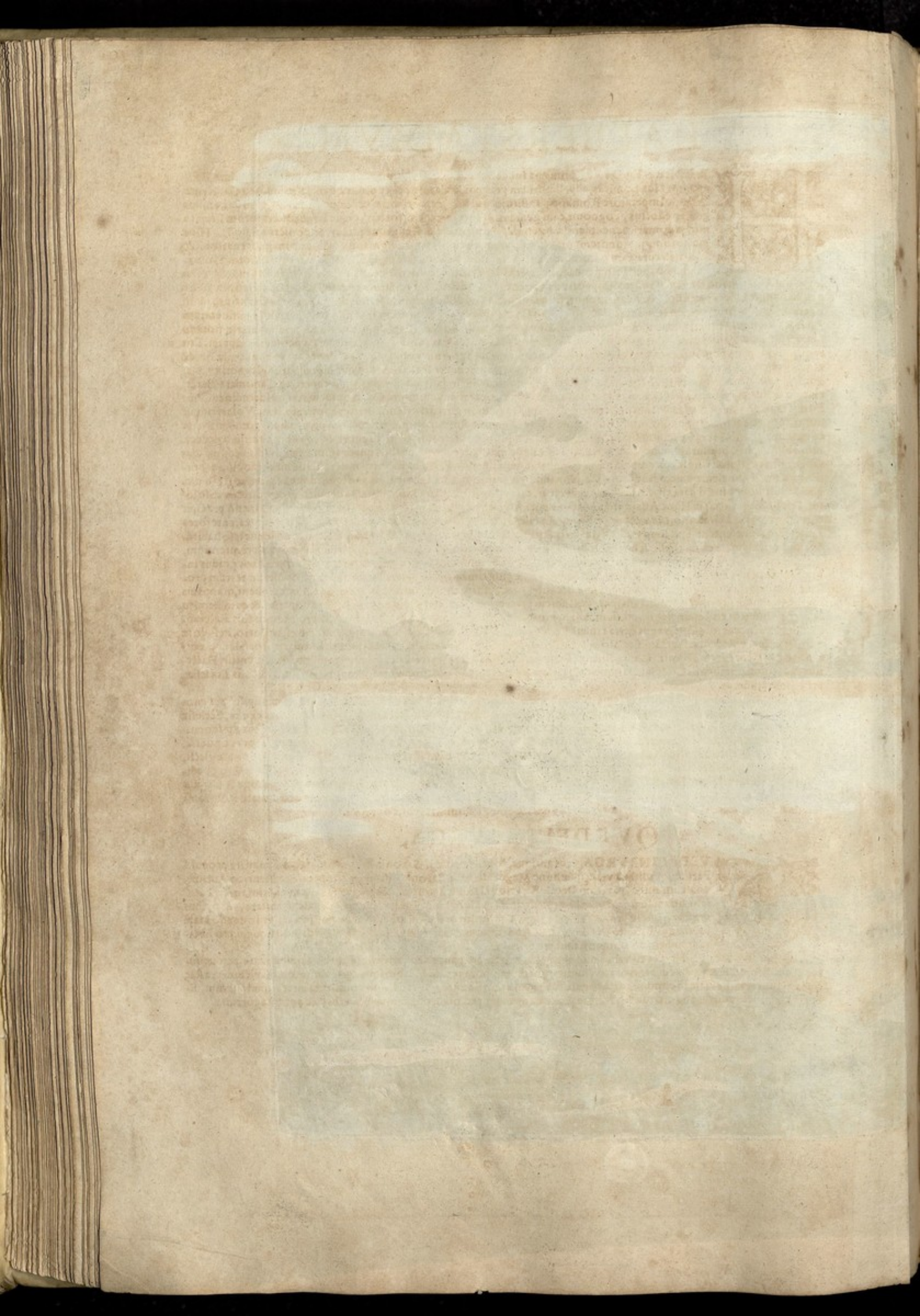
Sed Abbatia relictæ, oppidum nunc ipſum ingrediamur, In quo oppidani rem pecuariam, vnde & plurimum victitant, exercent, agros habent latos, & compaſcuos, montes præaltos & ſyluoſos, in quibus incredibiles porcorum græges oberrare quandoque videas (vnde indurata ſumo perna & petaſones VVeſphalici, grata cauſidicis munera) & riualos, gratiſſimo murmure ex montibus ſuſurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud pœnitendas percipiunt, vnde piſcibus, & ſapidis pinguibusque abundant anguillis. Vtraque hic Ruræ ripa, lapideo ponte coniungitur, magno itinerantium compendio. Accidit autem Anni Chriſtianæ ſalutis Triceſimi tertij ſupra Milieſimum Quinquageſimum initio, poſtquam prior eius tunc hyemis mediætas, ſolito aſperior, & denſa glacie, ac ſupra modum alta niue, grauiſſimè inhoruiſſet, atque iam poſt natalis Chriſti diem, mox aère tepelcente, ſuccedentibus diebus, in ipſo Ianuarij Menſis capite, ingruentibus magnis imbribus, hix ipſa tardior, magno cum impetu reſolueretur, vt ipſum Ruræ flumen, tantis aquarum inundationibus eleuaretur, vt ingentem pontis molem euerterit, excuſſerit, & remouerit, vt oppido etiam ipſi tantus aquarum impetus ruinam minitari videretur. Aqua nempe retro principis Arceim, dirupto muro, viam ſibi pateuit, Tanto autem fragore ea inundatio inſonuit, vt cataractæ Nili fluminis, eo viderentur tranſlatæ fuiſſe.

ESSENDIA

ESSENDIA, Imperiale, ſub Montenſis Ducis tutela, oppidum, Collegiato virginum, & Canonicorum ſodalitio præſtans. Quod Alfridus quartus Hildeſheimenſium Præful, ex paternis facultatibus fundauit, vt ſub religioſa Abbatilæ educatione quinquaginta & duæ, Deo nuncupatæ virgines, pietatis exercitijs inbuerentur: & XX. ſimiliter Canonici, ſub eius loci Decano, canonicam viuere vitam. Aſyli priuilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maxime **Die Borcht** nuncupatus, villæ aliquot vicinæ, eius ſubſunt dominio; Eccleſia ibidem perlegans in qua tabula exhibetur viſenda, Bruinij illius agrippinatis opus. Ager frumentij, & tritici præſtantiſſimij ferax, vnde candidus Eſſendia panis in pretio eſt. Oppidani, negotiationem etiam remorâm, alij teſtinetam, ſabrillem complures exercent. Non alium facile reperias locum, vbi plura conſiciantur omnis generis ſelopeta. Fontibus abundant & atro carbonario lapide, quem territorium vicinum paſſim ſuppeditat, potiſſimum verb, qua Steltium eſt, ad Ruræ annem, oppidum.

HALBERSTADIVM.

HALBERSTADIVM, primæua fundatione, Elboreftadium, Saxonie in Germania oppidum, Epifcopatus eius nominis adpellationem præbens, à Carolo Magno, nunquam fatis laudato Galliarum Rege, & Imperatore Romano, inftitutum, qui longa experientia, belloque diuturno, cum Saxonibus gesto, edoctus, cognouit, eam gentem, vtputa infrenem, fortem, atque ferocem, armorum strepitu minus domari, benevolentia autem, legibus, pietate, & Religione placari & conseruari poffe. Hinc multorum, qui tunc temporis aurei, pedum circumferebant ligneum, epifcoporum gubernationi, & fpiritali curæ eam commifit. Quemadmodum & Anno falutis, DCC. LXXX. non quidem Halberftadij, fed apud Selingenftadium, fiue Oftervvicum, quo in loco idem Carolus Magnus magnificum templum, D. Stephano facrum, conftituit, opportuna Epifcopo fedes delecta & conftituta eft, vfitata tum adpellatione, Salin genftadiani, & Oftervvicenfis Epifcopatus, innotescens, longo verò post tempore, vt feribit in fua Saxoniam Crantius, & in opere de Epifcopatibus Germaniæ Brufchius, ab eodem Carolo Magno & primo Antiftite, S. Hildegrino, ad confluentiam Albis & Oræ fluiorū translatus. Huic nouæ vrbi, & Ecclefiæ iam inchoatæ, ab amnium confluxu, nouum etiam nomen indiderunt, adpellantes eam Alboreftadium, quali urbem ad Albin, & Oram amnis, conftitutam. vnde facile adparet, fitu eam admodum opportuno, cum præter aquarum commoditatem, agrorum etiam non fit ei denegata vberitas: quæ quidē tanta deprædicatur ab omnibus, vt fegetum culmos, equitem transcendere ferant. Accedit ad hæc nitor & elegantia vrbis, ædificiorum fplendor, amplitudo fori, & collegiatum Canonicorum fodalitium. In quo, dum canonicè Canonici viuerēt, clarum adhuc penitentiar publicæ, in primitiua Ecclefiâ vfitatæ, extabat veftigium. Cuius quidem rei confuetudinem Pius Pontifex, & post hunc, Volaterranus, in literas retulerunt, non intrat, nec cum quoquam fermonem miferet. Canonici huic cibum præbent, quem ille, qualem qualem, boni confultat. Non indulget fermoni, nifi post mediam noctem, idque in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata eft, ad templum reducit, & à Sacerdote, non absque longis, fed pulchris ceremoniis abfolutus, à plebe ftipem accipit. Hunc Adamum vocare folent. Atque hoc eft, quod nonnum caput Agathenfis Concilij præcipit & refertur etiam à Gratiano, *Diffinitione* 50. Est autem tale. In capite Quadragefimæ, omnes publicè confitentis, ante fores Ecclefiæ fe repræfentent Epifcopo ciuitatis sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram prostrati, reos fe esse ipfo habitu, & vultu proclamantes: ibi adesse debent Decani, id est, Archipresbyteri, Presbyteri Parrochiarum, Presbyter penitentium, qui eorum conuerfationem diligenter infpicere debent, & fecundum modum culpæ, penitentiam per præfixos gradus iniungant. Post hæc Epifcopus in Ecclefiam eos introducat, & cum omni clero feptem Pfalmos penitentiales, in terram prostratus cum lachrymis, pro eorum abfolutione, decantet, tunc refurgens ab oratione, iuxta quod canones iubent, manus eis imponat, aquam fuper eos benedictam fpargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris fufpirijs eis denunciaret, quòd, ficut Adam proiectus eft de Paradiso, ita & ipsi de Ecclefiâ pro peccatis fuis abijciantur. Post hæc iubeat miniftris, vt eos extra ianuas Ecclefiæ expellant, clerus verò profequutus eos cū Refponforio, in sudore vultus tui, &c. vt videntes sanctam Ecclefiâ pro facinoribus fuis reme factam atque commotâ, non parui pendant penitentiam. In sacra autem Domini Cœna, rursus ab eorum Decanis & Presbyteris Ecclefiæ liminibus repræfententur. Hactenus decretum Agathenfis Concilij, partim antiquitatis amore, partim, occasione confuetudinis Halberftadienfis Ecclefiæ, prolixius retulimus.

Oppidum hoc anno post orbem redemptum 1180. graui calamitate eo difsidio est preffa, quod Vlricus Epifcopus cum Henrico Leone fouis, quando infeliciter pugnaretur à ciuibus, capta vrbs, alioqui munitiffima, ab hostibus exuffa, Ecclefiâ fimiliter primaria, in quam clerus & populus, tanquam ad tueriffimum afylum confugerat: captus & abductus Epifcopus: fi quæ ex incendio ciuium referuata bona, à ferociente victore per vim ablata. Et in cadauer denique vrbs tota conuerfa. Truces fic sunt Bellonæ fructus. Sed, vt sunt rerum mutationes mirabiles, qui supererāt oppidani, fitus opportunitate illecti, nouam ex cineribus excitant urbem, & temporis deinde fuffeffu, harum calamitatum obliuifcuntur debitam Epifcopo fuo obedientiam detrectant. Quare Ernestus Magdeburgenfis Archiepifcopus, & Administrator Halberftadienfis, ad iuga & plenam obedientiam armis hanc urbem redegit, accipiens eam in potestatem, & omne eius gubernandæ ius à confultatu in fe transfrens, ac tum Iudices ac Scabinos, qui iustitiam ex æquo & bono adminiftrarent, conftituit.

QVEDELINBURGA.

QVEDELINBURGA, vrbs antiqua, & primorum in Saxoniam Principum decus, haud ita procul à Parthenopolitana vrbe, quæ nunc Magdeburga in Saxoniam, diftans, ab Imperatore Henrico Aucupe, vnâ cum nuncupatarum Deo & Religioni Domicillarum Collegio, conftituta, cui primam Abbatiffam filiam fuam, Machtildim præfecit. Oppidum sanè concinnum, antiquitate, dignitate, & opibus præftans, quâdiu primæua fundatione, legitimum magistratum Abbatiffam agnouit, cui quando malè parebat, ab Ernesto, Saxoniam Duce Abbatiffæ tum fratre, oppugnatur, & Rolâdi ftatua, quam pro libertatis indicio, ab antiquo habuerat, priuatur.

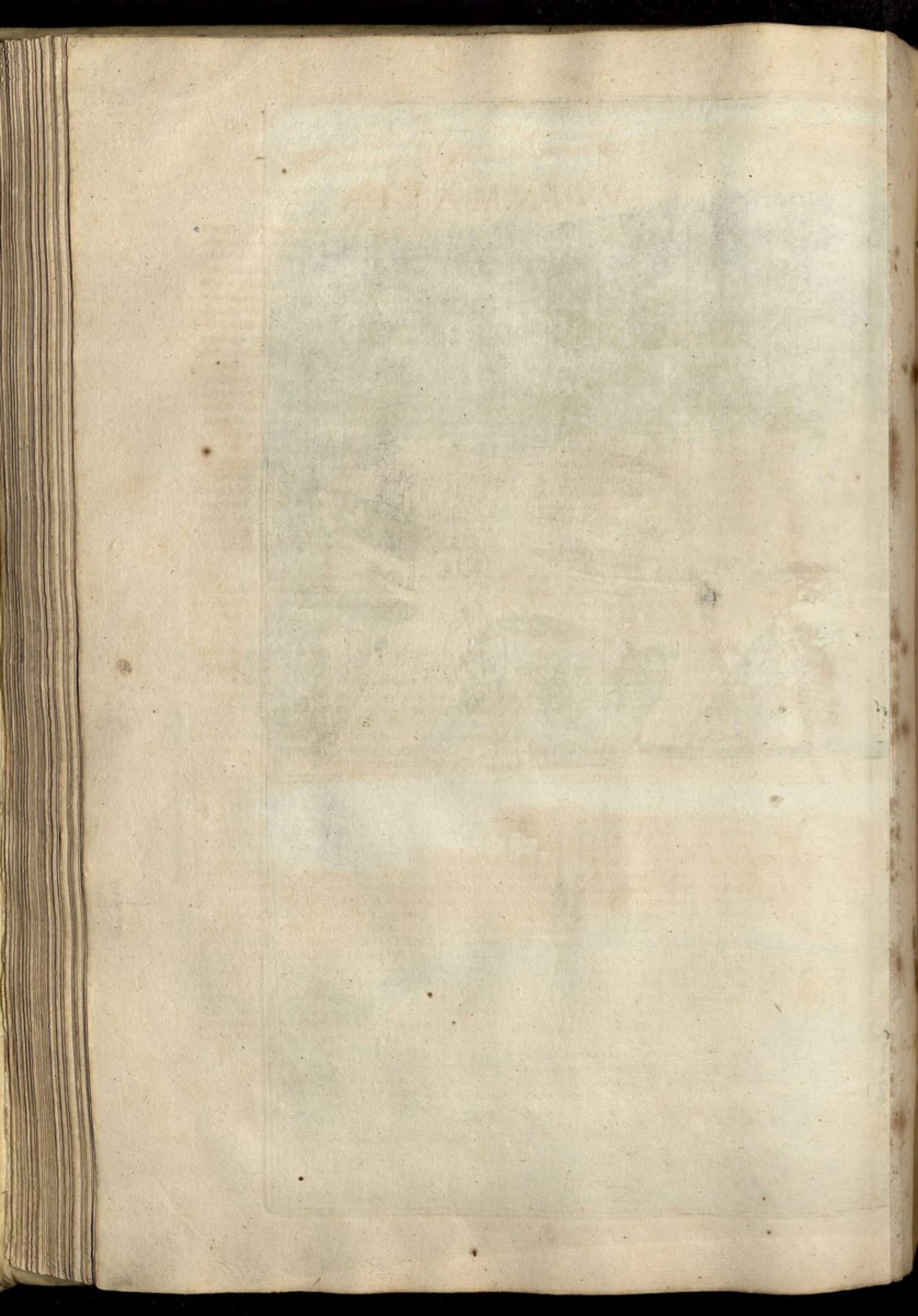
Direpta eft vrbs à militibus, & in extremam pauperiem, vnde necdum ciues respirarunt, perducuntur. Ruunt domicilia, nemo curat reparare, viuunt in diem, tempora terunt in laboribus agriculturæ, quæ si victum præftat quotidianum, diuites iam fe computant, obligare fua prædia non funt, vt redditum conftituta altera apud alterum, liberâ paffiones mundas ab auro manus habere præcipiunt. Ita per folam contumaciam vrbs hæc antiqua corruit.

HALBERSTADIVM Vrbis Saxonice
 tam politica institutione quam seu et Ce-
 nomodorum Collegio nobilissima

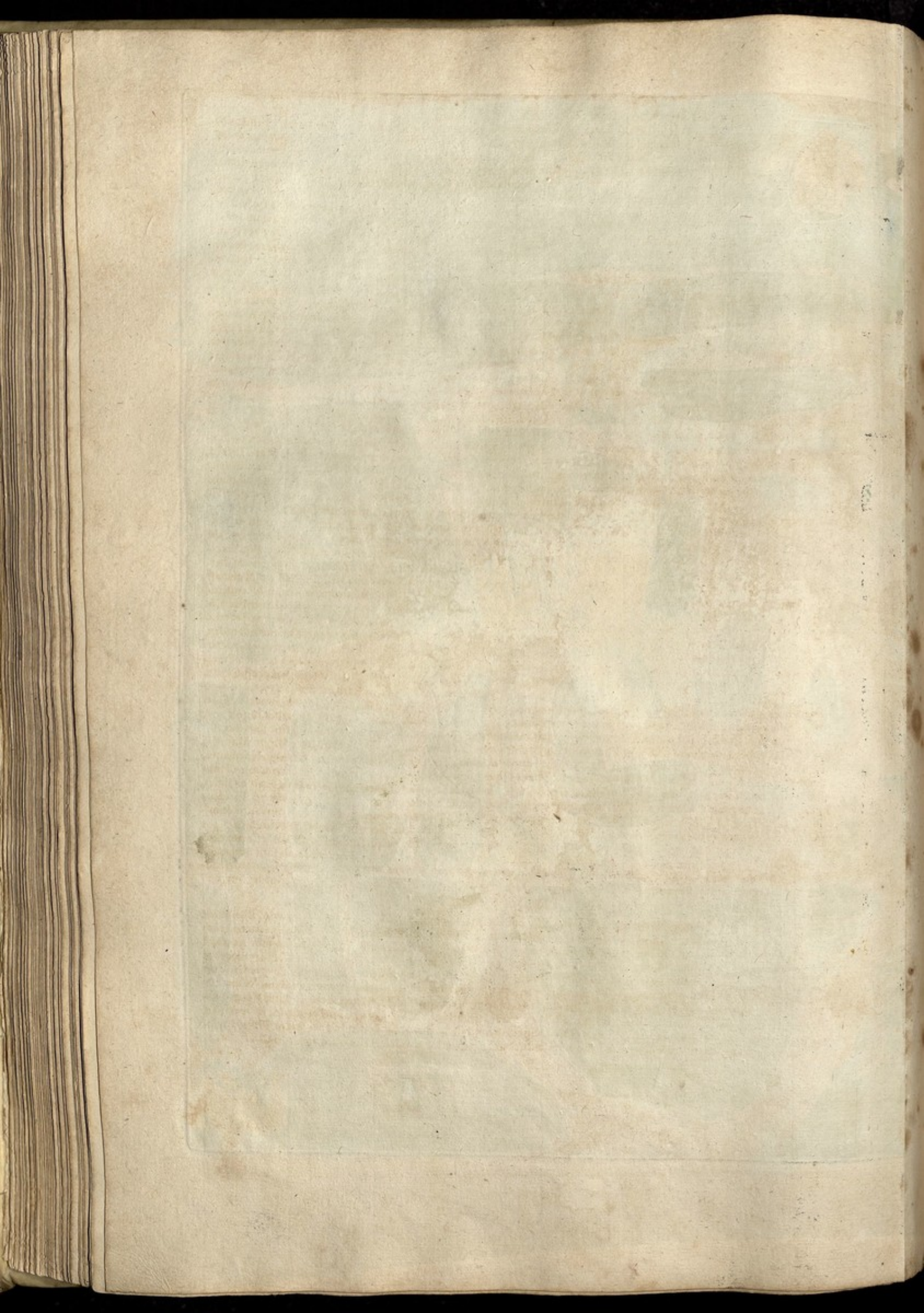

QVDELINBVRGA ANTI-
 QVISSIMVM SAXO-
 NIAE OPIID:

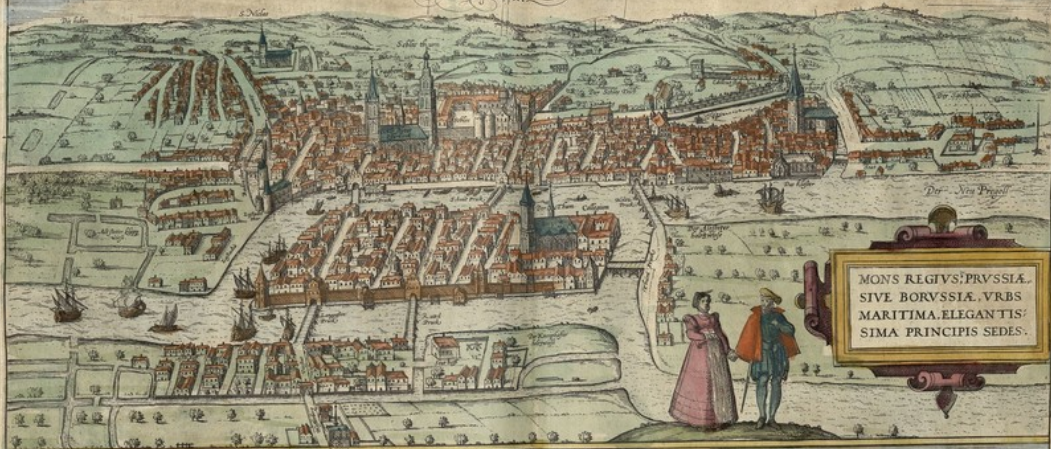

WINMAR, FERTILISS. THV
RINGIAE VRBS PRAESTAN-
TISSIMA VVLGO *Seimmar*

Die Fürstliche Haupt-Stadt Königsbeyl
in Preussen

Die Stadt Riga die Haupt-Stadt in Lifflandt

torum societatem absorbit, quæ vltro in professionem ordinis Beate Mariæ Teutonicorum transfijt, quorum habitus pallium album, nigra Cruce infusa, à primo militia Teutonice magistro, Hermanno Valck, siue Balck, in Liouoniâ transfertur. Illi autem hanc Regionem multo tempore felici gubernatione tenuerunt. Cæterum quod vehementer equidè dolendum, & non Reualiensibus, atq; Rigenfibus modò, cæterisq; quos Ruthenorum nondù occupauit crudelitas, Liouonia vicis, arcibus, & oppidis, vnicè defendendum. Statim ab initio coniunctionis istius, priuati commodi studium, intestina dissidia, æmulationes, florentissimarũ societatum & vrbium pestes perniciosissima, de vrbis Rigenfis & totius Liouonia inter Episcopum Rigensem, & ordinem rixas excitant. Illi potentiam & vires, quæ contra communes patriæ hostes exercere debebant, in sese mutuis dissidijs, acceptis & illatis clauibus cõterunt. Hinc priò bellum apertè est natũ contra Rigenfem & ordinem, an. 1298. & ab oppidanis Teutonicorum magister Bruno, cum LX ordinis fratribus est caesus. Nouo deinde orto dissidio, Rigenfes Dunemundam ordinis Vieum euertunt, in plurimos promiscui sexus, & diuersæ ætatis homines immaniter delæuunt. Quare ab Euerhardo de Monhè, Riga arcè abfudione septa, ad deditione coacta, auita priuilegia amittit, murorum & portarum spoliatur auxilio, arcisq; ædificatione ab ordinis magistro cõpescitur. Rursum, ob nouas seditiones domesticas, ab ordine Riga obsidetur, quæ Stephano Archiepiscopo suo ferente suppeditas, acerrimè patriæ libertatem defendens, profligatis hostibus, arcem Rigensem & Dunemundã funditus euertit, ordinis Magister, ob iniquũ Rigenfibus illatum bellum, à Pontifice Romano Sixto eius nominis quarto, excõmunicatus, à præfectura deijcitur: paulò post, anno salutis 1495. Adolphus de Piertenberch, nouis viribus Rigenfem adegit, vt proprijs impensarum sumptibus, arcem, quam Rigæ demoliri erant, restaurarent. Dunemundam proximum Rigæ castrum, Wendã similiter, ad hostiles sustinendos imperus, munijuit. Anno demum 1556. Rigenfes & Theutonici fratres, aperto Marte rixantur, quibus quidem domesticis Christianorum Moscusc inuitatus dissidijs, facili nunc negotio, de vnuerfa ferè Liouonia triumphat. Atque has quidem calamitates ab his est Rigæ perpeffa, qui cam iniri foederis, & religionis causa defendere & tueri debebant, cum funesto etiam eorundem ipsorum interitu. Qui quàm crudeles in rusticos y anni extiterint, quam misera eos seruitute vexarint (quanquam tamen sint, qui scribant, id duram ipsorum ceruicem poposcisse) quàm segnerit hostiles sustinuerint impetus, quàm potenter & strenuè Bacchum nocte dieque colerint, quantos in priuatos suorum vsus, thesauros conuerterint: quam turpi fuga elapsi, quam inuidias hosti arces omni comœatu, & ad diuturnas obsidiones ferendas, rebus necessarijs instructas, patentes reliquerint, puderet sane referre. Ad hæc Vulcani quòque rabie Anno 1557. grauius Rigæ deformata fuit, vt mirum sit modernam adhuc eiuſ Reip. formam posse subsistere, cum Moscusc potentissimus hostis Rigenfibus, & maximè Reualiensibus, grauius immincat, occupariq; octuaginta præcipuas nobilium arces, quarum ipsi præsidio ante Liouoniam gubernabant, Moscuiam exercitu impetebant: iam verò nihil Christianis in Liouonia est reliquum, præter ditionem Haringensem cum vrbe Reualia, Churlandia & Semigallia, cum oppido Rigenfi, & arcibus fortasse tribus, aut quatuor. Emporium hoc post Gedanum Prussia, diuersarum nationum frequentatione celeberrimum, seu plano, cuiusmodi est Liouonia ferè tota: Daniam præcipuo & maximo totius Regionis flumine, quale Hamburgi in Saxonia, Albis, alluitur, quod ex Rurtenia ortum, duobus infra Rigam milliarijs. Oceano Germano permiscetur, vnde summam piscium & cancrorũ copiam, tam præterlabens flumen, quam stagna, & maria Liouoniæ maxima, Rigenfibus vicinisq; locis affatim suppeditant. Quæ admodum & ferarum tam frequens vbiq; venatio, vt ea ne rusticis quidem, licet crudeliter à nobilitate habita, vnquam sit interdicta. Incredibilis soli vbertas: quare frumenti sic pretium tenue, quod onerarijs annuatim nauibus, per totam Ostlandiam, Hollandiam, Selandiam, Brabantiam, Angliam, & in Hispaniam defertur. Re pecuaria tã est opulenta, vt bos admodum pinguis, tribus daleris, porcus saginatus, dalerò cum dimidio Rigæ & Rualia veneat. Adeò vt Liouonia non mepe, quondam à Germanis, Bliouonia diceretur, vtputa, quæ vbertate & præstantia Soli, ad continuam ibidè residentiam facile inuitarit Germanos. Illis namque manere, ~~Blieum~~ appellatur. Est autem à Saxoniam gente, & potissimum à Bremensibus mercatoribus Liouonia primum inuenta, qui cum mercandi, & commodi gratia, eò frequentius redirent (Gentem namque incultam & simplicem offendere: ita vt expressam è melle ceram veluti excrementa ædibus eijcerent) Meynradũ Zegebergensem Canonicum secum religionis ergo, conduxerunt, qui agresti & incultæ plebi, redemptione, pacèque dominicam annuntians, multis superatis difficultatibus, Episcopalem sedem Rigæ constituit, Anno à C. N. M. C. LXX. Quo, cum annis xxiii, verum egisset Episcopum, morte sublato, ab Archiantistite Bremensi, nouus constituitur præsul Bartholdus, Is, prima Rigæ fundamenta ponens, vrbis formam, murorum ambitu excitauit. Et cum annis xi. commissam sibi administrasset Ecclesiam, crudeli ab infidelibus morte sublatus est. Tum rursus abs Antistite Bremensium, quorum Rigæ Colonia, tertius designatur Episcopus Albertus. Is ædib. sacris, summaque Ecclesia Rigam exornauit. Et temporum deinde successu, in eam paulatim magnificentiam Rigæ excreuit, vt Episcopatum Prussia, & Liouoniæ, nempe Reualienfis, Curienfis, Oeseliensis, Derptensis Ecclesiarum sit facta Metropolis, & primum consequuta Archiepiscopum Adolphum, anno salutis M. CC. LV. qui ita ad mare Balthicum Cleri primum tenebat, quem admodum in Monte Regio, penes magnum militia Teutonice Magistrum, omnis totius ordinis in Prussia atque Liouonia potestas tuit. Cæterum Teutonice nobilitas, Archiepiscopi gubernationem turbare incipiens, intestinis agitata dissidijs, barbaro hosti, cui ante formidini, tum ludibrio fuit, vt in indice, ob huius loci angustiam paulò latius.

VELITRAE.

VELITRAE, antiquissima Latij, in Italia vrbs, in monte, moenibus vndiq; cincta, venustissimo situ conspiciendam se exhibet, & non ædificia tantū præclara, turrigerasq; sacras Religioni ædes, sed & arua, pomaria atque vineta ambitu suo complectitur. Quondā honestissima Volscorum vrbs, vt Halicarnassensis pluribus in locis indicat, præsertim autem, vbi cum Liuio Velitreses, à Martio Rege Romanorum obsessos, & spe destitutos auxiliorum, in deditionem venisse commemorat: Velitras quoq; Strabo & Ptolemæus nominant. Plinius Veliternos. Et Volateranus scribit incolas huius vrbs aut Velitricos, aut Veliternos appellari posse. Oppidum Velitras alibi quoque Dionysius à Romanis captum, subactosq; Volscos, & alio loco lib. vii. Velitricos se populo Romano dedidisse narrat, posteaq; cladē Volscorum ingentē, eo potissimum argumento cognitā, quod Velitris vrbe frequentissima, vix decimam populi partem à pestilentia superfuisse constiterat, paucos autem illos Romā legatione missa, ciuitatisq; suæ calamitate Senatui exposita, eam in populi Romani potestate tradidisse, refert. Liius l. viij. Velitricos seuerissimè punitos scribit; quod antiqui ciues Romani, toties defectionē tētauissent: dissectos enim vrbs muros, optimatibus expulsis, & vltra Tiberim cōmigrare iussis: hac lege, ne citra flumen vnquā mille passus excederent, transgressosq; vel multā penderent statutam, vel in vincula ducerentur; ne vero desolaretur vrbs prorsus, colonos imposuisse nouos, à quibus dein, pristinae formæ restituta fuit. Nomē, cum ab antiquitate, tum ab Augusti maioribus hinc ortis, habuit. Populo nunc satis frequens est. A Plin. lib. xiv. Veliterna vina, cū primis laudantur. Iucūdiſſimus ex hac vrbe patet prospectus ad varia in vicina loca, eruditorū scriptis celebria. Tyrrhenū hinc mare videtur, Pōtia & Palmarola insulæ; Pomtinæq; paludes, celeberrimus itidē Circeus ille mōs, in quo quondā domus Circes. De quo hæc Plinij sunt verba: Circes quondā insula, immenso quidē mari circūdata, si creditur Homero: & nunc planē Clitarchus huic Insulæ mensurā posuit stadia lxxx. qui auctor, vrbs Romæ Anno cccc. lx. scripsit. Strabo montē Circeū nominat cxc. stadijs ab Antio, mari propinquū, ac partim eo, partim paludibus insule modo cinctū. Idē hoc Virgilij in loco, Circeæ raduntur littora terræ, Seruius notat, addēs, paludes in continentē pertinentes, amniū, ex monte Albano descendentiū, limo tandem obductas, expletasq;. Dionysius lib. iv. Circeos locū opportunum ad mare sitū, promontoriumq; Tyrrheno imminens, scribit, vbi Circe Solis filia dicitur habitasse. Fuit in eo quondā oppidū, sacellumq; Circes, & Mineruæ ara. Strabonis etiam ætate, poculū ibi ostendebatur, quo bibisse dicebant Vlyssē. Mons efficacissimis herbis abundat, quarum vi, Circen homines in bestias cōmutauisse ferunt, & socios Vlyssis, quē hospitio exceperat, mutasse in porcos. Vti Virgilius, Carminibus, inquit, Circe socios mutauit Vlyssis. Circeū Promontoriū etiā Ptolemæus depingit, in quo ciuitas parua Circeum, Tarquinij superbi colonia, loco in Pomptinis campis totius Latij maximis, peropportuno, vt Halicarnasseus, & Liius prodidere, qui prætereā multis alijs in locis, Circei mōtis, oppidiq; mentionem faciunt. Posteriore ætate oppido collapso, munitissima ibi arx condita, tutum antiquis Pontificibus à Tyrannorum sæuitia refugium vti anno post C.N.M.C. XX. sicut à Blondo scriptum est, Gelasio II. Pontifici contigit. Faccius de hoc monte, sic ferè loquitur:

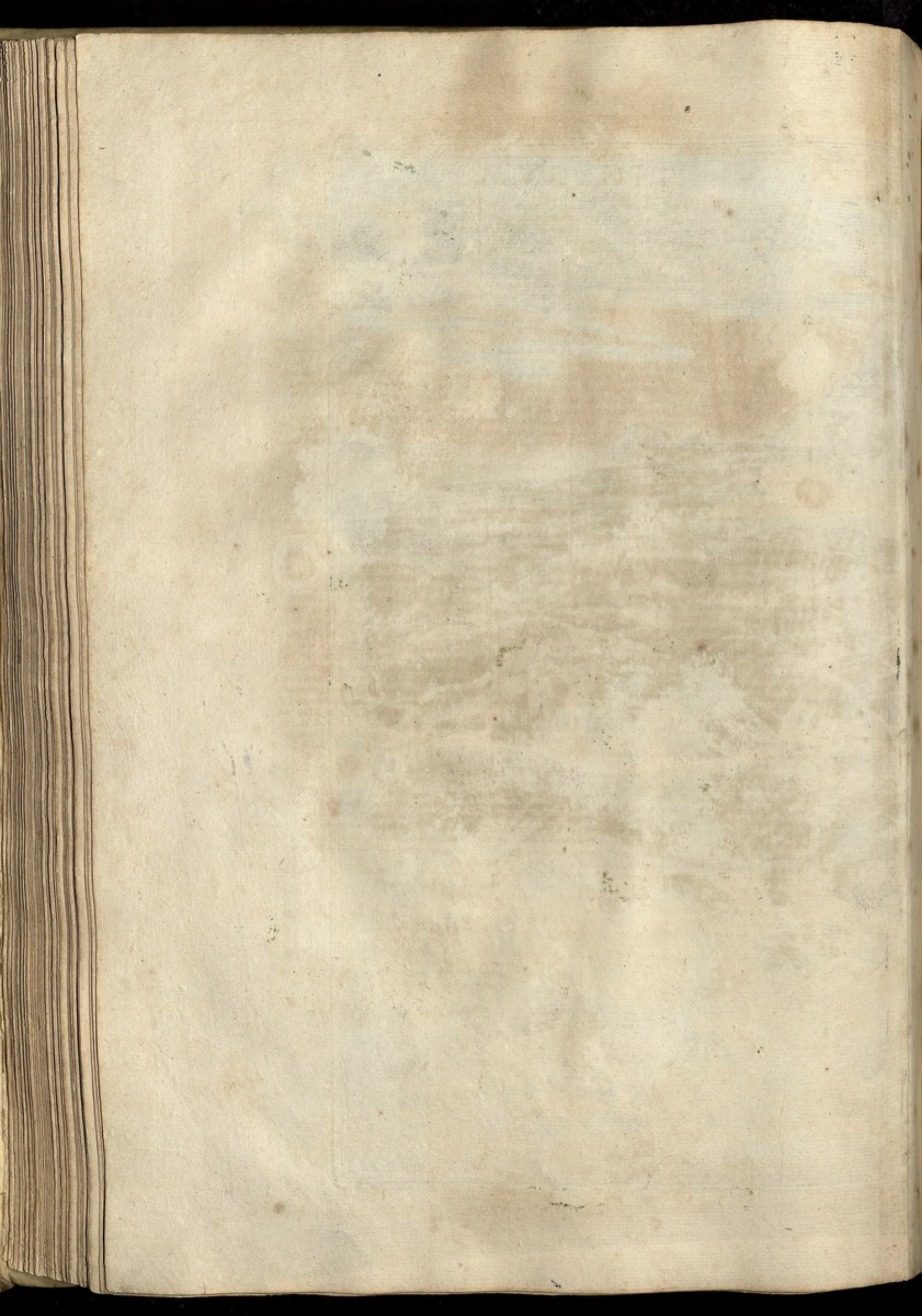
*Aspice montem illum, vbi commorabatur
Circe frequenter, incantationibus vacans,
Ad stellarum, lunaq; lumen.*

VELITRAE VVLGO BLITRI.

- A. Mons Cereus vbi
Cereus habitasse fabu-
lantur Foetor.
B. Pons Sifala
C. Mare Tyrrhenicum
D. Pons palatii
E. palmarola sifala

DEPINGERAT GEOR.
GIVS HOEFNAGLE.

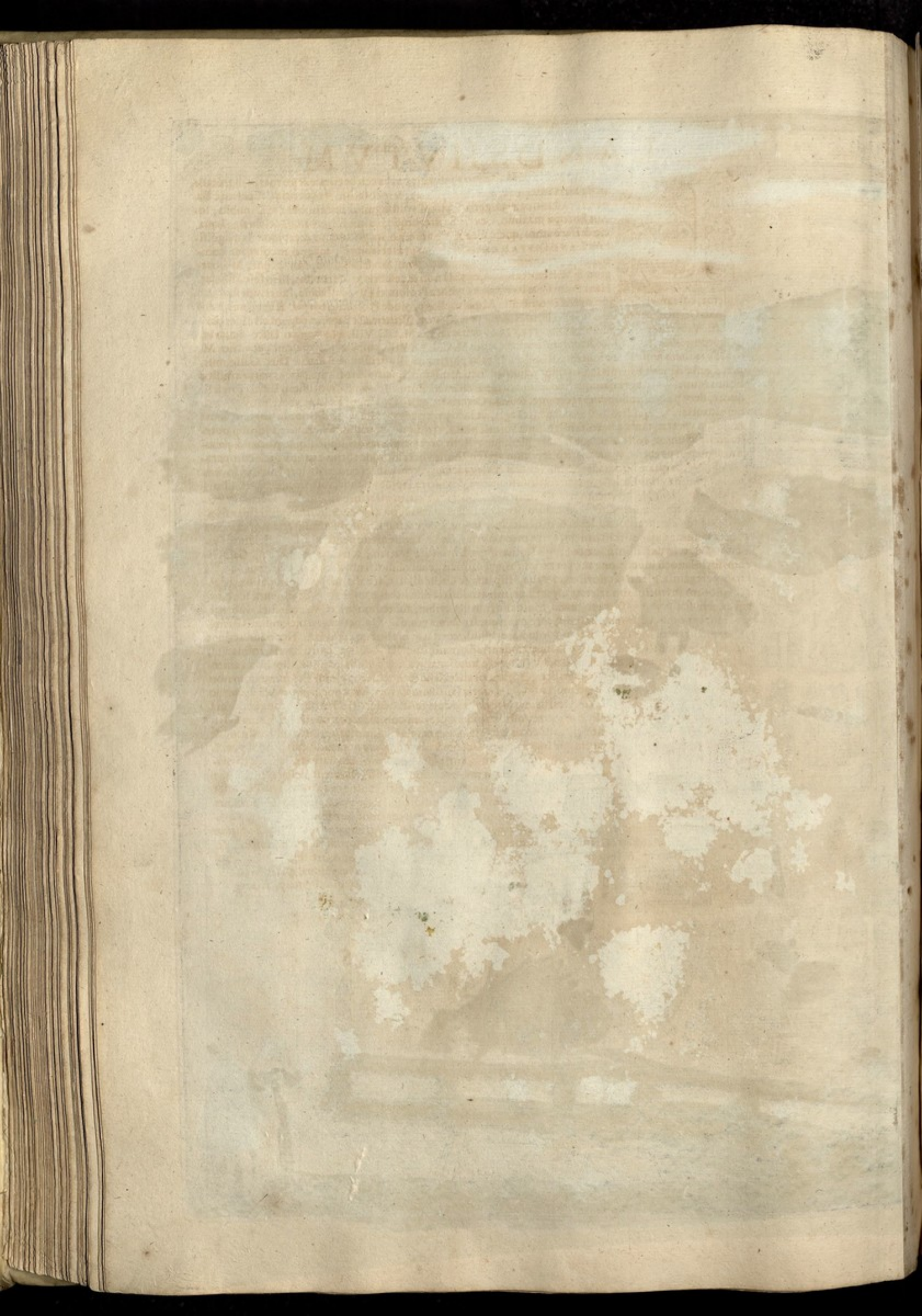

LDNVS

TIGVRE, fuc Tu
regum, Caefari, vt
plerique eoa fuman,
Tigurinus Pagus, vul
go Sturich: vrbs in
Helietz: vt vetuftiffi
ma, ita maxima, &
omnium celeberrima.

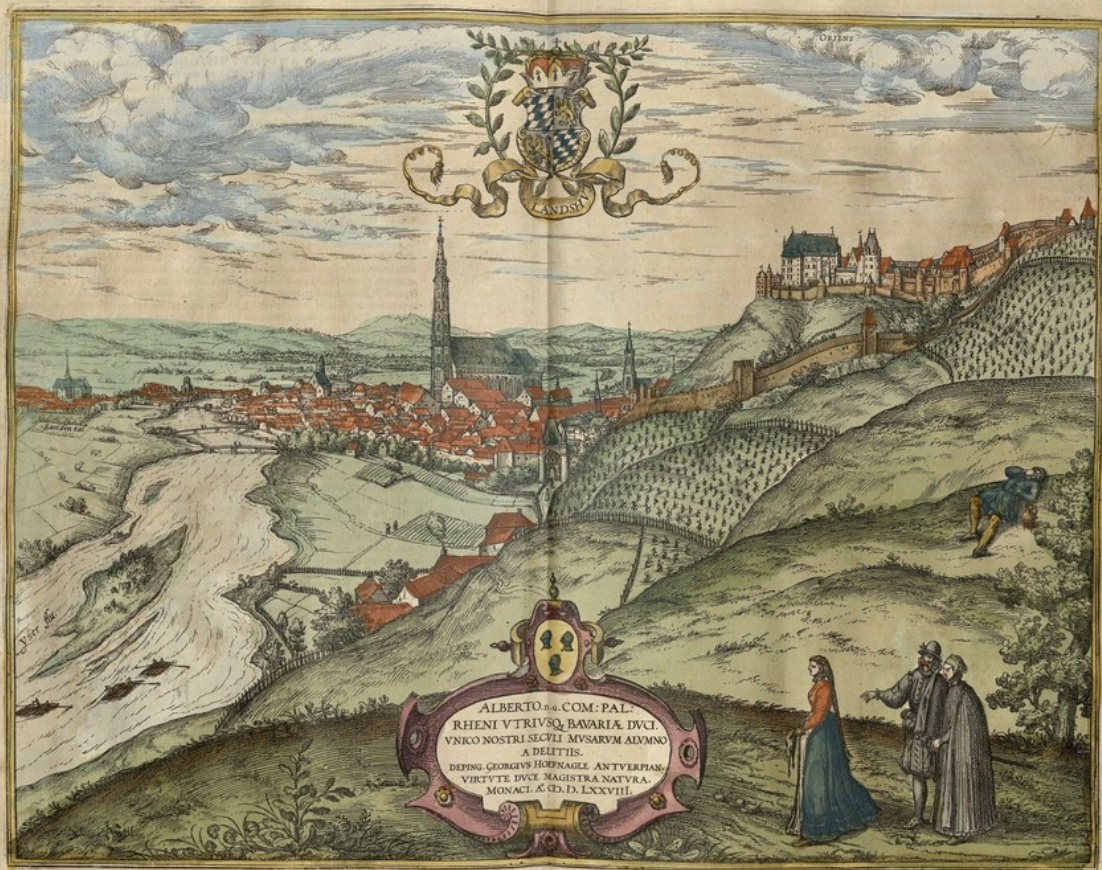

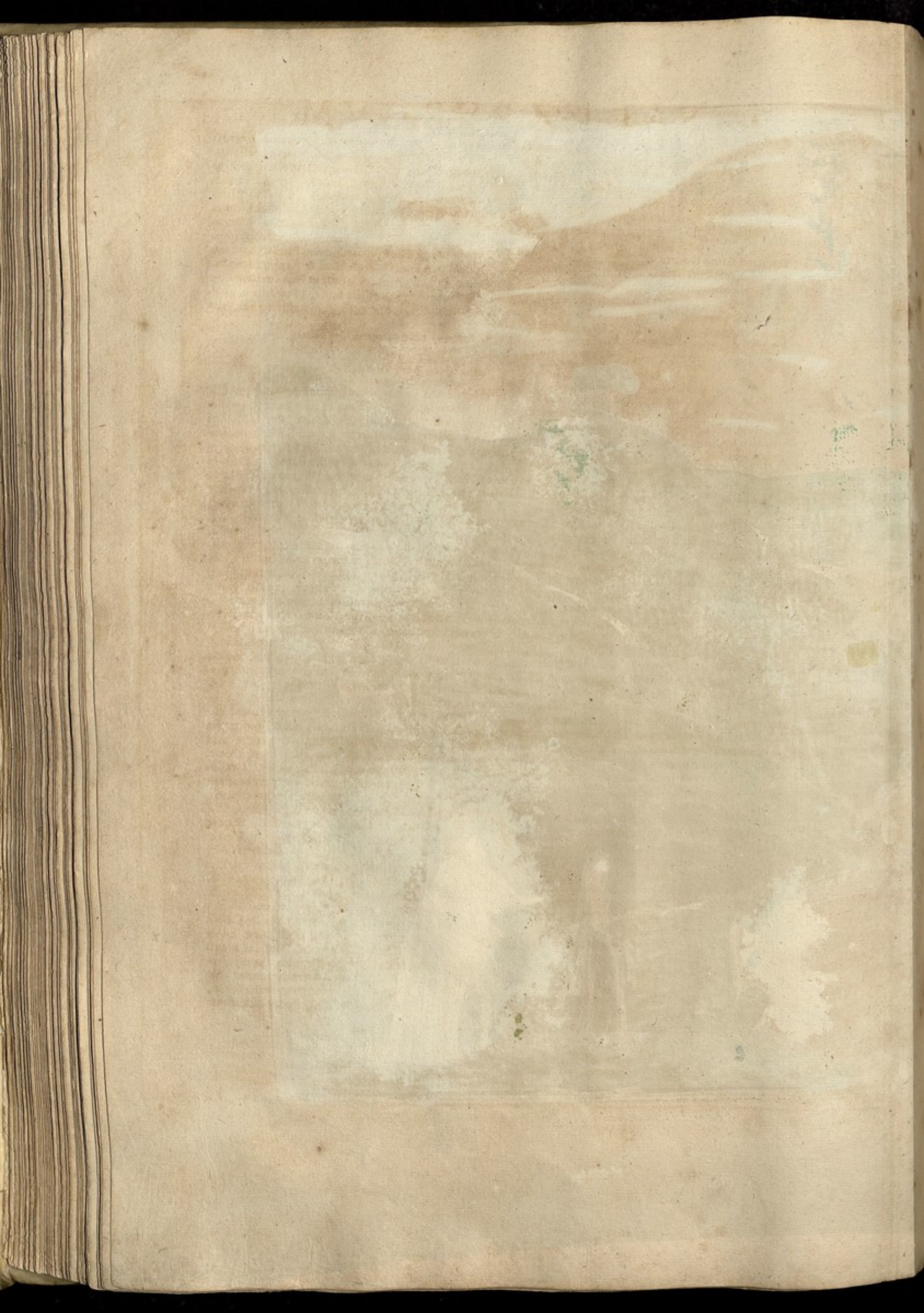
LANDSHVTVM.

LANDSHVTVM, vulgo Landeshutt/ vrbs celeberrimæ & primariæ dignitatis, in Bauaria inferiore, quæ & fertilitate, & incolarum frequentia, superiori Ba- uaria præstantior, nauigeris & piscosis distinguitur fluminibus: vt Danubio, to- tius Europæ maximo, Græcis pariter atque Latinis scriptoribus celebrato; Laua- cio & Isaro amni, quemadmodum amœno, ita pisculento & rapido. Is magnifi- cam LANDSHVTANAM hanc urbem præterlabitur, magno incolarum com- modo & ornamento, tandem Landauiam, Sindelfingium, Monacum, Mosbur- gum & Mittenwaldium, oppida non incelebra præteruectus, Istio sese associat. Hanc Franciscus Irenicus, ex quinta Ptolomæi Europæ tabula, Inuitium statuere videtur, cui tamen situs non optimè conuenit. Atque melius proinde Ptolomæi ^{180 p. 110.} Lynceus Germaniæ, potissimum verò Boiariæ suæ perlustrator, *Mittelsalt* Bauariæ pagum cis alpes con- stituit. Vrbs autem Landshütum condita est anno partæ salutis M. CC. VIII. à Ludouico Ducè Bauariæ. Alij arcem illic à Ludouico Ottonis filio salutis anno M. C. LXXVIII. auspiciatam referunt, & anno M. CC. IV. urbem hanc muro inuestitam fuisse. In ea vt plurimum Illustrissimus Bauariæ Dux Gulielmus, peraugustæ Bauariæ stirpis senior filius residebat, loco nimirum, quem alma rerum parens natura multis beauit muneribus. Ager namque non solum magna varietate Pomonæ, & præstantissimo Liberi patris li- quore, deos pariter ac homines recreante, & beata Cereris fruge, sed & pinguisimo ac vberissimo Palis mu- nere luxuriat. Is siquidem natiuus est genius agri, vt lacticiniorum vix aliâ regio ditior inueniatur, tanta aruorum vbertas, tanta amœnitate latissima vbiq; præta, viriditate, & copioso vridique gramine conte- cta conspiciuntur, colles denique feraces, pleni que vitium, areas in planas desinunt, quæ pascua & pabu- lum armentis præbent, vt hic merito ager cum amœnissimis vberimisque totius Europæ locis compara- ri possit. Vrbs ipsa ædificijs admodum vetustis & elegantibus nitet; inter quæ principem merito locum obtinet summa vrbs Ecclesia, quæ artificiosa structura, & viuo ex lapide visenda, imò stupendæ altitudinis turri conspicua est. Magnificum etiam Illustrissimi Alberti Ducis, in inferiore vrbs parte, videtur Palati- um, Nouum vulgo ædificium nuncupatum. Structura est elegantissima, affabre, & Italica architecturæ sym- metria scite, subtiliterque ad decus & ornamentum totius vrbs excitata. Cui plurimum etiam ornamentî paucis abhinc annis contulit hortus, extra mœnia vrbs, summa amœnitate præstans, ab Illustrissimo Gu- lielmo Duce, in dulcissimæ suæ coniugis Lotharingæ Ducis filiæ gratiam, paucis abhinc annis, Gallico- rum hortulanorû inuentione ac opera constitus, qui exoticis generosisimarum arborum fructibus, herbis etiam peregrinis, plantis ac floribus ex Italia, Hispania, & Gallia allatis, areolis, labyrinthis, operibus topi- æijs, florum ac fructuum varietate nitentibus, mira industria distinctus conspicitur. Sepimenta sunt va- rijs ex arbûsculis contexta & reticulata, multis florum generibus, aulæorum instar, variè vestitâ, rubenti- bus in super pomis, cotôneis, mespilis, peregrinisque fructibus grauiâ. Quinetiam artificiosissimam statua- rum & picturarum figuris magna cum voluptate passim exornatus hic hortus cernitur. Nec odoris etiam suauissimi fragrantia deest, quam passim abundantia Romanæ camillæ, basilicæ, lauri, myrti, rosmarini, florum atque rosarum, & eiuscemodi herbarum ex se fundit natura. Incredibilis denique istius horti amœ- nitas, decor, elegantia, adde etiam vtilitas, omnem orationis fidem excedere videtur, vt mirandum non sit, quanam de causâ, cum alioqui multæ sint in Bauaria lautissimæ vrbs, hanc potissimum sibi sedem ac domicilium Illustrissimus Dux cum lectissima sua coniuge delegerit. Sed & delectationem longè maximâ exhibet id, quod in ipsa arce, editiore loco constituta, idem ille iam commemoratus Illustrissimus Guli- elmus Bauariæ Dux, vnicum nostri seculi decus, virtutisque exemplar, summus rerum delectabilium & extranearum admirator, bonorumque ingeniorum fautor: & alumnus jam nuper instituit, dum præci- puas eius arcis aulas & conclauiâ, venustissimis picturis, antiquis ac recentioribus statuis mirificè exorna- uit, dumque locum, alioqui non magno vsui destinatum, recreationi & oblectamento delegit, adiutus tam amœnissima situs natura, quam arte & industria ingeniosissimi viri, multigena arte eximij, Frederici Sustris, origine Baraui, natione Itali, qui cum ipsum locum quotidianis laboribus, & miris inuentionibus suis, exquisito ornatu illustrauit, dulcissimo fontium vndique discurrentium murmure, diuersarum aui- um suauiter cantillantium volatu & garritu, alijsque ad delectationem ita comparatis, vt ipsæ Nymphæ vix aliam habitationem sibi delecturæ sint: ac magnificis proinde laudis & honorum elogijs dignus sit, & Illustrissimus Princeps, & ingeniosissimus, talique Mæcenate dignus inuentor & artifex. Huius vrbsis descriptionem nobis communicauit Georgius Hoefnagel, Mercator Antvverpianus, qui ad pacis, non ad belli artes narus, tumultus Belgicos fugiens, perlustrata Italia, pacifico Principi Al- berto Bauariæ Duci sese in clientelam dederat, Arti miniatoriæ, qua illum mirificè sola dotauit natura, pacificè dans operam.

ALBERTO COM. PAL.
RHENI VTRIVSQ. BAVARIA. DVCI
VNICO NOSTRI SECVLI MYSARVM AIVMNO
A DELTIIIS.
DEPINO. GEORGIVS HOEFNAGLE ANTVERPIAN.
VIRTUTE PVBLI MAGISTRA NATVRA.
MONACI A. G. D. D. LXXXVIII.

SALTZBURGVM.

SALTZBURGVM, peraugusta Bauariæ vrbs, erudita scriptorum tutela *Iuuania*, Auentino autem veterum diplomata eò ostentanti, Ptolemæ. *Pædicum*; cum eam appellatiōnem vicinū vrbi pagum etiamnum retinere confirmat. Franciscus demum Irenicus *Gamanodurum*, quemadmodum & *Badacum* (alias *Pædicum*) *Iuuania* dicta, à iuuando, eò, quod sal iuuat. Alij à luuaro flu Teutonice: *Die Saltz*. Vnde Otto lib. v. c. iij Virgiliū quendam vocat Episcopum Iuuaniensem. Dicitur & Petreia: à Ptolomæo *Gamanodurum* nūcupatur. Hanc ciuitatem Iulius, victis Germanis, ac secūdum aliquos, arcem ibi, Teutonice *Helffenburg* condidit. Attila hanc destruxit, verum à Roberto ipsorum Episcopo, Anno Domini octuagesimo supra millesimum instaurata est. Hic Episcopus, quem Patriarcham nos vocamus, residet, & altare, cuius simile non videri credunt, cernitur. AENEAS Iuuaniensem & Arninensem dicit Metropolitā inter Bauaros, opibus & auctoritate memorabilem urbem. Antoninus Pius in Itinerario huius vrbs meminit, eam Iuuaniam dicens. Alij etiam hanc urbem *Badacum* dictā fuisse, à Ptolemæo, adferunt. Hæc Franciscus Irenicus lib. 11. Exegeteos Germaniæ. Solo optimo, montoso, & metallifero hæc vrbs gaudet, de quo in hunc modum Celtes cecinit:

*Qui mihi de cælis nuper fuit Alpibus altus,
Oenus vbi, atque Athefis, murmur a rauca facit,
Argenti aeterno scaturit quæ vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemānicam.
Hic halant liquida, puro de fonte salina.*

*Ditantes Bauaros, Austriaeque Ducis:
Hic turba est terra, migræque simulima morti,
Qui soluant vallis ignibus ara suis.
Haud credas nostris decora metalla per ignem,
Sed Phlegæonæis munificata vadis.*

Vrbs est decenti murorum ambitu, turribus & propugnaculis tam publicis, quam priuatorum ædificiis cultissima: Regia quodam sedes & domicilium fuit, quando & superbissima ex marmore Fanorum structura, præ cæteris caput extulit vrbsibus. Præstitit hoc maxima fluminis, situsque oportunitas, de qua hunc in modum Munsterus: Germanos Iulius Cæsar aggressurus, in faucibus montium arcem munitissimā extrui curauit, vt nullites ad eam refugium & satellites iuuamen haberent. Et castrum Iuuaniense, Germanicè *Helffenberg* appellatum est Fluiuius quoque, cui adiacet, luuarus dictus, arci nomen dedisse à quibusdā putatur, à qua ciuitas inde cõdita, Iuuania dicta est. Cum autem ciuitas olim florisset, temporibus Attilæ Regis, Hunnorum sustinuit incurfiones, vastationes & incendia. Postea circa annum Salutis DXL. cum D. Rupertus, ex Regia stirpe Francorum ortus, Vvormatiensem rexisset Episcopatum, & post obitum Regis Childeberti, a sede Vvormaticeni pulsus esset, Theodorus Dux Bauarorum, Ratisbonæ eum cum gaudio suscepit, baptizatusque est ab eo, vna cū proceribus, & populo. Et circumiens Rupertus Episcopus, per Noricum, vsque Pannoniam, prædicansque Christum, plurimos ad fidem conuertit. Veniens autem ad luuarium fluiuium, vbi olim Iuuania ciuitas fuerat, sed tunc colapsa, virgultis operata, & desolata, contemplansque locum cathedrali sedi idoneum, proprietate eius à Duce obtenta, extripatis arboribus & vepribus, reparatisque ædificijs, Basilicam in honorem D. Petri construxit. Quin & cœnobium ordinis S. Benedicti, eum munificentia Ducis instituit. Episcopatu annis XLIV. præfuit. Nunc Archiepiscopatu inclarescit Saltzburgum, qui primaeva quidē institutione Laureaci, tum Patauiam, ac rerum demum vicissitudine huc translatus fuit: Cuius quidem immutationis paulò altius initium referre libet. Certissimis historiārum monumentis constat, Laureacum, præclarā & populosā Norici urbem, eo ipso partim loco in superiore Archiducatu Austriæ, supra Daubij & Anisi confluentiā sitam fuisse, vbi hoc tempore Anasianum oppidū, quod vulgo *Ens* nūcupari solet, conditum visitur. Ea vrbs Laureacensis, ante incarnationem Saluatoris nostri Iesu Christi, Ethnicorum Archisclaminum Metropolis fuit. Anno verò post virginem partum reparata nostræ salutis circa 47 à D. Petri discipulis ac legatis visitata, abrogatis Ethnicis omnibus idolorum, ad sinceram Christianæ fidei professionem conuersa, Christianorum Protoclaminum Metropolis designata est in huius Ecclesiæ ministros, cum antea ducentis ferè annis sincerā Christianæ veritatis recens per Christum & Apostolos patefactam doctrinā latissimè propagassent, Imperatores Philippi pater & filius, multa non obscura liberalitatis indicia contulerunt. Huic etiā Laureacensi Ecclesiæ, anno Domini CCXXXVIII. post alios S. Quirinus præfuit, Philippi Imperatoris regenerati ipsius, & ad Christianam fidem conuersi filius, ei postquam pater crudeliter in fata concesserat, omne suū patrimonium (cuius termini per Pannonios & Moesios patebant) munificentissimè assignauit. Labentibus deinceps annis, Noricis & Boijs, ob diuersas Imperatorum in Christianam plebem persecutiones solum vertere coactis, tandem vero re collectis viribus sua recuperare, seq; in pristinā libertatem contra Romanos, auctore & duce Theodoro Bauaro, homine strenuo, & formidabili, asserere cupientibus, omnia bello ferroque, astuabant, vt nullus prædationum & cædium modus fuerit. Hoc bellum tempore Theodori Archiepiscopi Laureacensis, qui anno 524. vita excessit, exarsit. Diruto & expugnato Laureaco per Theodorum, magna; vndique strages facta, in exulcerato isto rerū statu Archiepiscopalis ea sedes Passauiam translata est. Primus itaque Ehrenfridus a nno 570. in Choriepiscopum & Decanum Laureacensem fuffe. Quis est Postea etiā Patauiensis ciuitatis & Ecclesiæ Archiepiscopus, tempore Heraclij anno Domini DCCVIII. constituitur. In crescentibus alijs temporibus (vt rem in pauca contrahā: non enim omnium Archiepiscoporum res gestas, aut nomina enarrare, nostri muneris est) defuncto quodā Vvalderico Archimyste Passauiensi, & Laureacensi, a nno Salisburgenfis Episcopus, de pallio consuequēdo sollicitè cogitans (fretus opera & auxilio Caroli Magni, qui eius in legationibus opera plurimum vsus fuerat) à summo Pontifice Leone, multis nominibus contendit, vt Archisclaminis dignitatem in eum suosque successores conferret, cuius precibus Pontifex acquieuit. eumque & suos successores hoc pallio Christiani philosophi decorauit. Ita Archiepiscopalis dignitas anno DCCXXVIII. de Patauia & Lanreaco (vbi à primordio Christianismi sedem fixam hæcenus tenuerat) Saltzburgum translata est. Quæ res maximum discordiarum incendium excitauit, fuitque fomes multarū litium, quæ quidem postea non sine maximo totius Bauariæ detrimento extincta & conposita est, Pontifice & Imperatore pacem conciliantibus.

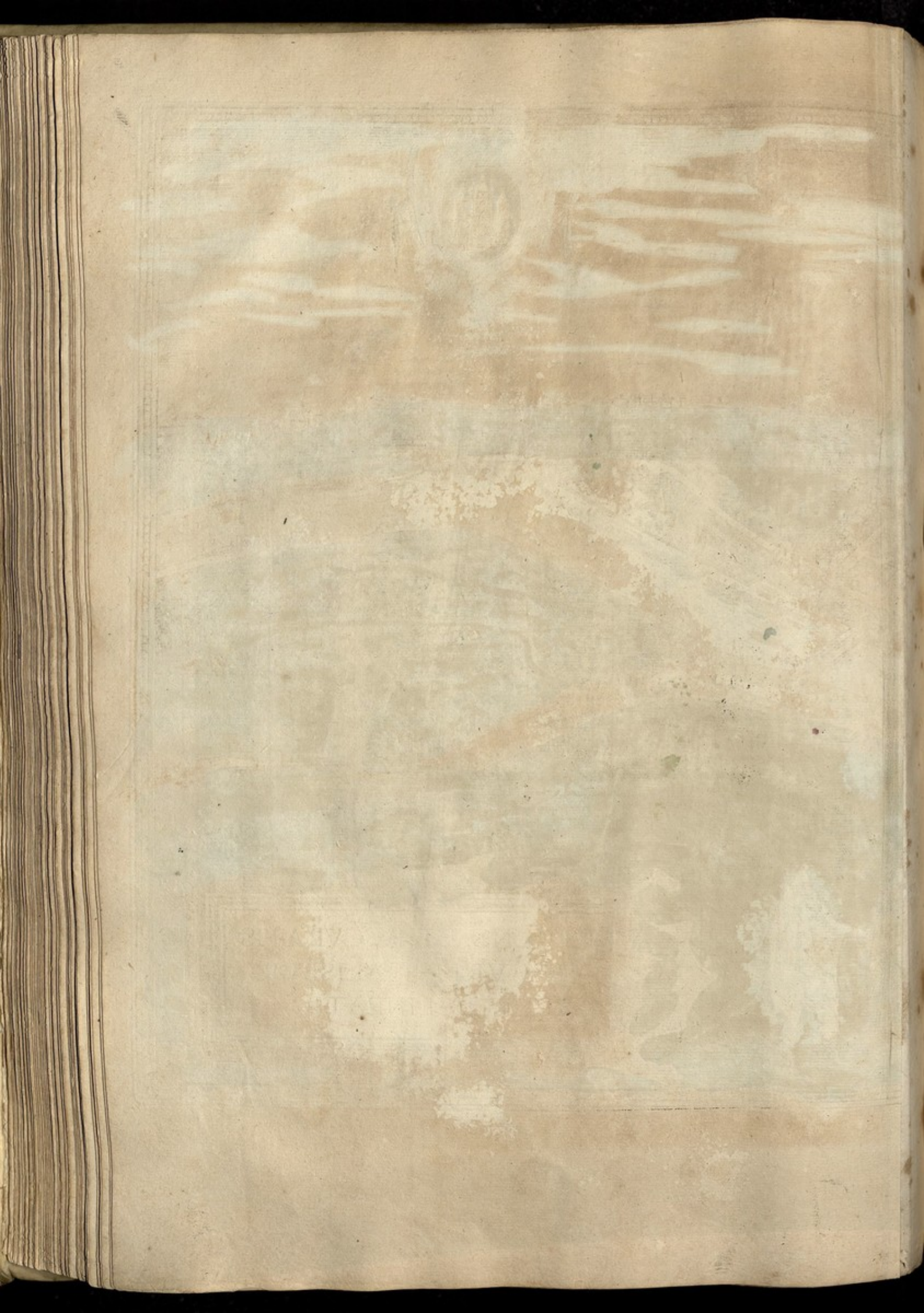
Saltzburg

1. Der Fürstliche Hof	11. A. Hof	21. Der Alte Hof	31. K. Hof
2. Der Fürstliche Garten	12. Der Alte Hof	22. Der Hof	32. Hof
3. Der Fürstliche Hof	13. Der Hof	23. Der Hof	33. Hof
4. Der Fürstliche Hof	14. Der Hof	24. Der Hof	34. Hof
5. Der Hof	15. Der Hof	25. Der Hof	35. Hof
6. Der Hof	16. Der Hof	26. Der Hof	36. Hof
7. Der Hof	17. Der Hof	27. Der Hof	37. Hof
8. Der Hof	18. Der Hof	28. Der Hof	
9. Der Hof	19. Der Hof	29. Der Hof	
10. Der Hof	20. Der Hof	30. Der Hof	

RECENS. ET ACCVRATIS
SIMA VRBIS SALISBVR/
GENSIS DELINEATIO.

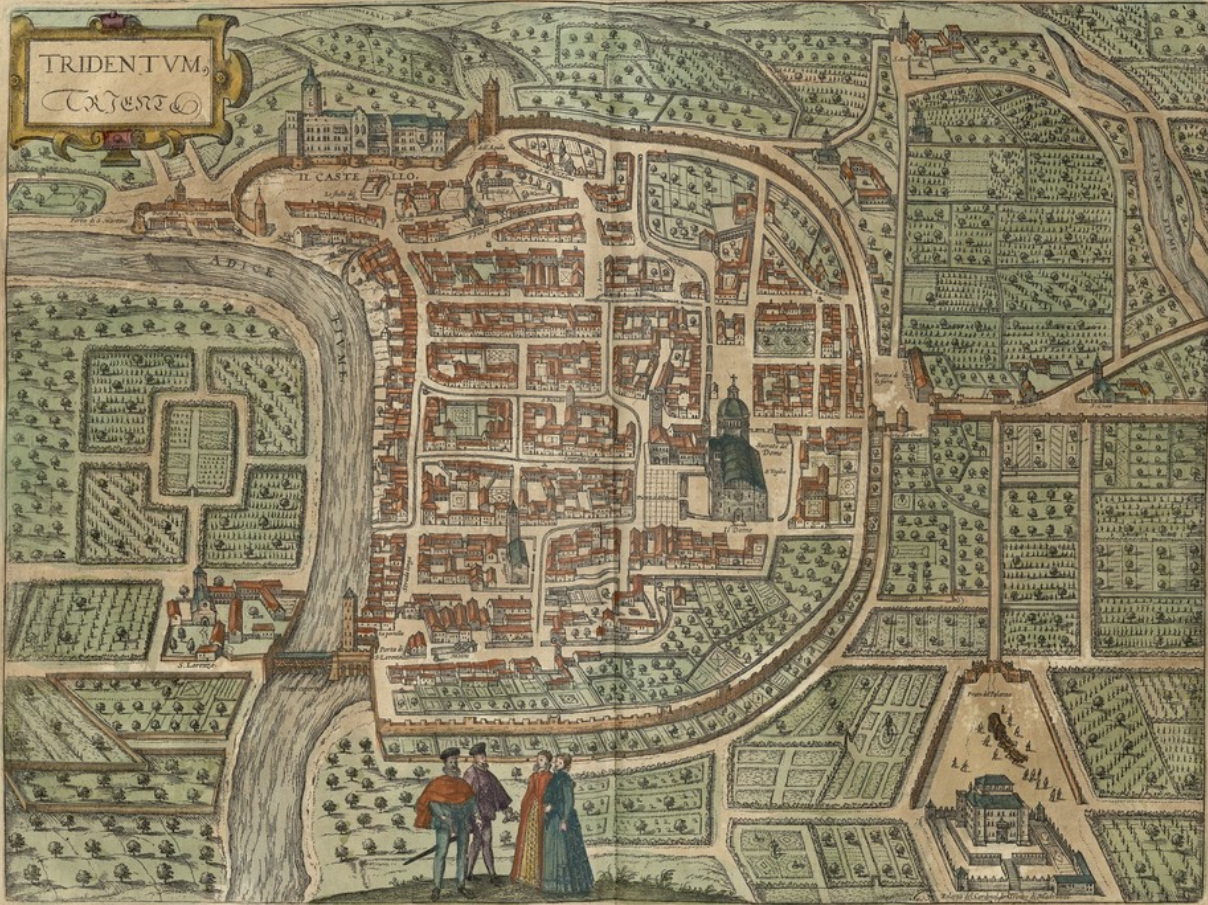

TRIDENTVM.

TRIDENTVM, ciuitas in finibus Venetiae prouinciae, inter montes in planicie posita est muris vallata lapideis, quam ex Septentrione alluit Athesis fluius, ambitu miliaris Italicis. In ea vias latas & lapideis structas, domos vero ita honorificas cernas, vt nouam, non veterem ciuitatem praeseferat. Tempa satis pulchra conspicias, sed in omnibus ijs parum structurae. Arcem habet conspicuam, vt domum auream dicas potius, & quam possint, & Imperatores, & reges per commodè inhabitare à Bernardo Clesio Tridentino Praefide auctam & illustratam, non multos ante haec annos. Inluit placide in urbem per muros ab Oriente aquae riuus, super quo aedificia fericea, & molae frumentariae multae sunt, vnde item plurimi riuuli deducuntur per medias vias in vsum, & publicam com-

moditatem. Super Athesim ad portam quae dicitur S Laurentij, pontem habet magnificum, sed ligneum, centum & quadraginta passuum longitudinis. Montes circum se habet niuibus continue obsitos, scopulos, inaccessos, praecipites, & ita praalios, vt dicas, coelum summa montium cacumina contingere. Fauces habet duas, quarum altera vergit ad Septentrionem, altera vero ducit Veronam. Planitiem admodum parua, sed ridentem, & arboribus & vitibus mirum in modum consistam, quam Athesis circuit, & lambit vndequaque. Promiscua habitantibus lingua scilicet Theutonica & Itala, sed Itali omnes etiam, cum placet Theutonice loquuntur. Tridentum Germanorum sentina: Itolorum vero refugium est, cum quid infortunij illis occurrit. Parum frumenti, sed plurimum vini, persuaue habent, album & subrebeum. Per aestatem coelum temperatum est, diebus autem canicularibus, sol appime feruens. Hyberno vero tempore, propter niuium & glaciem ingentes horrores, vix huiusmodi regio habitari potest: neque satis sunt hominibus hypocausta ad depellenda frigora, quae eo tempore tam magna sunt, vt non sinant aquas in terram descendere, sed statim venientes, conuertant in niues. Et, quod datur miraculo, vt purei ipsius ciuitatis per tempus id, aquis omnino careant. Boves & vaccae pro mulis, asellis, & equis onerarijs habent, cum eorum plaustris, tam ad res conuehendas facilibus, vt ad montium cacumina sic properent, ac si essent in planitie, à viarumque publicarum curatoribus ita iuga aptata sunt, vt vsque ad culmen accessibile, quorumcunque montium ab eisdem iri possit. Nunc demum ciuitas ista & opulenta & clara effecta est propter Concilium, quod in ea fuit per plurimos annos vt infra indicabitur. Eum vero Paulus Gerardus sic describit. Urbem Tridentum ad Athesim, loco ameno, & salubri positam, quam in decima Regione Italiae inter populos Mediterrancos, Plinius & Strabo collocant, Gallos condidisse scribit Trogius, alij Rhericos, qui Duce Rheto in Alpibus sedes figentes, Rhetiae nomen dedere, sed auctam post fuisse à Brenno, Duce Gallorum. Vt vt se res habet, ciuitas est perantiqua, quae à primordio varios sortita gubernandi modos, tandem imperij Romanorum, cui diu subiecta fuit, inclinatio cessit Ostrogothorum potentiae, quorum Rex Theodoricus, vt regnum suum ab eo latere tutius redderet, cinxit eam muro è lapide quadrato, vt etiamnum licet videre, non ineleganter, complexus circiter mille passus, forma propemodum arcuata, muniturque Castellum Verruca, ex altera fluminis ripa, Tridento immittens. Post eiecit ex Italia Ostrogothis, subiugarunt hanc ciuitatem Longobardi, tituloque Ducatus Imperio suo subditam, tenuerunt. Sed & his cum eorum rege Desiderio à Carolo Magno profligatis, postliminio ad ius redijt Imperatorum, ex quo initium opibus amplificandae Ecclesiae Tridentinae. Nam Carolus Ripam oppidum ad Benacum, Valles quaedam, & Iurisdictiones pro sua in Deum pietate atque Ecclesias munificentia, Episcopo largitus, & praeclarè de hac ipsa Ecclesia est meritis, & successoribus suis Imperatoribus, Regibusque Romanorum praeiuit documentum liberalitatis. Sed supra ceteros emittit liberalitas Conradi Saxoniae, eius nominis II Imperatoris, & Franciae Orientalis Ducis, qui comitatum Tridentinum, seu Ducatum, seu Marchionatum, item vallem venustam, ac Bolzatum Ecclesiae huic donauit, ius prophanum, quod temporale vocant, sacro & spiritali coniungens; quam donationem deinde ratam habuerunt Sueuici sanguinis Imperatores, Fridericus primus & secundus. Habiti sunt dehinc Episcopi Tridentini Principes imperij, ij, quae ab Imp. diplomata (Regalia appellant) vt ceteris Principibus data. Et vt huius tam insignis Ecclesiae status perpetuo tutior, securiorque persisteret, adscitus est ei defensor, & protector vicinus Comes Tyrolis, cuius potentia atque auctoritas ipsi Episcopo & Ecclesiae ad omnes casus esset praesidio. Hoc Onus vt alacritas susceperet Comes, ornatus fuit ab Episcopo beneficijs minimè vulgaribus, Castris videlicet, atque iurisdictionibus: ex quo inter ipsos comites & Episcopos ad totius prouinciae, & dominiorum securitatem nata est mutuo succurrendi, atque auxilium ferendi necessitudo. Exercet itaque Episcopus praeter spiritali iurisdictionem etiam temporalem, quam acceptam fert Imperatoribus, quos solos ac supremos in ea re dominos agnoscit, & honorat. In spiritalibus porro est illi Metropolitanus patriarcha Aquilegensis. Et quanquam ciuitatem Tridentinam antea spectabilem multa reddebant, vt templum Cathedrale operis exquisiti sancto Vigilio Episcopo & martyri consecratum, Collegioque Canonicorum, vel nobilitate generis, vel doctrina illustrium, ipsius Episcopi liberam electionem habentium insigne, & in quo sancti huius, atque eius matris sanctae Maxentiae aliorumque sanctorum corpora & reliquiae praecipua in veneratione habentur. vt item in templo Diui Petri, quod Germanorum est, B. Simonis pueri ante annos centum à perfidis Iudaeis martyrio coronati corpus multis miraculis clarum: vt, Arcis quam Episcopus inhabitat magnificentijsima, regijque palatij in modum structura, vt adium priuatorum elegantia & commoditas tanta, quanta in nulla alia Ciuitate meliori qualis est haec, reperiri affirmant illi qui pleraeque orbis regiones, Ciuitatesque peragrarunt: vt riuuli, lateas omnes silice concinnè stratas perenni decursu irrigantes, atque immunditiam omnem abluentes:

TRIDENTVM
Trento

IL CASTELLO

ADIGE

S. Lorenzo

Prato della Valle

huic tamen ciuitati tantum addidit celebritatis sacrum & oecumenicum superioribus annis in ea habitum, finiturque Concilium, ut propterea inter præcipuas Europæ Ciuitates merito debeat numerari. est quidem alpestris huius regionis situs, sed tamen præter aeris miram salubritatem, ijs abundat ad viuendum commoditatibus, ut paucis æquali magnitudine Regionibus debeat inuidere, nam frumenti, olei, lactis, carnis tam altitilis, quam ferinæ, piscium quoque & omnis generis fructuum ea hic est præstantia atque copia, ut VII. S. R. E. Cardinalibus, inter quos quinque erant Sedis Apostolicæ legati III. Patriarchis, Archiepiscopis XXXIII. Episcopis CCXXXV. Abbatibus VII. Ordinum generalibus VII. Theologis, tum secularibus, tum Regularibus CXLVI. Ferdinandi Cæsaris, tam Imperij quam regnorum suorum, Hungariæ & Bohemiæ nomine, Regum Galliæ, Hispaniæ, Poloniæ, Portugalliæ, Venetorum, Ducum Bauriæ, Sabaudiæ, Florentiæ, aliorumque Ecclesiasticorum Principum, item Heluetiorum VII. Cantonum oratoribus, eorumque familijs, quæ in vniuersum quatuor millium capium numerum excedebant, cum omnium admiratione commeatus, aliæque ad sustentationem necessaria suppetent. Gens ipsa hospitalis est & aperta iras quacunque de causa conceptas facile remittens, in quo Germanicam ingenuitatem refert, quæ si quo valet ingenio, id ad publicam rem priuatamque amplificandam conferret studiosus, futurum esset, ut Ciuitas hæc propter ipsius situm fluminisque opportunitatem, vicinas opibus vel superaret, vel cerè æquaret. Argumento est, quod qui hinc egressi peregrinis in Regionibus versantur, alij optimarum disciplinarum egregia cognitione, alij virtute bellica militiæque officijs etiam primarijs, alij negotiatione, alij alijs bonis rationibus, & rem, & existimationem non parum auxerunt. Ac fuerunt inter eos omni tempore viri, & sunt qui propter Sacrarum, & Ciuiliū legum, vel artis Medicæ scientiam: hi Imperatorum, Regum, aliorumque magnorum Principum tuendæ sanitati periti custodes accesserint, illi iuri dicendo, legationibus, alij sive honestissimis muneribus præfecti, laudem magnam retulerint hodieque similibus ex functionibus referant. Præter ius commune habent Tridentini leges municipales, quas eisdem Episcopus tanquam ipsorum princeps confirmat. Vtitur ciuitas hæc Idiōmate Germanico & Italico, utpote ex his nationibus conflata, quanquam longe sit maior numerus Itolorum. Et quod in Ciuitatibus limitaneis perrarum est, tanta est vtriusque sermonis puritas, ut vel media Germania, vel Italia vix audias purius loquentes. Portas habet quatuor Sancti Martini, Sancti Laurentij, Sanctæ Crucis, & Aquilanam. Xenodochia quatuor, Parochias item quatuor sancti Vigilij, sancti Petri, sanctæ Mariæ Maioris, & sanctæ Mariæ Magdalenz. Monasteria in ipsa Vrbe duo, sancti Augustini, ad sanctum Marcum virorum, & ad S. Trinitatem mulierum obseruantium. In suburbio quinque, Cruciferorum, sancti Domini, ad sanctum Laurentium sancti Francisci Conuentualium, & alterum Obseruantium ad sanctum Bernardinum. Item S. Claræ, ad sanctum Michaelē. Namerat Ecclesia Tridentina à Iouino primo Pastore, & Episcopo inuito à S. Hermagora eiusdem Ecclesiæ fundatore, nunc nonagesimum septimum, Ludouicum ex Baronibus Madrutij, in ipso Episcopatu oriundam, S. R. E. Cardinalem apud sedem Apostolicam Nationis Germaniæ Protectorem, virum in quo siue doctrinæ in Theologia, ac Philosophia, omnibusque liberalibus disciplinis excellentiam, siue rerum maximarum vsum, siue pietatem in omnes, siue denique religionis Catholice amplificandæ studium spectes, nihil queat desiderari, licet aliquot ordine sequentes ipsam Iouinum sine mitra Episcopali præfederalint huic Ecclesiæ. Inter Episcopos præcipue celebratur memoria sancti Vigiliij, doctrina, Martyrio, & miraculis clari, cui dicarum est templum Cathedrale, & anniversarium festum v. Kal. Iul. institutum. Et quamquam Ecclesiæ huius opes magna ex parte temporum iniuria sint diminutæ, manet tamen adhuc illi dominium Ciuitatis, & eius Prætura subiecti Territori. Oppidorum Ripæ, Trameni Pertini & Leuigi. Vallium item Nauni, seu Annanæ, Solis, Lagarinæ, Iudicariarum, Flearum & Randenz, in quibus vallibus permultæ sunt parochiæ populosæ, & Arces, Nobilium virorum sedes. Ecclesiæ huius beneficiarij seu vasalli etiamnum sunt Comes Tyrolis, Dux Mantuæ, Comites Archiepiscopi Lodroni, Comites de Lichtenstein, Barones de Madrutio, de Wolckenstein, de Welsperch, de Firmiano, de Spauo, de Payrsperg, Nobiles domini de Gresta, de Biseno, de Thono, de Artzio, de Clesio alique complures, Castra, iurisdictiones, Decumas, Prædia, Possessionesque ab Episcopo in feudum recognoscentes. De Tridenti etymologia sic scribit Princius in historia sua Tridentina: Coniectura est à tribus torrentibus ex propinquis montium iugis propè Urbem cadentibus, Tridentum, quasi Torrentum vocatum fuisse, quarum vnus per portam Aquilæ in mœnia delatus, angusto alueo per median urbem Athesi commiscetur, alius qui Fersina appellatur, muros præterlabitur; tertium paulò longius delabentem, Seletum nominant. Alii existimant à tribus dentibus appellatum, quod inter tria montium cacumina positum sit. Sunt, qui à Tridente illi nomen datum fuisse disputant, quod ea Ciuitas à principio fuerit Neptuno dicata, quod ut facilius persuadeant, verisimillè vtuntur argumento: aiunt enim, sicuti Randenenfes Saturnum, ita Tridentinos Neptunum coluisse, quem Deum Tridente vsum fuisse fabulata est antiquitas, ad hanc coniecturam validum adferunt testimonium, affirmant enim, eo in latere templi D. Vigiliij, quod forum respicit, extare lapidem, ut licet videre vetustissimum, & aliqua in parte corrosum, in quo cernitur Tridentis forma, quo facile ducimur credere, Neptunum olim à Tridentinis, ut Deum cultum fuisse, atque inde urbem nomen traxisse.

SERIES TRIO
D. G. S. A. M.

Passavia, Passavia, sive Patavium, quondam Boecorum, cuius Dux
 Hassi: Urbis inferioris Bavariae florentiss. Danubij, Oem. sicuti su-
 mimum propinquitate, nobilitate. Cuius accuratissima delineatione Rex
 reddidit illustrissimae Principis ac Domini, D. Urbani, Prensobilis
 & Equitis tri-Trenbachia familiae clarus Patavienium, Antistes,
 ornamenti ac dea operi, nos pro Geographico plurimum splendore et
 ornamenti elegantissime curavit. Anno C. MD. LXXVI.

1. Park zur	21. S. Serrass	A. Die Stadt 2. Keller
2. Park bei der	22. Serrass	B. Hofen
3. Die Wille der Passauer	23. Die Wille der Stadt	C. Hofen 3. Hofen
4. S. Johann Spital	24. Die Wille	D. Hofen 4. Hofen
5. S. Pauli Spital	25. S. Serrass	E. Hofen 5. Hofen
6. S. Serrass	26. S. Serrass	F. Hofen
7. S. Serrass	27. S. Serrass	G. S. Wille 6. Hofen
8. S. Serrass	28. S. Serrass	H. Hofen 7. Hofen
9. S. Serrass	29. S. Serrass	I. Hofen
10. S. Serrass	30. S. Serrass	K. S. Serrass

Hubnestein / nominata. Iam vero hoc etiam nemo inficiari potest, ex **Boloduro** (, quæ nunc **Oenana** ciuitas est) prope **D. Seuerini** facellum, per confluentes traiectum fuisse, ad eum fere locum, quem inferiorem Marchiam hodie vocant, vicum nimirum sub antemurano **S. Nicolai** oratorio conspicuum. Eum traiectum **Accolæ** passagium vulgari lingua **Den Pass** / Et alij **Den Pass an oder gegen der Aum** / nominare soliti fuerunt. Cumque postea in Insula ciuitas condi inchoaretur, nomen ei à traiectu, & ab ea ipsa insulari planicie (vt **Passau** & Latine **Passauia**, ab alijs verò euphoniæ gratia, **Patauia** tandem diceretur) contigisse omnino verisimile est. In hac autem **Patauiensi** vrbe, **Archiantistitis** quondam sedes fuit, quæ inde **Caroli Magni**, & **Arnonis** Episcopi **Salisburgensis** temporibus, praxi quadam, quæ multarum deinde contentionum fomenta suppedirauit, **Salisburgensi** Episcopatu assignatur. Quam cum nihilominus, **Carolus** ille **Magnus** licet eius translationis vt plurimum auctor fuerit, liberalitate tamen regia vtramque & **Laureacensem**, & **Passauensem** complexus est Ecclesiam. Atque deinde **Arnulphus** Imperator ex **Romanorum** Rege creatus, & **Carolo** **Crasso** patruo suo in Imperio succedens, tertio imperij sui, **Christi** verò **DECCCLXXXIII**. vel, vt alij **DCCCXCVIII**. **VVinchirido** Archiepiscopo **Patauiensi**, totam hanc urbem **Patauiensem**, vna cum integro telonio, cum vtriusque sexus mancipijs, molendinis, piscationibus, vineis omnibusque, & quibuscumque alijs rebus ad eam ciuitatem pertinentibus, & quas ipse vel in vrbe, vel extra eam, tanquam proprium possedit, dono dedit. Ad hæc **Otto** Imperator donat **Christiano** Episcopo **Patauiensi**, omnibusque suis successoribus, eiusdem ciuitatis mercatum, bannum, monetam, teloniam, & totius publicæ rei districtum. Ab **Arnolpho** itaque Imperatore, ad hæc vsque tempora, **Vrbs Patauiensis** Episcopis semper sedes fuit, eiusque loci Episcopo immediatè semper subiecta, illique omni mero & mixto imperio subdita est. Quemadmodum & hodie reuerendissimo, & illustrissimo Principi ac **Do. Domino** **Vrbano**, è perueteri ac nobili equestri familia **Bauarica** **Trenbachia**, **Rodolphi** optimi, & nobilissimi viri filio, singulari, debitaque obseruantia, vt Principi, atque adeo Parenti suauissimo paret. Quæ hoc præsertim nomine **felix** & **beata** politia censenda est. Quod si enim **Platonis**, ex **felices**, existimantur, **Respub.** quarum moderatores aut **Philosophi** sunt, aut vitæ duci, animique culturæ **Philosophiæ** operam nauant: Iustioribus de causis ex hominum societates atque **Respublicæ** beatissimæ nuncupandæ veniunt, quibus diuina fauente clementia viri **Philosophia** non fucata & superstitiosa, sed sancta & religiosa **Theosophia** illustres cõtigerunt rectores, his præsertim turbulentissimis temporibus in quæ funestiarum seditionum & hæresum monstrâ erupunt. **Felix** itaque **Bauarorum** **Patauia**, cuius clauum eiusdemmodi **Gubernator** nunc tenet, moderatur, & regit, qui his facultibus atque scientijs præstat, quarum præsidio plurimi ad optatum salutis portum peruenerunt. Qui rerum Ecclesiasticarum studiorumque cura minimè intermissa, ædificia, vetustate collapsa tam eximie reparat, atque restaurat, vt multo præstantiora illa, quam prius vnquam fuerunt, resurgant, veteremque magnificentiam atque splendorem multis modis nunc superent. Nam primarium vrbis templum, ædificijs longè magnificis splendidissimisque exornando, simul **Religionem** fouit, & vrbi **Patauiensi** decus addidit. Antistitum quoque **Palatum** angustioribus ante limitibus comprehensum, ædificiorum nitore, inprimis vero turri visenda, ingenti pecuniarum sumptu adauxit quæ sua se pulchritudine effert, & in tantam sublimitatem exsurgit, vt ex ea veluti ex specula, vniuersa **Patauia** conspiciatur, quam bibliotheca insuper omni librorum genere instructissima, exornauit. Quis verò **Cathedralis** **Basilicæ** ornamenta hic referat, cuius fastigium ad multos cubitos in cælum euexit, vnde maxima luminis abundantia in sanum ipsum diffunditur pavimentum autem elegantissimo opere, nobili ex marmore construit. **D. Stephani** insuper **Protomartyris** magnificam & admirandam noua structura effecit basilicam vt miraculo videntibus existat. Episcopatum denique grandipecunia & alieno ære varijs in locis pressum, munificentia, & liberalitate sua redemit, possessionibus insuper & prædijs quibusdam adauxit, &c. **Deus** opt. Max. tantum virum, ad **Reipub. Christianæ** salutem & **Patauiensis** Ecclesiæ splendorem, quàm diutissimè incolu- mem tueatur.

VERONA.

VERONA, Cenomanorum vrbs in Gallia Cisalpina, siue, vt hodie vocant Lombardia, à nobilibus Thuscis initio condita, & à Vera, nobili Hetrusca familia, Verona denominata, vt Cato, Semproniusque scribunt, ac deinde pulsus, ac profugatis suis sedibus Thuscis, à Cenomanis resecta & aucta, vt Liuius & Trogus testantur. Venetorum ditionis, vrbs, vt Strabo lib. 5. amplissima; vt Martialis scribit, magna, cum inquit, Tantum magno suo debet Verona Catullo, Quantum parua sua Mantua Virgilio. Tacitus, lib. 13. Coloniam validam appellat. In vtraque Athesis ripa, magnificè extructa, & pontes quatuor, ripas ipsas coniungunt. Qui quidem (vt Virgil. cum vocat) Athesis amœnus, vt Veronam penè mediam diuidit, sic tandem quoq; circumquaq; cingit; itaque hodie vrbi custodia, ornamento, & vsui est. Qui eam quondam non interfecabat, verùm prope mœnia labebatur, Veronam ipsam ad ortum relinquens. Quod apertissime patet ex fundamento latissimo muri, per medium Athesin deducto, non procul à ponte Castrì veteris, quod & hyemali tempore decrefcente aqua conspicitur. Cuius etiam plurima inuenta fuere vestigia. Præterea anno 1512. amnis ipse adeo excreuit, vt aquarum exuperantium æstuoso impetu, pars murorum fossæ castrì veteris fuerit deiecta, propetemplum S. Zenonis, & nisi tot murorum obstacula fuissent, alueum repetiisset antiquiorem. Scribit etiam Paulus Diaconus, Athesin fluuium tantum excreuisse, vt circa Basilicam B. Zenonis, quæ apud Veronensis vrbs muros sita est, vsque ad supremas fenestras aqua pertingeret, sed vt B. Georgius Pontifex perhibet, in eandem Basilicam minimè penetraverit, Verona etiam à priscis veræ religionis cultoribus, parua Hierusalem vocitata fuit; siue verè similitudinem quandam cum ciuitate sancta, situ & murorum ambitu perpexissent, siue impositis ipsdem nominibus, certis quibusdam locis, religionis zelo, erga ciuitatem sanctam pie fuisse affecti viderentur. Hinc vallem illam ad montem, cui castrum S. Petri subiacet Dominicam appellauere: montem vero, cui mox Rochi facellum nomen dedit, Caluarium dixere, tresq; in eo cruce, ex imitatione erigi, ac constitui voluerunt. Prope vicina est ædes, Nazareth dicta. Nec longe S. Ioannis paruam Phanum extat, Bertheleem vocatum. Inde parum distat sepulchrum. Propter quæ omnia, & qui plebscita municipalia condidit, parua Hierusalem appellauerunt Veronam. Quæ situ est optimo, iuxta colles, qui ad austrum conuersi sunt, colonis lautis, ac nobilibus ædificiis, magnificis, ac splendidis, inter quæ peruerusta Cathedralis ædes, eximiaque S. Anastasij sodalium Prædicatorum. Habet multa insigniaq; vetustatis monumenta, inter quæ Amphitheatrum, quod vulgus Arenam vocat, iuxta forum Boarium, plane admirabile & stupendum opus, inter omnia, quæ in Italia, aliisque Europæ partibus extare creduntur, integerrimum minusque temporum iniuria, aut Barbarorum furore laceratum. Vt autem incredibilis huius amphitheatri capacitas, ab iis, qui eiuscmodi nunquam conspexerunt opera, penitus cognoscatur, placet ex lib. 2. de amplitudine vrbs Veronæ, ex Torello, pauca quadam excerpte. In gradibus, inquit, ipsi amphitheatri, hominum 23184. sessionem commodam signari potuisse comperitur, cuique hominum, spacio pedis, cum dimidio attributo, demptis etiam portarum spaciis, vt per eorum commensurationem colligi potest. Capacitas enim supremi gradus, in circuitu perticarum CLXXXIII. reperitur, medii autem XXI. à superiori descendendo perticarum CXLII. cuiuslibet portarum latitudini assignatis pedibus quique, cum sesquipedo, quæ cum numero XLVIII. sint, passus XLIV. in se continent, quo numero duplicato, sic altitudine ipsorum duorum graduum existente, exeunt Perticæ LXXXV. Gradibus itaque omnibus, à primo ad vltimum reductis ad computum medii, Perticæ 5796. reperiuntur, sicque spacio pedis cum dimidio, cuiuslibet homini assignato, 23184. hominibus, commoda in hoc amphitheatro sessio datur. Hæc ille. Conspicitur item Veronæ arcus Triumphalis, in cuius inscriptione, ea ipsa, [Colonia Augusta Verona noua Gallieniana] nominatur. Quin & alia quam plurima vetustatis indicia ac visenda monumenta, in vinariis ciuium cellis, & subterraneis locis quotidie hæctenus inuenta sunt, & etiamnum frequenter offenduntur; vt numismata, vitra, vrnæ, lampades, frustra quam plurima simarum, coronarum, denticulorum, stylobatorum, epistylorum argutissimè elaboratorum, cæterarumq; huiusmodi molium, viuo ex lapide, & ex pario marmore mirifice sculptorū. Et, quod mirabile visu fuit, cum propugnacula in hac vrbe à Venetis ædificarentur, quo tempore Verona, pulsus Germanis, recepta fuit, in fossis quæ tunc excauabantur, innumerabiles speluncæ, & cauernæ reperiabantur, quasi tophus ille, iuxta quem fons est, qui à Ferro nomen habet, per has veluti casus habitaretur. Aliud insuper hoc loci admiratione maxima dignum videre fuit. Cum eodem namque in monte foderet, spectabantur Echini lapidei, Paguri, conchæ, cochleæ, ostrea, stellæq; pisces, auium rostra, & id genus alia passim. De quibus quædam in indice commentabimur. Aère Verona tenui gaudet, gens perlaura, magnifica, splendida, iucundo aspectu, ingenio summo, maximeq; ad literas idoneo: rebus omnibus, non solum ad vitam mortalium necessariis, sed etiam ad delicias, & voluptatem vtilibus abundat. Fundatissimas alie familias permultas. Agro est optimo, frumenti, vini, olei, cæterarumq; frugum maxime fertili. Vellerum quoque copia pernobilium affluit, vnde maximum incolæ faciunt quæstum. Plura de florentissima Veronensi vrbe, Leander in Marchia Taruesina, auido lectori suppeditabit. Quemadmodum & quatuor peculiaribus libris, Torellus Saraynas, vir præcellentis ac curiosi ingenii; qui de origine, amplitudine, viris illustribus, de dominio, & monumentis antiquis patriæ suæ, peculiari omnium operum commemoratione facta, singulorum etiam picturam, Ioannis Carotti, graphidis peritissimi opera, repræsentans, tanta diligentia scribit, vt ne curiosissimus quidem, in ea narratione quidpiam desiderare queat.

MAGNIFICA ILLA
CIVITAS VERONA

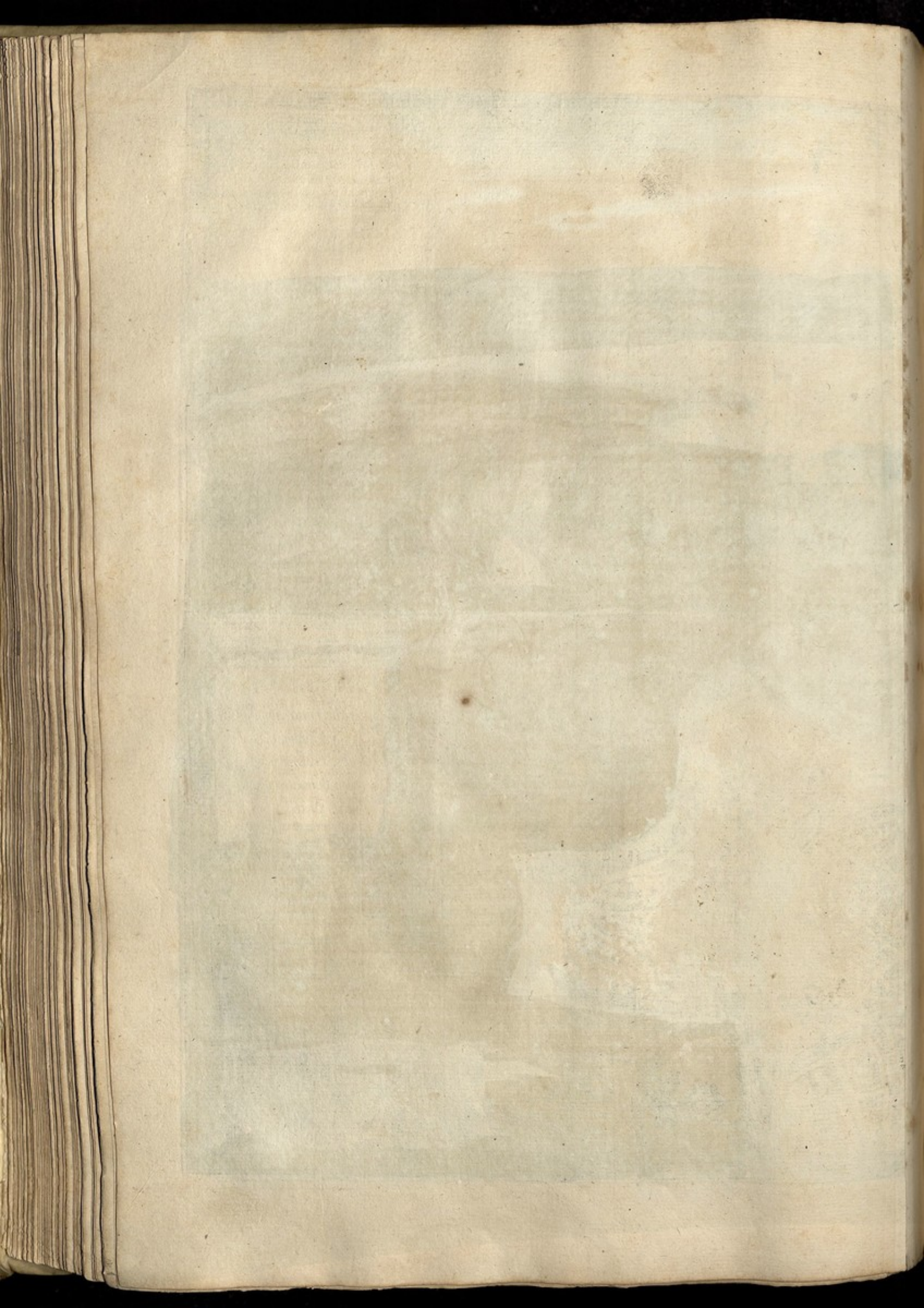
1. Castellum S. Felici
2. Castellum veron.
3. Cas. Valli S. Petri
4. Villa Franci
5. S. Mariani.

COLONIA AVGVS
TA VERONA NO-
VA GALLIENIA
NA.

VERONA.
celeberrima, amplis-
sima, Crononorum
vrbs; Ptolemo; Cypri-
nos; Plinius Germanis
vero, Diutius Bon

AMPHITHEATRUM IN FORO
BOARIO SIT. V.M.

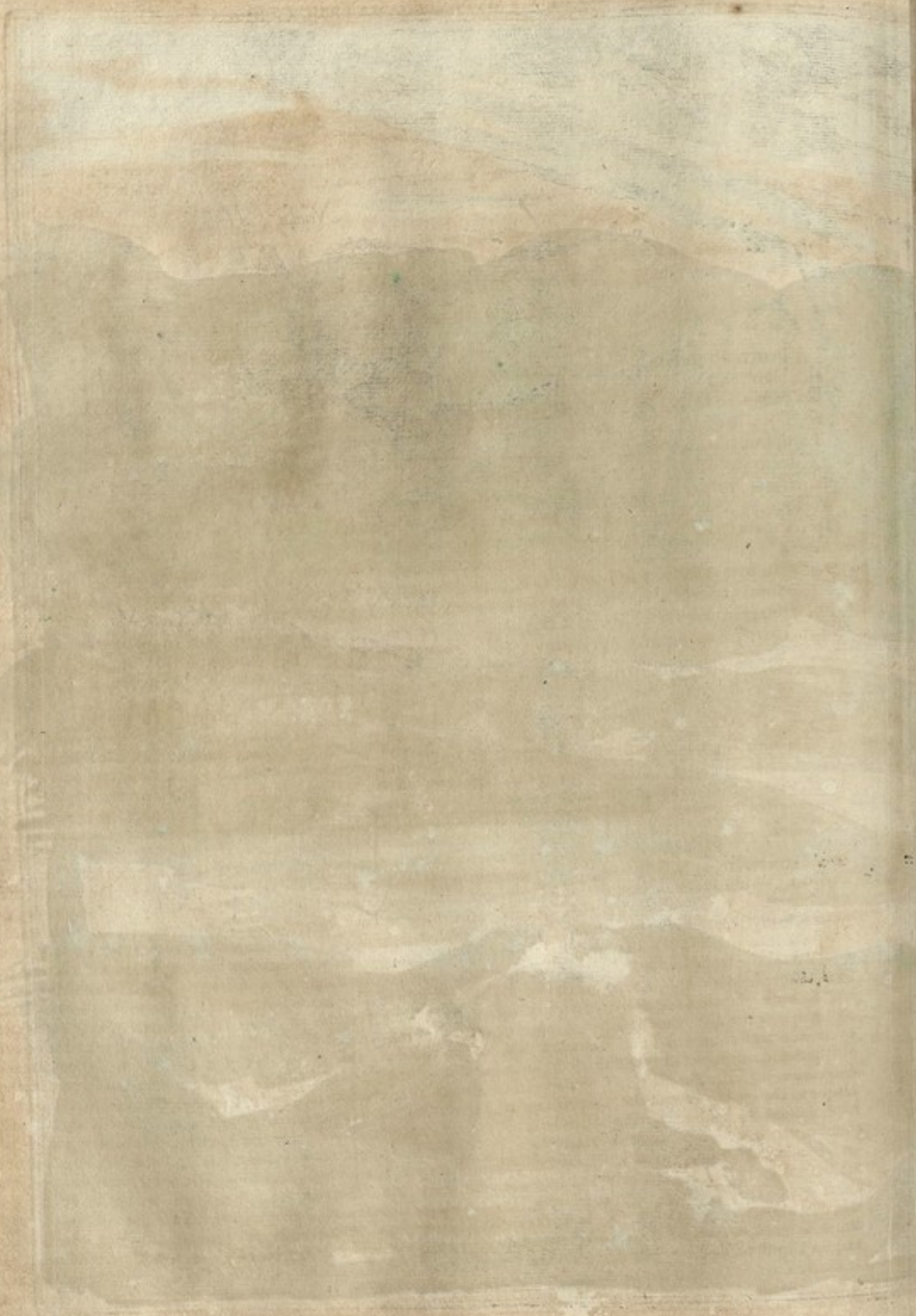

PISAVRVM.

PISAVRVM elegans Piceni vrbs, cuius quidam appellationem ab Ifauro amne quo alluitur, addita P. litera, formatam existimant, conditamque à Romanis anno eorum vrbs D. C. XXXIII. posteaque Coloniam ab ipsis effectam, cum Mutina, Parmaque, vti Liuius tradidit. Inter hos Colonos fuisse Lu. Actium Poetam Tragicum, parentibus Libertinis natum, Eusebius scribit. Nec defuere, qui Farnatiani castelli, Pisauero finitimi nomen, æuo nunc corruptum, ab Actio manauisse, tanquam prius *Actianum* sit dictum, existimarint. Vnde antiquitus quidam hanc Farnatianam appellatam prodidisse videntur, sed mehercle vehementer aberrant, aliter enim ac Pisaurum à nullo auctore classico nominatam constat. Liuius multis in locis Pisaurum memorat, maxime, cum Ful. Flaccum Consulem viam Pisauensem strauisse, templumque Iouis Pisauri ac Fundis ædificasse, itemque ad Pollentiã adduxisse aquam scribit. Cæsar etiam in Commentarijs alijsque veteres plurimi, huius vrbs fecere mentionem. Dirutam à Totila, refectamque à Belisario, Procopius, & Blondus auctores sunt. Vrbs nunc est ædificijs laeta & elegans, in qua munitam atque pulchram arcem ad litus Ioannes Sfortia condidit. Et Franciscus Mariã firmã eã moenibus cingere cœpit. Curiam habet sumptuosam aliasque præterea nobiles ædes, sed cœli grauitate vehementer laborat, præcipueque mensibus æstiuis vt adeo paucissimi hic mortales annos quinquaginta superare, nec multi ad eam ætatem pertinere soleant: quam obrem æstuante aëre, potillimeque sub Canicula, tor absumuntur pueri, vt abique ingenti dolore commem orari nequeat, vnde nimirum Catulli illud est ad Iuuentium: *Præterquam isse tuus moribunda in sede Pisauri Hospes, inaurata pallidior statua.* Putamus tamen etiam nos incolarum huius loci breuem vitæ cursum, non modo ab cœli grauitate, sed etiam à copia fructuum optimorum ac suauissimorum, quibus immodicè vescuntur, proficisci. Generantur enim hinc in corporibus humores noxij, quos deinde perniciales morbi consequantur, necesse est. Ager vrbs peramocnus & vndique propemodum vitibus, ficibus, oleis, ac alijs id genus arboribus fructiferis referus est, è quibus cum suauissima vina, tum alij fructus optimi percipiuntur, inprimisque mira copia ficuum, quæ arefactæ, tum huic vrbi vniuersæ sufficiunt, tum etiam exportantur & apud Venetos, Bononienses, totaque in Flaminia magno in pretio sunt. Pisaurum certis anni temporibus ad mercatum Italici, Illyrici aliarumque partium negotiatores conueniunt, propter locum mari cõueniendis mercibus valde oportunitum. Diu imperio Malatestarum illustris familiæ habitam constat, ex qua Malatesta Pandulphi F. vir mirificè cum doctrina, tum moribus exornatus, tres filios genuit, filiam vnam Paulam Mantuanæ Marchionis coniugem. Ex Malatesta filijs Galcatius partim pretio, quod viginti millium aureorum nummum fuit, partim doris Constantiæ nomine, Pisaurum Alexandro Sfortiæ, Francisci, qui deinde Mediolani Dux factus fratri tradidit, vt Goffius & Sabellius scribunt. Alexandro filius in dominatu successit Constantinus, vir literis & virtutibus præditus, à quo plurimum vrbs ædificijs exornata fuit. Comitem is habuit Camillam, illustrem ac eruditam in illiæm ex nobilissima stirpe Arragoniorum Neapolis, cuius nuptiæ tam magnificum habere apparatus, quam maximam Regi cuiquam potuisse fieri arbitror, quemadmodum ex illorum solennium auditu lectique iucundissima narratione scripto vernaculo, per vniuersam Italiam diuulgata, intelligere est. Iustos liberos Constantinus non habuit nothos autem duos, Ioannem atque Galcatium, è quibus nati maior Ioannes Philosophiæ studijs mirificè deditus, cum paternum principatum auctoritate Pon. Max. assumptum diu tranquille gessisset, eo à Cæsare Porgia Pontificis Alexandri VI. filio deiectus est, qui & sororem illi suam Lucretiam à Pontifice desponsatam abstulit, falso criminum quorundam insinualo. Sed Alexandro Pontifice mortuo, cum à Venetijs, vbi aduersus temporibus constiterat, adducta simul vxore Geneueue Teupola lectissima optimaque muliere, Pisaurum rediisset, humanissime est à popularibus exceptus, ac vrbs imperio aliquandiu miraculatus lenitate agitato decedens, Constantium filiolum, ex Geneueue successorem reliquit: quo non multo post etiam defuncto, mater spretis mundi vanitatibus, religioni D. Clare Morani virginico multis annis vsque ad vitæ finem, operam dedit. Constantino mortuo, gubernationem Reipublicæ Galcatius paruos suscepit. Sed quoniam imperij confirmationem, à Iulio Secundo Pont. nullo pacto impetrari posse videbat, cum illo bonis conditionibus ita depactus est, vt vrbs in potestate esset Pontificis, à quo mox Franciscus Mariæ Roboreo nepoti, pro magna vi pecuniæ, quam ei nomine stipendiorum Ecclesia Romana debebat, omnium etiam Cardinalium voluntate & assensu collata fuit. Hunc post obitum Iulij, Leo X. successor, possessione spoliavit, vrbsque dominatum Laurenzino nepoti suo tribuit, à quo in extremis fratri patrueli Iulio Mediceo Cardinali assignatus. At è vita deinde sublato Leone post C. N. M. D. XXI. anno Franciscus Mariæ protinus ad pristinum Imperium reuersus, miraculæque suorum lætitiæ receptus, in eo ad vitæ finem vsque magna foelicitate ac inelyta iustitia fuit, similemque reliquit successorem filium, magna virtute Principem. Ingenia tulit magno numero celebria, cum primis Aduinum summum Medicum, & Pandulphum Collenutium, Græcis Latinisque literis, quod eius scripta testantur, pereruditum Scripsit de machinæ tormentariæ, quam bombardam vocant, inuentione, item Baretam aduersus aulicos lingua vernacula, cum historia Neapolitani regni. Pisaurius quoque fuit Petrus Barmianus, excellens poeta, superioribus annis defunctus. Extra portam vrbs quæ spectat in occasum, amnis est Folia, prisicis Ifaurus appellatus, præterquam Plinio, qui in sexta regione Pisaurum vti & oppidum nominat. Oritur Appennino fonte, iuxta Corili arcem, mœniaque Pisauri alluit, vbi pons lapideus viam Flaminiam, itemque Picenum cum regione Flaminia iungit, moxque mari illabitur, ostio sæpe arenâ fluctibus deferentibus adeo cõpleto obruratoque, vi x. vt exiguas recipere nauiculas queat. Finis Anconitanæ Marchiæ principiumque Flaminie est.

ORIENTAL

ORIVETVM.

ORIVETVM, Mediterranea Thuscæ ciuitas, Catoni Oropitum dicta, Desiderio Longobar-
dorum Regi in edito Orbitum, Annius Oropitum scribendum ducit, ab Oropito Pelasgorum
vrbe in Achaia. Desiderium que Regem, per syncopen, p. consonante in b. mutata, reiectaque
vocali o. dixisse Orbitum. Hinc consuetudine Græcorum, qui b, pro u, pronunciant, uti etiam
multi Italix populi, Oraitum factum, ac dein, euphoniae gratia, vocali è addita, Oriuetum, quod
Latinis vrbs vetus est. Leonardus Aretinus & Blondus aliter scribunt, vrbem hanc à Florentinis
ortam, nec supra mille annos ante se uatos, eius memoriam inueniri vllam. Volaterranus Her-
banum esse Plinij, iuxta Ortam, censet, idque multorum auctoritate confirmat, qui non solum
vicinitate locorum, sed etiam nominum similitudine ducti, ac si Oriuetum, pro Herbano, vel
Herbana, dictum sit, idem credere, præterquam quod antiquum ædificium esse patet, vnde
quoque non difficilis coniectura capi queat, Herbanum esse, cum hoc sita æquè propinquum Ortæ oppidum sit nullum.
Alij vrbem veterem dictum aiunt, quod veteranis olim, ad quietem reliquæ vitæ incolenda fuerit afsignata, propter
cæli salubritatem. Et hi etiam non nominis ad veteranos referunt, quorum in numero est Facius Vbertus, iniquens:

Vrbs Oriuetum alta est, & præceptis,

Nomen à Romanis accepit veteranis,

Qui propter aeris temperiem concessere.

A Procopio ciuitas Vrbeuetana dicitur, & Urbibentum. Sita est autem in excelsi præcipitisque montis spatiosa in ver-
tice planitie, sine muris, quorum vicerupidas vndique præruptis altisque cingitur, natura hoc modo creatis, vt ex sum-
ma crepidine despectum in ima perquam horribilem habeant. Cælo est iucundissimo, præterquam autumnali tempo-
re, quum in amne finitimo Palia cannabis solet macerari: tum enim acreo fœtore corruptus, colonis permolestus est.
Templum hic sumptuosissimum, cuius frontem pernobiles ex marmore statuae, sum morum artificum operis elabora-
tae, decorant. Inter cætera est historia colæ Alamo extractæ, ex qua summus conditor Euan figurauit. Hæc tanto arti-
ficio facta sunt, vt haud putem humano ingenio vinci posse. Templi fenestæ alabastricæ sunt, non aliter, ac vitrum
perlucidæ. Seruatur hic magnis honoribus linteum, quod Bolsenæ miraculo magno sanguine est intinctum, ex hostia
sacro sancta stillante. Id, quotannis, die, qui corpori Christi festus agitur, per vrbem, ingenti cum religione deferunt, me-
moriam tanti miraculi causa. Sunt hic ædes splendidissimæ ab Urbano V. Pontifice Maximo factæ, M. LXVII. post C. N. an-
no. Vrbs frequens olim admodum fuit, cæterum auorum nostrorum memoria, partibus Mustatorum & Marcolinorum
perniciosissimis desolata prope modum, per plurimas illarum inter fœdes, expulsionisque: quanquam extinctis deinde
factionibus, paulatim inter res pacatas, satis se tum populo, tum opibus refecerit. In planitiem hic præcipiti via deuenit
ad Paliam, qui amnis à Catone Pelia vocatur, & infra Oriuetum in Tiberim cadit.

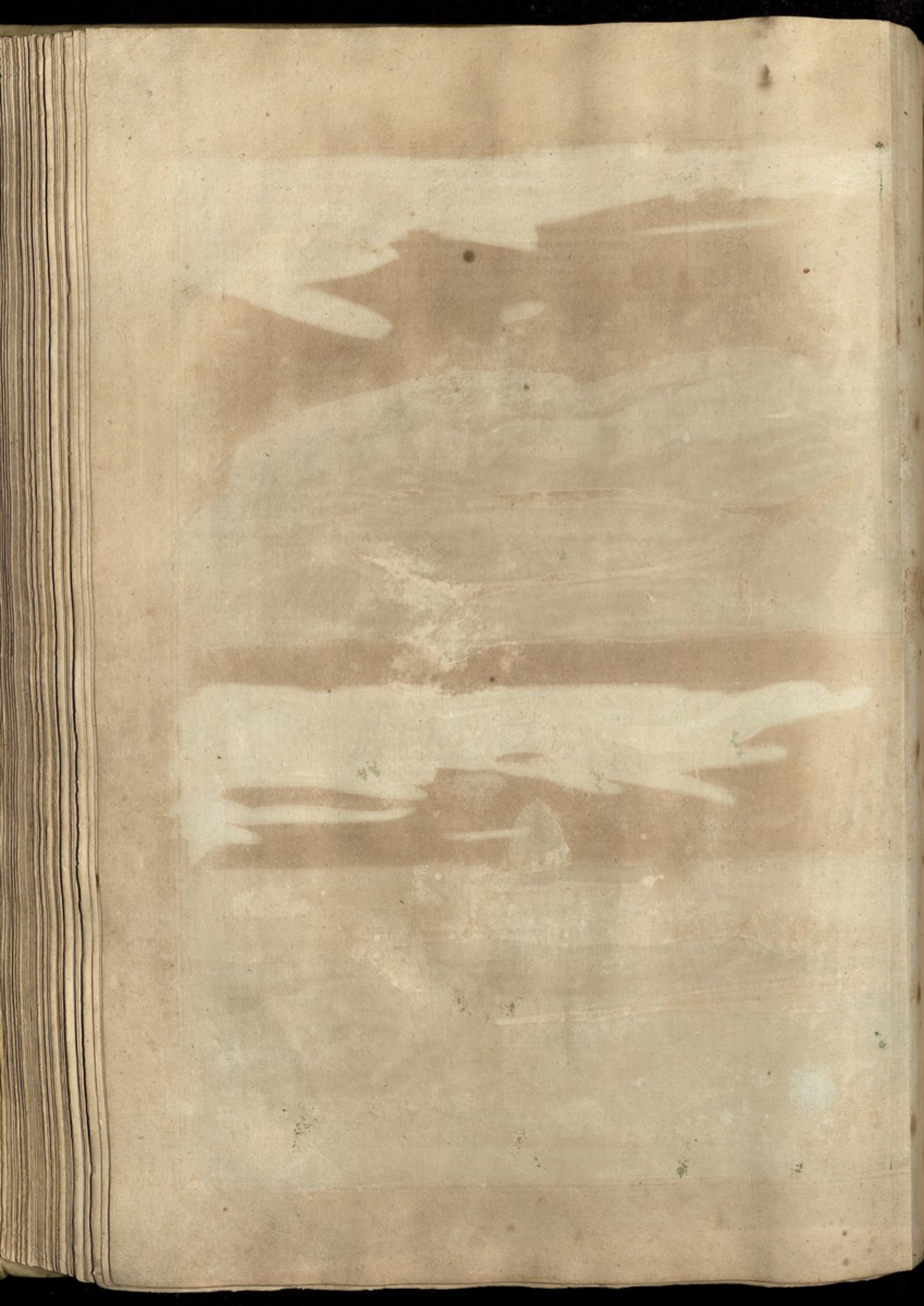
LAURETVM.

L N Piceno, inter Ricinetum & mare, haud procul à Mofone fluuij, inelytam toto Christianorum orbe Fanum, in colle D. Ma-
rie Lauretanæ iacet, fortissimo muro cinctum, cum vico, quem ferè canpones, stabularijque, ac diuersas tabernas exer-
centes, incolunt, ad eos, qui quotidie ex omni Europa, præcipua tamen frequentia primi veris & autumnali temporibus, huc,
votorum causa veniunt, excipendos. Sicut eo in loco, vbi olim, vt quidam censent, Cupra montana fuit, à Plinio in Piceni
quorundam regionis mediterraneo, descripta, simulque propter aliam Cupram maritimam, montana cognominata. Sunt etiam,
qui in D. Marie Lauretanæ fani loco, prius ædem Iunonis Cupranæ fuisse tradant, à veteribus religiosissime cultam; vt Pe-
trus Marsus ad hunc Silij versum notat: Et queis litoreæ fuanit altaria Cupræ. Scribit enim, Cupram oppidum, ad mare
quondam templum habuisse Iunonis, Thuscorum ædificium, qui Iunonem Cupram nominabant, ideoque Poetam illic altaria fumasse, di cere,
quoniam Cuptani, Iunonis colebant sacra. Verum enim uero, quod Cupram oppidum esse ad mare dicit Marsus, in hoc eum falli, cum alijs
quibusdam animaduertendum est, qui immemores, quas Ptolemæum in Piceno Cupras designare, montanam, atque maritimam, non de alia,
quam littorali Cupra cogitauerit, cum tamen Iunonis templum intus in colle, non ad littus in planitie, situm fuerit. Sed ad rem. Initium de
hoc delubro scribendi vnde potissimum facere oporteat, equidem ambigimus, ob excessam loci religionem, summamque magnificentiam; At-
tamen cum illius sanctissimi conclaui in mentem venit, in quo nata educataque cælorum Regina, semper Virgo MARIA, mater filij Dei, ac v-
bi nunciante Gabriele Archangelo genitrix Dei appellata, item vbi in ipsa carnem hanc nostram ærumnosam assumpsit Deus, quò nòs à Tar-
tarei Sathanz tyrannide, ac potestate ad regni cælestis portam, que tot sæculis, ob primorum parentum noxam, oclusa steterat; traduceret;
de illo, quanquam dignè haud posse, satis propter ingenij nostri tenuitatem intelligamus, tamen pij curiosique Lectoris gratia, breuiter aliquid
commemorare instituemus. Primum omnium haudquaquam dubitare oportet, hoc illud ipsum conclaue esse, in quo mundi regina in lucem e-
dita; quandoquidem, præter grauissima, scriptorum hac de re, ac item, vt ab Angelis hac deportatum sit, que deguntur testimonia, nemo tam
duri cordis, aut sceleratus esse potest, quin ingressu mollescat, ac seipsum diuina quadam vi, & instinctu moneat, ad locum honorandum, præ-
cesque ad Diuam, vt pro venia suarum criminum apud Iesum Christum velit intercedere, fundendas. Præterea verò id miracula confirmant,
hic diuinitus edita, quibus mortales Matri Dei supplices, votorum compotes facti, & etiamnum quotidie fiant, vt euidenter monumenta scri-
ptorum, statuarum ex auro, argento, cera, pictura, aliisque similia, que per multas ætates & sæcula, huc delata, suspensaque cernuntur, indi-
cant. Etenim omnia hic à Deo miraculose facta, sigillatim recensere, que eiusmodi sunt, vt ijs incredibilia videantur, qui Deum Optimum Ma-
ximam dulcissimæ Matris precibus, haud permoueri existimant, non solum infinitum planè foret, verum etiam perfecte nullo fieri studio, fa-
cultateque posset; ideoque hic, nobis consistere visum; orandaque sanctissima Dei genitrix, vt quod à me, vt oportebat, ac debiti erat mei, non
laudatur, id benignitate condonet sua. Aedes hic est magnificientissima, cuius in medio conclaue sacrosanctum, conclusum muro crasso, sic
tamen, vt humanum opus diuino coniungi nunquam potuerit, quemadmodum apparet, eo scilicet documento, id haudquaquam esse dignum,
vt quos Christi Mater tetigit, parietes, contingat. Fanum totum mœnibus fortissimis, & omnibus armorum cum ad defendendum, tum ad ves-
tiendum generibus, item que tormentarijs machinis instructis, munitum est, ne à piratis iterum, vt olim à Turcis, diripiatur, ac vastetur.
Auctores huius operis fuere Alexander VI. Pontif. multoque magis Iulius II. etiam toto vico mutis complexo,
vt nunc turò hic Canonici, & Sacerdotes, in fano sacris operantes, cum cætera
plebe habitent.

(2)

T Y B U R :

TYBUR, siue Tiburtum, vrbs Latij est in Italia, sedecim millibus passuum distan-
 ab vrbe Roma, *Tybrū* Stephano, *Tiuoli* hodie, olim *Polystephanon* vocatam, idem
 Stephanus prodit, quam teste Solino, ex auctoritate Catonis, Catilina Arcas, præ-
 fecus classis Euandri, condidit. Quod etiam sensit Seruius: *De Gracia* (inquit)
tres fratres venerunt ad Italiam, Catillus Coras, Tybur vel Tyburnus. Hi simul omnes
vnam fecerunt ciuitatem, & eam fratris maioris nomine, Tybur appellauerunt, licet &
alia fecerint singuli. Hæcenus Seruius lib. *A Eneid* 7. Tybur autem Virgilio dici-
 tur *Superbum*; id est, nobile, inquit Seruius; aut per transitum tetigit illud, quod
 aliquando quum auxilia à Senatu poscerent Tybartes, sub com memoracione be-
 neficiorum, hoc tantum à Senatu responsum acceperunt: *Superbi estis.* Hæc Seruius, explicans illud Vir-
 gilij lib. *A Eneid* 7.

*Quinque ad eò magnæ positis incudibus vrbes
 Tela nouant, Atina potens, Tyburque superbum,
 Ardea, Crustumérique, & turrigera Antenna.*

Olim etiam *Herculea* vocitata, vt auctor est Strabo, quod Hercule in præcipuè Tyburtes colerent, eoque
 certa quotannis festa die, maxima populorum multitudo conflueret, vt ait Perottus *Quineriam Cataractæ*
 nuucupata legitur, ob vicinas loci angustias, vnde flauius Anio præcipitat, vbi primùm nauigabilis esse in-
 cipit. Amnis enim ille, per nemora vsque descendens, ibi ex editissimis rupibus, in subiectam conuallem
 delabatur, ac post in Tyberim intrat, vti etiam à Strabone perferiptum est. Liuius plurimis locis memoriã
 Tiburis vsurpat, præsertim verò, cum bella Tyburium & Romanorum, pacemque compositam inter
 eos refert. Et Ouidius in fastis inquit: *Aspice Tybur.* Posterioribus sæculis, Imperij Romani maiestate col-
 lapsa, florens etiam huius vrbs fortuna periit: à Germanis enim euerfam, etsi post, à Friderico A Enobar-
 bo muris ampliata restitutaque sit, didicimus. Arcem tibi, quæ nunc est, manitissimam, Pius II. Pontifex
 Max. extruxit, cuius aditum Ioannes Antonius Campanus, Episcopus Aprutinus, homo doctus hoc disti-
 cho exornauit: *Grata bonis, inuisa malis, inimica superbis Sum tibi Tybur, enim sic Pius instituit.*

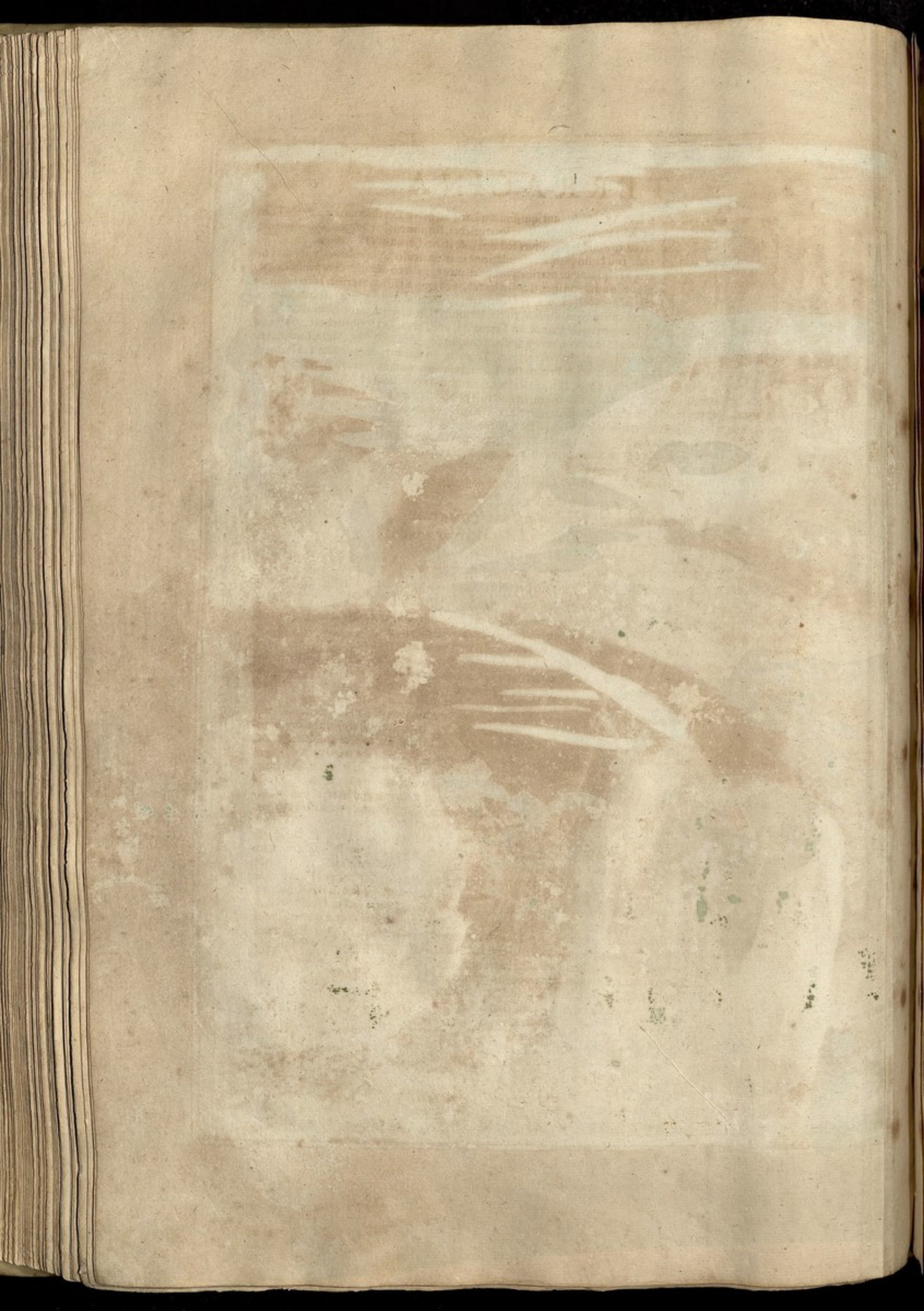
Cælum habet temperatissimum. Quapropter superioribus sæculis aula Romanæ Primores hæc à statis
 feruentissima tempora soliti fuerunt exigere. Famam Tyburis Sibylla Albunea, Tyburtina cognomina-
 ta, quod iuxta fontem Albuneam, prope Tybur esset nata, plurimum illustrauit. Eam hic ad Anienem
 diuinis honoribus cultam reperimus, in quo amne postea simulacrum eius, librum manu tenens, inuen-
 tum est. Simplicij quoque Pontificis Romani patria Tybur fuit. sed & alios præterea multos excellentes
 summosque viros genuit, quorum omnium commemoratio, nisi longissime fieri haud posset. In primis
 tamen Vincentius Leoninus fuit, qui diu summa cum laude, bellica studia sectatus est, & fratrem habuit
 Ecclesiæ, sua in patria, moderatorem sapientissimum. Extra Tybur altissimis in iugis, fons est Albunea,
 quem sic ab aquæ qualitate dictum, ait Seruius in horum Virgilij versuum expositione:

— *Oracula Fauni*
*Fatidici genitoris adit, lucosque sub alta
 Consulit Albunea, nemorum quæ maxima sacro
 Fonte sonat, seuamque exhalat opaca mephitim.*

Addit etiam Seruius sub alta Albunea dici, quod fons præcellis in montibus sit: à quibusdam etiam *Leua
 cotheam* vocari, præterea non solum fontis, sed etiam syluæ circumiectæ nomen esse *Albuneam.* Infra
 Tybur, haud procul, multa vetustatis inueniuntur monumenta, interque cætera, marmor insigne, quo leo
 cum equo tam apertè commissus exprimitur, vt vera viuaque pugna videatur. In laua, propinquo loco
 iuxta pedem montis, ruinæ apparent mirificæ ac peringentes, villæ Tyburtinæ, quam Adrianus Impera-
 tor immensis sumptibus ædificauerat, ita, vt in ea, & Prouinciatarum, & locorum celeberrimis nominibus
 inscriptis, veluti Lycæum, Academiam, Pritanæum, Canopum, Pœcile, ac Tempe partes vocaret, inquit
 Spartianus. Circum Tybur Latomix sunt, vbi lapis Tyburtinus, de quo Plinius etiam meminit, cæditur.
 Ex hoc & ex Gabio, maior splendorum ædificiorum pars vrbs Romæ constitit. Subiecta Tyburi plani-
 ties, propter Anienem plurimis aequalis gelidis scaturit, quas Albulas vocant, multâ medicâ virtute, cum
 potæ, tum balneo adhibet. pollentes, vt scribit Strabo. Nomen Albularum ab coloris albedine captum,
 quam metallum sulphuris, vnde fontes promanant, efficit. Quamobrem ita Martialis;

*Itur ad Herculei gelidas quæ Tyburis arces,
 Canaque sulphureis Albula fumat aquis.*

Similes natura sunt Labanis, in agro Nomentano, ac item aliis circa Eretam aquis, vt Strabo perhi-
 bet. Ad viam præterea, qua Tybure Romam itur, quibusdam in locis candentes generantur
 lapilli, dulcissimi condituris, velut amygdalarum, cortiambri, anisi, cinamomi, ac
 id genus alijs, simillimi, ad eò quidem, vt non nisi à prudentibus
 discerni queant.

TERRACINA

TERRACINA, antiquissimum Latij ad mare Tyrrhenum oppidum, Pontinae paludi quondam hoc loco celebri, imminens, mari prius temporibus circumfusum, ut Solinus testatur; & in hodiernum usque diem agnoscitur potest. fuit enim primæva fundatione in monticulo, conuallibus undique cincto, per quas aquæ marinæ diffundebantur, ijs verò deinde terra paulatim opuletis, nunc continenti collis hæret, urbsque ad litus inferiori loco ædificata est. Ciuitas est exigua, sed frequens, & honesta: Agro gaudet fecundissimo, amoenissimoque, vitibus, citris, limonibus, & id genus arboribus abundante. Ad nomen quod attinet, an Terracina, vel Tarracina scribi debeat, optimos quosque auctores, utroque dixisse modo reperitur, Strabo, Mela, Lilius, Antoninus, Cæsar, Ptolomæus, alijque plurimi scriptores, Terracinam vocant, & Polybius Terracinenfes commemorat. Sed Tacitus, Solinus, & Procopius, Tarracinam nominant. Olim Anxur, lingua Volscorum, eorundem caput, ut Plinius, & Caro scribunt. Strabo Trachynam ab initio vocatam perhibet, id est, asperam, propter montem saxosum, in quo fuit posita. Græcis enim, ut Herodoto, *ἄσπερος*, asperum significat. Lilius etiam Anxur, dicit, inquit: Anxur, trecenti in Coloniam missi sunt, bina iugera agri acceperunt. Seruius in eo Virgilij loco, Circumque iugum, queis Iupiter Anxurus aruis Præsidet; Ionem Anxurum in hac Campaniæ parte, quondam cultum scribit, ita dictum, tanquam *ἀνὰ ἄσπερον*, id est, sine nouacula, quia barbam rarisset nunquam, ideoque signum eius imberbe fuit. Lucanus de Anxure:

Iamque præcipites superauerat Anxuris arces.

& Martialis ad Faustinum:

*Onemus, o fontes, solidumque madentis arena
Litus, & aquareis splendidus Anxur aquis.*

Item, post, ad Frontinum:

Anxuris aquareis placidos Frontine, recessus.

& Silius Italicus etiam in hunc modum statuere videtur, dum sic canit:

Quis Circa iuga, & scopulosi verticis Anxur.

Terracina quoque nomen auctores plurimi posuerunt, imprimis Lilius multis locis, præsertim ubi spolia & prædam huius oppidi, causam ab initio fuisse stipendij militibus dati, prodit in hanc sententiam. Fabio, ad Anxurum iuxta paludes (Terracinam posteriores vocarunt:) obsidionem profecto, simul captenda urbis exposita ratione, Seruilus Hala, mox cum tribus cohortibus eam obsidere incipit. Ea, colle quondam occupato, qui urbi imminet, cum inde in muros euasissent, maximumque iam urbis discrimen Fabio animaduertentes, edito vetuit in oppidanos saui, bonis tamen eorum direptioni permisit: qua in re cum paritum Imperatori fuisset, ideo postea militibus ara dari ceperunt, quod ante diem illum, in usu non fuerat. Alibi quoque scribit, militum manum in montis angustijs, ad Lautulas, non procul Anxure confedisse, dein pugnatum ibi, post, sub Adrubalis in Italiam aduentum, urbem hanc immunitate donatam; insuper alibi, angues immensæ magnitudinis, piscium modo iuxta portum Terracinae colludere visos, memorat. Suetonius Tiberium Imperatorem, in pratorio propè TERRACINAM cœnantem, agrè repentinum saxorum lapsum, quo multi amicorum eius & familiarium attriti sunt, effugisse scribit. quam rem etiam Tacitus memorat. Terracinae Palmarius consul interfectus, quod eodem in Adrianium moliretur, ut Spartianus scribit, qui & portum Terracinensem ab Antonio Pio resectum prodidit. Transeunt hac ad Terracinam urbem Appiana via, quæ Roma Brundisium ducit, maiori ex parte nunc paludibus submersa; quam obrem Romæ Neapolim euntibus, ad eius lœuam, versus Terracinam in editiora paullum descedere, necesse est. Strabonis ætate perelegans fuit. Traianus silice per Pontinam paludem strauit, pontibusque multis per fossas & aquarum vias coniunxit, plurimis etiam ædificiis ad tutelam extructis, ut à Done monumentis est proditum. Erat olim iuxta viam Appiam fossa profunda, perpetuis aquis, tum paludum, tum amnium vicinorum plena, per quam Terracina Romam nauiculis commebatur. Eas sub noctem conscendebant, summoque mane in Appiam egrediebantur, qua dein ad urbem deueniebant terra. Erat hæc via sumptuoso opere facta, spondylis elegantium lapidum, artificioque tanto composita, ut ad decimum quemque pedem, quæ pertica vetus fuit, & nostros pedes XII, efficit, lapides singuli medio pede præ ceteris emineant, decempedæ mensuram demonstrarent; quæ quoque ex transuerso erat latitudinis. Monumentorum veterum ad hanc viam vtriusque, tum vestigia, tum ingentes ruinae, quin & integra etiam ædificia multa cernuntur. Iuxta fuerunt hæc olim municipia, Terracina, Formiæ, Minturnæ, Sinuessa, Item pars agri Tarentini, Brundisii nique, ac aliarum multarum urbium, de quibus plura

Leander,

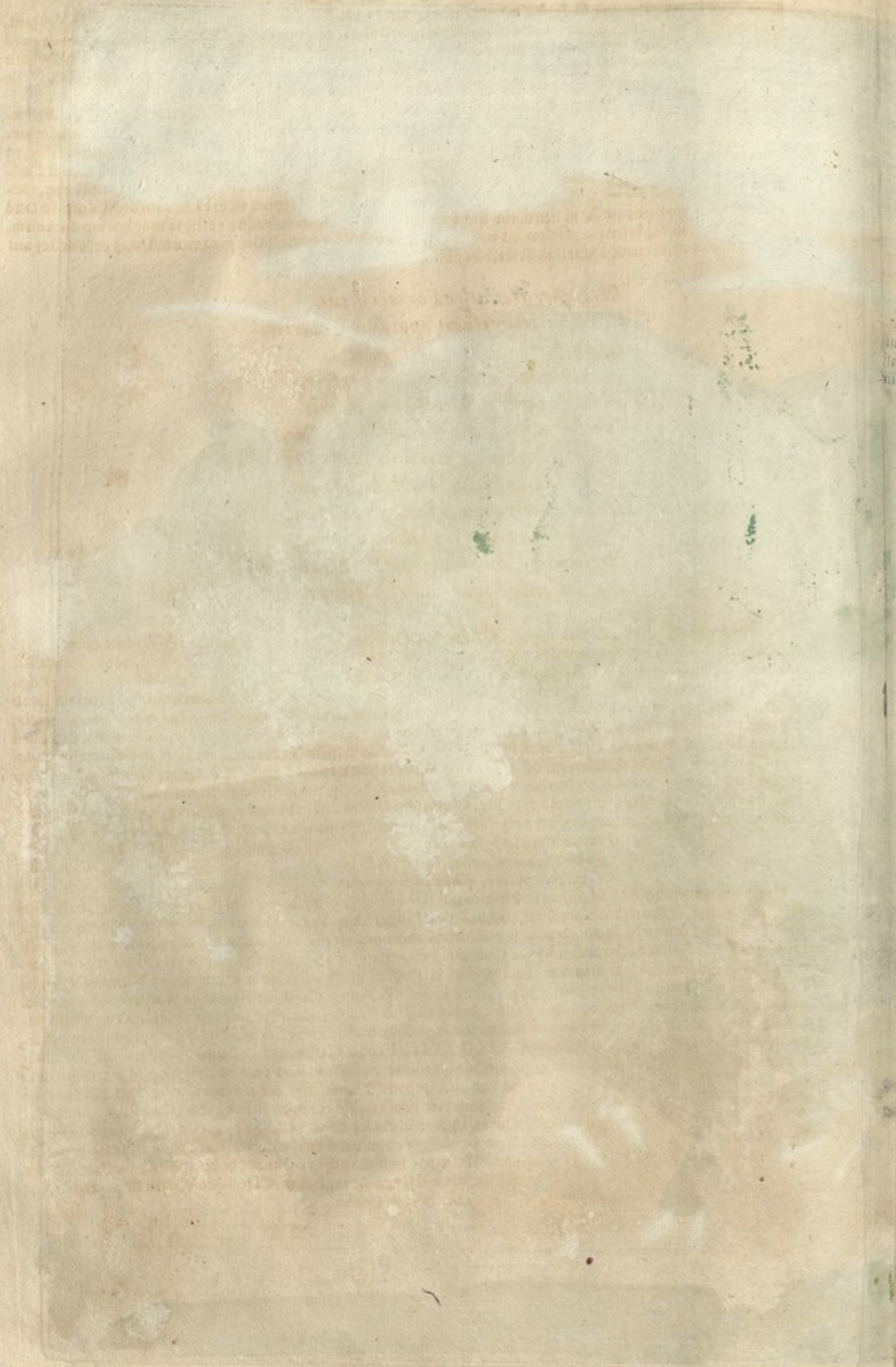
VETVSTISS. AD MARE THYRRHENVM
TERRACINAE OPIIDVM.

- A TERRACINA, cum dicta ANNVA.
- B. Monasterio di S. Angeli.
- C. Theatrum quadratum.
- D. Hospitium S. Mariae della Regina della Città.
- E. Mare Thyrrhenum.
- F. Via Appia, Nomen Virgii.
- G. Diversionem. "S. Mariae."

DEPENSIOE HODIE

M O I A

MOLA.

O L A, in Latio ad Appiam, viam, à C. Caligula illice ex Olibano monte, stratam; & vndique per amœnis hortis ornatam, oppidum olim, nunc longus & perelegans vicus, A molarum, vt plerique existimant, frequentia dictus, quas hic è montium radicibus continuo perfluentes aquæ versant. Thomæ Farello decad. I X. Cap. 1 I. de rebus Siculis, Caietæ Suburbij mi Ciceroni Mola Fornuana dicta. locus est, me hercule per amœnus, horti vndique cultissimi, citris limonibus, alijsque nobilibus arboribus confiti, omnia quoque riui purissimarum aquarum grato murmure perfundunt, & passim in habitationes magna cum voluptate ducuntur. Fuit hic, vt ait Volaterranus, Formianum Ciceronis, de quo ille lib. 2. de Oratore scribit. Lælium ferè semper cum Scipione rusticari solitum, eosque quoties huc ex vrbe, tanquam è vinculis euolassent, incredibiliter repuerascer e esse solitos. Multitudo sanè olim hunc locum valde frequentatum conprobant. Et profecto, cæteris Italiae per amœnissimis iure debet annumerari; quam obrem & à Martiali describitur huiusmodi carmine.

*O temperata dulce Formiæ littus.
Vos cum seueri fugit oppidum Martis,
Et inquietas fessus exiit curas
Appollinaris, omnibus locis præfert.
Non ille sancta dulce Tybur uxoris
Nec Thusculanos, Algidosue secessus,
Præneste nec sic, Antiumue miratur,
Non blanda Circe, Dardanisue Caietæ
Desiderantur, nec Marica nec Liris,
Nec in Lucrina lota salmacis vena.
Hic summa leni stringitur Thetis vento:
Nec languet aquor, vna sed quies ponti.*

Spacio deinde A. M. V. Caietam vsque, per sinuosam Caietani littoris oram, eadem via summa cum voluptate, amœnissimi cernuntur horti citris, limonibus, & id genus arboribus frequentes, aquulisque lymphidissimis irrigui, ad initium vsque promontorij, cui insidet CAIETA, quod Laconico vocabulo à curuitate nomen sortitum existimant. Lacones enim curua omnia, Caietas adpellabant. Solinus tamen auctor est, sic ab Aenææ nutrice nominatum, quod etiam testatur Virgilius, inquiens: *Tu quoque littoribus nostris Aenæa nutrix, Aeternam moriens famam Caietæ dedisti*: quem in locum Seruius annotat, alios hanc Aenææ nutricem, alios Afcanij dicere. Lectum tamen etiam in Philologis, hoc loco classẽ Trojanorum casu conerematam, indeque Caietam *hinc vsque* dictam, quod ad accendere, adurereque Latinis significat. Verumenimvero Landinus in eodẽ Virgilij versu aliter scribit, tradere quosdam, olim, vbi nunc Caietæ, modicum fuisse castellum Epica, sic ab Epica vrbe Herleæ vocatum, Caietæque mentionem etiam Homerum facere, cæterum præterea concludit nihil. Sed auctorum melior pars Virgilio consentit, vti quoque Facius, hac sententia scribens:

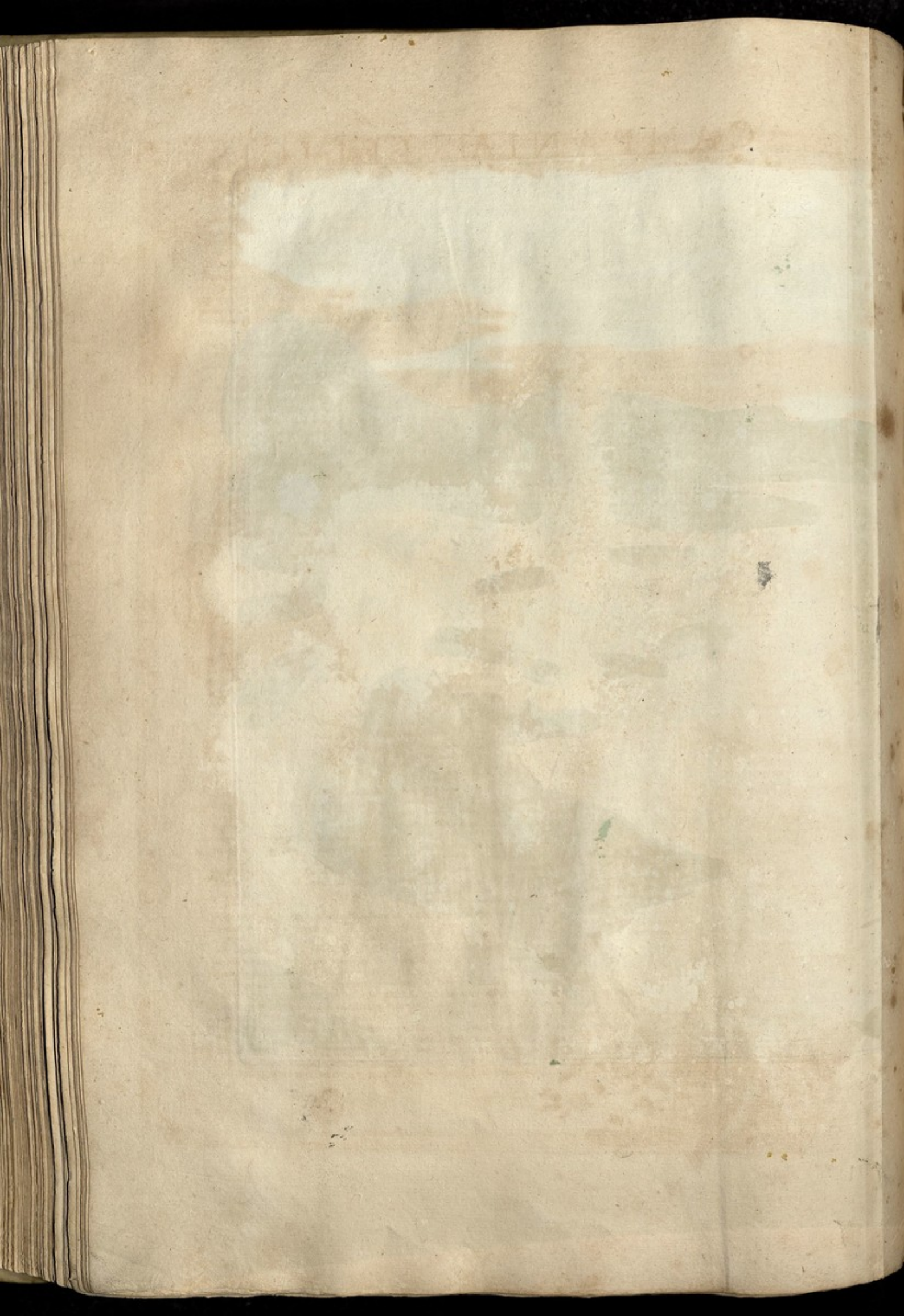
*Vidi vbi Catullus postea vixit,
Quam Thebas reliquit & in vrbe fuit
Cui Aenææ nutrix, nomen adhuc præstat.*

Caietam quoque Silius adpellat, & Ptolemæus, alijsque classici auctores: vbi portus semper celeberrimus fuit, amplissimè, vt Spartianus perhibet, ab Antonino Pio refectus. Vrbs est munita cum primis & arcem habet iuuctissimam summo in monte, quem superioribus annis muro cinxit Ferdinandus Arragonum & Neapolitanorum Rex, Gallis ductu auspicijsque Consalui Ferrantis è regno pulsus. Episcopus vrbi datus propter Formias à Saracenis excisas. Plurimum eam Gelasius II. Pontif. illustrauit; item ætate nostra Thomas Vionius Prædicatorum familiæ generalis magister, & post à Leone X. Pontif. Cardinalis creatus. Multa vir ille cum theologica, philosophica, logica, tum de conscientia casibus scriptorum monumentis tradidit: & profecto parem, aut secundum aliquem, neque nostra memoria, neque multis anteactis sæculis habuit, quanquam nec æmulis caruerit multis. Obijt Romæ post C. N. M. D. XXXIII I. anno. Elatus vti monachus, quod ipse iusserat, absque pompa funeris, & apparatu Cardinalitio, monumentoque, conditus extra portam magnam Mineruæ ad dextram, quod ipse viuus sibi posuerat, cum hac inscriptione. *Thomas die Vio Caietanus Cardinalis S. Xpisti ordinis Prædicatorum.* Vitam eius Ioan. Baptista Aquilanus tam prosa, quam carmine pereleganter scripsit. Maximis cladibus non semel obrutam Caietam didicimus. Ingensibi clades anno à C. N. 1394. contigit, quando à Gallis direpta lacerataque cum ingenti oppidanorum caede, nec enim aut sexus, aut ætatis, aut religiosorum penetralium discrimen habitum. Multis præterea post id tempus in hunc vsque diem regni Neapolitani mutationibus conuulsa quassataque vrbs. Cæterum in fide Ferdinandi regis Arragonum, Carolique V. de in Imperatoris Augusti constantissime pertinacissimeque usqueper hæsit. Hæc de Caietæ.

Georgius Anspaghe
 elegantissimi ad
 Mare Tyrrhenum
 CAIETAE pro
 pictus depic.

Abrahamus Ortelius
 Siveq. Contemplator
 admiratorq. Jenera
 Neapolitanae comes
 Jussuq. Illustriss.

CAMPANIAE FELICIS DELICIAE.

QUONIAM nusquam toto terrarum orbe, alma rerum parens, dominaque natura, eius clementissimo gubernatore ita cæli benignitatem disponente, plures delicias, gaudia, oblectamenta, amœnitatesque incredibili vberitate, quam in Campaniam illam felicem, potissimum verò in Baiarum, Puteolanamque sinum profudit; ad ò, vt hoc loci potissimum, cum summa spectantium admiratione, amœnissima orbis terrarum delicia, luxuriantisque natura venustas adpareat; Dixeritque ille verissimè, *Nullus in orbe locus, Bais præluet amœnis*; Plinius itidem Campaniam appellat felicem, ob felicem, beatamque amœnitatem, qua vno, inquit, in loco, palam naturæ gaudens opus demonstratur; Vt similiter tradiderit Strabo, cum omnium rerum ad vñs humanos affluentia, tum amœnitate iucunditateque Campaniam omnes Italiae totius partes, quam longissimè superaret; Idcirco peregrinarum Regionum, & historiarum studiosis, incredibiles Campaniæ verè felices delicias, peculiari descriptione expressimus; vt vnicò intuitu, in hæc tanta naturæ luxuriantis miracula vñs pandere, seque oblectare, atque reficere queant. Ac primum quidem narrationem hanc nostram, à promontorio Miseno ordiemur.

PROMONTORIUM Misenum, siue mons Misenus. Cum is abest miliaribus quinque. Nomen à Miseno Aenea Achate consuluisse, demum hoc in loco sepulchrum illi conditum scribens, vnde monti nomen tum Miseno accessit, cum prius diceretur Acrius. In hoc monte Pharus olim fuit, altissima nimirum turris, ad cuius è summo vertice noctu prælucentem faciem, nauigantes cursum dirigere. Vbi hic mons tribus in mare lateribus excurrens, formam promontorii nanciscitur, intimis visceribus adeò perfossus, & cryptis, & hic ique fornicatis, quæ numerus columnarum maximus fulcit, ac sustinet, excavatus est, vt ijs fornicum pilis incumbere prorsus, & insidere videatur. Cryptam Traconariam vocant, à Traconibus nimirum, id est, fistulis, aut subterraneis meatibus, per quos in specum hunc olim aquæ pluuie confluebant. Quam sumptuosa sint in isto monte Miseno fornicata ædificia subterranea, cryptæ, & columnæ frequentissimæ, quibus quasi vnicuique promontorium Misenum excavatum incumbere videtur, verbis explicari vix potest. His sane tam admirandis operibus inspectis, oblitescere mihi planè contigit, inquit Leander, vt adeò falli præstigijs, aut per quietem, nec veras operum cerneere fabricas mihi videret; quanquam plurima quoque nunc magna ex parte ruinis deformata iacent. Excusso tamen stupore, quædam ex his ædificijs metiri incepimus, præterque cætera, quod Cryptam Traconariam vocant, à traconibus nimirum, id est, fistulis, aut subterraneis meatibus, per quos in specum hunc olim aquæ pluuie confluebant. Itaque per vepres, dumos, & verticis ostiolo modico graduum aliquot descensu, in profunda montis penetralia deductus, cryptam immensam hac forma reperi. Patet vtrinque longitudine, latitudineque plurimum, altitudo quoque maxima est: tota rationem structuræ conuenientissimam obtinet: partim tamen integra, partim ruinis deformata, & collapsa. Quæ pars eius etiamnum conspicitur, huiusmodi est. In medio ambulacrum apparet longum ped. c. c. latum 11 x. adhaerent vtrinque cellæ fornicatæ quaterz, latitudinis quædam ped. x 11. nonnullæ x v 1. spatium etiam, quo distanc inter se singule, non est idem, alibi ped. x 11. alibi x viii. Singule cellæ suas portas habent, omnes eadem, & pari latitudine ped. xii. quæ vicissim inter se singule distanc in pedes x v 1. primæ tamen ab altera spatium aliquanto maius pedes lix. cæterarum, vt diximus æquale est. Camerarum fornices decessatim iuncti parietibus intermedijs incumbunt. Hoc ædificium, vbi tum fama fert, tum etiam agnosci facillè potest, castellum, vel cisterna quondam aquis recipiendis fuit. Alia quoque præterea tot in intimis visceribus monti, quædam integra, quædam ferè collapsa conspiciuntur, vt admiratione prorsus ingentem habeant, neque sane possent, nisi longissimæ narratione describi, præterquam, quod etiam pleraque veritatis fidem excedere profecto viderentur.

Prochyta Insula, ante Misenum promontorium iacet, terræ motu à Miseno diuisa, vt lib. i. Strabo refert, licet idem auctor lib. 5. Et P'inius lib. 3. cap. 6. ab Aenaria disiectam scribant, quod & eius nomen ostendit. Prochyta namque Profusam interpretatur. Habet eiusdem nominis oppidum, ac terræ frugibus, perdicumque aucupio nobilitatur.

Iscla, Arime, Homeros Aenaria, Plinio; Ioarime Virgilio; (licet à plerisque notetur) Pythecusa Straboni, & Græcis dicta, à Miseno promontorio terræ motu, & ipsa disiecta, vt libro primo auctor est Strabo, cuiusvis generis frugum, & auri quoque feracissima est. Balneæ habet plures, & ad delicias, & ad valetudinem æque accommodas.

Hodie Ischia, Hermolao, Volaterrano, Fabricio & Erythæo, qui in suo indice Virgiliano, contra Plinium, & eius castigatorem Hermolæum docet, hanc maris Tyrrheni Insulam, non Inarime, sed Arime ab Homero vocatam, Virgiliumque primum fuisse, qui Arime, cum ex Ionum præpositione, iunctam legerit. Hanc Eretrianæ, & Chalcidenses primi incoluerunt, quos ob feracitatem soli, fortunatos Timeus vocat. At Hiero senior Syracusarum tyrannus, qui postea & ei, & Campaniæ dominatus est, illis, ob seditionem, pulsus, colonos è Sicilia eò transfudit, qui oppidum Gerundam cognominatum, ædificauerunt. Horum tempore, & paulò ante Timeæ ætatem, collis in medio Insulæ situs, cui Epomeus erat nomen, terræ motibus primum frequenter concussus, mox incensia maxima, aperto hiatu, euomuit. Quibus conterriti Siculi, & oppidam, & Insulam deseruerunt. Sed & Lucio Martio, & Sexto Julio Cof. & deinde Cæsare Augusto, Tito, Antonino quarto, atque Diocletiano imperatibus, plurimum arsit. Alberti præterea primi anno tertio, adeò vehementer ibidem profusum ad mentes duos prorupit, vt in suum quodammodo exitum conspirare crederetur, cum plurima bruta, ac multos homines consumperit, & cæteri fuga dilapsi, in proximam Pandatariam, vel Capreas, vel Bais se contulerint. Remanent eius incendijs adhuc vestigia, locique ille asperissimis lapidibus combustis relictus, simul & incultus, longitudinis p. m. circiter 3. Crematus nominatur. Oppidum in hac Insula olim conditum, Iscla hodie dicitur, quæ & Insula, abolitæ vetustis appellationibus, nomen dedit. Est natura munitum, edito atque exeso in monte firmum, quod mari olim vndique cingebatur. At cursu temporis vallo, quo ab Insula diserepabat, iniectis saxorum ruderumque machinis oppleto, Insula connexum est. Ad ipsam accessus est peraccliuus, magna quoque ex parte saxo cælo atque excavata rupe mansuetus, quem vel duo milites tuò tueri possint Iscla, Sirenes præterea & Prochyta quoque, firmissimo gurgite à Cumarum litore disident, ac tanquam moles pulcherrimæ, mare pingentes, prospectum à regione agri Cumani, Misense iucundissimum præbent. Scribit Pindarus in Pythijs, (quod & lib. 5. Strabo verissimè arbitratur) tractum omnem æquoris, qui à Cumis & Puteolano agro ad Siciliam vsque protenditur, ignitum esse, profundasque in vnum coeuntes, habere cauernas, eoq. Insulas interiacentes igniuomas esse.

Mare mortuum hoc loci conspicitur. Nam promontorium Misenum, quæ Cumas spectat, lacum habet aquæ marinx, locorum accolæ, Mare mortuum appellant, eius aquas Puteolanus sinus effundit, & olim longè, quam nunc amplior fuit.

Quippe Cæsarem Augustum in eo classem instructam ad præsidium inferi maris habuisse, Suetonius auctor perhibet, in hæc verba scribens: Classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam inferi, & superi maris collocavit. Præfecturam eius clasis Plinium auunculum gessisse, cum incauto animi desiderio, ad Vesuuji montis ignes propius explorandos, profectus interijt, Plinius Nepos tradit, Augusti inliturum, vt classem Miseni Rauennæ que teneret, Imper. Tiberius etiam sequutus est, vt Tacitus scribit.

Circa mare mortuum vndique plurima sumptuosissimorum operum fundamenta, ac item partes conspiciuntur. Est præter alia descensu graduum 40. in ipsa terræ visceribus admirandum opus, latere, esleque factum, quatuor columnarum ordinibus, id est, quintupliet fornicatione, ædificium hoc vulgo Piscinam mirabilem appellant. Villa olim fuit L. Luculliana, vbi ille mensibus hybernis agere solebat. De qua Plutar. in vita Luculli scribit, cum in Lucullano, quod nunc Frascaram vocant, Cn Pompeius, M. Cicero, multique alij nobiles viri L. Lucullum æstiuo tempore conuenissent, Pompeium inter cœnam cum Lucullo familiariter ita iocatum, eum villam sibi in primis elegantem atque sumptuosam, fenestris, coenaculis, porticibus arte summa dispositis, nimirum ad vñs æstiu temporis, cæterum ad hyemem multitudinem fenestrarum vehementer incommodatam videri. Lucullum Pompeio respondisse, dominum earum ædium, haudquaquam minus sapere gruiibus, quæ natura duce, regionem cum tempore mutant, ideoque domum illam æstati conuenientem, aliam autem in hiæm, nulla parte deteriorem, hyemis opportunitati ædificasse. In huius etiam peninsulæ visceribus per amplum ædificium videtur, quod centum Camærellas, ab cellularum numero peractis, at artificij maximi ostiolis ingressum ducit, appellant. Id quoque cisternam fuisse colligitur, cuius generis hoc tractu subterraneæ multæ conspiciuntur, olim à Rom. qui in hac præcipue amœnitatis ora, rusticari solebant, ædificata. Vestigia quoque passim aliorum operum, nempe monumentorum, ac ædium apparet, vt hercule, perpetua quædam hic vrbis, non vix videantur fuisse.

Sinus Baiarum hoc circa mare mortuum tractu, incipit, qui à Maris mortui faucibus vsque ad intimam extremitatem Aterni, venustissimè extenditur, quo quidem tractu, & inde ab Averno Puteolos vsque incedenti, tam variè magnificarum ædium, operumque tanquam perpetui vicinix conspiciuntur, vt eisdem curiosa ingenia planè cogant oblauescere. Primi circa maris mortui fauces, asperissima rupes excavata cernitur.

ita ut per eam nunc in sinum Baianum, & Mari mortuo commutare nauigia possint Baianam in se vestigia sunt ingentia nimirum pelago demersa
operum sua stamenta, cuius quidem v. bis interitus, v. te. x. motuum exortus est. Non procul inde Balnea Baiana, quae vocant accola, Medici ve-
ro Syluana, reperuntur, in ripam nonnihil excavata iuxta, eadem in ora litore, in ipsa domus ad rupis pedem, in saxum excisa conspicitur, vbi
Baianorum TALENTI Medicis caualita d. clum sed vulgo C. ceronianum, ac Pratenic, Ciceronianum quidem, quod in villa Ciceronis, Aca-
d. mox nomine clara, exier, Pratenic vero, quod in Prato fit.

Baianus a Baianum oppido, qui cum prope summam coeli temperiem, & luxuriantem agrorum amoenitatem, tum ob varietatem aquarum sa-
lubrium tam frigidarum quam calidarum, frequentissimas olim Romanorum a Iulicis, & Poetis commendatissimus fuit. Hinc Martialis ad Flaccum:

Vt mihi laudem Flacce versibus Baia,

Quemadmodum & Horatius scribit:

Hic ver. assiduum, atque alienis mensibus astit,

Laudabo deigne, non tamen satum Baia,

Nellus in orbis locus Baia praesertim amoenus: Ba. grauda fruges, bis pomis vitis arbor.

Atque haec quidem Campaniae deliciae, mirantur Romanos, ut Baianum sinum, & loca passim vicina, superbissimis aedificijs exornarint. Nam a
mortui maris ostio, per oram Baianam sinus ad Auernam, inde vsque Puteolos incidenti, tot eo tractu magnificarum aedium, operumque tanquam
perpetui vici rutinae conspiciuntur, ut inde satis manifeste constet, eum tractum olim vrbibus, oppidis, vicisque ac villis, item balneis, theatris,
moliibus, cisternis, aqueductibus, cryptis, caernis, specubus, ac id genus magnificis, & sumptuosius operibus propè continuis, olim refectum, &
quasi confectum fuisse, ut incredibile putem relictu, & certo mihi perlocaeam, narrationis haec fidem excedere. Quippe quoniam (vt Blondus et-
iam ait se sentire) nulla totius Europae parte, Roma tantum excepta, plures, maioresque ruinas inueniri posse, per uisum habeo. Sumptuosissimo-
rum etiam operum partes, pile ingentes, & fundamenta in aequore tanta magnitudinis, & admirationis apparent, ut curiosa equidem ingenia
plane cogant oblitescere, adeoque nunc orbis terrae vires, opeque cuncta, tot operibus extruendis, haud sufficere videantur. Quorum haec ex-
tate, nullum omnino superest integrum, omnia quippe, vel conuulsa, vel mari hausta, ut hinc insigne liceat exemplum fragilitatis rerum huma-
narum desumere. Baianum etiam in hoc sinu vestigia sunt, ingentia nimirum pelago demersa operum fundamenta. Vrbis interitus in vi terramo-
tum exortus est, quae de causa paulatim emigrantibus colonis, tandem omnia marini inuolere fluctus, ut adeo iam nullum hic integrum aedifi-
cium superest praeter balnea quaedam iuxta vicinas rupes, vbi plarima quoque caernae cernuntur.

Crypta supra balneum Ciceronianum in rupe, graduum aliquot ascensu reperitur, mirabili opera altitudine pedum 6. Latitudine 3.
Sed in longum, sinuoso anfractu plurimum extenta, futurum & incundam exhalans odorem, quam, si quis erectus ingrediatur, repente sudabit, si
pronus, & ad solum inlextus, resigrescet, vltius, ad dextram vergenti, aqua purissima, sed penè feruens, & tactu vix innoxia, quam plerique cre-
dunt in infimum balneum occultis vijs defluere, vulgo Fricatoria Baiana appellatur.

Templum Herculis Baui in Baiano sinu magnificum fuit, quod ad Auernam montem versus, orientali latere Plinius demonstrat, vbi tum
teate sua, templum adhuc antiquissimum rotunda forma conspeditur ait. Id ad Baianum fuisse sinum, Strabonis quoque narratio probat,
qua aggeris Lucrinum lacum ab Hercule munitum scripsit, boum Geryonis tradendorum causa: quapropter & Baalos, ita vetustate corrupto
vocabulo Boalia primum dictos, auctor est Seruius in eo Vergilij loco. Et tenebrosa palus Acheronte refluosa addens insuper, Herculem istic Ae-
neae visum, De Baulis quoque commemorat Tacitus, Nerone matris sacra praeparatam scribens eam ad Baia euocasse, vbi Quinquaginta cele-
brabat, exceptamque, inquit, manu & complexu duxit Baulos: id villae nomen inter Misenum promontorium & Baianum lacum est, quae fluxu
maris alluitur, eandem villam compellat Syluius, inquit: Et Hercules vidit in litore Baulos. Horrensium oratorem apud Baulos in parte Ba-
iana piscinam habuisse nobilem, & in ea Murenam adeo dilexisse, vt exanimam flecti crederetur in eadem villa Antoniam Drusi Murenæ quae
diffingebat, in aures adhaesisse, eiusque rei fama quosdam Baulos videre concupuisse Plinius scribit. Mentioem Baulorum, Agrippinae matris Ne-
ronis interitum infidij filij circumuente narrans, praeter Tacitum etiam Suetonius facit, qui de Nerone quoque cum memoria huius orae in haec
verba memorat: Inchoabat piscinam à Miseno ad Auernum lacum, contentam porticibusque conclusam, quo quicquid totis Baia calidarum a-
quarum esset, committeretur. fossa ab Auerno Hostiam vsque ducta, vt nauibus, nec tamen mari iretur, longitudine per CLX. miliaria, latitudi-
nis, quae contraxit quinque remes commearent. Eiusdem fossae Plinius insuper, vnaque Tacitus meminerunt.

Lucrini, de hinc celebratissimi Sinus Baianum portum, subsequuntur vestigia, vbi aggerem, quo mare arceret (vt perhibet Strabo) longi-
tudine stadiorum à latitudine, quae duo vehicula commeare queant, Hercules, boum Geryonis tradendorum causa, iecit, quoniam antea pro-
pter vtdarum, & fluctuum imperus, per oram sinus incedi vix poterat, etsi quoque super vicinas rupes declinaretur.

Mons Sibyllae Cumanae, hinc longè conspicitur, de cuius habitatione & antro, peculiarem descriptionem exhibemus.

Lacus Alerius, Poetis celebratissimus, hinc sequitur, ad quem ex Lucrino quondam commeare licebat, sed hic transitus conflagrationis Tri-
pergulae violentia, prorsus immutatus, atque conuulsus fuit. Lucrini autem paludis aqua sapore salia, colore nigra est, quod ob immensam pro-
funditatem accidere putatur, cum fundum eius imum non posse deprehendi, Vibius Sequester asserat. Eius tamen fundum à curiosis quibusdam
hominibus inuentum fuisse constat, fume scilicet, passuum 70. quo singulos vix quaternae constitunt, vt sic altitudinem stagni 350. vltiarum,
esse constiterit. Sunt qui existimant dictum Auernum, tanquam *ἀόρην*, quod aues superuolantes, odoris eius grauitate conciderent eocata,
tanquam ad Plutonium abripentur, indeque stagnum Platonis sacrum habitum. Ceterum Abrahamus Ortelius, & Gregorius Hoffmannus An-
verpianj, viri eruditissimi, summi que antiquitatis admiratores, dum superiori anno Baianum, Puteolanumque sinum, ad visenda tum natura,
tum arte excitata miracula studioisimè perquirunt, experientia certa cognoscunt, paludem hanc iam *ἀόρην* non esse, quemadmodum Aucto-
res permulti prodiderunt.

Tripergula Balnea, hic olim ad Auernum fuere, ab loci structura sic cognominata, domo nimirum tripartito diuisa, quod vna pars custodi-
endis vestibus, altera lauari, tertia lectis attributa esset. Sed haec balnea, & frequentissimum olim, amplissimumque vicum, & per multa nobilia
aedificia, horribilis terramotus, & conflagratio stupenda deformas, conuulsit, & maxima motus noui mole opplevit, vt iam non amplius appareant.

Mons Nouus, eo loci, vbi quondam Tripergulae vicus, Anno Christi 1538. mirabili & violenta naturae operatione vna nocte est ortus,
quatenus radicibus ambitu miliaria continens, in medio remanente hians, latitudinis, vt aestimari poterat, 2. passuum. Instat habet Theatri, leniter à
summitate cliui se pandens, intus lacuna est, tanquam area modica, quae clarissimas aquas continet, fumum sulphurei odoris exhalans. Plurima
mons ille Tripergulae balnea, virtute salutaria, magnamque Lucrini & Auerni partem contextit, praeterea, marinas etiam aquas haud parè submouit

Puteolanus iam Sinus nos excipit, in quo ab ostio, quod olim per Lucrinum aquas Marinas in Auernum immittebat, tum in ora litoris, tum
intus in continenti, collibusque versus Puteolos, tam multa splendidissimorum operum ruinae conspiciuntur, vt admirationem incredibilem
habeant, adeoque nunc orbis terrae vires, opeque cuncta tot operibus extruendis haud sufficere videantur.

Puteoli, iuxta litus colli imposta ciuitas, à qua Sinus Puteolanus vocatur, Initio Dicaearchiam dictam, nimirum ab administratione iustitiae,
sanctissimoque imperio, erudita scriptorum turba confirmat. Emporium Cumanorum Puteolos fuisse, posteaque colonis Romanis admodum
frequentes redditos, & nomen à Puteorum multitudine accepisse, vel, vt alij placuit, à putore quem hic passim aquae calidae, vi sulphuris emit-
tunt, quapropter nonnullis etiam Pilegra vocatus sit Cumanus ager, Strabo memoriae prodidit. Urbis medio nunc templum antiquissimum ex
quadrato lapide cernitur, quanquam vi terramotuum nonnihil deformatum. Id Christiani D. Proculo dedicauerunt. Portus ad huius oppidi pe-
dem valde commodus & tutus fuit, cuius nunc ferè nulla vestigia superiunt. Contra in mari 13. varissimae pile tritium

instat, ex latere structa, ac in ijs quibusdam arcus semiruti cernuntur, & aduersum illis pilis, quae item in
aequore iuxta Baia apparent, Pontem ab Caligula Imperatore superiectum, quo
transitus à Puteolano litore vsque in Baianum sinum iungebatur,
Suetonius amplissimè memorat.

ANTRVM SIBYLLAE CVMANÆ.

CVMIS, nobilissima & antiquissima quondam Campaniz vrbe, ad Auernum Lacum proficiscentes, Sibyllæ cauernam, vt vocant, obuiam habent. Antrum est, opere non minus admirabili quàm sumptuoso, in Saxum effossum, de quo ita, venusta narratione, Leander. Ego, cum à C. N. 1726 primum, & post decimum iterum ad hæc loca deuenissem, cuncta sigillatim inspiciendi cognoscendique studio ductus, assumptis comitibus duobus, qui secessus omnes exactè tenebant, per sinum Baianum & Puteolanum, vbi multa conspiciuntur admiranda (veluti quoque circa Mare Mortuum, vt nunc vocant) ad lacum Auernum, poetis celebratissimum, itemque multis nominibus memorabilem, rate deferri volui, breuiterque referam, quæ viderim. Primum in eam partem montis circa lacum egressi, quæ inter Septentrionem & occasum iacet, de qua Virgilius, *Facilis descensus Avernus*, ad medium vepreti, quod ibi est, aut paulò inferius, inter dumos, & vrticas, antrum exiguum, instar aditus sepulchri collapsi reperimus. In id ingressi, per ruinas operum aliquandiu procedentes, viam elegantem in saxum excavatam, latitudine pedum X, altam XX, in longum D. extentam tantam, vidimus & quantum coniectura licet assequi, cum obstructa muro sit, vltimus olim ad Baias procedebat. Hanc tam esse crediderim, quam Strabo scribit, Cocceium fecisse, qua Cumis, & Averno, Baias commeabatur. Ad 450. pedem ostiolum in ea cernitur altum pedes 5. latum 3. per quod eiusdem mensuræ via, in saxum excisa, longitudinis ped. 80. proceditur. Ad eius finem, à dextra perbellum est conclave, longum ped. 4. altum 12. latum 8. Intus exaduerso ingressi iuxta parietem, saxum à pavimento eleuatum, instar exigui tori est. Penetrare hoc olim (vti etiamnum ex parte cernitur) magnificentissimè perfectum, ornatumque fuit: summa testudo sile attico, cui auti notis depicta: Parietes zophoris distincti, ex margaritarum conchis, & corallo compositis; infra Zophoros vsque ad imum solum, opere tessellato ex gemmis, itemque corallo, & margaritarum conchis inducti erant, cuius operis etiamnum aliqua signa conspiciuntur non minori sumptu, quàm artificio quodam facti. Vulgò fama est, hanc Sibyllæ Cumæ habitacionem fuisse. Ad læuam introitus eius conclauis, eodem in pariete, quædam alia portula cernitur, paulò latior altiorque, per quam ad cryptam aliam latitudinis ped. 6. longitudinis 25. via lata ped. 4. alta totidem, sed longa 40. ducit. Inde tum via breui, & perangusta, sed altitudinis pedes 4. in quendam cryptoporticum, altam pedes 2. latam 10. longam 24. deuenitur, quæ directò propemodum in alterius medium definit, altæ ped. 20. latæ 6. longæ 42. Contra eius introitum, angustum item in saxo excavatum sacellum est, latitudine ped. 10. longitudine 6. altitudine totidem, ad cuius introitum in eodem pariete, dextra, alterum conspicitur, latum ped 9. longum & altum vt superius. Huius in medio, lacusculus aquæ est, locusque tanta vi caloris æstuat, vt sudorem nemini non excuat intranti. Qui recessus hos tenent, Sibyllam aiunt inibi vocis operam dare consueuisse: mihi tamen sudatorium verius fuisse videtur. Hucusque à primo ingressu, qui lacum Auernum spectat, nullum omninò spiraculum est, sed obscuræ cauernæ, perpetuæ, in saxum excise, per quas absque lucerna commeari nequit: & si quis ingrederetur aliter, euadere profectò haud posset, vti cuidam accidisse constat, per cuius ossa nobis in ijs angustijs necessario fuit incedendum: Prius etiam exitus in fine nullus patebat, sed ad ostium, quo introibatur, retro erat commeandum, quod & prima vice nobis vsu venit: nunc etiam auisa montis parte, versus Baias, antrum apertum est angustum: per quod, non tamen præter difficultatem, egredi licet: vt manifestò appareat, hæc olim via subterranea, Baias ab Averno commeari solitum. Res est equidem admirationis plena, qua ratione tot cuniculi cryptæque ferro potuerint excidi, silexque cæsus egeri, cum præter vllam spiraculum, in tenebris opus omne paratum sit. Vtunque aut Cimmeriorum habitaciones, aut antiquorum vatum adyta, vel antrum Sibyllæ, vel quiduis denique fuisse dicamus, certè res est cum arte sumptuque tum raritate mirabilis. Enimuerò non malè puto conijciemus hic olim Sibyllæ Cumæ sedem fuisse, quòd id à Virgilio probari videretur, cum inquit:

Excisum Euboica latus ingens rupis in antrum.

Auernus, Lacus Campaniz, Plinio, Græcis ἄβυρρος dicitur, vt Strabo attestatur. Lagodi Tripergola vocatur ab Erythrao & Georgio Fabricio. Styga quondam appellatum, ex hoc loco Silius apparet, l. 12. Ille olim populus dictum Styga, nomine verso, *Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Auernum.* Appellationis etymon hinc esse existimat Nonius, quod aues superuolantes odoris eius granitate conciderent enecata, dictum enim Auernum, tanquam ἄβυρρος, vnde Lucretius inquit:

Principio quod Auerna vocant, non nomen id abs re

Impositum est, quia sunt aures contraria cunctis.

Idem confirmat Seruius in hoc Virgilio loco: *Diminuisque lacus*: Lucrinum & Auernum Lacus esse scribens. Auernum autem antea densitate sylvarum ita conscriptum, vt inde per angustias odoræque sulphuræ grauissimæ exhalans, aues superuolantes enecaret, vnde Auernus appellatus sit, tanquam ἄβυρρος. Philostratus etiam Auernum vocari locum quandam prope Nisam tradit, quod aues ad se trahat. Adicit autem Seruius, Augustum Cæsarem, ea re intellecta, syluis deiectis, è pestilentibus amœna hæc reddidisse loca, Virgilius eandem Auerni nominis etymologiam his versibus describit:

Inde ubi venere ad fauces granolentis Avernus,

Tollunt se celeres,

Et infra:

Quam super haud vlla poterant impunè volantes

Tendere iter pennis, talis sese hincis atris

Faucibus effundens, supera ad connexa ferebat:

Vnde locum Graui dixerunt nomine Auernum.

LACVS ANIANVS.

ANIANVS Lacus, hodie, *Lago Sudatorio*, Aqua est, Puteolis vicina, vndique ripis altissimis, instar amphitheatri conclusa. Fundum in ea deprehendi haud posse. Boccius testis est, nihil præter ranas quicquam generat. Ad Septentrionem præcellam habet rupem toto saxo vestitam, ex qua primo vere tot serpentium conuoluti globi decidunt, & in aquas magno cum impetu prouoluuntur, vt absque ve hemenci admiratione spectari nequeant. Earum in stagno, quanquam summa frequentia delabantur, nullam omninò conspici, ac ne signum quidem aliquod, postquam aquas subiere, locotum accolæ confirmant.

Est vero lacus hic admodum celebris. Tum ob L. Luculli villam, hic olim amœnissimam, tum ob spectabilem lacus ipsius naturam, quem amphitheatri instar continuis collibus vndique clausum, ijsque sulphureosis, verisimile sit ab insigni olim aliquo harum terrarum incendio habuisse originem. Quam ob rem complura adhuc extant conclusi eius ignis spiracula, diuerse admodum, pro diuersitate terrarum, qua vapores ipsi transeunt qualitatibus. Quidam animalia quæcumque iniecta lethali spiritu enecant, ac mira naturæ contrarietate cum eadem in lacum ipsum demissa reuiuiscant, ob temperatum (vt credo) aquarum eius teporem; quo propterea ranæ degunt, ac magna serpentium copia. Quidam verò ex his specubus ad sudationes recipiuntur, quas Fun marolas Neapolitani appellant, summo hodie honore ac frequente vtu celebres calefaciendo viles, exiccando, discutiendo. Vbi aliqui ad hunc usum perangusti hiatus existunt, in quos membra ipsa patientia, vt pedes, crura, brachia, seu contracta, seu tumida mittunt, ac vouent, reliquo foris corpore seruato incolunt, ac mirifice iuuantur.

FORVM VVLCANI

FORVM Vulcani, Leandro *Sulphuraria*, vulgò *Solfataria*, vndique tota collibus aridis ac feruidis circumdatur, quos *Leucogeos* à squalore ac liuore sulphuris, teste Plinio, dixerit veteres, nonnulli verò *Phlegraeos*, ab assiduo crepitu, quem intimi ardores gignunt, quo etiam cognomento proximum sinum maris circumscripsit Silius Italicus illis versibus:

— *Illic quos sulphure pingues Phlegraei legere sinus.*

Iuxta hos colles officinae extant sulphuris, quod vsque à Plinij memoria hinc mittitur electissimum. Atque ex his patet area sulphurea, duorum circiter milliarium ambitu, *Forum Vulcani*, ab antiquis dicta, vt Strabo est author. Nec incongruè, quādo primo aspectu caliginosa, & quasi caminum fornacis ingressurus astuet, & quam fremitu vndique collium, feruore lacunarum, vapore, igne, instabili solo horridam, haud toto quis auit, nisi certis semitis, adire, ob occultos, quos sulphuris incendium continuo demollitur, anfractus, in quos miserè aliquos pessumdatus, ac suffocatos accepimus. Est autem ad caput huius areae lacuna, inter alias hiatus aquarum feruentissima, quae ob varium ignis ac aquarum simul erumpentium impetum, modò amplior visitur, modò angustior, ac ouata specie, vnde *Naui*, siue potius, (vt multis placet,) *Abyssus* dicitur, quae immenti gurgitis instar, luridis, terris, ac putrissimis scatet aquis, tantoque feruore salientibus, vt proiecta quaecunque animalia citissimè absumat, ac ad ossa vsque conficiat. In hoc Vulcani foro, sulphurea constantur potoria vascula, quorum vsus huiusmodi prodesse, compertum est. Huius verò aluminis officinae locus planè mirabilis est, ob conditionem nimirum ac naturam. Hic namque ad sinem ruinarum, quae a *Puteolis*, Neapolitana via conspiciuntur, in Campania situs, *Puteolis*que imminens, & stus locus, vndique flagrantibus sulphure collibus inclusus, atque septus est, vnde velut à fornacibus exhalationes cum ingenti fremitu proficiuntur. Strabo quoque eum Vulcani forum nominat, Plinius autem, vt & Silius Italicus, camporum *Phlegraeorum* nomine insigniunt. Primum autem aream habet cui forma praelongiorem, extenditur enim ferme ped. M.D. sed in latum non amplius M. patet, vndique perpetuis altisque collibus, ita tanquam opere conseptus, vt aditum vnum, quae spectat *Puteolos*, tantum habeat. Solum areae totum sulphure vestitum, ibi spontè nato, quam obrem & incessu crepitat, cum sit caernosum, vt vacua solent omnia. In fine lata fossa, verius rotunda, quam formae alterius cuiusquam apparet, aquae nigrae spissaeque plena, quae perpetuo feruet, magnaque vi fumos ingentes emittit: qua de re non solum vulgi fama est, sed etiam experimento compertum, quicquid immergatur, protinus educit coctum, nunquam tamen non aliqua parte deficiente, quemadmodum ex Hieronymi Lini Bononiensis relatione habeo, qui quaternis in eam immisis ouis, tria se tantum eduxisse confirmauit. Non semper eodem in loco aqua, nec aequali magnitudine consistit, vt nos testari verè possumus. etenim post annos decem iterum hac proficiscentes, parte ferme tertia minorem, quam prima vice conspeximus: cuius rei causa spissitas aquae est: concretescentibus enim sulphure ripis extremis, imminutio variatioque contingit. Circa fossam vndique serobes in solo conspiciuntur, ex quibus acutissimi vapores sulphurei, cum intento calore prodeunt. Hac in area multae sunt officinae, quibus album sulphur conficitur. Ad fossam, de qua diximus, equo periculosum est accedere, quod omnia caernosa ac infida voraginibus sint: & aliquando quendam spretis peritorum monitionibus, eo adequantem, solo haustum absumptumque, ita, vt repente spectantium oculis eximeretur, accola commemorant. De sulphure, quod hic provenit, ita Plinius: In Italia inuenitur sulphur in Neapolitano Campanoque agro, collibus, qui vocantur *Leucogabi*, quod è cuniculis effossum, percipitur igni. Colles hi passim videntur flagrare, magnosque fumos cum odore sulphureo emittere, qui per oram illam omnem, & vsque Neapolim ventorum flatibus defertur. Quamquam vero grauis, atque reter sit, ad fluxiones tamen & rheumata vehementer confert. Aqua quoque sulphurariae fossae, neruos emollit, visum acuit, lachrymas & vomitum comprimit, stomachi doloribus auxiliatur, foecunditatem sterilibus conciliat, febres cum frigore pellit, & infecta scabie membra purgat. Colle transit, qui sulphurariam includit, ab Oriente conuallis est. vbi alumen conficitur. Modus est huiusmodi: Lapides è monte Sulphurariam cingente coquunt in fornacibus, eductosque coaceruant, dein aquam certis ex puteis, qui hic sunt, spatio dierum aliquot infundunt, & adeo macerant, vt in cineres dissoluantur. Ex iis cineribus lixiuium confectum lignea in vasa condunt, quod paulatim circa extremitates vnciae plerumque crassitudine, coit, atque solidatur, instar crystalli vel glaci, ferroque diuellendum est. Haecenus

Leander.

(o)

ORINS.

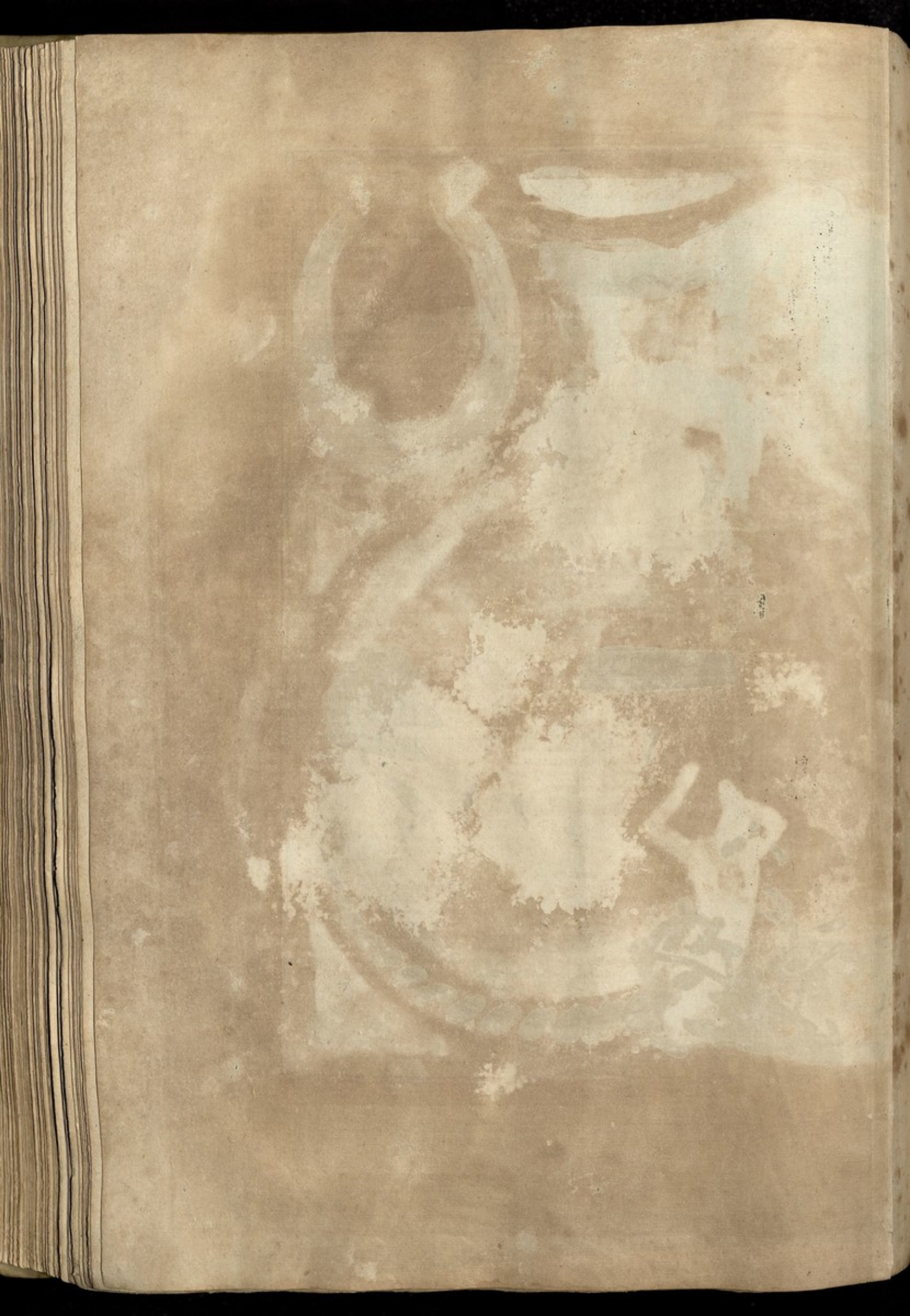
M. P. S. S.
Sulphurorum. Ali-
quam Apud Puteolu-
campus. Vltimos. Pute-
Volcani. Horum. Strabo
Dulce. nam. Sulfurati. ve-
ant. Nephelium. quoniam
nephelium. ad. Trium
Lacta. refrigeratio.

A.
Et. horum. non
tam. Terra. ac. Lacti
his. Sulphur. conficitur.
B.
Ex. his. allicandis. magis
sua. copia. abominis.

C.
Aqua. sic. est. perennis. nigra. ac
pocula. et. oris. sua. feruida. et
omni. crudam. peractum
colitu. erudat. si. mari
erudit. tunc. ad. su-
perior. partem. sicut
ammoniac.

DVM EXHIBER

VILNA.

VILNA, admodum populosa, ampla, & Episcopalis Lithuanie, Ducatus illius magni, vrbs; indigenis, Vilenszki, Germanis autem vulgo *Die Wille* / communicatum habet à flumine præterlabente, eiusdem appellationis nomen; quod in Lithuania ortum, Niemen, fluuium coniunctum Mari Prutenico miscetur, muro cincta & portis quæ nunquam clauduntur. Domus in vniuersum sunt lignæ depressæ, ac humiles, nec cubilibus, nec coquinis, imò nec stabulis, licet iumenta, & bestias complures alant, distinctæ, nec optimo etiam delectu collocatæ, certis quibusdam plateis exceptis, in quibus ab ex teris nationibus, quæ cõmeriorum gratia hanc vrbs frequentant, lapidæ & elegantes constructæ sunt ædes, quibus Germanorum, & palatij vicus condecorantur. Regium est Vilnæ palatium, alterum admodum amplum, plana cœnaculorum structura celebre. Alterum turribus in monte conspicuum, ad radices armamentarium habens, in quo machinæ bellicæ omnis generis non paucæ videntur, cum tamen in vniuersa passim Lithuania, nulla vllius metalli sectura, venæ reperiatur. Tempia sunt pleraque lapidea, quædam etiam lignea, diuersis namq; diuersarum

Religionum cultoribus, se & suæ exercitium permittit. Elegans est Bernardinorum cœnobium, secto ex lapide, venusta structura clarum: Quemadmodum & Rutenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moscoia allatas, distrahunt, vt puta luporum vulpium maximè albarum, Martrium, Zabelarum, Hermiliorum, Leopardorum, & nobilissimæ id genus alias pelles. Fontes diuersis in plateis habent, ad publicos oppidanorum vsus varios, omnes tamen eodem ex capite, iuxta Germanorum portam, constituto, derivatos. Suburbia sunt, quemadmodum in vrbs bene constitutis, varia, diuersis discretæ nominibus, sed vno & perpetuo quo dâ suburbio septa, & circumuallata Vilna cõspicitur, vbi infinitos ædicularum numerus, nullo delectu nullo platearum ordine, sed pro agrestis barbarorum voluntate, prott fors & occasio tulit, quasi constitus videtur. Alibi namq; casæ hæc suas, ex pinorum aliquor trabibus, rudi structura compactas, hæc deferunt, & quò libuerit indilcriminitim collocant. Extrâ portam, quo regiam respicit arcem, dimidiato à Vilna milliari, Sigismundus Rex, domum regiam illam quidem, sed totam ligneam, ab vrbis curis recessit, & recreationi construxit, cum nemusculo, & viuario, in quo omnis generis feræ, sumptu permagno aluntur: vulgo *VVeropa*, id est, iuxta aquas, quibus vicina est, dicitur Vilnensis porro populus, & quotquot eidem suburbanas incolunt casæ, agrestis sunt ferulisque ingenij, artibus planè nullis, aut liberalibus disciplinis culti, nec ijsdem dediti, inettès, desides, ac ignaui, libertate nulla fruuntur, sed serui sunt, & mancipiorum instar, à nobilitate habentur. Quo etiam ipsi genere vitæ (auditu mirum delectari videntur: Dominos namque suos, tum primum, amant, ipsisque multo fidelius & promptius obsequia præstant, si verbis, verberibusque immitius tractentur ac durius. Ita vt heros suos à quibus non egregie vapulant, tanquam eos, qui moribus ipsos bonis non imbuant, aut, qui minus propenso erga ipsos sint animo, deserant. Vno licet careant, poculis tamen indulgent, & genio. Medo ipsis, & cereuisia potus est, frequentissimus vini adulti, cepæ & allij vsus, in domibus suis, perpetuo fumo oppletis. (non enim vlla fumibula habent) videndi ipsi faciem adimit, vt non alibi plures, quàm in hac vrbe cæci sint homines. Nullus in ædibus ipsorum ornatus, nec pretiosa videtur suppellex. Videas parentes cum liberis iumentis, ac bestijs ad focum eodem in hypocausto factido agere, vbi & hospitis coniux puerpera duro incumbat scamno, & tertio aut quarto puerperij die, grauissimos & domi & foris sustineat labores. Nullus in tota hac vrbe lectorum vsus. Imò molliter cubare vitio datur. Multum est si ditiores vtantur scamno vtriusque tantum pelle contecto. Nec melior, aut ciuilius nobilitate præstantium conditio est, nisi, quod præstantiore vestitu, multoque argento & auro, quo onusti, depictisque incedunt, nobilitatem suam ostentent. Cives vxores suas splendidius vestiri gaudent: vilissimus rusticorum omnium, eiusdemq; coloris ac formæ est habitus. Nulla in ampla hac vrbe sunt Xenodochia, nulla paupertate afflicta signata loca, vbi misericordie remeantur operibus. Medone, vino adulto, aut crassa cereuisia remulenti, ac madidi, rixantur ac litigant, mutuis sese vulneribus conficiunt, & immaniter verberant, si occidant extraneum, capitale non est, sed decem & sex daleris vitam tunc credimunt; secus, si Lithuanum interimant, tum namque, si homicidam fugam elabi contingat, propinqui, & cognati occisi eaduer aromatis condunt, vt in humatum conseruari queat, quòd si homicidam elapsam capi contingat, exanimum ipsi corpus exhibeant, alioqui mortis supplicium ab ipso sumi non posset. Si autem quempiam occisum, ante captum homicidam sepeliri contingat, capitale non est, nec pecuniaria etiam multa puniatur id factum, sed patratore facinoris captus, virgibus caeditur. In suburbij Tartari, vt plurimum, habitant, cultores agrorum, aurigæ, & baiuli, quorum opera hyeme mercatores vruntur, vt carpentis suis vicina in loca aneantur, neque enim alio, quàm hyemali tempore, ad hanc vrbs accessus patet, eo quod vniuersa Lithuania paludibus impedita sit, ac syluis horticida, hyeme autem, paludibus & stagnis altaglacie concretis, niueque superinfusa, peruia sunt, non trita, & visitata, sed, quæ fiderum vsus suppeditanerit, itinera. Iumenta autem, quorum opera vruntur eadem sunt, qua aurigæ, feritate robusta. Illi pane vtuntur tetro, allio, & victu admodum vili, & scamnum aut saxum aliquod, puluilli loco, deligunt. Hæc stramentorum vsu ignorant, defatigata, vestitum & niue contectum abiguntur in nemus, vbi vngula, ad abditum niue pabulum, viam sibi, & aditum parant. Tartari autem aurigæ, sedulam mercatoribus quibuscunque, etiam exteris, fidem præbent. Nisi enim scriptum fidei, diligentia, & probitatis testimonium, ab his, quos abduxerunt, ad dominos suos, quorum serui sunt, referant, præsentissimum ipsos manet suspensum. Religionem in hac vrbe miram profitentur. Missam in templis magna deuotione audiunt: vbi Sacerdotem ante velum extensum, sacris operantem obseruant, quod quidem velum vbi quandoque renouit, dictum mirum, quanta deuotione, non peccata tantum, sed & ora contupdant. Quibus nocte præcedenti matrimonij vel concubitus illiciti vsus fuit, illi, religione commoti, eo die non ingrediuntur ecclesiam, sed foris subsistentes in porticu, per factum in muro foramen, sacrificantem conspiciunt. Atque tanto quidem rigore eam consuetudinem obseruant, vt hac religione adolescentuli lasciuientes, & constupratæ cognoscantur iuenculæ: Frequentes habent certis temporibus stationes, & peripherias Sanctorum, quibus SS. Pauli & Nicolai, quos vnicè venerantur & colunt, imagines circumferunt; populus verò in eiusmodi Processionibus frequens, crepidas, aut par calceorum in capitis gestant, quo summam sese nobilib. seruitutem debere profitentur. Vilio res habent calceos plebei, ditiores verò auro, & serico ornatos. Cùm morte à seruitute hac dura, qua ipsi tamen se miseros nesciunt, liberantur, bene vestiti, & nummis tanquam viatico instructi sepulture mandantur cum literis abs cognatis, & his quibus in vita chari fuerunt, ad D. Petrum conscriptis, quibus ipsi tanquam Ianitori cæli, commendatur, vt facilis ad cælestia gaudia cognatis suis defunctis pateat aditus. Has & plerasq; alias superstitiones, etiamnũ Christiana religione imbuti, obseruant, vt mirum non sit, p̄fiscis ipsos temporibus serpentes, solem, malleos, & ignem, pro dijs penatibus, coluisse, & adorasse.

VIENA LITVANIAE Metropolis.

1. Die h. Andrei Kirche	8. Der Lauenberg	17. Die Woywode Haus	23. Die K. Maj. Hoff
2. Die h. Michaelis Kirche	9. Die St. Michaelis Kirche	18. Die St. Michaelis Kirche	24. Die St. Michaelis Kirche
3. Die h. Johannes Baptisten Kirche	10. Die St. Johannes Baptisten Kirche	19. Die St. Johannes Baptisten Kirche	25. Die St. Johannes Baptisten Kirche
4. Die h. Marien Kirche	11. Die St. Marien Kirche	20. Die St. Marien Kirche	26. Die St. Marien Kirche
5. Die h. Marien Kirche	12. Die St. Marien Kirche	21. Die St. Marien Kirche	27. Die St. Marien Kirche
6. Die h. Marien Kirche	13. Die St. Marien Kirche	22. Die St. Marien Kirche	28. Die St. Marien Kirche
7. Die h. Marien Kirche	14. Die St. Marien Kirche	29. Die St. Marien Kirche	30. Die St. Marien Kirche
15. Die St. Marien Kirche	16. Die St. Marien Kirche	31. Die St. Marien Kirche	32. Die St. Marien Kirche
33. Die St. Marien Kirche	34. Die St. Marien Kirche	35. Die St. Marien Kirche	36. Die St. Marien Kirche

LIBRI III. DE PRAECIPVIS TOTIVS VNIVERSI ORBIS VRBIBVS INDEX.

<p>A <i>Acus Agninus</i> 9. <i>Acetia</i> 35. <i>Acetia, vide Caieta.</i> 55. <i>Agninus Lacus</i> 37. <i>Alborelladium</i> 41. <i>Albunea fons</i> 52. <i>Alizonia</i> 16. <i>Anasianum Oppidum</i> 47. <i>Antrum Charoneum</i> 57. <i>Antrum Sibylla Cumana</i> 57. <i>Anxur seu Tetracina</i> 54. <i>Arenacum</i> 17. <i>Arime Insula</i> 56. <i>Arnhemium Gelria oppidum</i> 17. <i>Appia via</i> 54. <i>Arrebatum, Arctifae metropolis.</i> 22. <i>Auene, Harmonia oppidum.</i> 26. <i>Augustodunum Heduarum</i> 10. <i>Auernus Lacus</i> 77. <i>Aurelia, Orleans</i> 9. <i>Auribusum.</i> 8.</p> <p style="text-align: center;">B.</p> <p>BADACVM, vide Saltzburgum. 47. <i>Baianum Castrum</i> 56. <i>Baiana Fricatoria</i> 56. <i>Baiana Sinus</i> 56. <i>Balneum Ciceronianum</i> 56. <i>Balneum Trituli</i> 56. <i>Bauli Herculi templum</i> 56. <i>Bellomontium</i> 26. <i>Berga ad Sewam</i> 14. <i>Borodurum</i> 46. <i>BONIFACIVS Tungrorum Apofolus</i> 19. <i>Bristolia Anglia emporium.</i> 2.</p> <p style="text-align: center;">B.</p> <p>CABALLONEDVM Colonia. 9. <i>Caieta</i> 35. <i>Camanni</i> 35. <i>Camarella centum.</i> 56. <i>Campena</i> 34. <i>Caususatum Insula</i> 35. <i>Carlemontium</i> 26. <i>Carnutum.</i> 8. <i>Cataracta</i> 72. <i>Cestria Anglia Oppidum.</i> 3. <i>Charonea Scrobes</i> 57. <i>Castrodunum</i> 5. <i>Circus mons</i> 33. <i>Cimacum, Chimay</i> 17. <i>Cisterna ad centum Camerellis</i> 56. <i>Cisterna L. Luculli</i> 56. <i>Colonia Accusianorum</i> 9. <i>Crates in Sinu Batano</i> 56. <i>Crucigladiari, vide RIGA.</i> 56. <i>Crypta in Sinu Batano.</i> 56. <i>Crypta Traconaria</i> 56. <i>Cumanus Sinus</i> 56. <i>Cumana Sibylla antrum</i> 35. <i>Cupra, vide Laurentum.</i></p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p>DAVENTRIA <i>Delphium Hollandia vrbs</i> <i>Dordracum munita Hollandia vrbs</i> <i>Druides; &c.</i> <i>Duacum Flandria Oppidum</i></p> <p style="text-align: center;">E</p> <p>EDENBURGVM Scotia Regia. <i>Elborelladium</i> <i>Embsusa Hollandia oppidum</i> <i>Esbyvega</i> <i>Esfendia VVestphalia vrbs.</i></p>	<p style="text-align: center;">F.</p> <p>FORVM VULCANI. <i>Franciberia</i> <i>Francobergum Hassia</i> <i>Friatoria Baiana</i> <i>Friatoria Hassia Oppidum</i> <i>Fumarale Anagn.</i></p> <p style="text-align: center;">G.</p> <p>GABITA, vide Caieta. <i>Gamanodurum</i> <i>Gaurus Gallianus mons</i> <i>Germani Sudatorium</i> <i>Gouda Hollandia vrbs</i> <i>Gratianopolis</i> <i>Grotta della Sibylla</i> <i>Grotta de li Cami.</i></p> <p style="text-align: center;">H.</p> <p>HAGA Comitum, vide Delphium. <i>Halberstadtum</i> <i>Hamonia</i> <i>Hercules Baulus</i> <i>Hercules</i></p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>INARIME, insula <i>Insula Flandria vrbs</i> <i>Intrum</i> <i>Iouis templum</i> <i>Iscla seu Ilichia.</i> <i>Iulium opus</i> <i>Iuuantia</i> <i>Iupiter Anxur.</i></p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>LACUS AGNINUS <i>Landrefium</i> <i>Landshutum</i> <i>Laureacum Oppidum</i> <i>Lauretum</i> <i>Levvardium Frisia oppidum</i> <i>Lille, vide Intulia,</i> <i>Louanium</i> <i>Lesdunum, vide Delphium.</i> <i>Luceburgum</i> <i>Lutrinus Sinus</i> <i>Luculli villa Baiana</i></p> <p style="text-align: center;">M.</p> <p>MACHLINIA <i>Malatesta, vide Pisaurum.</i> <i>Mariaburgum</i> <i>Mare mortuum</i> <i>Misenus mons</i> <i>Mola oppidum</i> <i>Mons Circus</i> <i>Mons Nouus</i> <i>Mons Regius Prussia</i></p> <p style="text-align: center;">N.</p> <p>NAVALIA <i>Namurcum</i> <i>Nebriſſa Hisp.</i> <i>Nemetocerna</i> <i>Norvvicus Anglia</i> <i>Nouiedonum, Niuers,</i> <i>Nouiomagus</i> <i>Nouis Mons</i> <i>Notium mare, vide Tyrrhenum.</i></p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p>OSTRINCENSE, vide Traiectum. <i>Oenotrides</i> <i>Oriactum.</i></p>	<p style="text-align: center;">P.</p> <p>PALMARIA. <i>Pandataria</i> <i>Parauia</i> <i>Petria</i> <i>Pbilippopolis</i> <i>Pisaurum</i> <i>Piscina mirabilis</i> <i>Polyſtephanon</i> <i>Pontia Insula</i> <i>Pontina palus</i> <i>Pratenſe Balneum</i> <i>Prochya Insula</i> <i>Puteolis</i> <i>Pythecusa, vide ISCLA.</i></p> <p style="text-align: center;">Q.</p> <p>QVEDLINBURGV M.</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p>RHOTOMAGVS <i>Riga Liouoniae Metropolis.</i> <i>Romanum Oppidum</i> <i>Rotterdamum praefectus Hollandia vrbs</i> <i>Rubeclara</i> <i>Ruremunda</i></p> <p style="text-align: center;">S.</p> <p>SALTZBURGV M. <i>Scrobes Charonea.</i> <i>Septemium Hisp.</i> <i>Sibylla antrum</i> <i>Sinus Baianus</i> <i>Sinus Lutrinus</i> <i>Sinus Puteolanus</i> <i>Sisla Flandria oppidum.</i> <i>Spiraculum mortiferum</i> <i>Sudatorium S. Germani</i> <i>Sulphuraria</i> <i>Susatum VVestphalia vrbs</i> <i>Suola Transilulana.</i></p> <p style="text-align: center;">T.</p> <p>TEMPLVM BAULI HERCULI. <i>Terracina</i> <i>Teutonici milites, vide Riga.</i> <i>Thema, oppidum Brabantia</i> <i>Therma Aniana</i> <i>Tibyrus</i> <i>Tigurum</i> <i>Tuoli</i> <i>Traconaria Crypta</i> <i>Traiectum ad Mosam</i> <i>Tridentum</i> <i>Tripergola</i> <i>Trituli Balneum</i> <i>Tybur, seu Tiburum</i> <i>Tyrrhenum mare.</i></p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>VALENCAENAE <i>Velitra</i> <i>Venonum</i> <i>Verona Italia.</i> <i>Via Appia</i> <i>Vilna Lithuania</i> <i>Vulcani Forum</i> <i>VValcourt</i> <i>VVarburg</i> <i>VVimararia</i></p>
---	---	--

FINIS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025